
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
4 C
29

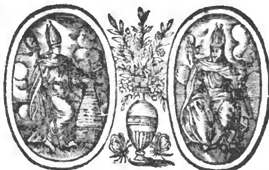
ANT. AVGVSTINI ARCHIEPISCOPI TARRACONENSIS DE EMENDATIONE GRATIANI, Dialogorum libri duo.

AD HÆC

Andreæ Schotti Oratio in funere ANT. AVGVSTINI. *In qua de eius vita, scriptisque: Item de perfecto Iurisconsulto, & Episcopo.*

PARISIIS,

Ex Typographia PETRI CHEVALIER, in monte Diui Hilarij.

M. DC. VII.

PRAEFATIO.

VM Maximi Pontifices hac nostra ætate de Gratiani emendatione tantum laborarint, vt illius erratis corrigendis non quoscumq; viros, sed eruditione, atq; auctoritate valde præstantes præficiendos esse iudicarint; selectis aliis, quorum opera adiuti, quod erat in animo, perficerent: sane dubium esse nemini potest, rem magni esse momenti, Christianæque reipub. vniuersæ plurimum interesse. Ac quidem vero, quamuis tot summorum hominum, & ecclesiæ Principum auctoritas, etiam sine alia caussa, multum apud omnes valere debeat; tamen si res diligenter consideretur, licet eadem indigeremus, ratione item constat, maius hoc quiddam esse, quàm vulgo homines opinantur, qui totum hoc studiorum genus pro nihilo habentes, iurisque contextum contemnentes, se totos ad interpretes conferunt. Quibus ego, vt eos magni faciant, & tamquam duces, ac magistros habeant, cum concessero; illud tamen constanter affirmabo, iuris Pontificij tantam esse dignitatem, vt non solum ipsarum rerum, sed & verborum, immo & litterarum, ac interpunctionum sit maxima ratio omnino habenda. Si enim homines splendidi cum ædificia exstruenda suscipiunt, non necessitatem, aut vtilitatem solum, sed pulchritudinem potius ante oculos sibi proponunt; neque tantum atria, porticus, & conclauia, sed etiam partes singulas, vt columnas, lapides, eorumque coagmentationem, & res alias minutas considerant; dantque operam, vt singula omnia lepore quodam ita inter se consentiant, vt nusquam nisi venustum, & apte connexum quidquam reperiatur: multo magis in iuris Pontificij contextu, quo non voluptas parua, aut aliqua commoditas exigua quæritur, sed ipsa respub. Christiana regitur, moresque hominum conformantur, ac effrænatæ cupidicates coercentur, illud curandum

est, vt partes omnes aptæ, & integræ sint, nullumque verbum suspiciosum appareat. Quamobrem cum Gratiani collectio, qua magna pars iuris Pontificij veteris continetur, mendor. caussa, quibus temporum illorum vitio abundat, multorum sibilis exploderetur, summa rei amplitudo iure suo postulare videbatur, vt Maximi Pontifices de illius emendatione cogitarent, & viris exquisitis ingeniis, omnibusque naturæ, & doctrinæ præsidiis instructis totum negotium committerent. Cumque extra Vrbem non deessent, qui hanc prouinciam possent iuuare, quod in hoc studior. genere satis versati inuenirentur: vnus tantum, quod sciam, vir pro dignitate numquam satis laudatus, totius Christianæ reip. lumen clarissimum, deque ea optime meritus Ant. Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, qui superiori anno nobis ereptus fuit, hunc auctorem suscepit scriptis suis illustrandum. Quid effecerit, ex his duobus libris dialogorum more contextis, quos ante Romanam editionem conscripsit, & ea perlecta censuit edendos, licet iudicari. Est namque Gratiani contextus ager quidam incultus, tot herbis asperis, & agrestibus vestitus; vt licet viri selecti tamquam diligentes agricolæ multam culturam adhibuerint, & aratro illum sæpe perstrinxerint: aliquot tamen, si non herbæ, fortasse radicum fibræ, quæ radicitus euelli non potuerunt, adhuc restare videantur. Quare dabunt ipsi veniam, si fructus laborum tanti viri, cuius memoria recens in benedictione est, eritque in perpetuum, communi vtilitati percipiendos proponimus; in quibus omnia fere Gratiani erratorum genera notantur, multa emendatione illustrantur, ac denique totus ita examinatur, vt non solum rerum ipsarum, verum etiam verborum pondera expendantur.

IVDICIA ET EVLOGIA DOCTORUM hominum & Iurisconsultorum de ANT. AVGVSTINO.

IOANNES MENOCHIVS I. C. *insignis lib. Possess. recuperandæ remedio 15. nu. 5590.*

ANTONIVS AVGVSTINVS, Iuris nostri verus alter instaurator: quandoquidem sua illa assidua, & indefessa diligentia, plura restituerit vetustate collapsa, quæ maximum alioqui nostris negocium faciebant.

PET. VICTORIVS *lib.* VIII. *Variar. lect. Cap.* XXIV.

ANT. AVGVSTINVS in suis Emendationum & Opinionum eruditissimis libris, miro studio curáque ab ipso confectis.

HADRIANVS TVRNEBVS *lib.* XXXIII. *Aduers. Cap.* XVII.

ANT. AVGVSTINVS vir & eruditissimus, & optimè de literis elegantioribus meritus, VARRONIS verò vindex, assertor, patronusque vnicus habendus: imò verò eius potiùs Æsculapius existimandus.

IOSEPHVS SCALIGER IVL. CÆS. F. *Præfat. in Varronem.*

Non ignoro quantus vir sit AVGVSTINVS, quem sanè eruditissimũ ex suis scriptis expertus sum: & scio longè felicius eum potuisse tractare hoc negocium, si voluisset.

PAVLVS MANVTIVS, ET ALDVS F. *eruditissimum virum* sæpe appellant. Ille in Cic. librum v. ad Famil. epist. xix.

Omitto Car. Sigonij, Gabr. Faërni, & Fuluij Vrsini in Notis Cic. & Passim iudicia. Onuphrij item Panuinij, qui in Romæ *descriptione pleraque* ANT. AVGVSTINO *accepta esse referenda ait.*

AND. PATRICIVS, POLONVS, ET CAR. SIGONIVS *in Frag. Ciceronis, Orat. in Toga candida.*

Auctoritas sanè eruditissimi Antistitis, ANT. AVGVSTINI Ilerdæ Episcopi, penitus eam opinionem exemit: qui, vt in posterioribus suis Scholiis adnotauit Sigonius, pro *auunculus* legit acutissima nimis coniectura, *à te Baculus.*

STEPHANVS PIGHIVS *in Annotationibus ad Cap. 7. lib. 2. Val. Maximi.*

Vir nostro sæculo summus ANT. AVGVSTINVS.

DE EMENDATIONE GRATIANI
LIBRI DVO.

PRIORIS, DIALOGI XX.

POSTERIORIS LIBRI DIALOGI XX.

ANT. AVGVSTINI ARCHIEP. TARRACONENSIS DE EMENDATIONE GRATIANI Dialogorum libri duo.

LIBER PRIOR.

DE TITVLO LIBRI GRATIANI, ET de mendis. *Dialogus primus.*

C. Nisi tibi molestum est vehementer cupio à te discere; quid sit, quod Romæ de Gratiani emendatione tanta cura per tot annos agatur: vt necesse fuerit, à tribus Pontificib. vt audio, multos amplissimos viros ex Purpuratis suis, & alios doctissimos homines hac vna in re assidue versari. A. Mihi quidem nihil molestiæ adferes, cum à me aliquid postulaueris, quod tibi fore gratum existimem, ea præsertim de re, quæ studiis tuis sit oportuna. Caue enim putes, illius libri lectione, quem Gratiani Decretum falso vocant, si recte scriptum legatur, & ex suis fontib. singula capita deducta sint, quod potissimum in emendatione est, quidquam iuris Pontificij studiosis vtilius esse. Qua de re aliquid fortasse dicere possum: quid autem Romæ actum sit, aut agatur; diligentius hæc poterit nobis B. narrare. C. Didici ego quidem ab eodem multa, quæ curiosius petebam; quibus Pontificib. quot viri peritissimi, & quotiens colligerentur, qui ex eis excellerent vel inueniendis, vel discutiendis singulis quibusq; quo etiam pacto quædam priuatis studiis paucor. agerentur; quædam omnium collatione emenda-

rentur. Quot etiam libros veteres habuerint, ex quibus ad veterem scripturam, quæ, vt fieri solet, certior est, Gratiani librum perducerent. Hos libros esse aut ipsius Gratiani nomine conscriptos, aut eorum, ex quibus Gratianus illa sumpsisset, tum ex alior. simili collectione, vt Burchardi, Iuonis, Anselmi, & aliorum id genus, tum ex ipsis, vt modo dicebas, fontib. conciliorum, vt arbitror, libris, & Pontificum Romanorum epistulis, & sanctor. virorum scriptis, & ex iure ciuili: hæc inquam, & alia non pauca B. noster. sed à te dicebat esse quærendum, quid in ipso volumine tantopere desideraretur. Sed quid est, quod dixisti, falso hunc librum Gratiani Decretum dici? an non ita dicitur, vt Burchardi, & Iuonis Decretum? aut librarij nos suis titulis decipiunt, aut ipsi scriptores sic scribi voluerunt, à quorũ scriptura hanc etiam emanasse verisimile est. B. Antequã C. nostro respõdeas, ego dicã, quod ab illis selectis viris accepi, in nullo fere veteri libro Gratiani eam inscriptionem exstare: sed hanc; Concordia discordantium Canonum. Sic etiam in melioribus editionibus Antonij Democharis, & Antonij Contij, vox illa Decretum, vt pote inepta, in multitudinis vocem mutata est. quod in librorum inscriptionibus aptius esse, vel Cicero testis est; quippe qui noluit de officio, aut de fine scribere, sed de finibus, & de officiis. Itaq. Decretorum collectanea Demochares, Decretor. canonicorũ collectanea Contius inscripserunt. Decretorum vero collectionem esse hanc nemo negauerit; non vnius decreti explanationẽ. Sic etiam dicimus Decretorum Doctorem, non Decreti, iuris Pontificij consultũ. C. Non equidem nego, Decreta Pontificũ aptius dici, vt Magistratuum decreta in iure ciuili, vnde etiam Decretalium epistularum appellatio manauit, cum decerni aliquid in singulis epistulis videamus. Sed putabam Gratianum eam vocem à Burchardo, & Iuone accepisse. B. Ne hoc quidẽ in veterib. libris affirmãt inueniri. A. Recte tu de Gratiani, & Burchardi inscriptione. Neque enim in veteribus libris ea vox Decretum est. Gratiani quidem possum vobis multos ostendere; sed & Burchardi, & Iuonis aliquot sine hac inscriptio-

ne. Et vt video, Iuoni Carnotensi magis placuit Excerptiones appellare, sic enim scribendum est, non Exceptiones. Eius verba tam in Panormia, & in Decretorum grandiori volumine, quam quod caput est, in epistularum libro hæc sunt: Excerptiones ecclesiasticarum regularum, partim ex epistulis Romanorum Pontificum, partim ex gestis conciliorum catholicorum Episcoporum & c. in vnum corpus adunare curaui. Panormiæ titulus in veteri libro hic est: Incipit liber sacrorum canonum. In eodem libro nulla est præfatio, nullumq; scriptoris nomen. Hildeberti quoq; Cenomanensis Episcopi, & postea Turonensis, qui Nannetensi concilio non edito præfuit ab Honorio Minore confirmato, qui fuit Callisti Minoris successor, epistula quadragesima nona edita est, cuius initium, Plerumq; fit. In ea epistula hæc verba leguntur: Exceptiones Decretorum (vel potius Excerptiones) quas in vnum volumen ordinare disposuimus, ad suum finem nondum perductæ sunt. Mendose autem huius Hildeberti epistulis adscripta sunt illa ipsa Iuonis verba: Excerptiones ecclesiasticarum regularum & c. Burchardi vero libri veteres carent inscriptione. sed in edito non Decretum, sed Decretorum libri xx. appellantur. Collectiones Burchardi Vormaciensis appellat Iuo in quadam epistula. Anselmi Lucensis voluminis inscriptionem sine nomine eiusdem in tribus libris legi. Vnius eorum hæc est. Incipit authentica, & compendiosa collectio regular. & sententiar. sanctorum Patrum, & auctorabilium conciliorum. Sed vt ad Gratianum redeamus, in eius libris veterib. illa inscriptio est, quam audisti: Concordia discordantium canonum. Similem legi Romæ in veteri libro Cresconij: Concordia canonũ, & ipsi canones. C. Quid est, quod his verbis significare voluerunt? an putandum est, canones cõcilior. ita esse inter se contrarios, vt egeant concordia? A. Quantum ego potui ex Cresconij libro elicere, concordiam vocat collectionem similium sentẽtiarum, vt qui scripturæ sacræ verba collegerunt, Concordantias Bibliæ appellarũt; quib⁹ verbis, quod pace vestra dicere liceat, nihil excogitari potest ineptius. C. Gratianus igitur sic Con-

Iuo episto. 74. vel 31. ad Vuill. Abbatem.

cordiam dicit, quasi collectionem similium canonum. Cur vero addit vocem discordantium, quæ sola refugit hanc interpretationem? A. Vere tu quidem ais. Nā si inscripsisset, Concordiā canonum, vt Cresconius fecit; aut Concordiam concordantium, & discordantium canonum: hanc reciperet interpretationem. Nunc vero significare videtur, concordiam inter discordes versari. Sed & si quis librum ipsum Gratiani consideret; sæpe videbit vti distinctionib. non solum in prima eius voluminis parte, sed etiā in postrema de pœnitentia, & consecratione. In ipsis quoq; quæstionib. singularum caussarum apertius vtrimque adfert contraria decreta, & canones: quæ aliis distinctionibus allatis in concordiam reducit. Canonum autem appellatione non solum cōcilior. vt existimas, regulas, atque sententias; sed etiam aliorum libror. quibus ius Pontificium constat, intelligere eum facile apparet ex eius verbis. Ecclesiastica, inquit, constitutio canonis nomine censetur. Canon Græce Latine regula nuncupatur. Regula dicta est, quæ * recte ducit & c. quæ ex Isidoro lib. VI. etymol. sumpta sunt. Mox ait: Porro canonum alij sunt decreta Pontificum, alij statuta cōciliorum. Sic ante Gratianum Corpus canonum, vel Codex canonum dicebatur is liber, qui conciliorum, & Pontificum Rom. regulas continebat. Eius libri mentionem facit Burchardus enumerans libros, ex quibus eius collectio constat. Sed antiquiora sunt testimonia Nicolai primi, & Leonis IV. apud Grat. Sic Iuo Excerptiones ecclesiasticarum regularum & Anselmus Authētica collectio regularum, siue Canonum, collectiones suas appellant: vt etiam vetus meus Panormiæ codex, Liber sacrorum canonum dicitur. Idem dicendum est de Græcis collectionibus, quas Nomocanones vocant, nomine ex legibus, & regulis effícto: item de Apostolorum regulis à Clemēte primo editis, & de aliis sanctorum viror. Dionysij, & Petri Alexandriæ Episcopor. & Gregorij Neocæsariensis, Athanasij Alexandrini, Basilij Cæsariensis, & Gregorij Nyssæni, & alterius Gregorij Theologi, & alior. de quibus cap. secundo sextæ synodi repetitæ in Trullo. Neque enim recte apud Gratianum, & alios eorum opus-

Distin. 3. in prin. & c. & 2.

* eo quod

Dist. 19. c. 1. & dist. 20. c. 1.

Dist. 16. c. 7. quoniam.

cula dicuntur confirmari, ſed canones, in Græco archetypo. C. Habeo iſta. Ex quibus facile intelligo, ius quoque Canonicum, quod tu ius Pontificium appellare ſoles, hinc originem duxiſſe. At vero Canon Miſſæ, & Canonici ſæculares, ac regulares cur dicti ſunt? A. Diximus canonem regulam ſignificare: Miſſæ igitur regula, vel formula vetus eſt, ille ipſe Miſſæ Canon. Canonicos vero regulares qui dicunt, eandem rem bis dicunt, vt cum Abba pater vocatur, vel Thomas Didymus, ſiue Geminus, atque alia ſimili ratione. Sed fingamus duas eſſe regulas, alteram laxiorem Canonicis ſæcularibus ſcriptam, alteram duriorem regularibus ſolis conditam. Vtroſque ſub canone eſſe dicemus, & canonicos, ſed hos duriorib. cancellis circumſcriptos. C. Hæc placent. Sed quid aliud eſt in Gratiani libro mutandum præter titulum libri, ſiue inſcriptionem? A. Ita multa ſunt, vt non facile omnia vno die explicari poſſint. Sed genera tibi errorum quorundam proponam, vt poſtea de quibus magis placebit, agamus. Sæpe erratum eſſe video in nominibus hominum, vrbium, prouinciarum, conciliorum, & aliarum rerum, quæ poſtea exēplis apertiora fient. Sæpe falſae ſunt inſcriptiones, & quæ conciliorum ſunt, Pontificum Maximorum eſſe dicuntur; & quæ ſunt vnius Epiſcopi inferioris, Romano Pontifici, aut concilio generali, vel prouinciali tribuũtur. Ex hoc genere ſunt illa, quæ ex concilio Martini Papæ, aut Hadriani Papæ ſumpta eſſe feruntur, quæ vel Martino Bracarenſi, & Græcis conciliis, vel Engelramo Epiſcopo, vel Hadriano ad Engelramum inſcribi debuerunt. Multa Gregorij, Ambroſij, Auguſtini, vel Hieronymi verba eſſe dicuntur, quæ aut nuſquam exſtant, aut aliena ſunt. Illa quoque ipſa, quæ inſcriptiones habent veras, non recte referuntur. Sępe enim cōtrarias ſententias referri ſcimus, ſæpe valde præciſas. Iam vero, quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quaſi ſint aliorum ſcriptorum: ac ſæpe aliud Græce, quam Latine ſignificant. C. Tu vero me in ſiluam quandam errorum inducis, cuius nullum exitum video; ſed malo, vt de primis quibuſque à te dictis agas,

vt præcisis his ramis interiora illustriora fiant. A. Quid autē B. nostro placet? B. Ego vero hæc ipsa, quæ proponis, exspecto; sed nō is sum, qui operæpretium esse existimem, tam multa de solo Gratiano dici. Hic enim, vt nosti, & vt facile omnes concedunt, compilator insignis, nihil fere habet valde vtile, quod proprium dicere possis: sed corniculæ illi similis, vt est in fabulis, risum scientib. admirationem ignorantibus mouet. Si verba consideres, nihil illo tritius; si artem requiras, & ordinem docendi, frustra laborabis. Ita multa refert alieno loco ponenda, ita pro certis incerta cōstituit; vt malis illa eadem in ipsis libris non solum conciliorum, sed etiam Burchardi, & Iuonis, & alior. collectorū requirere. Itaq; dum tu quid apud Gratianum mutandum sit, dices; in veteri me cōfirmabis opinione, qui frustra hūc scriptorem mendis purgari putem. Te vero potius hortari, & si pateris, monere non desinam; vt in eam tantum rem incumbas, vt meliorem harum regularum, siue decretorum collectionem edas. A. Ludis tu quidem, vt soles perurbane, & mihi videris pro tua præclara dicendi facultate magnas res contemnere, & pro nihilo ducere; minores vero in cælum tollere, atque augere dicendo. Nam vt dem tibi, nihil fere, aut pauca de suo Gratianū attulisse, quod falsum est; adfert enim multa, quæ in aliis collectionibus non inuenies, qualia sunt, quæ post Burchardum, & Iuonem sunt nata; item multarum difficultatum solutiones: sed quamuis nulla attulerit, feliciorem tamē ceteris collectorib. fuisse negare non poteris; quos in tenebris diu fuisse nouimus, dum hic in omnium manibus versatur; multorū interpretum illustratur lucubrationib. refertur deniq; in iudiciis omnib. atque à Theologis non minus, quam à iuris vtriusque peritis in pretio habetur. Quod si in illo verborum elegantiam desideras, temporis est, non hominis culpa; tritis vtitur verbis, vt omnibus prodesse possit. artem, & ordinem docendi flagitas: quasi vero meliore ceteri sint vsi. Quod vero postremo hortaris, vt collectionem aliquam edam potius, quam hanc ita perturbatam, & imperfectam ornem: facis tu quidem ludos, vt dixi, sed hac de re posterius cogitabim⁹. Nunc

quando vtriq; vestrum non displicet, vt de Gratiani erratis agamus, in crastinum diem differo, quod sum pollicitus. Alia enim vrgent his potiora.

ADDITIONES.

HIS scriptis editum vidi Romæ Gratiani volumen hac inscriptione. DECRETVM *Gratiani emendatum, Gregorij XIII. Pont. Max. iussu editum. Et initio distinctionis primæ: Concordia discordantiū canonū. Et in admonitione ad lectorem ita scribitur. In plerisq; vetustis huius collectionis exemplarib. hac tamquam inscriptio rubris literis posita est: Concordia discordantium canonum, addita in quibusdam dictione Incipit, sine vlla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura paleas esse præpositas dictum est, ante ipsas paleas est hic titulus. Decretum Gratiani monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio anno Domini MCLI. tempore Eugenij Papæ tertij. In alijs vero duobus codicib. in extremo est: Explicit decretum compilatum à Gratiano monacho monasterij S. Felicis de Bononia. In eadem admonitione hac etiam verba leguntur. Nouissimus istorum omnium, præter auctorem Panormiæ, nam is recentior fortasse est, Gratianus monachus Benedictinus non tantum decretis colligendis, quod superiores fecerant, operam dedit: sed Iuonis fortasse præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, vt certis quæstionibus propositis, quod in vtramq; partem ex canonibus, qui inter se nonnumquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret; omninoq; eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad cōcordiam reuocaret. Hæc in Romano. In hoc libro A. Ant. Augustinum Archiepiscopum, B. Petr. Galesium, C. Vincentium Augustinum Vincentij F. significat.*

In editione Gregoriana cap. 7. Quoniam. dist. 16. multa mutata sunt, & notis ornata: & quamuis dicatur, Et opuscula Theophili. & c. tamen in notis Iuonis verba relata sunt: Confirmamus sanctorum Patrum canones, & synodos & c. & Græca verba canonis referuntur, & Latina interpretis, quib. apparet non opuscula, sed canones appellari. Quod etiam verba à Gratiano relata indicant: Confirmamus & ceteros sanctorum canones, & synodos. *Iuo par. 4. cap. 106. & 114. decr. & lib. 2. tit. 11. c. 29. pan.*

De Gratiani erratis in propriis nominibus.

DIALOGVS SECVNDVS.

B. Et tempus, & locus aptus est; vt te promissi tui admoneamus. Quid enim hac hortor. amœnitate iucundius? auidas autem aures adferimus ego, & C. noster. A. Video nihil diutius vobis posse deberi. Sed libris aliquot nobis opus est, & in primis Gratiano editionis eius, quæ habeat duor. Antonior. notas. C. Eum librum mecũ attuli, quod eum potissimum à te laudari sciebam; & vt viderem, quid tu de singulis erratis esses dicturus, & vt melius id memoriæ mandarem. A. Laudo prouidentiam tuam. Ego quoq; in aduersariis quibusdam, quæ attuli, scripseram ordine litterarum aliquot Gratiani errata, quæ facilius referam. Vos etiam alia suggeretis. Et quoniam heri diximus, in nominib. propriis sæpe fuisse librarios lapsos: ab eisdem initium sumamus. Principio duo ex sacris libris loca corrigenda sunt: cum pro Ochozia Rege [a] Achab editus est, & pro Achan, siue Achar, Achor. [b] Verba Gratiani sunt. [c] Sed obiicitur illud Ambrosij: Ambrosij verba quærantur: Ad preces Heliæ ignis descendit de cœlo, vt Prophetæ vindicaretur iniuria. quod tunc intelligitur factum, quando Achab Rex Israël & c. misit duos quinquagenarios. nostis reliqua. [c] Alter locus ita scriptus est. Cum enim Achor de anathemate furtim surripuisset & c. Ita cecidit sors super Achor. [d] Bis Achor pro Achan scriptum legimus. B. Ego Gratianum errasse arbitror, non librarios. A. Si Gratiani erratum est, memoriæ erratum est, qualia multa & apud Ciceronem, & apud alios scriptores sæpe adgnita sunt: si librarior. peccatum est, cur Gratianus notatur? [2] Tertius locus est. In inscriptione quadam pro Carthaginensi concilio Agathense primum scribitur. [e] Est autem caput XL. concil. Carthag. I. [3] Alibi Alexandrinus Episcopus Leander Hispalensis dicitur. [f] atque idem Leonardus Episcopus alio in loco. [g] Prior locus est distin, XXXIX. vbi post verba B. Augustini additur:

a 4. Reg. 1. b.
b 26. q. 2. in prin.
c 23. q. 4 c. 29. si illic. p. sed obiicitur.
d Iosu. 7. b.
e 15. q. 7. c. 3. si quis.
f Dis. 38 c. 13. indignum.
g De consec. dist 4. c. 80. de trina.

additur: Idem ad Alexandrinum Episcopum. Indignum vehementer existimo, vt verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati. Hæc non Augustini verba sunt, sed Gregorij in præfat. Moralium in Iob cap. vlt. qui liber ad Leandrum Episcopum inscriptus est. Hoc non fugit Ioannem And. F. Sunt, qui putent additum esse hoc caput à Gratiani discipulo Palea, vt id, quod proximum est, cuius inscriptio non vocem, Idem, habere debet; sed hanc, Augustinus. 4 Alter locus est ex epistula quadam Gregorij ad eundem Leandrum Episcopum de trina mersione baptismatis, quæ exstat, vt notat Demochares, lib. 1. epist. quadragesima prima registri. Eiusdem mentionem inuenies in concilio Toletano quarto cap. v. & in concilio Vormaciensi item cap. v. & apud Iuonem, & Ansel. Lucens. & alios collectores. 5 C. Quis hic Leander fuit? A. Tres fratres germanos insignes pietate, & eruditione viros habuit Hispania Reccaredo Rege, Leandrum, Isidorum, & Fulgentium: duo illi Hispalenses Episcopi fuerunt, hic tertius Astigitanus. Leādro acceptam ferimus Gothorum Arianorum in catholicam fidem conuersionem. Cum hoc Gregorius amicitiam iniuit Constantinopoli; venerat enim illuc alter Pelagij Pontificis, alter Regis sui legatus ad CP. Imperatorem. B. Hic idem Alexander semel vocatur ab Anselmo Lucensi, iterum Leander. Fieri potest, vt idem nomen sit. vt Iosue, Iesus, & Iason. Scander Berg, pro Alexandro Magno, auorum memoria, insignis vir peritia rei militaris, dictus est. A. Quid tu Leandrum Musæi putas eundem esse cum Alexādro Macedone? B. Non ego eundem virum esse dico, sed idem nomen. quamuis in etymo vtriusq; hæreo. A. Sequitur Anastasius sæpius ex Athanasio mutatus. Dum enim narrat Gratianus Athanasij pueri, simulati Episcopi factum, qui catechumenos aqua salutari tingebat, tempore Alexandri Episcopi Alexandrini, eum Anastasium vocat. Sed ex Rufini historia lib. x. cap. xiv. mutari nomen debet. 6 Idem erratum in duabus inscriptionib. est. Altera hæc est: Felix Papa Anastasio, & omnib. Orientalibus Episcopis. Scribe, Felix Papa secundus Athanasio, & omnib. & c. ex conciliis. 7 In altera est: Anastasius Patriarcha Papæ

Ioan. And. in c. ad audientiam. in fine. de rescript. d. c. 80.

Iuo lib. 1. tit. 2. c. 53 panorm. & par 1 cap. 130. decr. Ansel. li. 9. c. 17. & 61. Cæsar. lib. 12. cap. 43. Tarrac. lib. 4. c. 10.

1. q. 1 c. 58 spiritus. p. ecce.

5. q. 2 c. vltimo.

9 q. 3. c. 11 fuit.

B.

Felici. Scribe, Athanasius Patriarcha Alexandrinus Felici Papæ secundo. Referunt hor. capitum verba Burchardus, [a] Iuo, [b] & Anselmus. [c] [8] Alterius Athanasij nomen inuenio in Anastasium esse mutatũ. Etenim in concilio Chalcedon. actione XIV. de quodam Athanasio Episcopo Parrhenor. † agitur, qui cum à Patriarcha suo deponeretur, eum sibi inimicum esse conquestus est, iterumq; audiri iubetur. Idemque Nicolaus refert in epist. ad Michaëlem Imp. cuius initium est; Proposueramus. At Gratianus hunc Anastasium appellat. [d] [9] B. Eadem ratione Athanasij libris aliquot Anastasij Antiocheni, vt existimo, libri mixti sunt. Vt cum plebeij in patricias familias inserebantur. A. Illud æquo animo ferendum est, quod pro Asello Anselmus scriptus est in inscriptione cuiusdam capitis [e] his verbis: Item ex concilio Mileuitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Ecclesiæ legatus contra Pelagianos. In concilio Carthagin. VI. & VII. mentio fit trium legatorum Romanæ Ecclesiæ, Faustini Episcopi, & Philippi, & Aselli presbyterorum. Hi à Zosimo Papa missi sunt, & in Africa post eius mortem fuerunt. Interfuisse hos legatos in concilio Mileuitano, mihi non constat. sed præsentibus eisdem lectos fuisse canones eius concilij, & aliorum multorum, constat ex concilio Africano, & ex concilio Carthagin. Græce conscripto. Sunt etiam Mileuitani concilij litteræ ad Innocentium, qui ante Zosimum fuit, & Innocentij ad eandem synodum. [10] Arsacij Episcopi nomen inuenio apud Anselmum, [a] qui Thracius dicitur à Gratiano [b] in relatis Pelagij verbis. Sed in alio veteri Anselmi libro idem Tertius vocatur, & scriptor epistulæ Gelasius. Sic omnia sunt nobis incerta. Tantum hoc in variis lectionib. conscribi potest. [11] Illud certum est, quod alibi pro Ascanio Tarraconensi Episcopo, Asconius apud Gratianum legitur in Hilarij Papæ verbis. Namq. in conciliis aperte Ascanius appellatur, ad quem sunt duę Hilarij epistulæ. & de eodem agitur in concilio Romano ab Hilario habito. In eodem Gratiani capite de Barchinonensi Ecclesia agitur, sed scribendum est, Barcinonensis. Et postea. Talis protinus de clero proprio &

a *Burc. lib. 1. c. 221.*
b *Iuo par. 5. c. 15. & 335. decr.*
c *Ans. lib. 2. c. 50. & 51.*
† Parænorum.
d *1. q. 5. c. 14. nulli. p. 1. & c. 15. quod suspecti.*
e *De conse. d. 4. c. 152. placuit.*
a *Ansel. li. 12. c. 46.*
b *21. q. 5. c. 44. quali.*
7. q. 1. c. 30. remoto.

Barchinonensib. ordinetur Episcopus. dele Et, atq; scribe, Barcinonensibus. Melius hæc Anselmus habet. [13] Sic etiam male scribi solet Terracona pro Tarracone, & Barchinona pro Barcinone, & Terraconensis pro Tarraconensi. Sed & Terraconensis pro Tarracinensi inuenies apud Gratianum: [a] At ex registro B. Gregorij constat agi de Fundensi Ecclesia, & Tarracinensi eidem Episcopo commissis. [b] Coniungi autem debent duo capita ex eadem Gregorij epistula sumpta ad Agnellum Episcopum, quæ est epist. XIII. c. LII. libri secundi. Hæc etiam recte Anselmus conscripsit, [a] & liber Cæsar august. [b] [13] C. Eadem ratione fortasse apud Gregor. IX. sub titulo de immunitate ecclesiar. capitis secundi inscriptio mutanda est. [c] A. Recte admones: idq; ex lib. VII. registri eiusd. Gregorij constat, vt diximus in notis ad collectionem Bern. Papiensis, & in collectione conciliorum Tarraconensium. [14] Venio nunc ad aliam, vt hic noster appellare solet, metamorphosin. In Gratiani libro legitur distinct. LIV. Ex concilio Maguntinensi cap. IIX. Palea. Magnus Episcopus Augustudensis dixit. Carthaginensi primo pro Magunt. scribendum esse admonuit Ant. Demochares. Astigitanensis pro Augustud. scribi etiam debuit ex conciliis. Astuagensis habent Burchardus, [d] & Iuo; [e] Augustensis, Bernardus Papien. & Gregor. IX. [f] [15] C. Cur nomen hoc, Palea, adscriptum est huic, & aliis quibusdam capitibus? Sunt enim, qui putent incertis, & inutilib. id adiectum. Sed tu discipuli Gratiani nomen esse dixisti. A. Ego duorum Iurisconsultorum testimonium habeo, Ioan. Andreæ, & Catelliani Cottæ. Sed & video in veterib. Gratiani libris illa capita desiderari; & in Ioannis Teutonici scholiis raro ad verba eorum capitum aliquid adscribi. Itaq; existimo illa capita postea adiecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit, quod de Gratiani capitib. non facile inuenies. Sed quid B. selecti illi viri Romæ de Palea dicunt? B. Hoc ipsum audiui, in veterib. libris non inueniri. Paleæq; nomen esse hodie familiæ cuidã Cremonẽsi propriũ. Neque tamẽ carere auctoritate, aut esse reiiciẽda hæc capita,

Ans. lib. 6. c. 101.

a 21. q. 1. c. 5. *relatio. & c. illud.*

b *Vid. Gregor. lib. 2. epist. 14. c. 53. & lib. 7. c. 20. ind. 1.*

a *Ansel. lib. 5. c. 25.*

b *Caes. lib. 3. c. 48.*

c *c. 2. de immu. eccles. in 1. collect. & apud Grego. IX.*

Dist 54. c. 3. Magnus.

d *Burc. lib. 2. c. 36.*

e *Iuo. par. 6. c. 117. decret.*

f *c. vn. de oblig. ad ratio. in 1. collect. & apud Gregorium IX.*

ſed aliqua nota eſſe à cæteris diſtinguenda, quaſi addita poſt Gratiani lucubrationes. [16] A. Hoc ſit huius diei penſum. Cras, ſi videbitur, plurib. de cæteris agemus.

1 *IN editione Romana 23. q. 4. c. 29. ſi illic. p. ſed obicitur: nomen Achab editum eſt, ſed in margine eſt, Ochozias filius Achab. & in ſcholio Achab. Confundit hiſtoriam & c. in fine poſt illa verba, ſub Ochozia, additur, cuius filius fuit Achab, vt legitur 4. lib. Reg. in prin. & 3. Reg. vlt. Quod vero in contextu verborum dicitur, illud Ambroſij, Ad preces Heliæ & c. habet in margine, ſupra ea. quod Chriſtus. 4. Reg. 1. Id caput eſt inſcriptum Ambroſio lib. 7. commentarior. ad cap. 9. Lucæ. Sed illic nihil de Achab dicitur; neque apud Ambroſ. eadem verba inueni.*

2 *In Romana editione 26. q. 2. in prin. Achar editum eſt, non Achor, & in margine, alias Achan, & Ioſue 7.*

3 *In Gregoriana editione inſcriptio capitis tertij Siquis tumidus. 15. q. 7. hæc eſt. Item ex concilio Carthaginenſi primo cap. 11. Mox additur. Sic eſt emendatum ex vetuſtis codicibus; nam in vulgatis erat, Agathenſi primo, cum vnicum dumtaxat Agathenſe memoretur.*

4 *Inſcriptio capitis 13. Indignum, diſtin. 38. in Gregoriana editione eſt hæc. Item Gregorius ad Leandrum Epiſcopum Hiſpalenſem in præfat. Moralium ad finem. Et capitis 14. Locutio, inſcriptio eſt. Item Auguſtinus de vera religione c. 49. & 50. Palea.*

5 *In dicta Gregoriana editione inſcriptio capitis 80. De trina. de conſec. diſt. 4. eſt hæc. Item Gregorius Leandro Epiſcopo Hiſpaniar. lib. 1. epiſt. 41. & in margine additur. Et in Tolet. 4. c. 5. & in Vuormacienſi c. 5. Sent. ibid. (hoc eſt ſent. 4. diſt. 3.) Poly. l. 3. tit. 10. Anſel. l. 9. c. 61. Iuo p. 1 c. 130. Pan. l. 1. c. 60.*

6 *In eadem editione Romana 1. q. 1. c. 58. Spiritus. par. Ecce. per Athanaſium puerum, ſcriptum eſt.*

7 *In eodem Gregoriano libro inſcriptio cap. vlt. 5. q. 2. hæc eſt. Item Felix Papa II. Athanaſio, & omnibus Orientalibus Epiſcopis epiſt. 1. cap. 3. Additur in margine Burc. li. 1. c. 221. & Iuo. p. 5. c. 335.*

8 *In eodem libro inſcriptio capitis 11. Fuit ſemper. cauſæ 9. q. 3. ita ſcripta eſt. Item Athanaſius Patriarcha Papæ Felici ſecundo. & in margine eſt. In tomis conc. & Iuo p. 5. c. 15.*

9 *In eodem libro 3. q. 5. c. 14. Nulli. par. 1. Athanaſius appellatur: ſed*

in margine est: al. Anastasius. Sed capite 15. Quod suspecti, Athanasius dicitur sine vlla varietate. & multa de eodem dicuntur in notis ex concilio Chalcedonensi actione 14. Mendose autem in margine dicitur actione 24. in fine. (Vide lib. 2. dial. 12. add. 6.)

10 *De consecrat. distin. 4. c. 152. Placuit igitur, hanc habet inscriptionem in Romano libro. Item ex concilio Mileuitano, cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Ecclesiæ Legatus contra Pelagianos c. 1. Additur in margine. & in Afric. c. 76. & mox ad vocem Anselmus, videtur mendum in hoc nomine.*

11 *In eodem Romano libro 23. q. 5. c. 44. Quali. Pelagij, Thracius editum est sine vlla varietate. In margine est. Ans. l. 12. c. 46. Pauli ibid. (hoc est, lib. 7 tit. 5.)*

12 *Caput 30. Remoto, 7. q. 1. hanc in eodem libro habet inscriptionem, Item Hilarius Papa Episcopis Tarracon. c. 3. & postea est. Remoto ab ecclesia Barcinonensi & c. & de clero proprio Barcinonensib. & c. & frater Ascani. In margine est, Ansl. l. 6. c. 109.*

13 *In Romana editione 21. q. 1. c. 5. Relatio, Gregorio adscribitur lib. 2. ep. 13. seu. c. 52. ad Agnellum Episcopum. Initium capitis est, Relatio cleri, simul & populi Tarracinensis. In notis hæc scripta sunt. Tarracinensis.] Sic est emendatum ex vetustis, cum in vulgatis esset Tarraconensis gentis. In originali autem legitur, Tarracinæ degentis. In extremo capite hæc etiam addita sunt. Alia est sententia B. Gregorij, ac Gratianus putare videatur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Episcopus, quod ea ciuitas ab hoste esset vastata, Tarracinæ cardinalem constituit sacerdotem, vt in sequenti capite. De qua re notatum est supra dist. 71. c. fraternitatem. In margine huius capitis est. Ansel. l. 5. c. 28. Polyc. l. 1. tit. 8. Capite proximo est, Tarracinẽsis ecclesiæ cardinalem, & Tarracinensis ecclesiæ.*

14 *Caput secundum de immunitate ecclesiarum in Romana editione hanc habet inscriptionem. Gregorius Archiepiscopo Tricen. & in margine. Gregorius Agnello Terracon. Episcopo. Alias Terracin. Episcopo. Item Gregorius Agnello Episcopo. lib. 7. epist. 20. ind. 1. registri B. Gregorij. Vide c. 2. eo. tit. in 1. compilat.*

15 *Caput tertium distin. 54. in editione Romana hanc habet inscriptionem. (Ex concilio Carthaginensi primo c. 8.) Palea. Eius initium est. Magnus Episcopus Astiagensis dixit. In notis scribitur. In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Bur-*

chardo, Iuone, Decretali. in c. Vni. de obliga. ad ratio. In margine hæc sunt. Extra de obligat. ad ratio, c. Magnus. Burch. l. 2. c. 36. Iuo p. 6. c. 137. In eadem editione caput vni. de obligatis ad ratiocinia hanc inscriptionem habet. Ex concilio Cartha. & hoc initium. Magnus Episcopus August. dixit. In margine hæc sunt. Concilium Carthaginense primum c. 8. refert Burchardus libro 2. decreti c. 36. Iuo par. 6. c. 137. & in 1. compilat. eo. ti. c. vni. Gratianus dist. 54. c. 3. vbi falso tribuit cōcilio Maguntinēsi. & est difficilis textus. sed vide, quæ dixi in notis huius capitis. (Cur hæc postrema verba edita sint, quærendum.)

16 *De Palea hæc sunt in admonitione Gregorianæ editionis. De nomine Paleæ sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes, ac leues continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alij quasi τὰ παλαιά, id est antiqua: alij quasi additiones quasdam, deriuata, aut potius deprauata voce ab aduerbio πάλιν, id est rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani vterentur. Verum Ioannes Andreæ in addition. ad Specul. tit. de disputation. & allegation. prope finem, (quem Imola in rubr. de verbor. obligat. Alexandrin. in proœmio Decretal (scribe, Decreti) Iason in rubr. tit. de action. & alij sunt secuti.) putat quendam Protopaleam, quem Iason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adiunxisse. Atque vt in re tam incerta aliquid elici coniectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus obseruatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex huiusmodi capitib. habentur. In vno valde emendato sunt apposita in margine sine vlla nota, sed non omnia, quæ in impressis: quamuis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In ceteris habentur aut omnes, aut pleræq; & partim quidem cum Paleæ nomine, partim vero sine vllo à ceteris capitibus discrimine. Ex qua obseruatione illud videtur posse colligi, has Paleas esse additiones non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano, vt fit, inter componendum, aut relegendum: quas deinde librariorum quidam obmiserint, quidā in contextu posuerint, interdum coniunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui*

eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multa & in Decretalib. & apud vetustiores Gratiano collectores habentur: quod suis locis indicabitur. (In meis libris non Protopalea, sed apud Ioan. Andr. qui postea Palea, est; apud Iaso. Quotapalea Cardinalis, apud Imol. Paucapalea, vel Pocapalea Cardin. apud Card. Alex. Procopaleas.

DE EODEM ERRATORVM GENERE.

Dialogus tertius.

C. ANTEQVAM cetera dicas, quæ mendosa tibi esse videntur: velim scrupulum auferas mihi de his mendis cogitanti, qua de re cum B. egi; sed cum is aliquid mihi dixisse videretur, postea iterum in eandem incidi dubitationem. A. Quid tandem illud est? C. Quidnam interest, Gratianum pro Leandro Leonardum scribere, aut pro Athanasio Anastasium? Nam cum ius Pontificium tractetur, id æque in Leonardo, & Anastasio vim suam obtinebit, atq; in Leandro, & Athanasio. A. Quid ad hæc B. noster dicebat? C. Exemplo ex symbolo sumpto vim argumenti eludere conabatur. Namq; dicebat, si quis diceret, Christum passum sub Pontico Pilatiuo; non sub Pontio Pilato: non conuenire in symbolo fidei crederetur cum catholica Ecclesia; nisi eum rusticum fuisse, & imperitum Latini sermonis constaret. Atqui in re nihil interfuit, Pontius ille, an Ponticus diceretur, sub quo Christus passus esset. A. Mihi exemplum non displicet. Tu vero quid ad hæc? C. Non mihi videtur Gratianus aliquid habere cum symbolo commune. A. Quid ita? C. Symbolum formula quædam est, à qua cadere ne verbo quidem licet, aut syllaba. At Gratiani scripta licet vel tota contemnere. nisi forte verum est, quod aiunt quidam, ab Eugenio Tertio fuisse confirmata. A. Malo te illa priora credere, quam hæc. Etenim in illis vnum, atq. alterum vitium est: in his de omnib. agitur. C. Non satis intelligo, quid dicas.

A. Tu si Leandrum credas Leonardum dici, erras, sed error hic vnus est: item vnus, si credas Athanasium alio nomine vocari: at si credas omnia, quæ Gratianus scripsit, Apostolica esse auctoritate confirmata; multiplex hic error erit tuus, & omnia complectetur hoc volumine conscripta. C. Nunc plane intelligo. Sed quo pacto probas nõ esse confirmata? A. Tu qui ais, redige in memoriam? Vidistine vmquam Eugenij confirmationem? C. Minime gentium. A. Habesne aliquẽ dicere, qui se dicat vidisse, aut qui ex ea partem aliquam referat? C. Ne hoc quidem. Sed sunt, qui asserant eum confirmasse. A. Sunt etiam, qui id negent. C. Age vero, quid tu dicis ad id, quod initio petebam mihi satisfieri? A. Id, quod dici solet de his, qui glandib. vescuntur inuentis frugibus. An si tu puero dederis exscribẽdam epistulam, quam patri, vel fratri tuo mittere velis: ille tibi multa nomina immutauerit, litteras addiderit, vel detraxerit; & cum illi iratus fueris, & iterum eam describere coëgeris: ille hac ratione vtatur; nihil interesse Leander sit, an Leonardus; Augustus, an Augustinus, cum de re ipsa cõstet; probabisne, quod dicet? C. Minime vero. A. Idem de librorum mendis dicendum est, quod de epistulis. Alij tamen aliis errores præcellunt. Sunt leues aliquot fateor: sed totum hoc genus emendationis cõtemnere, inhumanum, & à ratione alienum esse arbitror. Sed quid ait B. noster? B. Mihi vero hoc ipsum, quod tu ais, ita verum esse videtur; vt nihil amplius re addere velim: sed ad cetera venire Gratiani mendose scripta. A. Est nobis principio ab inferis excitandus Belisarius, qui cum Gratiano contendat, cur ab eo Guilisarius dicatur. Siluerius etiam Pont. Max. expostulabit, cur Siluester appelletur. Admonuit Demochares hoc ipsum de Siluerio, de Belisario Contius. Illud ab vtroque male editum est: in palatium Principis, pro pincis. Anselmus paullo melius hæc refert. Hæc ex conciliis accepimus. ¹ Plura errata sunt in illis verbis quæstionis tertiæ caussæ xxi. Quod autem clerici sæcularium negotiorum procuratores esse non valeant: auctoritate Carthaginensis concilij primi probatur; in quo Nicolaus Papa Episcopis Castilianis dixisse legitur. Palea. Peruenit

23.q.4.c.30.

Ansel. lib. 11. c 8.

21.q.3.c.1.& 2.

Peruenit in ſanctam ſynodum &c. Quis vmquam crederet, Nicolaum Papam, qui tot ſæculis vixit poſterior omnibus ſynodis Carthagine habitis, aliquid in prima ſynodo dixiſſe? Verba autem, quæ Palea addidit, [a] ſunt ex concilio Chalcedonenſ. cap. III. de quib. Burchardus, [b] Iuo, [c] & Anſelmus [d] tractant, & Gratianus diſtinctione XXCVI. extrema. Omnes recte ex Chalcedonenſi concilio, inſcripſerunt. C. Cur igitur Gratianus, vel Palea, ex concilio Carthaginenſi, in quo Nicolaus Papa &c. An in concilio Chalcedonenſi Nicolaus Papa interfuit? A. Id concilium habitum eſt ſub Leone Papa, & Marciano Imperat. Nicolaus ſcripſit ad Michaëlem Imp. de Ignatij, & Photij ſchiſmate aliquot poſtea ſæculis. Nicolao ſucceſſit Hadrianus Secundus, ſub quo ſynodus octaua generalis habita eſt contra Photium. Chalcedonenſis hæc quarta dicta eſt. C. Mendum igitur eſt in concilij & Papæ nomine. Quid ſi Leonem pro Nicolao, & Chalcedonen. pro Carthaginenſi ſubſtituamus? A. Caue feceris. Neque enim Leo in eo concilio interfuit. Præſtat auferre, quæcumque Palea interpoſuit. Ea autem ſunt illa: Peruenit in ſanctam &c. vſq; ad illa: Credo placere &c. quæ ſunt ex Carthag. primo cap. VI. & pro illis: Nicolaus Papa Epiſcopis Caſtilianis: ſcribendum fuit; Nicaſius Epiſcopus Culuſitanus. C. Apparent veſtigia emendationis in margine librorum Democharis, & Contij: & bis poſita inſcriptio ante caput vtrumque indicat, inſcriptionem prioris capitis non eſſe ad Paleæ verba referendam. A. Confirmantur hæc tum ex conciliis, tum ex Burchardo, & Iuone; quorum alter ſcribit: Nicaſius Euaſtitanus Epiſcopus dixit: Credo &c. alter Euariſtanus pro Euaſtitanus, cetera totidem verbis. [a] B. Ex hac emendatione poterit C. noſter à ſua ſententia diſcedere: cum videat tot vulnerib. facile fuiſſe medicinam adhibitam. C. Ego vero manus libenter do: cum hoc exemplo cognouerim, multum intereſſe ſcire, vnde ſingula capita ſumantur, quæ verba Gratiani, quæ Paleæ ſint, & quæ aliorum. A. Id ipſum aſſequi non poteris, niſi menda tollas inſcriptionum, & niſi cum conciliis, & veterib. collectionib. Gratiani con-

a Diſt. 86. c. vlt.
b Burc. li. 2. c. 145.
c Iuo par. 6. c. 218. decret.
d Anſ. lib. 6. c. 181. in Rom.
21. q. 3. c. 1. & 2.
Burch. lib. 2. c. 150.
Iuo par. 6. c. 223. decr.

tuleris lucubrationes. Sed cetera persequamur. Ioannis Chrysostomi nomine sæpe librarij sunt abusi: pro Ioanne Octauo in caussa XXVII. his verbis. Item Ioannes Chrysostomus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium lator &c. Hanc emendationem Iuonis collatione didicimus. [3] Pro Chromatio sæpe litterarum similitudine ducti Chrysostomum scripserunt. vt caussa XXII. Hinc etiam Ioannes Chrysostomus ait. Iuramenti huiusmodi &c. [a] scribe, Chromatius cap. IV. in fine in Matthæum. Et de pœniten. distinct. I. Idem Ioannes Os aureum. Non potest quis gratiam &c. [b]. scribe, Chromat. cap. IV. in Matthæum. Hæc etiam verba inuenies mendosa, de consecrat. distin. IV. cap. IV. Sic etiam cap. X. eiusd. distinct. itidem mutandum est. [c] [4] Hæc ex libris Mich. Thomasij Ilerdensis Episcopi accepi, qui vnus ex selectis Romæ viris, atq; vt audio, magna pars eius belli fuit, idq; ex litteris eiusd. accepi. B. Non sine Theseo Petro Ciacone, siue Ciaconio, cuius sudoribus, atque eruditione magnos progressus fecit. A. Syricius in Cyricum mutatus est distinctione XX. in illis verbis Quarti Leonis de corpore canonũ. Et cũ illis regulæ præsulũ Romanorũ Siluestri, Cyrici, Innocẽtij. Si quis librum ipsum legat, quem Corpus canonum dicimus, videbit, eosdem Pontifices à Syricio ad Gregorium Iuniorem epistulas quasdam, & canones conscripsisse. Eodem capite, dum concilia enumerantur, post vocem Gangrensium, hæc desiderantur; Antiochensium, Laodicẽsium, Constantinopolitanor. Chalcedonensium. Hæc melius apud Iuonem, [a] & Anselmum, [b] & in libro, quem Deusdedit Cardinalis scripsit, [c] & in libro Cæsaraugustano [d] inueniuntur. [5] Ex epistula B. Augustini CLXIV. ad Emeritum duo capita apud Gratianum leguntur, alterum caussa prima, [e] cuius initium est, Sacramenta: alterum caussa XXIII. [f] cuius principium est, Nostri aduersus. Ad Demetrium, pro Ad Emeritum vtrubiq. scriptum est, atq; ita scriptum, vt nescias libri titulus, sit an epistulæ. Videndus Deusded. cap. II. [6] Non minus erratum est in illis verbis, quę refert Gratianus dist. XVI. [g] Quinta in Constantinop. contra Theo-

27. q. 2. c. 46. Atho. Iuo par. 14. c. 64. decr.

a 22. q. 5. c. 12. iuramenti. b De pœnit. d. 1. c. 41. non potest. & de consecr. d. 4 c. 4. c De consec. d. d. 4. c. 10. nunquam aqua.

Dist. 20. c. 1.

a Iuo lib. 2. tit. 11. c. 31. panor. & par. 4. c. 72. decr. b Ans. lib. 3. c. 115. c Deus ded. c 2. d Cæsar. lib. 2 c. 11. e 1. q 1 c. 34. f 23 q. 3. c 3. g Dist 16. c.

dorum Meſochoenum,& omnes hæreticos &c. temporibus Iuſtiniani Principis, Iulij Papæ Romani, domini Antiocheni, Eutychij Conſt. Vigilij pro Iulij ſcribendum recte notauit Demochares tam hoc cap. x. Iſidori, quam ix. Bedæ. Neq; enim Iulius Papa fuit temporib. Iuſtiniani Imp. Sed & Domni pro domini ſcribendum fuit,[h] & Mopſueſtenum pro Meſochœnum ex conciliis. Mopſueſtenum adgnouit Contius. [7] Idem Theodorus Moſophenus appellatur cauſſa xxiv. quæſtione ſecunda extrema his verbis etiam apud eundem Contium.[i] Item Rabanus ſanctæ memoriæ Epiſcopus factus Ediſſenæ ciuitatis, qui in ſacerdotib. reſplenduit, Theodorum Moſophenum poſt mortem in Eccleſia anathematizauit. Pro Rabanus ſcribo Rambulas,& pro Moſophenū Mopſueſtenum. [8] B. Hicne eſt Theodorus, quem laudat Iſidorus in viris illuſtrib. & ait, ab Acephalis fuiſſe damnatum? A. Negare non poſſum eundem eſſe. Sed exiſtimo Iſidorum tunc non legiſſe acta quintæ ſynodi generalis. Sic etiam apud Iuonem parte quarta cap. xxci. decret. de Sozomeni hiſtoria dicitur: Eam ſedes Apoſtolica ſuſcipere recuſat, quando multa mentitur,& Theodorum inconſuete nimium laudat. Pro inconſuete, ſcribo Mopſueſtiæ. B. Vehementer placet. A. Male autem factum eſt, cum pro concilio Emeritenſi, concilium apud Emerech ſcripſerunt, cauſſa x. quæſtione tertia. Eius concilij mentionem facit Innocentius Tertius lib. 11. epiſt. cxxi. regiſtri,& ex eo in decretis ait caput eſſe, cuius initium Priſcis. Eſt autem caput xvi. eiuſd. concilij, quod non editum vidi. Et ex eo negatio auferenda eſt ab editis Gratiani libris: Cui ſua pleniſſime ſufficere non poſſunt. Etenim legendum eſt, ſufficere poſſunt. B. Vox pleniſſime aperte oſtendit negationem nō fuiſſe ſcribendam.
[9] A. Sic alibi pro Epaunenſi concilio, Hipponenſe ſcriptū eſt. Hæc enim eſt capitis xxx. de conſecratione inſcriptio.
[a] Item ex concilio Hipponenſi cap. vi. Altaria ſi non fuerint lapidea &c. Scribendum, Epaunenſi cap. xxvi. & xxvii. Melius Burchardus,[b] quā Iuo[c] id caput referunt. [10] Quis etiam ferat, quod cauſſa xv. dicitur?[d] Item ex cōcilio apud

1c. prima autem. p. quinta.

h Vid Iuo par. 4. c. 148. decr.

i 24. q. 2. c. ult. p. item Rabanus.

10 q. 3. c. 2. priſcis.

a De conſec. d. 1. c. 30. altaria.

b Burch libro 3. c. 25.

c Iuo lib. 2. tit. 4. c. 5. panor. & par. 3. c. 30. decr.

d 15. q. 4. c. 2.

e Burc. libro 13. c. 21.

Ephesum habito præsente Henrico Rege: Placita sæcularia &c. Quis Rex interfuit Ephesi in synodo, quæ habita est sub Theodosio Minore, si de generali loquimur? Si de alia, quid Henrico cum Epheso? Apud Burchardum [e] pro voce Ephesum est Erphesfurt, quæ vox Germanica est: apud Iuonem [a] Erfphord, non sine mendo. B. Memini videre Romæ notas tuas ad Hadrianum, siue Engelramum, in quibus de hac emendatione dicebatur. Eamq; aliis Burchardi, [b] & Iuonis [c] locis confirmabas. A. Inueni postea in quibusdam chronicorum libris Galliæ, & Germaniæ, [d] eius loci, & concilij mentionem; item loci tantum, in epistulis Zachariæ, & Bonifacij martyris. [11] Sed anchoras tollamus.

a Iuo par. 4. c. 53. dec.
b Burc. lib. 11. c. 77. & lib. 13. c. 27. & 28.
c Iuo d. p. 4. c. 59. & 60. & par. 14. c. 115. decr.
d Regino in add. an. 936. Lamber. an. 935.

1 *IN Gregoriana editione 23. q. 4. c. 30. hanc habet inscriptionem. Item obiicitur illud Siluerij Papæ ad Amatorem Episcopum. Et postea. Guilisarius patritius noster mandauit. Et in notis. In tribus vetustis exemplarib. ex quibus caput hoc restitutum est Silverio (antea enim tribuebatur Siluestro) legitur Bellisarius. Sed quia est initium capitis, non est mutatum. In margine est.* Poly. *l.* 1. *tit.* 7. *Ans. lib.* 12. *c.* 8. *&* 9. *In eodem capite editum est: in palatium* Pin*cis. & postea: ante prædictam patritiam. & in notis additur. Sic mutatum est ex ipsa epistola, & vita Siluerij, vbi hæc patritia vocatur Antonina. Antea legebatur, prædictum patritium.*

2 *Capitis primi inscriptio* 21. *q.* 3. *in Romana editione hæc est. auctoritate Carthaginēsis cōcilij primi probatur: in quo Nicasius* Episco*pus Culusitanus dixisse legitur. c.* 6. *Palea. Peruenit in sanctam &c. In notis hæc sunt. Emendata est hæc inscriptio ex ipso concilio, & vestutis Gratiani codicib. cum antea mendose legeretur: Nicolaus Papa Episcopis Castilianis. Pertinet autem hic titulus ad c. Credo proxime post paleam interiectam sequens. In margine est. In conc. Chalc. c.* 3. *sup. di.* 86. *peruenit. Burch. l.* 2. *c.* 145. *Iuo p.* 6. *c.* 228. *† In extremo capite hæc adduntur. Hic idem canon tertius concilij Chalcedonensis affertur sup. dis.* 86. *c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc Palea à collatis exemplarib. exceptis duob. In margine capitis* 2. *Credo placere, hæc sunt. sup. dis.* 54. *Magnus. Burc. l.* 2. *c.* 150. *Caput vlt. dist.* 86. *ita inscribitur. Vnde in Chalcedon. concilio*

† 228. scr. vel 229.

c. 3. legitur Peruenit ad sanctam &c.. In marg. est. Burc. l. 2. c. 145. Iuo p. 6. c. 218.

3 *In eadem Romana editione 27. q. 2. c. 47. est, quod ego 46. appello. Eius capitis inscriptio hæc est. Item Ioannes Octauus Rostanno Archiepiscopo. Atho præsentium lator &c. In notis est. Octauus] sic est restitutum ex plerisq; vetustis, & Iuone. In vulgatis erat Chrysostomus. In marg. hæc sunt. Iuo par. 14. c. 64.*

4 *Capitis duodecimi 22. q. 5. inscriptio in Gregoriano libro est. Hinc etiam Chromatius in c. 5. Matthæi. Iuramenti hæc caussa &c. In notis hæc sunt. Chromatius] antea citabatur Chrysostomus: cui errori occasionem dederat similitudo primarum litterarum. Proximo capite pro Idem est in marg. alias item. De pœniten. dist. 1. cap. 41. Non potest, ita inscriptum est. IDEM. Significatur autem Ioannes os aureum, cuius est caput 40. Perfecta. In margine est. infra de consecr. dis. 4. Non potest. At de consecratione dist. 4. c. 4. hanc habet inscriptionem. Item Ioannes Chrysostomus. Non potest quis &c. In margine hæc sunt. forte Chromatius. & Sent. 4. dist. 12. sup. de pœnit. dis. 1. Non potest. Caput vero decimum eiusd. distin. quartæ, hanc inscriptionem habet. Item Chromatius in Matthæum c. 6. Numquam aquæ &c. Et in notis hæc sunt. Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inuentum, sed in fragmentis Chromatij. Et in marg. est. Sent. 4. dist. 3.*

5 *Capitis primi distin. 20. in Romana editione verba sunt. Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis vtimur iudiciis, sunt canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyrenor. Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinop. Ephes. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium; & cum illis regulæ Præsulum Romanor. Siluestri, Syricij, Innocentij &c. In margine est. Apud Anselmum, & Polycarpum desunt omnia Pontificum nomina. In notis hæc sunt. Indicat canones, & regulas, ex quib. constat Corpus, vel Codex canonum, de quo in præfatione dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in iudiciis vtebātur &c. Id admonitione ad lectorem hæc de Codice canonum dicuntur. In Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum magistra solitos esse asseruari conciliorum canones, & Pontificum decreta, ac ceteris Ecclesiis communicari, plane compertum est. Atq; in vsu præcipue videtur fuisse collectio illa, quam Nicolaus Papa in c. si Romanorum. dist. 19.*

Codicem canonum nominat: in quo continebantur canones, & regulæ illæ, quæ recensentur à Leone IV. cap. de libellis. dist. 20. Huius Codicis tria manu scripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impressus Moguntiæ An. Sal. MDXXV. &c.

6 *Inscriptio capitis 34. Sacramenta. 1. q. 1. in eodem libro Romano hæc est. Idem (Augustin.) Ad Emeritum epist. 164. Et in margine. Algerus l. 3. c. 9. Polyc. l. 7. tit. 10. Similis inscriptio est cap. 3. Nostri. 23. q. 3. in cuius margine hæc sunt. Iuo p. 10. c. 80. Pann. l. 8. c. 26. & in notis dicitur additam esse negationem ex originali, & Iuone, & alia esse emendata.*

7 *Caput 10. dist. 16. cuius initium Prima autem, par. Quinta, in editione Gregoriana sic habet. Quinta in Constantinopoli contra Theodorum Mopsuestenum, & omnes hæreticos &c. temporibus Iustiniani Principis, Vigilij Papæ Romani, Domnini Antiocheni, Eutychij Constātinopolitani. Et in marg. est, alias Domni pro Domnini. Capite nono extremo, cuius initium Sexta synodus, hæc verba sunt. Quinta item Constantinopoli temporib. Vigilij Papæ sub Iustiniano Principe, contra Theodorum, & omnes hæreticos. Et in margine. Pann. l. 2. c. HI.*

8 *Capite vlt. 14. q. 2. par. Rambulas, hæc verba sunt in Romana editione. Rambulas sanctæ memoriæ Episcopus factus Edessenæ ciuitatis, qui in sacerdotibus explenduit, (al. resplenduit) Theodorum istum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizauit.*

9 *Inscriptio capitis secundi Priscis, 10. q. 3. in eo libro hæc est. Item ex concilio Emeritensi c. 16. In notis hæc sunt. Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manu scriptis corrupte citabatur ex concilio Merech.. Est autem in Emeritensi c. 16. cuius concilij duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Huius concilij, & capitis meminit Innocentius tertius in Epistolis Romæ impressis lib. 2. epistola Petro Compostellano scripta his verbis. Emeritense vero concilium authenticum esse multis rationib. astruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro, qui Corpus canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobauit: tum quia de ipso concilio sumptum est caput (Priscis quidem canonibus) quod continetur in corpore decretorum. Et mox. Sufficere*

possunt] Sublata est negatio, quæ erat in vulgatis, quoniam & ab utroque exemplari concilij, & à vetustis Gratiani conciliis abest: & hoc modo magis conuenit cum ratione legis.

10 *Capitis 31. Altaria. de consecrat. dist. 1. inscriptio est in editione Gregoriana. Item ex concilio Epaunensi c. 26. & 27. Et in notis est. Iuo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria, ex concilio Hypponensi. Sed ex Burchardo, & vetustis Gratiani codicib. restitutum est Epaunensi, ex cuius 26. & 27. capitibus confectum est. Et in marg hæc sunt. Burch. l. 3. c. 15. Iuo par. 3. c. 30. Pann. lib. 2. c. 32. (Est autem in hac distinctione varietas numerorum capitum à nostris dialogis: quæ oritur ex diuisione primi capitis. Nobis enim non duo capita sunt initium distinctionis Consecrationem, & illa verba Tabernaculum enim &c. Quod non fugit selectos viros, qui veniam petunt ob citationem doctorum.)*

11 *Inscriptio capitis secundi 15. q. 4. in eodem libro hæc est. Item ex concilio apud Erphesfurt habito præsente Rege Henrico. Et in notis. In vulgatis legebatur Ephesum, quasi hoc esset decretum aliquod concilij Ephesini habiti tempore Cælestini Papæ, & Theodosij iunioris. Hoc vero est Germanicum concilium habitum præsente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum, & Iuonem dicitur. Et codices Gratiani manu scripti habent, quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius à Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetrauit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacij ad Zachariam, & vltima Zachariæ ad Bonifacium. Et in marg. hæc sunt. Burc. l. 13. c. 21. Iuo p. 4 c. 53.*

DE EADEM RE.

Dialogus quartus.

Distin. 63. c. 1. & 2.

Dial. 3. ante add. 2.

C. Incidi Gratiani librum hodie legens in quædam verba capitis primi, & secundi distinctionis LXIII. de quib. scire velim, quid sentias. A. Quid illud est? C. Dixisti nuper, Nicolaum, & Hadrianum Minorem contra Photium pro Ignatio scripsisse, & sub Hadriano octauam synodum habitam fuisse. A. Dixi fateor, idque verum esse existimo. C. At non Photius, sed Fotinus bis dicitur dicto capite secundo, quod inscribitur, ex octaua synodo, & eius initium est: Hadrianus Papa secundus, quod Nicolaus prædecessor eius disposuerat, missos suos &c. A. Vtere vellima, vel spongia mea, quas Græcis verbis Isocrateis adornatus nuper vidisti ΦΙΛΟΜΑΘΗΣ. ΠΟΛΥΜΑΘΗΣ: & pro Fotino, scribe Photium C. Hic ille est, cuius Bibliotheca laudatur, & XIV. tituli Nomocanonis cum Theodori Balsamonis commentariis exstant Latini nuper facti? A. Hic ipse est. Sed quid de primo capite quæris? C. Idemne Hadrianus est primi capitis scriptor; an primi primus, secundi secundus? A Vtrumq; caput ex octaua synodo est sub Hadriano Minore cap. XXII. Referunt Iuo,[a] & Anselmus,[b] & Deus dedit,[c] & liber Cæsaraug.[d] & tuus B. Tarraconen.[e] C. Cur igitur vtrumq. non coniungitur, & omnia, vt in ipsa synodo octaua sunt, leguntur? B. Si Gratianus ex fontibus suis aquas deriuasset; id fecisset. Sed ex his, & aliis permultis constat, neq; concilia vidisse, neque registra Pontificum, neque alia sanctor. Patrum scripta: sed eum, quæ in variis collectionibus reperta ab eo sunt, ea in medium protulisse. A. Non nego, hæc ita se habere: sed non facile inuenire poteris omnia, quæ retulit Gratianus. B. Quis ille est Episcopus Neophesinus Roma missus? nomen Ecclesiæ audiui numquam. A. Nepesinus scribendum est. B. Hoc maxime placet, ab vrbe

a *Iuo lib. 3. tit. 2. c. 1. Panor. & par. 5. c. 121. decr.*
b *Ans lib. 6. c. 20.*
c *Deus de. c. 1.*
d *Cæsar. lib. 3. c. 63.*
e *Tarrac. lib. 1. c. 47.*

vrbe Nepete, vt opinor. A. Maxime. [1] Sed de aliis videamus. Gallia pro Galicia scripta est caussa x. extrema Gratiani, [a] in illis verbis Toletani concilij. Querimonias etiam parœcialium presbyterorum Galliæ prouinciæ sollertissime discernere. Eius capitis verba sunt in Toletano concilio septimo cap. quarto, non quarto concilio, quod Demochares etiam animaduertit, sed cetera non mutauit. Scribe igitur Galiciæ, pro Galliæ; & parochianorum, pro parœcialium. [2] Gennadium pro Germano, & Thaumaturgum pro Trimegisto scribere oportet dist. xvi. cap. vii. [b] Sunt enim verba sextæ synodi repetitæ in Trullo cap. ii. Quis autem vmquam Gregorium Trimegistum dici audiuit? Καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Καισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ, scriptum est in Græco canone. Et postea, καὶ Γενναδίου πατριάρχου &c. Minus mendosi sunt Iuo, [c] & Cæsaraug. liber [d] in Thaumaturgo, at Germanum retinent. Contius recte Gennadium in margine scripsit, & Thaumaturgum. [3] Inscriptio capitis vltimi distin. xcv. [e] ita scripta est. Item ex concilio Genuensi cap. iv. Palea. Nusquam id concilium inuenies. Scribendum censeo, Ex concilio Neocæsarien. cap. xiii. Videndus Martinus Bracaren. cap. lvi. Burchardus, [f] Iuo, [g] & Anselmus, [h] & liber Cæsaraugustanus. [i] [4] Hæc certa sunt. Illa verisimilia ex Iuone. [k] Caussa xxiv. capitis quarti principium est. [l] Audiuimus, quod hæreticus Rauennas dictus Archiepiscopus &c. Hericus pro hæreticus scribendum. [5] In nomine Hieremiæ bis errasse librarios inuenio. De pœnitentia capite sexagesimo septimo, [a] vbi in Hieronymum mutatus legitur. Vide cap. xvii. Hieremiæ. Et mox cap. lxiix. Alioquin & in reuerentiam loquitur Deus. Pro in reuerentiam, scribe in Hieremia. [b] [6] Ex libro Ioann. Andreæ de vita, & laudib. B. Hieronymi, Gratiani libri mendosi circumferuntur in eius nomine; quædam enim Augustino, quædam Gregorio tribuuntur. Exemplum sumamus ex hoc loco in Democharis, & Contij editione mendoso relicto, xiv. caussa, quæstione prima extrema. Item Gregorius in epist. ad Iouinianum. Quod præcipitur, imperatur &c. est enim scribendum, Hieronymus

a 10. q. 3. c. 8. inter cetera.
b Dist. 16. c. 7. quoniam.
c Iuo li. 2. tit. 11. c. 29. panor. & par. 4 c. 134. decr.
d Cæs. lib. 2. c. 2.
e Dist. 95. c. vlt.
f Burc. lib. 5. c. 44 & 45.
g Iuo par. 2. c. 53. & 54. decr.
h Ansel. lib. 7. c. 188.
i Cæsar. libro 8. c. 18.
k Iuo lib. 5. tit. 5. c. 10. panor. & par 14 c. 57. decr.
l 24 q. 1. c. 4.
a De pœn. d. 1. c. 67. si agamus & c. 68. quamobrem. p. rursus.
b Hier. 17. d.
14. q. 1. c. vltim. in fine.

lib. I. contra Iouinianum. Error errorem sequitur, vt idem Io. Andr. ait, eadem enim verba posita sunt, vt Gregorij, lib. v. Decretal. sub titulo de verb. significat. Eadem si placet, in collectione veteri secunda quæramus. C. Exstat sub eod. titulo caput vnicum tertio Cælestino inscriptum, & in eo bis nomen Gregorij reperi. Item secundum Gregorium, quod præcipitur, &c. Et postea. Quod iuxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba considerare &c. A. Hæc postrema vere Gregorio adscribuntur, vt apud Grat. inuenies. C. Quænam alia loca sunt Gregorio, aut Augustino falso adscripta? A. Recte à Demochare conscripta inuenies. vt caussa VII. cap. quadragesimo primo. [a] In apib. quod Gregorio inscribebatur. Sic Augustino cap. VI. distin. IX. [b] & dist. quinquagesima cap. XIX. [c] 7 In Ilerda, & Ilerdensi concilio duplex error esse solet. sæpe enim in Hillerdam, & Hyllerdam, atq; Hillerdense, & Hyllerdense mutantur: semel recte Ilerdam editum est à Demochare, caussa prima cap. CXVII. in inscriptione. [d] Item vniuersis Episcopis per Ilerdam prouinciam constitutis. Quibusdam narrantib. &c. Pro voce Ilerdam in margine posita est vox minus cognita Helledam: sed mutanda est in Helladem, quæ Græciam significat. Fons eius capitis est, Demochare teste, Gregorius lib. IV. epist. LVI. cap. c. siue postremo. C. Non video ex hoc fonte probari posse, scribendum esse Ilerdam, & Ilerdense concilium. A. Mihi satis est, Helladem probare. De Ilerdæ scriptura B. noster tibi nummis veterib. & titulis monumentorum, & carminibus veterum Poëtarum satisfaciet. 8 Hylerden. concilium pro Triburiensi refert Gratianus distin. quinquagesima quinta cap. X. [a] & Burchardus, [b] & Iuo. [c] Vide cap. XXXIII. Triburien. concilij. 9 Pro Iustiniano Iouianus scribatur oportet cap. VI. de pœnitentia. [d] Eius enim refertur constitutio, cuius initium est: Si quis non dicam rapere &c. [e] Quæ cum in Codice Theodosij legatur, [f] certum est, Iustiniani non esse. Sunt etiam alia huius rei testimonia. [g] Eadem constit. relata est caussa XXXVI. [h] cum eodem errore. 10 Nunc tibi C. poculo Circeo, aut virga opus est, vt Vincentium in

c. 15. in hit. de verb. signif.

21. q. 5. c. 11. humana.

a 7. q. 1. c. 41. in apib.
b c. 6. vt veterum. distin. 9.
c c. 19. cum exaudiero. dist. 50.
d 1. q. 1. c. 117. quibusdam.

a Dist. 55. c. 10 si quis.
b Burch. libro 2. c. 11.
c Iuo li. 3. tit. 5 c. 1. panor. & par. 6. c. 34. decr.
d De pœnit. d. 1. c. 6. si quis.
e C. de Episc. & cle. l. 5.

Iuuencum mutes. C. Prius mihi caussa à te dicenda est, cur hic gentilis meus alienam personam induerit. A. Distinct. xv. [i] in veteri libror. censura Gelasiana post Sedulij laudes legimus. Item Vincentij nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed imitamur. Iuuenci scribendum est ex concilijs. B. Id quidem probo: sed in verbo, imitamur, mendum est. An Gelasius carminibus cum synodo est vsus? A. Recte admones miramur, scribendum est. Bene vtrumque Burchardus, [k] male Iuo in panormia, recte idem in decretis, [l] & liber Cæsaraugust. [m] &, vt suspicor, Episcopus Segobiensis. [n] Quod dicam, non ita certum est. Idem Iuuenci nomen mutatum inuenio caussa prima quæstione III. in inscriptione cuiusdam capitis Vrbani Secundi, quæ sic edita est. Item Vrbanus Episcopus seruus seruor. Dei dilecto filio Præposito Ecclesiæ sancti Vincentij salutem, & Apostolicam benedictionem. Saluator prædicit &c. Exemplum huius epistulæ inueni, in quo erat L. post vocem filio, quod Laurentium fortasse significat; & pro sancti Vincentij, erat, sancti Iuuenci Ticinensis. Eiusdem epistulæ partem inueni apud Anselmum libro tertio extremo, in libro Romano. Poterit B. noster ex Italia nos certiores facere, num sit aliquis sanctus Iuuencus, vel Iuuentius Ticinensis, cuius hæc sint. Interea hæc in variis lectionib. conscribantur. Miror autem, cur post hanc inscriptionem edi Demochares passus sit hæc verba. Quare in Euangelio prohibetur inuestitura Ecclesiæ à laicis fieri? B. Hocne, obsecro te, editum est? A. Inspice. quid tibi videtur? B. Nunquam hoc Demochares edidit. deleri oportet duas illas voces, in Euangelio. A. Immo tota clausula. In eodem capite hæc leguntur. Sed beatus antecessor noster Paschasius libro de consecratione affirmauit &c. Errare aliquos scio in hoc nomine Paschalis, & pro eo Paschasium substituunt. Liber de consecratione Paschalis Papæ nullus exstat. Sed vox libro auferenda est. Sic enim in exemplo huius epistulæ est. Sed beatus antecessor noster Paschalis de consecratione affirmauit, quod quisquis eorum alterum vendiderit &c. Hæc Paschalis

f Cod Theod. lib. 9 tit. 25. const. 2.
g Vide hist. triper. lib. 7. c. 4.
h 16. q. 2. c. 5.
i Dist. 15. c. 3. sancta p. item venerabilis.
k Burc. libro 3. c. 220.
l Iuo li. 2. tit. 11. c. 3. panor, & par. 4. c. 69. decr.
m. Cæsar. lib. 2. c. 6.
1. q. 3. c. 8. Saluator.

Primi sententia posita est à Gratiano cap. VII. eiusd. quæstionis ex epist. ad Mediolanenses,[a] vt ex veterib. libris cognoui. Quod caput etiam referunt Iuo,[b] & Anselmus,[c] & Deusdedit,[d] & liber Cæsaraugust.[e] [12] In alia inscriptione posita cap. quinquagesimo sexto de consecratione scriptum est. Item Macarius Papa. Nullus Episcopus &c.[f] Quis vmquam audiuit, Macarium Papam fuisse? Pro Macario Zacharias scribendus est, qui in synodo Romana non edita cap. XIII. & XIV. illis verbis vtitur. Videndus Burchardus,[a] & Iuo,[b] & liber Cæsaraugust.[c] qui hæc Zachariæ adscribunt. [13] Illud leue videatur, quod mendosum est caussa XVI.[d] Prima actione Theodulphi Malechitanæ Ecclesiæ Antistitis &c. Scribendum Malacitanæ, ex concilio Hispalensi secundo cap. I. Et postea, Ægabrensis, non Egabiensis. [14] Masonem pro Massanum scribo distin. quinquagesima cap. XXIIX. in inscriptione.[e] Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto, meritisq; beato fratri Massano Episcopo Isidorus Episcopus salutem. Scribo, Masoni, pro Massano. Recte apud Gratianum caussa XXXIII. editum est.[f] De his ita scribit Isidorus ad Masonem Episcopum. Exstat eadem epistula ante libros sententiarum, siue de summo bono. Refert Rabanus in libro pœnitentium cap. I. Burchardus,[g] & Iuo,[h] & Anselmus,[i] & liber Cæsaraugust.[k] & Tarraconensis.[l] [15] Sed quid vos inter vos? B. Quærit C. à me, cur melius sit Masonem, quam Massanum scribere. Ego illi postea me dicturum respondi. A. Quid autem dicturus eras? B. Quæ tu de Masonib. in Papiria familia scripsisti. Vnde Marso ille apud Ciceronem, à te Maso dictus, in tenebris diu iacuerat, quod Petrus Victorius laudat. A. Ego vero iam istorum eram oblitus. Veteres tantum libros sequendos dixissem. Sed cetera persequamur. Quid vos Melchiam esse creditis distinct. XXXII. cap. X?[m] B. Vocem sine mente, vt βλήτυρι, siue βλίτυρι. A. Licebitne Melphiam substituere. B. Immo ex asse heredem instituas, licet. Incidi enim Romæ aliquando in Vrbani secundi synodum apud Melphiam habitam. A. In ea synodo cap. XII. quod Gratianus refert, exstat. Iuo in Panormia Melfiam scribit[n]

a 1. q. 3. c. 7. si quis.
b Iuo li. 3. tit. 9. c. 7. panor. & par. 2. c. 84. decr.
c Ans. lib. 7. c. 190.
d Deusded. cap. 2.
e Cæsar. lib. 4. c. 43.
f De cons. d. 1. c. 56. nullus.
a Burc. l. 3. c. 230. & 231.
b Iuo par. 3 c. 271. & 272. decr.
c Cæs. libro 4. c. 48.
d 16. q. 3. c. 13. prima.
e Dist. 50. c. 28. domino.
f 13. q. 2. c. 11. hoc ipsum.
g Burc. lib. 19. c. 41. & 73.
h Iuo li. 3. tit. 11 c. 17. panor. & par. 6. c. 397. & 398. & par. 15. c. 86. & 91. decr.
i Ans. lib. 8. c. 37.
k Cæs. libr. 8. c. 69.
l Tarrac lib. 3. c. 84. & 85.
m Dist. 32. c. 10. eos, qui.
n Iuo li. 3. tit. 3. c. 8. panor.

minus mendose. [16] Gregorij verba sunt apud Gratian. caussa XVI.[a] Et temporum qualitas, & vicinitas nos locorum inuitat, vt Cumanam, atque Musitanam vnire debeamus Ecclesias. Musinatium, pro Musitanam habet Anselmus. [b] Misenatem, vel Misenatium malo, vt habet Ioan. Diacon. lib. III. cap. XIV. de vita B. Gregorij. Fons est Gregor. lib. II. epist. & cap. XXXI. vt refert Demochares. [17] Idem caussa vndecima cap. XLIII.[c] pro Mileuitano concilio, Toletanum tertium cap. XIII. edidit. Sed cum eiusdem capitis fieret mentio quæstione secunda,[d] vocem Mileuitani reliquit. [18] Postremo ex Gregorij epistula[e] Monothelitas liceat iterum damnare, quos constat, à Martino primum Pontifice in concilio Romano fuisse damnatos mortuo iam Gregorio. Locus Gregorij sumptus est ex libro IX. epist. sexagesima prima ad Quirinum, & ceteros in Hibernia Episcopos, vt habet Demochares. aliis, in Hiberia, magis placet. Apud Iuonem,[f] & in libro Cæsaraugust.[g] vox Hibernia non mutatur; Monophysitas pro Monothelitas mutatur: quod probo. Monophystas est in veteri Anselmi libro in additis capitibus. [19] Claudite iam riuos pueri: sat prata biberunt.

a 16. q. 1. c. 48

b Ans. lib. 6. c. 100.

c 11. q. 1. c. 43. inoluta.

d 11. q. 2. c. vn.

e De consecrat. d. 4. c. 44. ab antiqua.

f Iuo lib. 1. tit. 1. c. 81. panor & par. 1 c. 153. decr.

g Cæsar. lib. 11. c. 68.

1 DISTINCTIONE 63. *in Romana editione caput primum ita inscriptum est. Vnde Hadr. PP. in* 8. *syn. Constantinopoli sub ipso celebrata. Et alterum caput hanc habet inscriptionem. Item ex octaua synodo actione prima. Hadrianus Papa secundus, (quod Nicolaus prædecessor eius disposuerat,) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum &c. Et postea. schisma de Ignatij depositione, & Photij ordinatione sedauerunt, Photium anathematizantes &c. In hoc extremo capite hæc adduntur. Si hic addatur ver. Quisquis. ex capite antecedente; erit integer* 22. *canon.* 8. *synodi. In vulgatis sequebatur vox clerus, quæ in vetustiorib. est glossa interlinearis. In extremo capite primo hæc etiam sunt in notis. Hic citantur partes quædam* 22. *canonis* 8. *synodi sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio bibliothecario Latinitate donatæ. Et in marg. eiusd. c.* 1. *Ansel. lib.* 6. *c.* 23. *&* 72. *Iuo p.* 5. *c.* 122. *Pann. l.* 3. *c.* 8. *Deusdedit p.* 1.

Et in verſ. Quiſquis. infra c. prox. Polyc. l. 2. tit. 1. Et in marg. c. 2. Anſ. l. 6. c. 23. Iuo p. 5. c. 121. Pann. & Deusd. vbi ſupra. Et ver. Conſecrationes, Polyc. l. 2. tit. 1.

2 *Capitis octaui Inter cetera, 10. q. 3. in eadem editione inſcriptio eſt. Item ex concilio Toletano ſeptimo c. 4. In eodem capite hæc verba ſunt: querimonias etiam parochialium presbyteror. Galliæ. Et in marg. al. parochianorum. In notis additur. In conciliis impreſſis, & aliquot Gratiani exemplarib. legitur Galliciæ: In aliis autem, & emendatioribus, atque in codice concilior. Lucenſi regio habetur, Gallicanæ prouinciæ. Nam eo tempore Archiepiſcopus Narbonenſis, & eius prouinciæ Epiſcopi ad ſynodos Toletanas conueniebant; quod ex ſub. ſcriptionib. Toletani tertij apparet, &c. (Ego vero Galliciæ retineo: ſequitur enim mentio ſynodi Bracarenſis.)*

3 *Diſtinctione 16. cap. 7. Quoniam, in Romano libro hæc verba ſunt. Gregorij Thaumaturgi Neocæſarienſis Epiſcopi &c. Gennadij Conſtantinopolitani Epiſcopi &c. Et in marg. al. Germani.*

4 *Inſcriptio capitis vltimi diſtin. 95. in eodem libro eſt. [Item ex concilio Neocæſarienſi c. 13.] Palea. Et in notis eſt. Antea citabatur ex Genuenſi. Reſtituta eſt inſcriptio ex ceteris collectorib. Eſt autem hæc fere Dionyſij verſio. Et in marg. hæc ſunt. Anſ. l. 7. c. 183. Burch. l. 5. c. 44. Iuo p. 2. c. 53.*

5 *In eadem editione inſcriptio cap. 4. Audiuimus. 24. q. 1. hæc eſt. Vnde Alexander ſecundus ſcribit Valeriano Epiſcopo Martyri. Audiuimus, quod* Henricus, *Rauennas dictus Archiepiſcopus &c. In marg. eſt. Iuo p. 14. c. 57. Pann. l. c. 133.*

6 *De pœniten. diſt. 1. cap. 67. Si agamus. in eadem Romana editione ita ſcriptum eſt. Rurſum iuxta eundem* Hieremiam. *Et in marg.* Hierem. *17. Et in notis.* Hieremiam *(Sic eſt emendatum ex ipſis commentariis B.* Hieronymi, *& vnò vetuſto exemplari Gratiani. nam in ceteris eſt, quemadmodum in vulgatis, iuxta eundem* Hieronymum *promittit proſpera, ſi pœnitentiam egerimus. Quod ſi negligentia &c. Capite 68. Quamobrem. par. Alioquin. hæc verba ſunt. Alioquin & in reuerentiam loquitur Deus &c. Et in marg. eſt.* Hieremia) *or. vera lectio.* Hier. *17. Et in notis. Quæ ſequuntur, vt etiam multa alia, emendata, & locupletata ſunt ex originali, præter verbum reuerẽtiam, (quod eſſe debet* Hieremia) *idque ob gloſſam.*

7 *Extremum caput quæstionis primæ caussæ 14. them. Vlt. ita in Romano inscribitur. Item* Hieronymus *libro primo contra Iouinianum. Quod præcipitur &c. In marg. est: In vulgatis erat: Gregor. in epist. ad Iouianum.* Et *in scholiis. Quod præcipitur. Hic Grego. innuit differentiam &c. Inscriptio cap. 15. de verb. signif. est. Cælestinus tertius. In his, quæ &c. Et postea. Item secundum Gregorium, quod præcipitur, &c. In marg. est. Cap. vnico eod. tit. in 2. compilatione. In casu ead. Verba sunt.* Et *in scholiis. Quod præcipitur. 14. q. 2. quod præcipitur. Bern. (mendose) Inscriptio cap. 41. cau. 7. quæst. 1. hæc est. Item* Hieronymus *ad Rusticum monachum epist. 4. In apibus &c. In marg. est. Iuo p. 5. c. 356. Caput 6. distin. 9. vno Verbo Idem inscribitur. caput Vero quintũ Idem (Aug.) ad* Hieron. *ep. 19. In notis est. Verba huius capitis sunt B.* Hieronymi *ad Lucinium Beticum epist. 28. sed mutata non est inscriptio ob glossam. In schol. Græci.* Hieron. *in secundo prologo bibliæ &c. Sed Aug. ad primitiuam* Ecclesiam *respicit &c. Magis credendum est* Hieron. *quam Aug. &c. (Desidero censuram hor. verbor.) Caput 19. dist. 2. ita inscriptum est. Item* Hieronymus *ad c. 3. Micheæ. Cum exaudiero &c. In casu est.* Probat *Aug. in hoc c. &c.*

8 *Quod in eadem editione est, 1. q. 1. c. 117. Quibusdam. hanc habet inscriptionem. Item Vniuersis* Episcopis *per* Elladem *prouinciam constitutis, eod. lib. 4. epist. 56. seu cap. 100.* Et *in marg. hæc sunt.* Et *eod. l. ep. 51. & 55. & l. 5. ep. 7.* Et *Burch. l. 1. c. 21. Iuo p. 5. c. 108.*

9 *Capitis. 10. Si quis in infirmitate. distin. 55. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Ilerdensi. Et in margine. Concordat Triburiense c. 33. Et Burch. l. 2. c. 15. Iuo p. 6. c. 34. Pann. l. 3. cap. 42.*

10 *De pœniten. distin. 1. c. 6. Si quis non dicam. In Romana editione ita inscribitur. Cod. lib. 1. de Episcopis, & cler. Imperator Iouianus. Et in marg. hæc sunt. Tit. 3. & Cod. Th. l. 9. tit. 25. l. 2. 36. q. 2. Si quis non dicam. Triper. hist. l. 7. c. 4. Poly. l. 4. tit. 35. Capitis tertij 36. q. 2. eadem inscriptio est, nisi quod Iouinianus pro Iouianus editus est. In margin. est. Sup. de pœn. d. 1. Si quis non dicam. 1. in Cod. Theod. l. 9. ti. 25. le. 2.*

11 *In eadem editione cap. 3. Sancta Romana. par. Item venerabilis distin. 15. hæc verba sunt. Item Iuuenci nihilominus laboriosum*

opus non spernimus, sed miramur. Et in notis hæc sunt. Antea legebatur, Item Vincentij, restituta est vera lectio ex Gelasio, Burchardo, & Iuone. De quo Iuuenco meminit B. Hieronymus in catalogo.

12 *Capitis* 8. *Saluator* 1. *q.* 3. *in eodem libro hæc inscriptio est. Item Vrbanus* II. *Episcopus seruus seruor. Dei dilecto filio L. Præposito Ecclesiæ sancti Iuuentij apud Ticinum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Et in margine. Lucio. Ansel. Et Deusdedit p.* 2. *Ansl. l.* 5. *c.* 42. *Et in notis. Integram epistolam Vrbani* II. *dilecto filio L præposito ecclesiæ B. Iuuentij apud Ticinum, refert Deusdedit in sua collectione. In summa huius capitis hæc tantum sunt rubrica notata : De eodem. In indice librorum ante Gratiani verba edito hæc sunt. Vrbani* II. *concilium Placentinum, & fragmentum alterius concilij, & epistola L. Præposito sancti Iuentij, ex Vaticana. In eodem capite par. Sed & beatus. ita editum est. Sed & beatus prædecessor noster Paschalis de consecratione affirmat, quod quisquis &c. Et in marg. est. sup. ea. c. si quis. Et in notis. Antea legebatur Paschasius libro de consecratione. restitutus autem est locus ex vetustis codicibus, & originali. Citatur enim hic, quod habetur in capite antecedente ex epistola Paschalis Papæ. Et inscriptio capitis* 7. *Si quis obiecerit. hæc est. Item Paschalis Papa. Et in notis hæc sunt. Auctor vero huius capitis, ac totius illius epistulæ est Paschalis primus. Nam in eo Decretor. codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani* II. *cum decreta Paschalis* II. *sint post Vrbanum* II. *eo plane ordine, quo sibi successerunt : quod etiam in sequenti capite indicatur. Et in marg. Deusded. p.* 2. *Magist. l.* 4. *di.* 25. *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Ansl. l.* 13. *c.* 33. *Iuo p.* 2. *c.* 84. *Pann. l.* 3. *c.* 123.

13 *De consecrat. distin.* 1. *in libro Romano cap.* 57. *Nullus Episcopus. hæc inscriptio est. Item Zacharias Papa in synodo Romana c.* 13. & 14. *Et in notis hæc sunt : Antea legebatur Macarius. Emendatum est ex aliquot vetustis codicib. & ceteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in concilio manuscripto Zachariæ. Et in marg. Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 230. & 231. *Iuo p.* 3. *c.* 271. & 272. *(Varietas numeri capitum huius distinctionis pendet à cap.* 1. *vt antea diximus.)*

14 *In eadem editione* 16. *q.* 3. *c.* 13. *ita inscriptum est. Item ex concilio Hispalensi* 2. *cui interfuit Isidorus, c.* 1. *Prima actione*

Theodulphi

Theodulphi Malacitanæ Ecclesiæ Antistitis &c. ab ecclesiis Astiginæ, Eliberitanæ, atque Aegabrensis &c.

15 *Dinstin.* 50. *cap.* 28. *in eodem libro hæc inscriptio est. Item Isidorus ad Massanum Episcopum. Domino sancto, meritisq; beato fratri* Massano *Episcopo salutem. Et in margine. al. Masonem. al. Massenum) or. Et Ans. l.* 8. *c.*37. *Poly. l.* 4. *tit.*39. *Iuo p.* 6. *c.* 397. *p.*15. *c.* 57. & 86. *Burch. l.* 19. *c.* 43. & 73. Pann. *l.* 3. *c.*149. *Rab. pæ. l.* 1. *c.* 1. *Et in notis hæc sunt. Sic habet hoc caput in epistola, quæ nuper vna cum aliis Isidori operib. est impressa Parisiis, & ita inscribitur: Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola ad Massanum Episcopum &c. Inscriptio cap.* 11. *Hoc ipsum* 33. *q.* 2. *hæc est. De his ita scribit Isidorus ad* Massonem *Episcopum in præfatione ad librum de summo bono. Et in marg. al.* Massenum. *Et Raban. l. pœnit. c. Poly. l.* 4. *tit.* 39. *Ans. l.* 8. *c.*37. *Iuo p.* 6. *c.*398. & *p.*15. *cap.* 91.

16 *Inscriptio capitis* 10. *dist.* 32. *in Romano libro hæc est.* Item *Vrbanus* II. *in synodo apud* Melphiam *c.*13. *Eos, qui post subdiaconatum. Et in margine.* Pann. *l.* 3. *c.* 101. *Et in indice librorum ante Gratiani verba. Vrbani* II. *synodus apud* Melphiam, *ex Vaticana, & à* Iacobo *Pammelio canonico Brugensi.*

17 *Quod exstat* 16. *q.* 1. *c.* 48. *ita editum in Gregoriana editione est. Vnde Gregorius* Papa *scribit Benenato* Episcopo, *lib.* 2. *epist.* 31. Et *temporis qualitas, & vicinitas nos locorum inuitat, vt Cumanam. atque* Misenatem *vnire debeamus ecclesias.* Et *in notis.* Misenatem) *Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorij: quamuis in vulgatis, sicut etiam apud Gratianum, esset* Musitanam. Et *in marg. Ans. l.* 6. *c.*108. *Poly. l.* 3. *tit.*30.

18 *Capitis* 42. *Inolita* 11. *q.* 1. *hæc est in eodem libro inscriptio. Item ex concilio Mileuitano. Et in marg.* In *Tolet.* 3. *c.* 13. Et *in notis. In concilio Mileuitano, quod habetur, nihil tale extat.* Ex *ipso tamen citatur etiam ab* Innocentio III. *in c. si diligenti. de foro compe. Habetur autem in Toletano* 3. *c.* 13. Et *in eadem caussa quæst.* 2. *c. vn. Quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Mileuitani concilij liquido constat.* Et *in mar. supra q.* 1. *inolita.(Varietas numeri capitum quæst.* 1. *oritur ex cap.* 10. *Si quis clericus. quod in libro meo est* 11. *nam decimum est,* Episcopus *non flagitetur. quod in Romano est pars cap.* 9. *testimonium.)*

19 *De consecrat. distin. 4. cap. 44. Ab antiqua, in libro Romano hanc habet inscriptionem. Item Gregorius Quirino Episcopo, & ceteris in* Iberia *Episcopis, l. 9. ep. 61. Et in notis.* Iberia) *Sic emendatum est ex originali manu scripto Vaticano. Antea erat Hibernia. Et in marg. Poly. ibid. (hoc est, l. 3. ti. 10.)* Iuo *p. 1. 153. Pann. l. 1. c.* 88. *Et in eodem capite. Monothelitas vero, & alios &c.* In *notis hæc sunt.* In *originali, & in Polycarpo, & apud* Iuonem *in textu est, Monophysitas. De qua hæresi scribit* Ioannes *Damascenus in libro de duabus Christi voluntatib. & Nicephorus, & alij. Sed ob glossam non est mutatum.*

DE ALIIS MENDIS GRATIANI.

Dialogus quintus.

A. Nihil magnum veteres Romani, nisi auspicato, inchoare solebant: non solum in bello, sed in pace; tam publice, quam priuatim. in eo cæci fuerunt; quod auxilia, & signa ab auibus, à canib. à deorum simulacris petebant: tamen natura duce Dei auxilium petebant. Nobis nihil agendum Paulus præcipit, nisi in nomine Domini. Auspicato igitur hodie à Petro, & Paulo Principib. Apostolorum Dei incipiamus. Gelasij verba sunt apud Gratian. Distinct. LIV. *(Dist. 54. c. 12. generalis.)* Magnis quippe studiis, secundum B. Petrum Apostolum præcauendum est; ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. Vbi Petrus hoc dixerit, ignoro. Sed Paulus priori ad Timotheum epistula cap. VI. id scripsit. Et vidi in veteribus libris prima littera hæc nomina conscribi. Ita P. Apostolum scriptum olim fuisse, postea Petrum Apostolum credo. Fons est Gelasij epist. I. cap. XVI. vt notat Demochares. Iuo vocem Petrum omittit, licet in margine habeat Petri epist. II. cap. II. & Pauli ad Roman. cap. II. *(Iuo par. 6. c. 100. decr.)* Si Petrus id dixit: nihil mutandum erit. Si non dixit, aut Paulus scribendus erit, aut vox Petrus delenda. B. Selecti viri tollunt vocem Petrus, & in marg. addunt, I. Tim. VI. vbi pars verborum Gelasij inuenitur. A. Isidori locus

sequitur apud Gratianum. Nam sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius, & Pompeius legem tulerunt, quæ à nominibus eorum appellatur Papia, & Pompeia. Poppæus pro Pompeius, Poppæa pro Pompeia scribendum est ex fastis capitolinis, & variis scriptorib. vt in legibus scripsimus. Idem Contius notat. [a] Pompeio victo Renaldus vincendus est, cuius mentio fit in concilio Triburiensi apud Gratianum in Paleæ nomine additis. Omnes, inquit, presbyteri interfectores compositione Episcopi, ad cuius parochiam pertinent, soluantur. ita videlicet, vt medietatem Renaldus Episcopus eius vtilitati Ecclesiæ, cui præfuerit, tribuat. B. Hic Renaldus Episcopus est, facile à te vincetur. A. Quid si vobis vocem aliam Renaldo fortiorem substituam? B. Quænam ea est? A. Vuirigildi. C. Estne hoc Episcopi nomen? A. Non est, sed compositionis. Apud Burchardum lib. vi. cap. xi. ita est. Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinebat, soluatur. ita videlicet, vt medietatem Vuirigeldi eius Episcopus vtilitatibus Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat. Eisdem verbis vtitur Iuo parte x. c. cxl. decret. & Bernar. Papien. cap. ii. de pœnis in prima collectione decretal. Sed Gregorius IX. eam vocem noluit repetere, compositionis voce contentus. Ex his, & aliis, quæ in Capitularibus Caroli, & Ludouici leguntur, pro illis verbis, Omnes presbyteri interfectores compositione Episcopi &c. scribo, Omnes presbyteri interfecti compositiones Episcopo soluantur. [b] De Sacratio Rege Arragonum sub Hormisda Papa, quod Renaldi fabulis simile videtur, aliquid dicamus. Apud Gratianum caussa xxxi. quæstione secunda post Hormisdæ caput legimus. Item Sacratio Regi Arragonum. De neptis tuæ coniugio &c. Apud Iuonem in Panormi eadem verba sunt: non tamen post Hormisdæ verba, sed post Vrbani, quæ etiam Gratianus refert ante Hormisdæ epistulam. Apertius idem Iuo parte iix. decret. Vrbanus Satino Regi Arragonum. In libro Cæsaraugustano Cartusianor. qui Hieronymi Zuritæ fuit, recte est.

Dist. 2. c. 7. quadam.

17. q. 4. c. 26. omnes.

c. 2. de pœnis.

Capit lib. 4. c. 3

31. q. 2. c. 2. & 3.

Iuo lib 6 ti. 8. c. 8. pano c. 1. d. q. 2.

Iuo par. 8. c. 14 decr.

Cæsar lib. 10. c. 14.

Vrbanus secundus Sanctio Regi Arragonum. Errati occasio fuit, quod Palea Hormisdæ caput inseruit inter duo Vrbani rescripta. C. Hoc idem Didacus Cobarrubias Segobiensis Episcopus diuinauerat. A. Gaudeo nos idem dicere, quos veri inquirendi studium coniunxit, & amicitia non vulgaris. 4 In Sisebuti, vel Sisenandi Regis Hispaniæ nomine sæpe erratum inuenio. Distinct. quadragesima quinta cap. v. ex concilio Toletano IV. cap. LVI. vt Demochares etiam notat. temporib. religiosissimi Principis Zizebuti. scribo Sisebuti: quidam Sisenandi scribunt, vt Burchardus,[a] & Iuo.[b] quæ varietas in concilior. libris est. Item de consecratione distin. IV. cap. XCIV.[c] quod dicitur esse ex Toletano concilio quinto. sed ex Toletano quarto cap. LIIX. est Demochari: illic ita scriptum est. De quib. consulti piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis, hoc sanctum decreuit concilium. in margine Sigismundi nomen est. Apud Burchardum,[d] consultu pro consulti est aptius, & Sisenandi pro Sisemundi. item apud Iuonem in panormia.[e] sed in decretis consultum, & Sisemandi habet non recte. 5 C. Quinam hi Reges fuerunt Sisebutus, & Sisenandus? A. Hæc alio die accipies. Hoc tantum scire hodie potes, Sisebutum cœpisse anno secundo Heraclij Imp. & sub eo Hispalense concilium habitum anno Christi DCXIX. Sisenandum cœpisse an. DCXXXI. duobus Regibus interpositis Reccaredo minore, & Suinthila, qui à concilio Toletano quarto, de quo agimus, damnatur. Id habitum est concilium anno tertio Sisenandi. Ex quo fit, vt cap. LVI. recte Sisebutus scribatur, at cap. LIIX. Sisenandus. C. Erat igitur tunc viuus Sisenandus, mortuus Sisebutus. A. Ita est. De Gelasij verbis nunc agemus. Ita nos Syllanorum cædes geminata Pontificum, horrendi criminis atrocitate confudit. Qui Syllani Pontifices fuerint, non inueni. Apud Iuonem Carnoten. ita scriptum est. Gelasius Maiorico, & Ioanni Episcopis. ita nos quidem Latinor. cædes geminata Pontificum horrendi sceleris atrocitate confudit. Apud Ansel. Lucensem hæc leguntur. Gelasius Papa. Ita nos Scillacino-

lib. 4. c. 11. var. resol.

Dist. 45. c. 5. de Iudæis.

a Burc. libro 4. c. 82.
b Iuo li. 1. tit. 2. c. 65. panor. & par. 1. c. 276. decr.
c De consec. d. 4. c. 94. pleriq.
d Burc. libr. 4. c. 85.
e Iuo lib. 1. tit. 2. c. 68. panor. & par. 1. c. 279. decr.

25. q. 2. c. 25.

Iuo par. 10. c. 18. decr.

Ansel. lib. 6. c. 140.

rum sedes geminata Pontificum, horrendi sceleris atrocitate confundit. In his verbis sedes pro cædes non recte est. at de voce Scyllacænorum considerandum. Est enim vrbis nomen Scyllacæum. Credo fuisse duos Episcopos eius vrbis occisos Gelasij temporib. [6] Theodori Mopsuesteni in quinta synodo damnati mentionem fecimus. in eadem synodo Theodoriti scripta contra Cyrillum Alexandrinum damnata sunt. Id Gregorius apud Gratianum distin. xv. cap. II. refert. sed non Theodoriti nomen editum est, sed Theodori. Videndus Gregorius lib. I. epist. xxiv. registri, & Gregorius VII. lib. IIX. epist. I. registri; & Iuo,[a] & liber Cæsaraugust.[b] & Tarron.[c] [7] Non omnium librorum erratum est, sed paucorum, quod ex Ecclesiastica historia Rufini lib. vlt. cap. XIIX. sumitur.[d] Cum apud Thessaloniam seditio esset exorta &c. scribendum, Thessalonicam. Et apud Iuonem[e] ex Paulino in vita B. Ambrosij. Caussa Thessalonensis ciuitatis non minima tribulatio successit Ambrosio, scribe, Thessalonicensis. Videndus idem Iuo[f] capite huic eidem proximo ex historia tripertita sumpto. [8] Postremo[g] Gregorij verba sunt lib. II. epist. xxxv. vt Ant. Demochares notat, vel vt aliis placet, Ioannis Diaconi in vita B. Gregorij lib. III. cap. xiv. qui refert Gregorij epistulam ad Ioannem Episcopum Veliternum. Ideoq; fraternitati tuæ curam, gubernationemque Treuerensium Ecclesiæ præuidimus committendam. Pro Treuerensium, scribo Trium tabernensium, quod recte apud Ioan. Diaco. editum inueni. Etenim non longe fuerunt Tres tabernæ à Velitris vrbe. Et sic Anselmus habet lib. v. cap. xxiv. quamuis liber Cæsaraug. Gratiani scripturam confirmet. [9] Hæc in aduersariis de Gratiani erratis ordine litterarum in propriis nominibus. B. Multo his plura colligere posses, si velles. & vt aliud ex alio, in Pontificum Romanor. nominibus maxime Gratianus aberrat. vt cum Anicetus ab eo appellatur Anitius, Miltiades Melchiades, Xystus Sixtus, Anteros Antherus, Callistus Calixtus, Cælestinus Celestinus, Hyginius Higinus; Zosimus Sozimus, aut Zozimus; Zephyrinus Zepherinus. Ita etiam in nominibus conci-

Dist. 15. c. 1. sicut sancti.

[a] *Iuo par. 4. c. 117. decret.*
[b] *Cæsar. lib. 1. c. 56.*
[c] *Tarr. lib. 1. c. 140.*
[d] *11. q. 3. c. 69*
[e] *Iuo par. 10. c. 48. decret.*
[f] *Iuo c. 47. e. par.*
[g] *16. q. 1. c. 49 postquam. Cæsar. libr. 7. c. 35.*

liorum, cum Nannetense conciliū vocat Ananetense, vel Manetense, vel Nauatense; Ancyranum vocat Anquiritanum, vel Ancyritanum, vel Anquirense; Arausicanum Aurasicense, Cabilonense Bylonense, Epaunense Epanense, Hispalense Bispalense, vel Spalense; Matisconense Maticense, Vormaciense Vuarmatiense. A. Hi non Gratiani errores sunt, sed illorum temporum. Sic in conciliis edi solitum est: sic habent Burchardus, Iuo, & Anselmus, & ceteri collectores. [10] B. Habeo alia maiora crimina, an errata dicam; quæ si pateris, in medium proferam. A. Hodie id fieri non sinam; cras ad clepsydram Gratianum accusare poteris.

1 *IN editione Gregoriana cap. 12. Generalis. distin. 54. hæc verba sunt non longe à fine. Magnis quippe studiis, secundum beatum Apostolum, præcauēdum est, ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. Et in marg. 1. ad Tim. 6. & 2. Pet. 2.*

2 *Distin. 2. cap. 6. Quædam. in eadem editione, his vtitur verbis. Nam & sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum appellatur Papia Poppæa. Et in notis hæc sunt. Antea legebatur Papius, & Pompeius, & paulo post, Papia, & Pompeia. Emendatum est ex manu scriptis exemplarib. Isidori: Nam in impreßis notauerat errorem. Alciatus lib. 3. disp. c. 3. In tabulis autem Capitolinis anno vrbis DCCLXI. ex Kal. Iul. suffecti Consules numerantur M. Papius, Q. Poppæus. (Varietas numeri capitum huius distin. cum meis dialogis oritur ex capite primo, quod mihi est initium distin. sumptum ex verbis Isidori: eius non habetur ratio in eo libro Romano.)*

3 *In eodem libro caput 26. Omnes. 17. q. 4. ita scriptum est. [Item ex eodem (hoc est, Triburiensi concilio) c. 5.] Palea. Omnes presbyteri interfectores compositione Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, soluantur: ita videlicet, vt medietatem Vurigeldi, eius Episcopus vtilitatib. Ecclesiæ, qui præfuit, tribuat &c. Et in marg. al. Vuirgildi. Et Capitul. l. 4. c. 15. ext. de pœnis c. presbyteri. Burc. l. 6. c. 11. Iuo p. 10. c. 140. Pann. l. 8. c. 6. Et in notis. Hæc quoq; Palea in vno tantum Vaticano cȯdice habetur. Est autem in Capitularibus, (vnde citatur in Pannormia) li. 4. c. 15. & in Decretalibus*

tit. de pœnis c. presbyteri. In concilio etiam Triburiensi, quod extat c. 4. habetur quiddam simile. Et postea. Interfectores) sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet interfecti. In Capitulari legitur: Presbyteri interfecti Episcopo, ad cuius parochiam pertinent, soluantur, secundum capitulare gloriosi Karoli genitoris nostri: ita videlicet &c. Verum in Decretalib. & apud Burchardum, & Iuonem hoc modo. Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinebat, soluatur: ita videlicet &c. & similis locutio habetur in concilio Triburiensi c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum est hic mutandum: reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis. Et postea. Vuiregeldi) Antea legebatur Renaldus. Emendatum ex ceteris locis indicatis, præterquam ex Decretalib. vnde abest vtraque vox: legitur tamen in prima collectione. Caput 2. de pœnis in editione Romana ita scriptum est. Ex concilio Triburiensi. Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cuius parochiam pertinet, soluatur: ita vt medietatem &c. in marg. Est in concilio Triburiensi sub Arnulpho Imp. c. 4. Sed aliis verbis referunt Burchardus lib. 6. decret. c. 11. Iuo par. 10. c. 140. & Gratian. siue Palea 17. q. 4. c. Omnes presbyteri.

4 *Capitis tertij de Neptis 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est. Item Vrbanus secundus Sanctio Regi Aragonum. Et in notis. Sanctio) Sic est emendatum ex vetustis exemplarib. Pannormia, & historiis Regum Aragonum. Nam antea erat Sacratio. Et in marg. Iuo p. 8. c. 24. Pann. l. 6. 109. Capitis 2. Tua. eiusd. quæst. hæc inscriptio. [Econtra Hormisda Papa scribit Eusebio Episcopo] Palea. Et in notis. Palea hæc in Decretalib. est c. 1. tit. de despon. impu. & in vulgatis quidem citatur ex Honorio: sed in prima Decretalium collectione, ex Hormisda, vt hic. Eiusd. cap. 1. de despons. impu. in eadem editione inscriptio est. Hormisda Eusebio Episcopo. Et in marg. cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

5 *Distin. 45. cap. 5. De Iudæis. in eodem libro ita inscribitur. Vnde in concilio Toletano 4. c. 56. statutum est. In eod. ita legitur. Sicut factum est temporib. religiosissimi Principis Sisebuti. Et in marg. hæc sunt. Burch. l. 4. c. 82. Iuo p. 1. c. 276. & par. 13. c. 94. Pann. l. 1. c. 72. Capitis 94. Pleriq; de consecr. dist. 4. inscriptio est. Item ex concilio Toletano 4. c. 53. In eodem hæc verba sunt. De quibus consulentu piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis*

&c. Et in marg. Burch. l. 4. c. 85. Iuo p. 1. c. 279. Pann. l. 1. c. 75. (scribi debuit, Sisenandi pro Sisemundi.)

6 *Inscriptio cap. 25. Ita nos. 25. q. 2. in libro Romano hæc est. Vnde Gelasius Papa scribit. Et mox. Ita nos Syllacænorum cædes Geminata Pontificum &c. Et in marg. al. Squillatinorum. al. Syllanorum. & Poly. l. 3. tit. 30. Ansel. l. 6. c. 148. Iuo p. 10. c. 18.*

7 *Distin. 15. cap. 2. Sicut sancti. in eodem libro ita scriptum est. Quintum quoq; concilium pariter veneror, in quo epistolæ, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, in quo Theodorus personam &c. & in quo scripta quoq; Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur &c. (Male in casu vterq; Theodorus dicitur.)*

8 *In Gregoriana editione cap. 69. cau. 11. q. 3. inscriptio, & initium est. Item ex libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ Rufini c. 18. Cum apud Thessalonicam seditione exorta &c.*

9 *Eodem in libro cap. 49. Postquam hostilis. 16. q. 1. inscriptio est. Idem (Gregorius) Ioanni Episcopo Veliterno lib. 2. epist. 35. Et post alia. gubernationemq; Trium tabernensium Ecclesiæ prouidimus committendam &c. Et in marg. Ioan. diaconus l. 3. c. 15. & 7. q. 1. Temporis qualitas. Ansl. l. 5. c. 24. Poly. l. 1. ti. 9. Et in notis. Trium tabernensium) In vulgatis legebatur Treuerensium. Emendatum est ex aliquot vetustis, & originali, & Ioanne diacono. Nam vt is testatur, hæc epistola scripta est Ioanni Episcopo Veliterno. Oppidum autem Trium tabernarum Velitris vicinum est.*

10 *Nomina propria melius edita sunt in Gregoriana editione, quam in ceteris. Erratum tamen est in his. Zozimus pro Zosimo, Melchiades pro Miltiade, Hostiensis pro Ostiensi, Calixtus pro Callisto, Iginus pro Hygino, Sixtus pro Xysto, Bracharensis pro Bracarensi, Zepherinus pro Zephyrino, Thelephorus pro Telesphoro.*

DE GRA-

DE GRATIANI MAIORIBVS ERRATIS.

Dialogus sextus.

A. PERMITTITVR tibi B. in Gratianum dicere; sed ita, vt singulis criminibus probationes adferas, nisi res probatione non indigeat. B. Conditionem accipio. Ea enim adferam, quæ nemo negauerit. Et principio de Anastasio secundo videamus, quem ait ab Ecclesia Romana repudiatum, & a Deo fuisse percussum. Hæc Gratianus distinct. XIX. extrema, [a] & caussa prima cap. XCVI. [b] A Dixisse fateor Gratianum, sed non solum. Idem enim adfert Pontificalis verba, [c] quæ etiam Iuo, [d] & liber Cæsar August. [e] & tuus Tarraconem. [f] B. Maius crimen falsi intenditur, cum verba Pontificalis corrupit. Ea enim Iuo Carnotensis, & liber Cæsar Augustan. referunt in hunc modum. Et quia occulte voluit reuocare Acacium, & non potuit, quia diuino nutu percussus est Acacius. Gratianus voce Acacius deleta, & alia voce quia, ita scripsit. Et quia occulte voluit reuocare Acacium, & non potuit, diuino nutu percussus est. A. Deletum id a Gratiano probare debes B. Non refert ea verba. A. Ita fortasse in suis libris legerat. Vnde quod ad Acacium erat referendum, ad Anastasium retulit. Sed & non in omnib. libris ea vox Acacius legitur. B. Deceptum esse Gratianum fateris; non persequar hæc latius, cum id satis acerbe Albertus Piguius, & alij prosequantur. A. Modestiam in eis requiro, sed caussæ suæ inseruiunt. Mihi hoc verum videtur, Acacium fuisse diuino nutu percussum, Anastasium ei numquam communicasse. Quod si suspiciones suorum effugere non potuit, non id nocet alijs, qui culpa carent. (I.) B. Aliud adferam crimen, quod aduersus Romanos Pontifices his verbis vtitur distin. LVI. post cap. I. Exemplis, & auctoritatib. non solum sacer-

a *Dist. 19. c. 8. secundum. in fine.*
b *1. q. 1. c. 96. dictum. p. quod vero.*
c. *c. 9. 0. distin. Anastasius.*
d *Iuo par. 14 c. 40. decret.*
e *Cæs. li. 14. c. 43.*
f *Tarrac. li. 1. cap. 70.*
Dist. 56. c. 1. & 2.

dotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. Loquitur autem de filijs presbyterorum. Mox addit. Vnde Damasus Papa scribit Hieronymo presbytero. Osius papa fuit filius Stephani subdiaconi, Bonifacius papa Iucundi presbyteri &c. Mox alios enumerat, qui longe post Damasi, & Hieronymi tempora fuerunt. Cur vero Osium ante alios numerauerit, & eum subdiaconi filium dixerit, cum de presbyteror. filijs agatur. quærendum. A. Si in eo crimen versatur, quod dixerit, fuisse aliquos summos sacerdotes filios presbyterorum: dixit hoc Iuo in præfatione excerptionum his verbis. Et ita genitos ex presbyteris non solum ad presbyteratum, sed etiam ad summum sacerdotium promoueri permiserunt. Et vt de nostris temporibus taceamus, sicut legitur in gestis Romanorum pontificum, Felix tertius &c. Et in panormia ex libro pontificatus, vel potius pontificali, vt in veteri libro est, eadem referuntur. Felix tertius &c. Sed & in ipso libro pontificali, qui exstat, post Damasi collectionem de vitis pontificum, sequuntur aliorum vitæ. In singulis nomina parentum adscribuntur. Vnde credendum est aliquem confecisse verba ab Iuone, & Gratiano relata. B. Cur ergo Damaso tribuit Gratianus, quæ alior. sunt? A. Id non Gratiani, sed paleæ erratum esse suspicor, cuius nomen edidit Demochares. Aut si Gratianus id scripsit, ex titulo libri pontificalis Damasi deceptus est. B. Cupio scire a te, vnde paleæ verborum initium sumas. A. Aut ab illis verbis, Vnde Damasus; aut ab illis; Osius papa. B. Finem verborum paleæ quemnam facis? A. In illis verbis, filius Iucundi presbyteri. Vt ea, quæ sequuntur, Felix enim tertius, sint Gratiani, vel pontificalis libri ab eo relati. C. Cur non totum illud caput, Osius &c. paleæ adscribis? A. Quia video eum proposuisse exemplis ostensurum, aliquos summos sacerdotes fuisse. Huc accedit, quod Iuo de Felice tertio, & alijs ex libro eodem Pontificali, siue ex gestis Romanorum Pontif. idem affirmat comprobari. B. De Osio nihil dixisti. A. Fateor, me nihil habere, quod dicam. Tantum scio, multos Episcopos olim Papas fuisse dictos. & Osij Cordubensis nomen celebre est tam in concilio Nicæno,

Iuo lib. 3. tit. 5. c. 11. panor.

quam in Sardicensi. Subdiaconi filium fuisse ignoro. (2) B. Quando te patronum habet Gratianus; tuas adferam reprehensiones. Apud Gratianum ex Theodosianis legibus verba referri scimus, quæ sunt Pauli in libris sententiarum, [a] & eius interpretis Aniani. Gratianus caussa secunda quæstione VI. capite XXII. & aliis quinq. capitib. [b] cum ignoraret, quæ Pauli essent, quæq. interpretis, omnia congessit. A. Sumpsit hæc Gratianus non ex ipsis fontib. sed ex Iuonis panormia, aut ex decretis, siue excerptis eiusdem. In panormia ita scriptum est. [c] Excepta de legibus Theodosianis, quas interpretatur Paulus Propter superfluam &c. In Theodosianis legib. cap. XXXVI. Ab eo &c. Sic etiam in decretis paucis exceptis. B. Qui fieri potest, vt Theodosianas leges interpretaretur Paulus, qui sub Alexandro, & Gordiano vixit? A. Nulla ratione fieri potuit. Sed existimo, Theodosianas leges dictas esse eum librum Alarici tempore conscriptum, quod etiam Contius notat, in quo ex Theodosiano Codice, & Nouellis, & ex Caij institutionib. & Pauli sentẽtijs excerpta sunt multa. Sic melius est Gratianus locutus, quam Iuo Carnotensis. (3) B. similis error est caussa XXXV. quæstione V. extrema.[d] Enumerantur gradus adgnatorum, & cognator. totidem verbis, quot Paulus vtitur lib. IV. sententiarum. Sed & interpretis Aniani verba referuntur mixta Pauli verbis. & inscriptio est: Item Isidorus. A. Si credis Demochari, Isidorus eadem scripsit lib. IX. cap. V. etymolog. Si vis antiquiorem scriptorem, Burchardus lib. VII. cap. XXIIX. ex Isidoro de septem gradib. consanguinitatis. Idem Iuo in panormia. At in excerptionib. sic ait. Hæc capitula de septem gradib. consanguinitatis, S. Isidorus diligenti inquisitione descripsit, & in figura apertius depicta ordinauit. cap. I. de septem gradibus consanguinitatis. In margine Iuonis adscriptus est locus Isidori in etymologiis a Demochare notatus. B. Quid si Isidorus a Paulo si fatetur, sumpsit: si negat, surripuit? A. Id minime dubium est, non a Paulo solum, sed ab eius interprete sumpta omnia esse. B. Habeo, quod volebam. (4) Venio

a *Paul. lib. 5. senten. 35. 36. 37. 38. 39.*

b *2 q. 6. c. 22. propter superfluã & postea.*

c *Iuo li. 4. tit. 12. c. 3. 4. 5. 6. 7. panor. & par 5. c. 281. 282. 283. 284 285. decret.*

d *35. q. 5. c. 6. primo gradu. Vid. infra l. 2. dialogo 10.*

Iuo lib. 7. tit. 12. c vn. panorm. & par. 9. c. 64. decret.

nunc ad Miltiadis verba, quem vt heri diximus, Melchiadem appellat. Fuit autem is, vt nosti, Eusebij successor, Siluestro vero prior. Gratianus caussa XII. cap. XV. multa verba ei adscripsit, ex quib. eum posteriorem Siluestro facere videtur. Romani, inquit, Principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta cõcurrerent. E quib. vir religiosiss. Constãtinus primus fidem veritatis patenter adeptus, dedit licentiam & c. Nonne videtur hic longe ab illis temporibus abesse tum dicendi inelegantia, tum his verbis, quib. appareat, alios fuisse Principes Christianos, qui tum monarchiam tenebant, e quib. Constantinus primus fuit. Quid? quod de baptismo Constantini loquitur ante Siluestri tempora? Sed & Nicæni concilij facit mentionem, quod XX. anno imperij habitum est sub Siluestro, vt omnes scribunt, paucis exceptis, qui sub Iulio habitum esse dixerunt. Nam venisse Romam Miltiadis temporibus Constantinum, ex Augustino, & Optato, & Eusebio elici potest. Multi Siluestri temporib. id actum scribunt. Sed hæc verba quis ferat? Idem vero Imp. præsidens sanctæ synodo, quæ apud Nicænam congregata est & c. Sic enim malo, quam Nicenam legere. A. Non primus Miltiadi Gratianus illa, quæ dicis, adscripsit: sed ante eum Burchardus libro tertio, [a] & Iuo, [b] & alij, [c] ex decretis Melchiadis Papæ cap. IIX. X. & XII. In conciliis sine nomine scriptoris hæc leguntur ante donationem Constantini hoc titulo, De primitiua ecclesia, & synodo Nicæna. Miltiadis esse non credo. (5) B. De donatione Constantini Gratianum [d] non reprehendo habet enim Paleæ nomen adscriptum. & eam defendes Græcis verbis Balsamonis ad Phocium tit. IIX. cap. I. & Iuone, [e] atque Anselmo, [f] & alijs [g] collectorib. (6) De Eusebij verbis videamus. [h] Crucis Domini nostri Iesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus V. Nonas Maij inuenta est, in prædicto Kalendar. die inuentionis festum vobis solemniter celebrare mandamus. Placet ne tibi Kalendar. appellatione etiam diem V. No-

12. q. 1. c. 15. *futuram.*

a *Burc. li. 3. c. 2. 4. & 5.*
b *Iuo li. 2. tit. 1. c. 2. & 3. Panor. & par. 3. c. 4. 6 & 7. dec.*
c *Cæsar. lib. 7. c. 58*
d *Dist 96. c. 13. & 14. Constantinus.*
e *Iuo li. 4. c. 1. panor & par. 5. c. 49. decr.*
f *Ansel lib 4. c. 33.*
g *Deus dc. c. 4. Cæsar Aug li. 2 c. 72. Tarrac. lib. 6. c. 35.*
h *De consec. dist. 3. c. 19. crucis.*

nas venire? A. Mihi quidem non placet. B. Iam hoc quo pacto defendes, ante Miltiadem, & Siluestrum crucem Domini inuentam esse sub Eusebio Pontifice? A. Gratianum excusare possum, qui viderit, aut videre potuerit Eusebij Papæ epistulam tertiam, & Damasum in Eusebij vita, & Iuonem parte. IV c. III. excerptionum, & librum Tarracon. [a] tuum. B. At historici [b] post concilium Nicænum iter Helenæ matris Constantini Hierosolymam conscribunt, & maxima hominum frequentia dedicatum esse templum, illic etiam conuenisse Arianos Episcopos narrant. Si his credere nolis; in vita Siluestri Pontificis, & Helenæ dicitur, matrem post filij baptismum cum Iudæis aduersus Siluestrum Romam venisse; & non ante credidisse, quam Iudæi a Siluestro victi fuissent. A. Video difficultatem; & quæ ita contraria sunt, non facile in concordiam ducentur. Aut dicendum est, mendum esse in illa Eusebij epistula, & Damasi scriptis: aut si illa recipimus cetera contemnamus oportet. (7) Sed tu alia Gratiani errata propone. B. Non ego solus sum, sed a tota veterum schola Gratianus reprehenditur; quod Gregorij tertij verba ad Bonifacium Legatum Germaniæ, [c] ad Anglorum indulgentiam retulerit a B. Gregorio concessam. A. Legantur Gratiani verba. C. Illud vero Gregorij ad Bonifacium Anglicis pro tempore permissum est, quib. B. Gregorius in quarta, & quinta generatione coniugia contrahi permisit. A. Iuonis, [d] & Gratiani, & libri Cæsar August. [e] inscriptio illorum verbor. ad Bonifacium, quænam est? C. Gregorius Iunior Bonifacio Episcopo: apud omnes. Additum tamen est a Demochare in margine: Gregorius III. vt etiam ab eo, qui Excerptiones Iuonis edidit. A. Ego eadem verba in Coloniensib. concilior. editionib. inueni B. Gregorio adscripta in epist. ad Augustinum, & Gregorio tertio ad Bonifacium. Sic facile excusari posset Gratianus, nisi addidisset illa (ad Bonifacium). Nunc tantum dicam, in voce Anglicis esse erratum. Fuit autem Bonifacius ex Anglicis quorum origo ex Saxonia Germanor. regione fuit; hi in Britanniam in-

a *Tarr. l. 4 c. 55.*
b *Vid Euseb. apud Rufin. li. 10. c. 7. & c. 11.*
c *32. q. 7. c. quod pr. posuisti. 18. & c. 24. si quis. p. illud.*
d *Iuo li 6. tit. 10. c. 1. panorm. & par. 8 c. 78. decr.*
e *Cæs. li. 10 c. 94.*

sulam migrarunt, vt Beda refert. (8) B. Iam vero illud propono, apocryphis scripturis, & incertis illum vti. A. Semperne incertis? B. Non hoc dico: sed aliquando incertis. A. Nonne idem Burchardus fecit, & Iuo, & Deus dedit, & qui se authenticis vti professus est, Anselmus? B. Ab his cauere debuit, in quib. illi lapsi sunt. A. Nomina indica apocryphorum, & incertorum. B. Liber Pastoris apocryphus est [a] teste Gelasio, & LXX. Episcopis in synodo [b] Hoc idem referunt Burchardus, [c] & Iuo. [d] Hermes in libro Pastoris. Ego dixi pastori. Domine si quis mulierem &c. Hæc posuit Palea caussa XXXIV. extrema. [e] Refert Iuo in panormia, [f] & in excerptionib. [g] & vt ex concilio Arelatensi Ber. Papien. [h] & Gregor. IX. [i] Hic Hermetis liber exstat, & verba relata posita sunt mandato quarto eius libri. (9) Adduntur illic alia verba ab Iunone quoque in excerptionibus relata, quæ Gratianus, [k] & Iuo in panormia [l] Augustino adscribunt. Sic enim ait Gratianus caussa XXXII. Idem Augustinus de Adulterinis coniugijs libro secundo. Non solum mœchatio est &c. A. Si libro Pastoris vti, crimen est; id Paleæ obijci debet, & Iuoni. At qui verba Hermetis vel Augustino, vel Arelatensi concilio tribuerũt, neq; id primi fecerunt, sed aliorum fidem secuti sunt, cur acerbe accusandi sint, non video. Ante Gelasium autem hic liber in pretio fuit, vt ex Athanasio, [m] & Tertulliano, & Hieronymo cognouimus. Damasus quoq; in Pij vita, & ipse Pius Pontifex epist. I. eum probare videntur. Eius verba exstant apud Gratian. de consecratione distin. III. c. XXI. [n] & Iuonem parte IV. cap. III. & CXLV. B. Nihil illic de libro Pastoris scriptum est; sed Hermes laudatur, eiq; apparuisse dicitur Angelus in habitu pastoris, eiq; præcepisse, vt Pascha Domini die dominico ab omnibus celebraretur. A. Iuo hæc refert in libro Pontificali scripta esse. Sub Pij Papæ Episcopatu Hermes librum scripsit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cum venit ad eum in habitu pastoris, & præcepit ei, vt Pascha Domini die dominico celebraretur. Hermen, & qui cum eis † fratres sunt, inquit Hieronymus in

a Vid. Euseb. libr. 3. c. 25.
b Dist. 15. c. 3. sancta. p. in primis.
c Burc. libr. 3. c. 221.
d Iuo li. 2. tit. 11. c. 36. panor. & par. 4. c. 65. decr.
e 34. q. 1. c. 7.
f Iuo li. 7. tit. 5 c. 2. panor.
g Iuo par. 8 c. 243. decret.
h c. 3. de adulte. in 1. collect.
i c. 3 eo.
k 28. q. 1. c. 6. non solum.
l Iuo li. 7. tit. 4. c 7. panor.
m Vid. Athan. in ep. 39. festiua.
n De cons. d. 3 c 21. nosse.
† co. f.

eccleſ. ſcriptor. aſſerunt auctorem eſſe libri, qui appellatur Paſtor, & apud quaſd. Græciæ eccleſias etiam publice legitur: re vera vtilis liber, multiq. de eo ſcriptor. veterum vſurpauerunt teſtimonia. ſed apud Latinos pæne ignotus eſt. B. Vt poſteriores cogitationes Græco prouerbio meliores eſſe dicuntur: ſic etiam poſterior ætas certiora de libro Paſtoris ſtatuit. (10) A. Habes ne alios dicere aut incertos, aut apocryphos libros à Gratiano relatos? B. Maxime. Canones Apoſtolorum, & canones ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo. A. Magnas tu quidem turbas moues, ſi hos omnes canones reicis. Legiſtine vmquam Fran. Turriani mei libros? B. Legi: & hominem ipſum, vt doctum, & pium, & tibi coniunctiſſimum, valde diligo. A. Probatne is, an improbat omnes illos canones? B. Apoſtolorum canones quinquaginta probat, ex ceteris aliquot reicit. Sextæ ſynodi improbat aliquos, alios non recipit: ſed vt antiquorum Patrum legi poſſe ait, licet careant illa generali auctoritate, qua Græci exiſtimant excellere. A. Feliciores fuimus his temporib. nati, quam multi ex maiorib. noſtris. Clementis Romani octo libri conſtitutionum Apoſtolorum, ſiue doctrinæ Apoſtolicæ, Græcé, & Latine editi ſunt, qui fons eſt iſtorum canonum, qui dicuntur Apoſtolorum. B. At Gelaſius in illa ſynodo LXX. Epiſcopor. apocryphum eſſe ait librum canonum Apoſtolor. [a] Et ſextæ illius ſynodi repetitæ Patres octo libros illos Clementis ab hæreticis corruptos eſſe affirmant, ſed XXCV. canones Apoſtolorum recipiunt capite ſecundo, cuius pars poſita eſt a Gratiano diſtinct. XVI. cap. IV. & VII. [b] ab Iuone in panormia. & in excerptionib. [c] & refert liber Cæſaraug. [d] (11) Iſidorus quoque in ea præfatione concilior. quam Gratianus refert capite primo illius diſtinct. XVI. [e] ſic ait: Canones qui dicuntur Apoſtolorum, ſeu quia eoſdem nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt: pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dinoſcuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur: tamen ab auctoritate canonum, atq. Apoſto-

a *Diſt. 15. c. 3. p inprimis. Burch. l. 3. c. 221 Iuo l. 2. tit. 11. c. 36. panor. & par. 4. c. 65. dec.*

b *Diſt. 16 c 4 placuit. & c. 7 quoniam.*

c *Iuo l. 2. tit 11. c 29. & 38 panor. & par. 4. c. 106. & 123. & 134 decr.*

d *Caſ. l. 1. c. 40. & 42. & 53. & li. 2. c. 8.*

e *Diſt. 16. c. 1.*

lica eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata. Hæc verba in omnib. veteribus libris Hispaniæ conciliorum inueniuntur, non illa, quæ Isidorus Mercator in præfatione conciliorum scripsit, quæ etiam
c. 4. p. 1. distin. 16. Gratianus capite quarto eiusd. distin. posuit. Neq. distinxit varietatem horum scriptorum, vt debuit, cum contraria dicerent: hic enim Mercator hos canones probat, quos ille reiecerat: sed vtrumq. Isidorum vocat. Tantum capite primo ait. Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit dicens. Demochares in margine addit. Isidorus in principio concilior. de qua re Contius dubitat. At de Mercatore Gratianus cap. IV. ita scribit. Epistola Isidori in capite canonum. Isidorus seruus Christi
Iuo lib. 2. tit. 11. c. 39. panorm. & par. 4. c. 107. decr. lectori suo conseruo. Propter eor. auctoritatem & c. Apud Iuonem in veteri panormiæ libro dicitur Isidorus Mercator. Et in excerptionib. sic est. EX præfatione Isidori in opus canonum. Isidorus Mercator seruus Christi & c. Idem nomen scio in quibusd. veteribus libris conciliorum Romæ inueniri. In margine tamen Iuonis Peccator appellatur. Te quoque ipsum scio exemplum illius Hispanicæ præfationis Romam ad Michaëlem Thomasium, & Pet. Ciaconem misisse, & hanc varietatem notasse. Illosq. & ceteros selectos viros valde fuisse eo munere delectatos, propterea quod fontes ignorarent illius capitis primi Isidori. (12.) A. Quid plurib. verbis opus est? Media via inter eos, qui probent, & eos, qui improbent, placet. Cuiusmodi est Hum-
a Humbert. contra Nicetã. b Dist. 15. c. 3 Clementis. berti Siluæ Candidæ Episcopi Cardinalis Leonis IX. Legati, [a] cuius esse existimo verba Leoni IX. adscripta, quæ Gratianus: refert capite tertio illius distinctionis. [b] Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & Apostolor. canones numerant patres inter apocrypha, exceptis capitulis L. quæ decreuerunt orthodoxæ fidei tractatores
c Iuo. d. t. t. 11. c. 37. panor. & d. par. 4. c. 105. adiungenda. Hæc etiam Iuo refert. [c] sed pro, orthodoxæ fidei tractatores, habet, orthodoxis regulis, aptius. Sic in Corpore canonum ex Dionysij Exigui interpretatione, & in Isidori Mercatoris collectione tantum hos L. canones inuenies. Hoc Gratianus, & veteres collectores referunt, item Ra-

item Romanus in libro Pænitentium, & Ansegisus lib. 1. Capitularium Caroli. Si tu gratianum alicubi plurib. vsum scis, locum ostendito. B. Nullum nunc ostendere possum.
13. (13) A. De sexta synodo cras pluribus agemus.

(1) *DISTIN. 19. cap. 8. Secundum ecclesiæ. extremo. in libro Romano hæc verba sunt. ideo ab ecclesia Romana repudiatur, & a Deo percussus legitur fuisse hoc modo. Cap. 9. Anastasius secundus natione Romanus &c. & quia voluit occulte reuocare Acacium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Et in marg. Ex libro (vt in corpore concilior. citatur) Pontificali. Iuo p. 14. c. 40. Et in notis. Caput hoc habetur quidem tomo secundo concilior. in vita Anastasii: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeste ostenditur, quod Acacius (sicut Nicephorus lib. 16. c. 12. & Euagrius li. 3. c. 18. & sequentibus, & clarissime Anastasius bibliothecarius in chronologia testantur) tempore Felicis III. obiit, cui successit Gelasius, & Gelasio Anastasius, qui initio epistolæ suæ, & cap. 1. ad Anast. Imp. Acacium mortuum iam, & ante iudicem Christum vna cum Felice adstare scripsit, vt Gelasius quoque ante ipsum scripserat, & habetur infra 24. q. 2. c. nec quisquam. Quomodo ergo potuit Anastasius de eo reuocando tractare, qui iam obierat? Qui casus scripsit, satisfacere videtur, ita scribens.) Occulte voluit reuocare Acacium defunctum in hæresi, vt orationes pro eo in ecclesia fierent: & ideo multi clerici recesserunt ab obedientia eius, & lepra percussus est. Gratiani etiam opinio improbatur in notis cap. 7. Ita dominus. eiusd. distin. par Hoc autem. verba Gratiani sunt. Anastasius autem secundus fauore Anastasii Imp. quos Acacius post sententiam in se prolatam sacerdotes, vel leuitas ordinauerat, rite fungi acceptis officiis debere decreuit ita inquiens. In notis hæc sunt. Minime verum est sensisse Anastasium, ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sententiam, rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim dumtaxat inquit in capite seq. firmam esse Sacramenti gratiam ab Acacio traditam: quod verissimum est, sicut & aliæ omnes sententiæ, quas in ea epist. ex B. Aug. Anastasius accepit, vera sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasii Papæ II. epistola in corpore canon. quod Romana Ecclesia semper approbauit, vt infra dist. 20. c. de libellis. est adnotatum. Itaq. sine causa reprehenditur*

hoc loco Anastasius a Gratiano. Capite quoque 96. Dictum est. 1. q. 1. verba Gratiani sunt. Quod vero per hæreticos sacramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anastasii Papæ, qui ordinationem Acacij &c. Sed hoc eum illicite, & non canonice, immo contra decreta suor: prædecessor. fecisse, probant Felix, & Gelasius &c. Vnde etiam ab Ecclesia Romana repudiatur: & a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanor. Pontificum, hoc modo. [Anastasius II. natione Romanus &c.] Require retro in tractatu decretalium epistolar. In marg. est supr. distinct. 19. In notis hæc sunt, Sed hoc eum) Supra distinct. 19. c. Anastasius. ostensum est immerito reprehensum esse Anastasium, & verissima esse, quæ ipse de Acacio scripsit, & decreuit. (Pro c. Anastasius. videtur scribendum c. Ita dominus.)

(2) *Distin. 56. cap. 1. extremum in Romano libro ita editum est. non solum sacerdotes, sed etiam summi sacerdotes fieri possunt. [Vnde Damasus Papa scribit] Palea. Osius Papa fuit filius Stephani subdiaconi. Bonifacius & c. Siluerius Papa filius Siluerij Episcopi Romæ. Deus dedit Papa filius Stephani subdiaconi Felix enim tertius natione Romanus & c. Et in margine initio cap. 2. est. In Pontificali. Et prope vocem Siluerij est. al. Hormisdæ. Et Iuo in prologo. Pann. in prol. c. trigesimo & lib. 3. c. 52. Et in notis hæc sunt. In nullo vetusto Gratiani codice adscribitur hic nomen palea in decimo Vaticano & alijs quibusdam habetur coniuncte cũ verbis superiorib. Gratiani a vers. Felix enim tertius, vsq. ad finem. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohærent cum superiorib. sed post illa verba, ex patre Gordiano presbytero originem duxit, sequitur: vnde Damasus Papa scribit. Deus dedit Papa & c. Bonifacius Papa & Felix Papa & c. Agapitus Papa & c. Theodorus Papa & c. Silnerius Papa filius Hormisdæ Episcopi Romæ. Complures etiam & c. Nec vero magnopere mirandum est hæc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enumerantur. Liber enim, qui Pontificalis dicitur, vbi hæc scripta suis locis leguntur, à Damaso cœptus est scribi. Ideoque licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Iuo quidem eadem fere ista refert ex Gestis Romanor. Pontif. Omnino partem aliquam huius capitis, saltem illam, quæ in decimo Vaticano habetur, ab ipso Gratiano scriptam esse constat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite, & capite penultimo huius distinctio-*

nis. Auctor vero Paleæ, dum vnum per se caput conficere voluit, Ordinem perturbauit, præsertim in repetitione Felicis tertij, & illud de Osio temere adiunxit; quod nulli Romanor. Pont. nomen fuit. In scholiis additum est. Osius) alias Orosius. (Ego scriberem Deusdedit. Idem enim de vtroque dicitur. Illa verba, Felix enim &c. vsque ad finem erant aliis litteris scribenda, vt Gratiani verba scribi solent.)

(3) *Quod caussa 2. q. 6. c. 22. Propter superfluam, & aliis inscribitur ex Theodosianis legib. in Romana editione ita scriptum est. Vnde in Theodosianis legib. sic statutum inuenitur. Et in marg. In sententiis Iulij Pauli cum interpret. Aniani li. 5. tit. 33. c. 1. Iuo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127. Et in notis. Hoc & quattuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodosianis, habentur lib. 5. sententiar. Iulij Pauli, cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias coniunctas fuisse cum Codice Theodosiano, seu breuiario Alarici. Alaricus autem in præfatione profitetur se volumen illud non ex solo Theodosiano Codice, sed ex variis libris collegisse, & in legum collectione, atque interpretatione Episcopor. præcipue opera vsum fuisse. Capite 23. Habita. in marg. est. ff. si quis cau. l. 1. Et in notis. Caput hoc abest à vetustiorib. Gratiani codicibus, & ab originali, & Iuone, & Pannormia. In vno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis tanquam glossa quædam. Inscriptio cap. 24. Ab eo. est. Item ibidem tit. 34. Et in marg. Iuo p. 5. c. 282. Pann. l. 4. c. 128. Et ver. Ista iam. est in marg. Sunt verba interpretis. Inscriptio cap. 25. Quicumque est. Item ibidem tit. 35. c. 2. Et in marg. Ex interpretatione. Iuo p. 1. (scribes.) c. 283. Pann. l. 4. c. 129. Inscriptio c. 26. Quoties. est. Item ibidem tit. 36. c. 1. Et in marg. Ex interpretatione. Iuo p. 5. c. 284. Pann. l. 4. c. 130. Et ver. Si propter. est in marg. Ex Paulo ibidem. Inscriptio c. 27. Omnino est. Item ibidem tit. 37. c. 1. Et in marg. Iuo p. 5. c. 285. Pann. l. 4. c. 131. Ex Paulo. Et in notis hæc sunt. Omnino puniendus) In sententiis Pauli legitur, Omnimodo probandum est &c. Sed quia est initium capituli, & de huiusmodi punitione multa sunt à Doctorib. adnotata, non est mutatum. Tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula* VT.

(4) *Capitis sexti, Primo gradu. 35. q. 5. in libro Romano in-*

scriptio est. Item Isidorus. Et in marg. Isid. l. 9. c. 5. In sententiis Iulij Pauli li. 4. tit. 11. de gradibus. Hugo de S. Vict. par. 11. l. 2. c. 14. Burl. 7. c. 28. Ivo par. 9. c. 64. Pann. l. 7. c. 89. Et ver. Ille personæ.. in marg. Anianus interpres Pauli. & postea. In notis est. Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectorib. extat in libro senten. Pauli, additis non vno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraq. tamen habentur etiam apud Isid. li. 9. c. 5.

(5) *Inscriptio cap. 15. Futuram. 12. q. 1. in eodem libro hæc est. Item Melchiades Papa. In marg. hæc sunt. Poly. li. 1. tit. 19. Burch. l. 3. c. 2. & 5. Ivo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. c. 3. Et in notis. Ceteri etiam collectores Melchiadem citant. quod constare non posse recte animaduertit auctor glossæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ synodi: quo tempore (vt ex ipsa synodo, Eusebio, & ceteris historicis apparet) iam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiua ecclesia, & munificentia Constantini: quod in collectione Isidori Lutetiæ bis impressa sequitur statim post decreta Melchiadis; quemadmodum supra dist. 88. adc. decreuit. adnotatum est.. In scholiis, siue glossis. Melchiades) Falsus est titulus. quia Melchiades fuit proximus ante Siluestrum, & eius tempore est Constantinus cõuersus. 96. dist. in illa Palea Constantinus. In contextu hæc sunt. vt non solum Gentes, sed etiam Romani Principes, qui pæne totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent. E quib. vir religiosissimus Constantinus primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit &c. Idem vero præsidens in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata est &c.*

(6) *Distin. 96. cap. 13. & 14. Constantinus. in eodem libro tantum hoc nomen Palea inscriptum est. Et in marg. cap. 13. hæc sunt. Ans. t. 4. (prol. 4. c. 32. Deus dedit l. 4. c. 1. Et in notis. Apud Anselmum libro quarto pro rubrica capitis 32. hæc habentur. Quod Constantinus Imperator Papæ concessit coronam, & omnem regiam dignitatem in vrbe Romana, & Italia, & in partib. occidentalib.. In principio vero eiusd. capitis 32. hæc leguntur. In gestis B. Siluestri, &c. vsque ad finem huius, & seq. Paleæ, quemadmodum etiam in collectione Deus dedit. Et in marg. capitis 14. hæc sunt. In edicto Constantini, quod est post concil. Neocæsar. Ans. l. 4. c. 32. Deus dedit ibid. Et in ver. Beato Siluestro. est in marg. Ivo. p. 5. c.*

49. Pao (pro Panno.) l. 4 c. 1. Et in notis hæc sunt. Hæc Palea in multis habetur exemplarib. in quib. aliæ Paleæ esse non solent. Constantinus) Verba hæc vsque ad vers. In eo priuilegio, non solum habentur apud Ansel. & Deus dedit, sed etiam in gestis B. Siluestri, in his, quæ à Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur. Vtile) Hinc vsque ad finem sumpta sunt ex gestis, seu actis. S. Siluestri, in quib. multa præcedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quæ in collectionib. Anselmi, & Deus dedit habentur. Titulus est. Priuilegium S. R E. &c. De quo item priuilegio Leo nonus in epist. 1. siue libello aduersus inauditas præsumptiones Mich. CP. & Leonis Acridani Episcopor. c. 13. Pauca ex priuilegio &c. De ijsd. gestis, siue actis Gelasius in concilio LXX. Episcopor. (& refertur sup. dist. 15. c. Sancta Romana) sic loquitur, vt ea videatur approbare. Et in martyrologio Romano, & Vsuardi in festo S. Siluestri legitur, cuius actus clari habentur. Inueniuntur vero etiam hodie peruetustis litteris descripta in bibliotheca Vaticana, & Abbatia Nonantulæ: quorum interpres in procemio hæc ait. Historiographus noster Eusebius Cæsareæ Palæstinæ vrbis Episcopus &c. Sanctum Siluestrum me de Græco in Latinum transferre præcepisti &c. Quæ & iam in vetustiss. Pontificalib. & codicibus, in quib. sanctor. vitæ sunt descriptæ, in vita B. Siluestri referuntur. Partē horum auctorū (quod ad baptismū Constātini, & imagines sanctor. Petri, & Pauli spectat) refert Hadrianus Papa in epist. Constantino Imp. & matri Irenæ scripta, quæ in 2. actione 7. vniu. synodi habetur. Ipsum autem priuilegium fere integrum refert Leo nonus loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photij nomocanonem tit. 9. c. 1. quamquam alys in reb. (quod Græci plerumque solent) Romanæ ecclesi-non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarunt Ansel. Deusd. Iuo locis notatis. Quo ea pertinent, quæ Pet. Damianus in disceptatione synodali inter regium aduocatum, & Romanæ ecclesiæ defensorem scripsit. Lege, inquit, Constantini Imp. edictum &c. De hac eadem re scribit Ado Viennen. in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbien. in chronicis par. 6. c. 2. (Addi debuit. Nicol. 3. in c. 17. Fundamenta de electio. li. 6.)

(7) De consecrat. distin. 3. cap. 19. Crucis domini. in eadem editione inscriptio est. Itē Euseb. Papa epist. 3. Et in marg. Iuo par. 4. c. 5,

[8] *Capitis* 18. *Quod propofuisti, cau.* 32. *queſt.* 7. *in Romana editione inſcriptio hæc eſt. Item Gregorius tertius Bonifacio Epiſcopo epiſt.* 4. *In marg. eſt. Iuo p.*8.*c.*78. *Pann.l.*6.*c.*112. *Et in notis. Epiſtola, ex qua capitulum hoc acceptum eſt, impreſſa extat tomo* 3. *conciliorum, & manuſcripta in bibliotheca monaſterij Dominicanorum: & quæ citantur infra* 33. *q.* 1. *c.quod autem. &c.ſequenti, videntur eſſe huius Gregorij tertij. Et in ſchol. Nubat*] *Hoc Anglicis conceſſum eſt, vt dicit. Greg.* (*malo, Grat.*) *quia noui erant in fide, vt inf. ea. par. quamuis. ſed male, quia iſte non fuit Greg. magnus, nec ſcribit Aug. Anglor. Epiſcopo, cui illa conceſſio facta eſt.* 35.*q.*3. *quædam lex. Verba cap.*24. *Si quis cum nouerca. d. q.* 7. *in fine. Illud vero Gregorij &c. vt in dialogo. In notis eſt. Anglicis*) *Vere hic auctor gloſſæ animaduertit, Gratianum, quod Gregorius tertius ſcripſit ad Bonifacium legatum Germaniæ pro cauſis Germanorum, retuliſſe ad ea, quæ multo ante B. Gregorius primus ſcripſerat ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, diſpenſando cum Anglis ad fidem nuper conuerſis ſuper gradibus conſanguinitatis, & affinitatis. & habetur infra* 35. *q.* 2. *&* 3. *c. quædam lex. & q.* 5. *c. ad ſedem. Et in ſchol. Illud vero,*) *Quandoque bonus dormitat Homerus. Vagatur Grat. pro ſolutione illius cap. ſupra ead. quod propoſuiſti. & cum non inueniat, ſomniando attribuit S. Greg. minori, quod egregius doctor S. Grego. maior ſcribit Aug.* 35. *q.*3. *quædam lex. Sed hic caſus reprobatus eſt ſupra.*

[9] *Diſtin.* 15. *cap.* 3. *Sancta. in eodem libro par. in primis. hæc verba ſunt. Liber, qui appellatur Paſtoris apocryphus. Et in marg. Burch. l.*3. *c.* 221. *Iuo par.* 4. *c.*65. *Pann. l.* 2. *c.* 123. *Inſcriptio cap.* 7. *Ego dixi.* 34. *q.* 1. *hæc eſt.* [*Item Hermes in libro Paſtoris mandato quarto*] *Palea. Et in marg. Iuo par.* 8. *c.*241. *Pan. l.* 7. *c.* 38. *Sent.* 4. *diſt.* 35. *ext. de adult. Si vir. Et in notis. In hoc capite emendata, & addita nonnulla ſunt ex originali, & ceteris collectorib. Capitis* 3. *Si vir. de adulteriis in Romana editione eſt. Ex concilio Arelaten. Et in marg. Alias Aurelian. Vide c.* 3. *eo. tit in* 1. *compil. & notas huius capitis.*

(10) *Inſcriptio cap.* 6. *Non ſolum.* 28. *q.* 1. *in eodem libro eſt. Idem* (*Auguſtin.*) *de adulterinis coniugiis lib.* 2. *Et in notis additur. In eo libro non extat: ſed apud Hermetem in libro paſtoris mandato quarto, ex quo citat Iuo hoc vna cum palea, ego dixi.*

inf. 34. q. 1. & 2. Et quoniam in eo mandato tam de viro, quam de muliere agitur, est aliqua verbor. varietas, sed eadem sententia. In marg. hæc sunt. Iuo p. 8. c. 243. Pann. l. 7. c. 34.

[11] *Capite tertio Sancta distin. 15. par. Inprimis. hæc verba sunt in Gregoriana editione. Item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis lib. 8. apocryphum. Et in marg. decem, orig. Et postea. Liber, qui appellatur sortes Apostolorum, apocryphus. Liber Lusanæ apocryphus. Et in marg. qui appellatur Laus Apostolorum, orig. Et mox. Liber canonum Apostolorum apocryphus. Inscriptio cap. 4. Placuit. distin. 16. hæc est. Item 6. synodus cap. 2. Et in marg. Iuo par. 4. c. 106. Pann. l. 2. c. 125. Inscriptio capit. septimo Quoniam. hæc est. Vnde sancti patres in eadem (sexta) synodo secundo congregata dixerunt. Et in marg. Iuo septimam vocat. Et Iuo par. 4. c. 123. Et in oratione allocutoria Patrũ, qui in Trullo conuenerant, ad Iustinian. Imp. Et in vers. Placuit. c. 2. eius synodi. sup. ead. c. placuit. Iuo 4. 106.*

(12) *In eadem editione inscriptio cap. 1. distin. 16. hæc est. Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos Isidorus scribit dicens. Canones, qui dicuntur Apostolor. &c. Et in notis. Caput. hoc est in præfatione Isidori ad collectionem concilior. quæ ex bibliotheca ecclesiæ Toletanæ descripta Romam missa est. Nam in illa, quæ vulgatæ Isidori collectioni, de qua initio dictum est, præponitur, contrarium potius videtur dici, & refertur infra c. placuit. hac ead. dist. si modo idem est Isidorus. Et in indice librorum ante verba Gratiani. Isidori collectionis canonum præfatio alia à vulgata, missa ab Archiep. Tarracon. & Aluaro Gomez ex bibliotheca ecclesiæ Toletanæ. Capite 4. Placuit. eiusd. dist. vers. Isidorus. hæc verba sunt, quæ melius capiti quinto adscribi deberent. Epistola Isidori in capite canonum. Isidorus seruus Christi lectori suo conseruo, Propter eorum auctoritatem &c. Et in marg. Iuo p. 4. c. 107. Pann. l. 2. c. 125. Et in notis hæc sunt. Hæc epistola ab Iuone vocatur* Præfatio in opus canonum. *& est ea quæ Isidori nomine est præposita tomis concil. licet in vetustiore editione, in qua purior est Isidori collectio nonnulla verba desiderentur Est a. confectũ hoc cap. ex duob. locis illius præfationis. Nã verba illa. Propter eorũ auctoritatẽ &c. & sq; ad ver. cõstit. nõ lõge absũt ab initio. Reliqua vero sũt in extremo. Isidorus seruus) In* Pannormia *est*

eodem modo, atque apud Gratianum Apud Iuonem & in manu scriptis collectionis illius codicib. est, Isidorus Mercator seruus Christi conseruo suo, & parenti fidei (al. fideli) in Domino salutem. In vulgatis autem concilior. editionib. Isidorus peccator, seruus &c. In indice librorum ante verba Gratiani hæc sunt. Isidori collectio canonum ex Vaticana, & Dominicana supra Mineruam. Et in admonitione ad lectorem. Ceterum inter priuatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus: cuius collectio protenditur à canonibus Apostolorum vsque ad concilium Hispalense secundum: habeturque in duob. codicib. Vaticanæ bibliothecæ, & vno monasterij Dominicani sanctæ Mariæ supra Mineruam: extat autem impressa in editionib. concilior. in antiquiorib. quidem purior, in recentiorib. autem multis aliis conciliis, scriptisque admixta. Isidorum hunc Igmarus Archiepiscopus Remensis in libro de synodis, celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, à quo t. statur etiam Trittemius librum Decretor. esse conscriptum: ac certe multa verba, quæ in præfatione huius collectionis leguntur, sunt in libro quinto etymologiar. In codice autem Dominicanæ bibibliothecæ initio præfationis ita legitur. Isidorus Mercator seruus Christi lectori conseruo suo &c. nec multo secus in Vaticanis quo loco in impressis est, Isidorus peccator seruus Christi &c.

(13) *Capitis tertij distin. 16. in ead. editione verba sunt. Item Leo Papa nonus contra epistolam Nicetæ Abbatis. Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & Apostolor. canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreuerunt orthodoxæ fidei adiungenda. In marg. hæc sunt. Iuo p. 4. c. 105. Pann. l. 2. 124. Orthodoxæ) al. regulis orthodoxis. al. regulis orthodoxiæ. In notis ita scriptum est. Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti legati Leonis noni ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi contra Latinos editum: quæ Romæ in monasterio sanctæ Mariæ nouæ, & in multis priuatis bibliothecis extat manu scripta. Merito autem potuit citari Leo IX. quod eius auctoritate, & iussione Humbertus legatus sedis Apost. ea scripserit. Initio eiusdem distin. hæc sunt Gratiani verba. Apostolor. vero canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt quinquaginta. Et in notis Translati) In titulo, qui præponitur canonib. Apostolor. in collectione Isidori, & in conci-*

& in concilio Stephani Papæ IV. (*cuius magnam partem Deus dedit Cardinalis in ſua canonum collectione refert*) *pro voce translati habetur prolati. Dionyſius certe Exiguus nullam huius verſionis mentionem fecit, & aliqui ſcriptores ſolent epiſtolas Clementis hoc modo citare, ex dictis Petri Apoſtoli per Clementem prolatis: vt auctor Polycarpi, & alij.*

DE CAPITIBVS SVMPTIS A SEXTA ſynodo. *Dialogus ſeptimus.*

A. D E ſextæ ſynodi repetitæ in Trullo decretis, ſiue regulis agendum eſt. Neque credo te dubitare de fide ſextæ ſynodi, quæ contra Monothelitas habita eſt Conſtantinopoli in Trullo, quod palatij, ſiue aulæ Regiæ nomen eſt, ſub Agathone Pontifice, & Conſtantino IV. Imperatore. Hæc confirmata eſt mortuo Agathone a Leone Minore. Hanc nullos canones feciſſe, tam Græci, quã Latini confitentur. Sed & in his ipſis regulis, de quorum auctoritate dubitamus, hoc aperte dicitur. Recita ex Tilii libro, quem habes, Græca verba epiſtulæ, ſiue adlocutionis huius ſynodi. B. ἐπειδὴ δὲ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον πόλιν συναθροισθεῖσαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου πατρὸς τῆς σῆς ἡμερότητος, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διαβεβαιώσασαι μυστήριον, οὐδαμῶς ἱεροὺς κανόνας ἐκγράψαι, καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. A. Satis eſt ad id, quod volebam. Latine recitet C. noſter. C. Cum quo Imperatore loquitur hæc ſynodus? A. Cum Iuſtiniano poſteriore eius Conſtantini filio, ſub quo ſexta ſynodus habita eſt. C. quo pacto probas, eum eſſe Iuſtinianum poſteriorem? A. Quia prioris Iuſtiniani, ſub quo ſynodus quinta habita eſt, mentio hic fit, eumque mortuum eſſe, verba illa, τοῦ τῆς θείας λήξεως, oſtẽdunt. Inſcriptio epiſtulæ ad Iuſtinianum miſſæ recite-

Viden Iuo par. 4. c. 120. & 124. & 125. decr.

tur. B. τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος &c. A. Recitet C. Gratiani verba capitis VII. distinctionis XVI. C. Vnde sancti Patres in eadem synodo congregati dixerunt. Quoniam sanctæ vniuersales synodi, quinta sub Iustiniano Augusto, sexta sub Cõstantino patre suo Augusto. A. Tuo pro suo scribendum: idque Contio placet, qui non recte hæc esse verba VII. synodi scribit. C. de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt, sicut ceteræ quattuor vniuersales synodi: propterea nos conuenientes in hanc Imperialem vrbem, sacros canones conscripsimus. A. Gratiani verba cum Iuone conferantur. C. Epistula septimæ synodi ad Iustinianum filium Constantini. A. Placet inscriptio, si sextæ pro septimæ scribatur. C. In aliis verbis nulla varietas est, nisi quod tuo pro suo scribit, tuam opinionem confirmans. A. Confer cum libro Cæsaraugustano. C. Inscriptio eadem est: sed VI. pro septimæ habet. Vox tua, non sua confirmatur? cetera vt Gratianus, & Iuo habet. (1) A. Hoc iacto fundamento, nullos canones fecisse illam sextam vniuersalem synodum? videamus nunc, cur hi canones sextæ synodi appellentur. Et hoc ex Tarasii verbis in septima synodo dictis elicietur. Recita, quæ Gratianus capite V. & VI. illius distin. XVI scripserit. C. Sextam synodum sanctam cum omnib. canonib. suis recipio. Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit? quod ex quarta actione sextæ synodi facile absoluitur. A. Septimæ pro sextæ scribendum est. idque Contius probat. quamuis eadem octauam dicat vocari; quod falsum est. C. Ait enim Episcopus Petrus Episcopo Nicomediæ. A. Hoc etiam mutandum est. Ait enim Petrus Episcopus Nicomediæ. C. Habeo librum continentem canones sanctæ synodi sextæ. Patriarcha dixit. A. Hic est Tarasius, vt dixi. C. Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonib. istis dicentes: numquid sexta synodus canones fecit? Sciant ergo, quoniam synodus sancta sexta sub Cõstantino congregata est contra eos, qui dicebant vnã operationem, & vnam voluntatem esse in Christo. A. Hos

Dist. 16. c. 7. quoniam.

Iuo par. 4. c. 123. decr.

Cæs. lib. 1. c. 40.

Dist. 16. c. 5. sextam. & c. 6. habeo.

Monothelitas appellabant. C. in qua sancti patres illos, vt pote hæreticos anathematizauerunt, & orthodoxam fidẽ explanauerunt. Soluta est hæc synodus Constantini XIV. anno. post quattuor vero, aut quinque annos iidem sancti patres congregati sunt sub Iustiniano filio Constantini, & prædictos canones promulgauerunt. De quibus nullus dubitet. Qui enim sub Constantino Imp. in synodo fuerunt, iidem ipsi Episcopi sub Iustiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. A. videtis Tarasii rationes quales sint. Quod iidem Episcopi interfuerint, & subscripserint, quod post breue tempus, hoc est, quattuor, aut quinque annos; quod oportuit synodum habere canones. B. Quid si hæc omnia falsa sint? nam neque iidem Episcopi interfuerunt, nec subscripsērũt; neque post solos quinque annos; postremo non est necesse canones synodum constituere. Id ex quinta, & sexta synodo manifestum est. A. Hoc postremum verum est: cetera postea dices. Volo enim, vt prius conferamus Gratiani verba recitata cum Iuone, & Cæsaraugustano libro. C. Est etiam nonnihil reliqui apud Gratianum. A. Recita. C. Item sancta synodus vniuersalis sexta post promulgatam ab ea definitionem contra Monothelitas, Constantino Imperatore, qui eam congregauerat, nõ multo post defuncto, Iustiniano eius filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus. A. Non recte hæc edita sunt. lege coniunctim: pro eo, eadẽ &c. C. filio eius regnante pro eo, eadem sancta synodus diuinitus inspirata iterum Constantinopoli quarto, aut quinto anno congregata est, & canones CCII. A. Lege CII. C. ad correctionem ecclesiæ promulgauit A. Hæc sunt ex actione sexta septimæ synodi. Confer nunc Iuonis verba parte IV. cap. CXXI. C. Actio quarta sextæ synodi. A. Septimæ pro sextæ scribendum, vt apud Gratianum. C. Petrus Nicomediæ Episcopus dixit. A. Hæc meliora sunt, quam illic. C. Habeo librum &c. Omnia habet, vt Gratianus. In fine post verbũ, promulgaret. Actio sexta tomo primo cõtra falsam septimam synodũ. Septima synodus quomodo

dicitur, quæ non concordat præcedentibus sex vniuersalibus synodis? A. Ex his apparet, omnia supra scripta esse ex septima synodo, quæ pseudosynodum dictam septimã euertit. Confer vltima verba Iuonis cum vltimis Gratiani verbis. C. Item Sancta sexta synodus &c. Eadem verba, sed melius ea scribuntur, quæ tu admonuisti. Et Iustiniano filio eius regnante pro eo, eadẽ sancta synodus &c. Sic etiã illa de numero canonum c II. A Confer cum Cæsaraugustano libro. C. Contuli. Initio hæc sunt. Actio quarta VI. synodi. Georgius Patriarcha dixit. Quidam per ignorantiam &c. A. Hæc mendosa sunt. C. Et post verbum, subscripserunt, additur. Actio sexta tomo primo. Sancta sexta &c. quædam videntur desiderari. de numero canonum, vt Iuo. A. Quid nunc B. habes contra Tarasii argumenta? B. Neque eosdem Episcopos interfuisse, neq; post quartuor solos, aut quinque annos habitam fuisse. Vtrumque docent aperte Græci duo Theophanes, & Anastasius bibliothecarius. Annor. enim subducta ratione, quib. Constantinus superstes fuit post sextam synodum, & annor. Iustiniani eius filii, antequam eiceretur a Leontio, & eiusdem Leontii, & Absimari tyrannorum, & eiusdem Iustiniani iterum Imp. fiunt anni XXVII. Quo medio tẽpore multi Episcopi, qui in ea synodo fuerant, mortui sunt, quos illi enumerant. Sed illud potissimum est, quod hæc pseudosynodus post solutam sextam habita est, vt aperte dicit idem Tarasius: at conuocare generalem synodum, & in ea præsidere, & acta confirmare, solius est Romani Pontificis. In hac repetita synodo non interfuerunt Legati Romani Antistitis, vt omnes Græci fatentur; numquam ab eodem cõuocata est, numquam confirmata: sequitur generalem non fuisse, aut oecumenicam, vt ipsi vocant. Quod si generalis fuisset, non sexta, aut πενθέκτη diceretur, sed septima. A. Confirmationem ex verbis Hadriani a Gratiano, & aliis relatam probare quidam nituntur. B. Nosti, quid Turianus tuus aduersus hanc confirmationem dicat. A. Redige in memoriam. B. Principio verba illa, Sextam synodum sanctam cum omnib. canonib. suis reci-

Cas. lib. 1. cap. 38.

Viden. Hüber. contra Nicetã.

Dist. 16. c. 5.

pio: non esse Hadriani verba, sed Tarasii relata ab Hadriano. Id ex actione secunda septimæ synodi cognosci potest, in qua actione lecta est hæc Hadriani epistula ad Tarasium. A. Cur non contradixit Hadrianus verbis Tarasii, si falsa scribebat? B. Quia aliqua ratione recte loquebatur. Sextam scilicet synodum veram recipio & eius canones, si qui sunt. Sed & si quis Græca verba cum Latinis conferat: non inueniet de sextæ synodi tantum regulis loqui, sed de sex concilior. regulis. A. Tarasius post illa verba retulit canonem huius repetitæ synodi de agni pictura: pro quo canone tuendo, vti acerrimo telo contra hæreticos, omnem lapidem mouet, vt persuadeat omnibus, sextam esse, & legitimam synodum eam, in qua is canon conscriptus est. vsque eo, vt dixerit in synodo se habere suscriptionem omnium Patrum sextæ synodi, qui etiam post hunc, & ceteros canones subscripserint. B. Dici poterit, Hadrianum hæc passum esse dici. & scribi, vt optato fine frueretur: quo hæresis illa effractorum imaginum tolleretur. Sed non sequitur omnes canones esse confirmatos: sed illum non esse improbatum. Alioqui sequeretur etiam, canones contra cælibatum clericorum, & contra ieiunia sabbati, & de sanguine. & suffocato confirmatos esse, quorum habuisse notitiam Hadrianum ignoramus. (2) A. Hadriani verba legantur, quæ Gratianus refert de consecratione distin. III. cap. XXIX. C. Item Hadrianus Papa Tarasio Patriarchæ. A. Non additur hic, vniuersali, vt in Græcis libris mendose. C. Sextā sanctā synodum recipio cum omnibus canonibus suis, in quibus dicitur. In quibus scripturis sanctarum imaginum. A. Scripturis positum est pro picturis. est enim hoc caput XXCIII. Trullianū, in quo est. ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς C. agnus Præcursoris digito ostensus depingitur. A. Lege clausulam eius capitis. C. Verum igitur agnum dominum nostrum Iesum Christum, secundum imaginem humanā amodo etiam in imaginibus pro veteri agro depingi iubemus. A. pro veteri agno, dicendum est. Confer cum Iuone,[a] & Cæsar aug[b] C. Adrianus Papa Tarasio Patriarchæ Actio secunda synodi septimæ. Sanctā sextam &c. In qui-

De consec. d. 3. c. 29. sextam.

a Iuo par. 4. c. 122. decret.
b Cæsar. lib. 1. c. 39.

busdam picturis sanctarum imaginum &c. Verum igitur agnum, qui dominum nostrum Iesum Christum, secundũ humanam imaginem effigiat, amodo pro veteri agno, in imaginib. depingi iubemus. B. Melius extremũ caput Gratianus posuit: neq. enim illa, qui effigiat Græca verba habẽt. C. in Cæsar aug. libro tantum est. Adrianus Papa Tharasio Patriarchæ. Sanctam sextam synodum recipio cum omnib. canonib. suis. Sed apud Iuonem cap. cxxvi. partis quartæ sic est. Respõsiones Adriani Papæ contra obiectiones quorundam ad Carolum cap. xxxv. Sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuẽs, ita constituit dicens. In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito præcursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiæ. Et post pauca. Secundum humanam figuram, & in imaginib. & nunc pro veteri agno retitulari decernimus A. Hæc postrema obscurius dicta sunt. Prima verba hunc canonem satis confirmant: ceteros non item. De quibus alio die agemus. B. Omissa sunt alia eiusdem Hadriani verba, quæ sunt hæc, aut his similia: Idcirco testimonium de sancta sexta synodo pertulerunt, vt clarifice ostenderent, quod iam quando sancta sexta synodus acta est, a priscis tẽporibus sacras imagines, & historias pictas venerabantur. Vnde ipsa sancta sexta synodus fideliter per canones orthodoxe statuens &c. A. Ne his quidem verbis omnes canones confirmantur. B. Non est audiendus Ant. Contius in huius capitis editione, cum de picturis veteris ecclesię agit. A. Tacitis suffragiis eius sententia improbetur. (5)

(1) *Gratiani verba sunt in extremo cap. 6. Habeo. dist. 16. in editione Gregoriana. Ex his ergo colligitur, quod sexta synodus bis congregata est, primo sub Constantino, & nullos canones constituit. secũdo sub Iustiniano filio eius, & præfatos canones promulgauit. Vnde sancti patres in eadem synodo secundo congregati dixerunt. In marg. est. Iuo 7. vocat & Iuo par. 4. c. 123. Et inorat. allocutoria Patrũ qui in Trullo cõuenerant, ad Iustiniã. Imp. verba capitis 7. sunt. Quoniam sanctæ, & vniuersales synodi, quinta sub Iustiniano Augusto, Sexta sub Constantino patre suo (scribe tuo, vt in erratis*

notatur) Augusto, de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt &c.

(2) Capitis quinti eiusd. distin. 16. in eod. libro inscriptio est. Vnde scribit Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ. Sextam synodum sanctam recipio cum omnibus canonib. suis. In marg. est. Iuo p. 4. c. 122. In notis hæc sunt. Sextam) Hoc habetur in secunda actione septimæ synodi in epistola Hadriani ad Tharasium: sed eo in loco Adrianus refert verba synodicæ epistolæ à Tharasio ad se missæ. Et hic Gratianus non refert propria eius epistolæ verba. In versione enim Anastasij bibliothecarij sic legitur. Inuenimus autem in prædicta synodica epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei, & confessionem sacri symboli, & omnium sanctarum, sex synodorum, & de sacris, & venerabilibus characteribus miraculum laude, ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnib. regulis, quæ iure, ac diuinitus ab ipsis promulgatæ sunt. Et hæc quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasii epistola: quod ex concilio Græco, & noua interpretatione clare apparet. Sequuntur Gratiani verba. Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit: quod ex quarta actione sextæ synodi facile absoluitur. In notis est. In secundo, & XII. Vaticanis est, sextæ, alias septimæ, & vere septima, est, sed ob glossam nihil est mutatum. In scholiis hæc sunt. Sextæ synodi) Falsa est littera, & debet ibi esse septimæ synodi. qualiter enim dubitaret sexta synodus de eo, quod ipsa fecerat? Mox in marg. sunt Io. Fant. & Archid. nugæ. Capitis sextii ascriptio est post verbum absoluitur, iã relatum. Ait enim Petrus Episcopus Nicomediæ. Habeo librum continentem canones sanctæ sextæ synodi, &c. In marg. est. Ex actione quarta septimæ synodi. Et Iuo p. 4. c. 121. In notis hæc sunt Habeo librum) Verba sunt Petri Episcopi Nicomediæ, ac Tharasii Patriarchæ C P. actione quarta septimæ synodi: quod quidem ipsi de 102. canonibus. dixerunt, qui in Trullo tempore Iustiniani Rhinotmeti secundo anno suæ reuocationis ad Imperium editi sunt Verũ ex his ipsis verbis Tharasii apparet, eos canones non esse proprios sextæ synodi: quia fatetur post annos quatuor, aut quinq. quam ea synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos: quo tempore certissimum est, neq. eundem Romanum Pontificem, neque eosdem Episcopos fuisse. Quamquam in hac ratione temporis potius creden-

dum est diligentissimis chronologis, Theophani, (cuius etiam verba quæ ad hunc locum pertinent, ex originali Græco Vaticano satis fideliter tralata leguntur apud Fran. Turrianum libro de 6. 7. & 8. synodo) & Anastasio, & Georgio Cedreno, quam Tharasio. Illi enim non quattuor, aut quinq. vt Tharasius, sed 27. annos a fine sextæ synodi tempore Agathonis habitæ, vsq. ad hanc huiusmodi Decretor. editionẽ asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones sextæ synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in quinta, ac sexta synodo deesse, ipsamet illorum ad Imp. allocutio testatur. Itaq. noua dicenda est hæc Episcopor. coitio, ideoq. Græci illam, vt scribit Balsamon, πενθέκτην, id est, quintam sextam synodũ appellant. Ceterũ non fuisse omnes illos canones à Romana ecclesia receptos, duo viri rer. ecclesiasticar. peritissimi, Anastasius Bibl. & Hũbert. quidẽ Leonis IX. legatus aperte testãtur. Hũber. his verbis. Non autem miror, si Agathoni Papæ, & sanctis Patrib. sextæ synodi vestra imputetis deliramenta, & quæ aut corrupistis, aut finxistis capitula &c. Capitula, quæ nobis sub eius auctoritate apponitis, omnino refutamus: quia prima, & Apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec obseruat hactenus, Anastasius vero in præfatione in 7. synodum ad Ioan. VIII. ita scripsit. Ergo regulas, quas Græci in sexta synodo perhibẽt editas, ita in hac septima synodo principalis sedes admittit, vt nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonib. vel decretis sanctorum sedis huius Pontificum, aut certe bonis moribus inueniuntur aduersæ: quamuis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in ceterarum Patriarchalium sedium &c. Quamquam eos. Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta synodo sunt inuenti: sed nullis certe probare possunt indiciys. Ad vers. Sancta sexta. in marg. additur. Ex sexta actione septimæ synodi. (Verba ipsa non videntur sine mendo edita. & Iustiniano eius filio regnante pro eo. Eadem sancta synodus &c.) Illud recte est. & canones numero CII. ad correctionem ecclesiæ promulgauit.

(3) De consecrat. dist. 3. cap. 29. Sextam. in editione Romana inscriptio est. Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarchæ in actione 2. eiusd. septimæ synodi In marg. hæc sunt. In epist. Hadr. ad Carolum c. 35. supra dist. 16. in 6. syn. c. 82. Iuo p. 4. c. 122. & 126. Verba capitis 29. sunt. Sextam sanctam synodum recipio cum omnibus

omnibus canonibus, suis, in quibus dicitur. In quibus picturis sanctar. imaginum agnus præcursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ transiit &c. In marg. est. In quibus) In quibusdam vera lectio. Et in scholiis post Casum. in quibus scripturis, 1. pictoris. [mendose pro picturis] & sunt verba canonum 6. synodi. In notis hæc sunt. De sexta synodo, & canonibus ipsius notatum est supra c. sexta synodus. (deest dist. 19. Gratiæ transit) Et in epistola Hadriani, & apud Iuonem par. 4. c. 122. legitur, in typum gratiæ assumptus est. Apud eundem Iuonem c. 126. ex Hadriano ad Carolum, in signum relictus est gratiæ. Græce in canone sextæ synodi est, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, *id est, qui in typum gratiæ assumptus est. Sed ob glossam non est mutatum. In extremo capite hæc verba sunt. Verum igitur agnum D. N. Iesum Christum secundum imaginē humanam amodo etiam in imaginib. pro veteri agno depingi iubemus.*

DE EADEM RE.

Dialogus octauus.

C. QVID est, quod contra canonem ab Hadriano confirmatum, tam Romæ, quam in prouinciis pictura Præcursoris Domini digito agnum ostendit? Idem etiam fit in globulis illis cereis, quæ a multis agni Dei ab aliis amuleta dicuntur? A. Consuetudinis vis magna est in re præsertim, quæ potuit non impia videri. Cum enim pictura historiam doceat, vel potius rem gestam: cum Præcursor digito agnum ostendit, venit in mentem inspicientibus eundem tunc dixisse: Ecce agnus Dei, & quæ sequuntur. Sic cum Petro aut claues dantur, aut oues committuntur: si claues, & oues pictæ sint: spectatores facilius rei gestæ recordantur: quam si simpliciter Christus loquens cum Petro pingatur. B. His imaginibus veteres vsi sunt tum

in hieroglyphicis, vt Aegyptii, tum in arte rhetores memoriæ, tum in nummis, et signis omnes populi, ac Reges, & Imperatores. A. Ita est, vt dicis. Sed nos de ceteris regulis agamus, quæ ex illa repetita synodo Gratianus refert. B. Non est ferendus Gratianus, cum ex hac synodo partem refert, in qua Cypriani synodum probare videtur de baptismo hæreticorum: cum contra Cypriani synodum omnes veteres Patres steterint. A. Græca verba lege capitis secundi extremi. B. ἔτι μὴν καὶ τοῦ Κυπριανοῦ τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προέδρων τόποις, καὶ μόνοι κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν. A. Nunc C. Gratiani verba legat. C. Opuscula Theophili &c. Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginensis Episcopi, & synodum suã A. Iuonis verba [a] quæ sunt? C. Eadem fere, quę antea diximus, nisi quod eius, pro, suã, scripsit in excerptionib. sed in panormia suã nõ suũ vt editum est. Sic etiam habet liber Cæsar august. [b] A. Mihi neq. Græca verba, neq. Latina placent: sed vt potius tota illa synodus repudietur. (1) B. Caput quartum eius synodi refert Gratianus caussa XXVII. cap. VI. [c] vt deponatur clericus, laicus excommunicetur, qui Deo consecratam corruperit. A. Reici non debet. Sed vbi dicitur: Item ex sexta synodo: adde, repetita cap. IV. (2) B. Caput sextum latius Græci, quam Gratianus [d] & Iuo [e] habent. Ante subdiaconi ordinem vxorem clerico ducere licere, non postea. A. Huius capitis vt ex sexta synodo Innocentius Tertius mentionem fecit. [f] B. Errorẽ Gratiani est secutus. (3) Caput etiam septimum plenius habent Græci, quam Gratianus, [g] & Iuo, [h] qui quasi ex VII. synodo cap. VII. id refert non recte, Ne diaconus ante presbyterum sedeat, nisi locum tenuerit Patriarchæ, vel Metropolitani. [4] Capitis octaui mentio fit in septima synodo cap. VI. cuius verba refert Gratianus distin. XIIX. [i] & Iuo [k] in excerpt. de synodo semel habenda quotannis. A. Cupio scire, quibus verbis referunt, vel renouant septimi concilii Patres hunc canonem. B. ὥρισαν οἱ ἐκ τῆς συνόδου ὅσιοι πατέρες. & postea. τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν. C apud

Dist. 16. c. 7. quoniam.

a Iuo par. 4. c. 134. decret, & lib 2. tit. 11. c. 29. panor.

b Cæsar. lib. 2. c. 8.

c 27. q. 1. c. 6. si quis.

d Dist. 32. c. 7. si quis.

e Iuo li. 3. tit. 8. c. 19. panor.

f c. 6. de tẽpo. ord. in 3. collect. & c. 9. de æt & qual. Gregor. I.

g Dist. 93. c. vlt.

h Iuo par. 6. c. 123. decret.

i Dist. 18. c. 7. quoniam.

k Iuo par 5. c. 375. decret.

Gratianum, & Iuonem est. Definierunt sextæ synodi sancti Patres. Et hunc ergo canonem & nos renouamus. A. De hoc capite dubitari non potest. Sed & videmus, illos sanctos patres dici, & illam sextam synodum. B. Omnes Græci ita appellant, & aliqui ex Latinis. (5) Caput nonum Gratianus refert dist. xliv. cap. iii. his verbis. Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere Græce est. Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. non recte pro caupona, vel vinario ergasterio, siue taberna: scriptum est, taberna, vel ergasterio. C. Quid interest? B. Quia non aliæ officinæ prohibentur, id enim ergasterium significat. (6) A. Dic de aliis. B. Caput vndecimum solent Græci contra Latinos obicere de azymis Iudæor. & aliis prohibitis. Gratianus *a* nō recte ex vii. synodo esse ait. C. Ab Iuone *b* sumptum id est. sed melius est in libro Cæsaraug. *c* & apud Cōtium. B. eorum, pro Iudæorum, scribit Gratianus apud Democharem A. lege initium huius capitis. Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι ἢ λαϊκὸς τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα ἐσθιέτω. A. Memini apud Humbertum siluæ candidæ Episcopum me legere hunc canonem nullas vires obtinere: cum sexta synodus nullos fecisset. Sed & hic non prohiberi generaliter Christianis azima, sed ea, quæ iudæorum fuerint. C. Quid Græci semper abstinent azymis? A. In sacrificio Missæ abstinent. *d* C. An non Christus azymis vsus est in institutione eius sacrificii? A. Non poterant agnū comedere Iudæi, nisi cum azymis, quibus octo dieb. vtebantur. Si quis alio pane vteretur, occidebatur. *e* (7) B. Caput xiii. quod Gratianus refert distinct. xxxi. *f* nullo pacto recipi potest. Est enim contra cælibatum Latinor. sacerdotum conscriptum: & aperte contra Romanam Ecclesiam. A. Quid ais, contra Romanam Ecclesiam? quo pacto id probas? B. Apertissimis verbis. Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, &c. A. Quid Gratianus, & Iuo scribunt? C. Gratianus sic ait. Item synodus sexta. Quoniam in Romani ordine canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri confiteri, quod non suis iam copulentur vxorib. Iuo ita scribit. Sext. synodus capitulo xiii. Quoniam in Rom. &c.

Distin. 44. c. 3. nulli.

a *28. q. 1. c. 13. nullus.*

b *Iuo par 13. c. 116. decret.*

c *Cæs. libr. 8. c. 102.*

d *Vid. Leo. 19. in epis. ad Michae. CP. incipiens Scripta tua.*

e *Exod. 12. & 13.*

f *Dist. 31. c. 13. quoniam. Iuo lib. 3. tit. 8. c. 3. panor.*

Non ſunt eadem verba Græca, Et Latina: ſed ſententia eadem eſt. Quod Græce eſt καθομολογεῖν, & promittere ſignificat, confiteri verſum eſt non recte. Neſcio autem, cur de hypodiaconis nihil dictum ſit cum melius de eis diceretur, tum tacitis verbis polliceri. vt abſtineant ab vxorib. ſi quas habent, & vt ipſi, & cælibes nullas ducant. B. Quod ſequitur, quis ferre poteſt? ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἀκολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας ϗ τάξεως &c. Antiquum ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutiones ſacrorum virorum; legales nuptias amodo valere volumus nullo modo cum vxoribus ſuis eorum cõnubia diſſoluentes, aut priuantes eos familiaritate adinuicem in tempore oportuno. Hæc Gratianus. Iuo melius. Nos antiquum ſequentes canonem Apoſtolicæ diligentiæ, & conſtitutionis ſacror. virorum & c. A. Numquam hoc Apoſtoli, numquam hoc priores Græci ſancti viri ſtatuerunt, quod aperte Epiphanius ſcribit. Quam vero familiaritatem Latinus interpres, τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας Græci. (8)

Apud Humbertum Græci obiiciunt Apoſtolorum canonem quintum Græcis, ſextum Latinis, cuius etiam verba hic repetunt. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας &c. Quem canonem aliis verbis Gratianus, [a] aliis Burchardus, [b] & Iuo [c] referunt. Gratianus in hunc modum. Item opponitur illud, quod legitur in canone Apoſtolor. Si quis docuerit ſacerdotẽ ſub obtentu religionis propriã vxorẽ contẽnere: anathema ſit. Alii hæc verba ſcribunt. Epiſcopus, aut preſbyter vxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abiciat. Si vero reiecerit excõmunicet. ſed ſi perſeuerauerit, deiiciatur. Hæc cum Græcis conueniunt. Optime autem alibi Gratianus Apoſtolorum canonem interpretatur. Si quis docet ſacerdotem vxorem ſuam contemnere non quã in ſacerdotio accepit, ſed quã ante ſacerdotiũ dũ adhuc eſſet laicus, vel in minoribus ordinibus, conſtitutus ſibi copulauit, cum qua continentiam profeſſus eſt, cum ad ſacros ordines conſcenderet: quam nullus debet contemnere, hoc eſt, ab animo, & cura ſua abicere, quin ei neceſſaria prouideat: anathema ſit. Hoc etiam Humbertus

[a] *Diſt. 28. c. 14 ſi quis.*
[b] *Burch. libr. 1, c. 78.*
[c] *Iuo li. 3. tit. 8. c. 30 panorm. & par. 5. c. 184. decr.*

Diſt. 31. c. 9. quicumque p. 1

ni fallor, ſcripſit: cuius verba Leoni IX. aſcribunt Gratianus, *a* & Iuo. *b* (9) B. Non rectè idem Gratianus de ſexta pſeudoſynodo loquitur his verbis. Hoc autẽ ex loco intelligendum eſt. Orientalis enim eccleſia, cui ſexta ſynodus regulam viuendi præſcripſit, votum caſtitatis in miniſtris altaris non ſuſcepit. Immo aperte Afris cap. XII. & Romanis cap. XIII. legem ſtatuere, & regulam viuendi hæc ſynodus profitetur. Quæ vero ſequuntur Stephani Papæ verba, *c* quæ etiam Iuonis ſunt in panormia, *d* duriuſcula ſunt, niſi interpretatione molliantur. Aliter ſe orientalium traditio habet eccleſiarum, aliter huius ſanctæ Romanæ eccleſiæ. Nam earum ſacerdotes diaconi, aut ſubdiaconi matrimonio copulantur: iſtius autem eccleſiæ, vel occidentalium nullus ſacerdotũ a ſubdiacono vſque ad Epiſcopum licentiam habet coniugium ſortiendi. Si veritatẽ amamus, tam orientis, quam occidentis canones eodem modo vetant hypodiaconis, & his maiorib. nuptias contrahere, vt in hac eadem Trulliana ſynodo cap. VI. A. matrimonio copulantur, hoc eſt, matrimonii copula vtuntur impune, interpretantur noſtri. B. Cetera non cohærent, nullus licentiam habet coniugium ſortiendi, id eſt, neque vxores ducere, neque coniugio vti poſſunt. (10) Sunt alia in Græco illo canone XIII. quæ neque Iuo, neque Gratianus *a* habet, reprehendẽda. In quibus excellit interpretatio mala cap. XXV. Carthaginiẽſis cõcilii Græcis, & in corpore canonũ, aliis eſt cap. III. cõcilii Carthag. V. Videndũ cap. III. & IV. Græcis, aliis Carthag. II. cap. II. & Rabanus cap. XXIX. pænitentium, & Iuo, *b* & Anſelmus. *c* (11) A. De aliis capitib. Trullianis a Gratiano relatis videamus. B. Cap. XV. refert Gratianus diſtinct. LXXVII. capite IV. *d* Ne ſubdiaconus minor XX. annis ordinetur &c. Cap. XVII. refert Gratianus vt ex VII. ſynodo, cauſa XXI. quæſt. II. *e* Ne derelictis ſuis eccleſiis clerici in aliis recipiãtur. (12) Cap. XXIII. refert Gratianus cauſſa prima capit. c. *f* Ne ſacra euchariſtia pecunia accepta diſtribuatur. Apud Iuonẽ cum hac inſcriptione legitur. *g* Ex ſexta ſynodo Conſtãtinopolitana tertia c. XXIII. C. Quo pacto eadẽ eſt ſexta, & tertia?

a *Diſt. 31. c. 11. omnino.*
b *Iuo lib. 3. tit. 8. c. 32. panor.*
c *Diſt. 31. c. vlt.*
d *Iuo lib. 3. tit. 8. c. 1. panorm.*
Diſt. 32. c. 7. ſi quis.
a *Diſt. 32. c. 13. placuit. & diſt. 84. c. 4. cum de quorundam. c. diſt. 84. c. 3. cũ in præterito.*
b *Iuo lib. 3. tit. 8. c. 22. panor.*
c *Anſel. lib. 8. c. 7.*
d *Diſt. 77. c. 4. ſubdiaconus.*
e *21. q. 2. c. 1.*
f *1. q. 1. c. 100. nullus.*
g *Iuo par. 2. c. 92. dec.*

A. Fortaſſe neq. ſexta dicenda eſt, neque tertia. Sed ſexta vocatur reperita poſt ſextam generalem; tertia autē, ob locum CP. C. Dic apertius. A. Prima generalis Nicæna fuit, ſecunda CP. tertia Epheſina: quarta Chalcedonenſis, quinta. CP. ſecunda, ſexta CP. tertia. C. Nunc intelligo. Sic igitur dicemus ſeptimam Nicænam ſecundam, octauam. CP. quartam. Sed quo pacto dicemus neq. ſextam, neque tertiam? A. Quia nobis videtur noneſſe generalis, ſic non eſt ſexta, niſi vſurpatione nominis: eadem ratione non eſt tertia CP. quia aliæ tres generales CP. fuerūt. (13) Dic B. cetera. B. Cap. XXVI. Gratian. refert diſt. XXIIX. *h* De presbytero nō legalib. nuptiis irretito, quē ἄθεσμον γάμον Græci vocant, & addunt κατ' ἄγνοιαν, hoc eſt, per ignorantiam. Gratianus alibi de bigamo interpretatur, *i* & Innocen. III. idem ſignificare videtur. *k* A. Mihi de quibuſcūq. nuptiis a presbytero contractis poſt ordinem ſacrum, aut ſi perſeuerat in illegitimis antea contractis, idem eſſe videtur. Illegitimæ autem nuptiæ ſunt iure prohibitæ, vt conſanguineor. vt etiam cum virgine ſacra, aut cum filia ſpiritali, quā tenuit in baptiſmo. (14) Cetera dices. Video enim interpellatores adeſſe.

h *Diſt. 28. c. 16. presbyterū.*

i *Diſt. 31. c. vltim. ꝑ. quod autem*

k *Inn III. lib. 2. epiſt. 62. regiſt. & c. 1 de bigam in 3. collect. & c. 4. e tit. Greg. 19.*

(1) *Diſtin. 16. cap. 7. Quoniam. extremo hæc verba ſunt in Romana editione. Cyrilli Alexandrini Epiſcopi, Cypriani Carthaginēſis Epiſcopi, & ſynodum ſuam. In notis hæc ſunt. In iſto canonis loco eſt error; quia illa ſynodus Cypriani probatur, in qua ipſe cū multis aliis Africæ Epiſcopis putauit baptizatos ab hæreticis verum baptiſma non recipiſſe: cum tamen B. Auguſtinus aſſerat aliam extitiſſe traditionem Apoſtolor. & ipſam Cypriani ſententiam plenario totius orbis concilio excluſam fuiſſe teſtetur.*

(2) *Inſcriptio capitis ſexti, Si quis* Epiſcopus, *27. q. 1. in eadem editione hæc eſt. Item ex ſexta ſynodo in Trullo, c. 4.*

(3) *Capitis ſeptimi, Si quis eorū, diſt. 32. in eodē libro inſcriptio eſt. Itē ex ſexta ſynodo c. 6.* Et *in marg.* Extra de *ætate, & qual. A multis. Pann. l. 3 c. 102. Cap. 9. A multis de æta. & qual. in* Romana *editione inſcribitur Innocētio tert.* Et *in verſ. Nemo ad ſacrū. hæc verba ſunt. ſicut eſt in ſexta ſynodo conſtitutū vt ſi quis eorū &c.* Et *in marg. ca. 6. & Pann. ibid. c.* 102. *(hoc eſt, lib. 3. tit. de cōtinen. cle-*

ricor.) Et in scholis. Sexta synodo) 32. dist. si quis eorum.

(4) *Distin. 93. cap. vlt. hæc inscriptio est in eadem editione. Vnde in sexta synodo cap. 7. legitur. Et in marg. Iuo p. 6. c. 123.*

(5) *In eodem libro Romano inscriptio cap. 7. Quoniam quidem. distin. 18. hæc est.* Item *ex septima synodo, c. 6. Additur in margine. Ex versione Anastasii. Et postea scriptum est. definierunt sextæ synodi sancti Patres &c. Hunc ergo canonẽ & nos renouamus &c. In marg. est. cap. 9.*

(6) *Capitis tertii distin. 44. in eodem libro inscriptio est. Item ex sexta synodo, c. 9. Nulli clerico licet tabernam, aut ergasterium habere. In notis hæc sunt. Græce est,* καπηλικὸν ἐργαστήριον, *id est, cauponariam tabernam.*

(7) E*iusdem libri inscriptio est cap. 13. Nullus eorum. 28. q. 13. Item ex sexta synodo c. 11. Et in marg. Apostolor. can. 69. Iuo p. 13. c. 116.*

(8) *Distin. 31. cap. 13. in eodem libro verba sunt.* Item *synodus sexta c. 13. lib. 8. c. 19. (hæc mendosa sunt. fortasse illa lib.* 8. c. 19. *ad Nicephorum pertinebant, de quo in nota cap. 11.) Quoniam in Romani ordine canonis esse cognouimus traditum, eos qui ordinati sunt diaconi, vel presbyteri, debere confiteri, quod iam suis non copulentur vxoribus: nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ: & constitutiones sacror. viror. legales nuptias amodo valere volumus.* In *marg. hæc sunt Pann. l.* 3. *c.* 86. *Ordinati) Ordinandi. Sed ob glossam non est mutatum. In notis est. Quoniam] Græce sic habetur:* ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν. *id est, Quoniam in Romana ecclesia loco canonis traditum esse cognouimus &c. Hanc vero ecclesiæ Romanæ traditionem non solum* B. *Hyeronymus contra* Iouinianum, *Hũbertus supra citatus, & alii Latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione huius canonis satis aperte probat. Verum de omnib. huiusmodi canonib. qui sextæ synodo adscribũtur, quid sit sentiendũ, ad caput, Habeo lib. dist. 16. satis explicatũ fuit.*

(9) I*nscriptio ca. 14. Si quis docuerit. dist. 28. in eadẽ editione est.* I*tẽ opponitur illud, quod legitur in canone Apost. c. 6. al. 5. Et in marg. Burc. l. 1. c. 78.* I*uo par. 5. c. 184. Pann. l. 3. c. 113.* In *notis additur. Grat. refert sensũ canonis, cæteri collectores etiã fere verba Gratiani verba dist. 31. cap. 9. Quicumq. par. 1. hæc sunt. vt iste sit sensus*

capituli. [*Si quis docet sacerdotem uxorem suam contemnere*] *non quam uxorem in sacerdotio accepit, sed quam, dum adhuc esset laicus, vel in minorib. ordinib. constitutus, sibi copulauit, cū qua continentiam professus est; & cum ad sacros ordines ascenderet, quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo: & cura sua abiicere, quin ei necessaria prouideat. Inscriptio cap.* 11. *dist.* 31. *incip. Omnino. est. Item Leo* IX. *contra epistolam Nicetæ Abbatis. In marg. est. Pann. l.* 3. *c.* 115. *Et in notis est. Leo*] *Habetur in responsione Humberti ad libellum Nicetæ presbyteri, & monachi aduersus Latinos editum: quam responsionem, cum nomine Leonis* IX. *cuius erat legatus, scripserit, potest recte nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodii libro nomine Symmachi, dist.* 12. (*scribe,* 17.) *c. concilia. &* 40. *dist. non nos. &* 81. *dist. nemo recte.* 8. *q.* 3. *nōne.* 9 *q.* 3. *alior. & supra dist.* 22. *c. omnes. nomine Nicolai II. quod habetur in oratione Petri Damiani.*

(10) *Ante caput extremum distin.* 31. *hæc in eodem libro verba sunt. Hoc autem ex loco intelligendum est. Orientalis enim ecclesia* (*cui sexta synodus regulam viuendi præscripsit*) *votum castitatis in ministris altaris non suscepit. Vnde Stephanus Papa ait in prima actione synodi ab ipso in basilica Lateranensi congregata. Aliter se orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ ecclesiæ. Nam earum sacerdotes diaconi, atque subdiaconi matrimonio copulantur &c. In marg. est. Pann. l.* 3. *c.* 84. *Et in notis. Matrimonio*) *Id est, possunt simul esse in sacris ordinibus & matrimonio iuncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium. Et in scholis. Copulantur*) *id est, copulato vtuntur. Et in marg. id est, carnaliter commiscentur.*

(11) *Capitis* 13. *distin.* 32. *in eod. libro inscriptio est. Itē in concilio Carthaginēsi.* 5. *c.* 3. *Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, secundū priora statuta, etiā ab vxorib. abstinere &c. Et in marg. Pan. l.* 3. *c.* 105. *Et in notis. Diaconos*) *Sequebatur subdiaconos. quæ vox sublata est, quoniam abest ab originali, & ab Africano c.* 37. *& a Carthagin. Græco c.* 71. *& infra dist.* 84. *cū de quorundā. quāuis habeatur in* Carthaginensi *codicis canonū c.* 5.* *Secundū priora statuta*) *Græce est,* κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους: *& Balsamon interpretatur, tempore vicis suæ: quod ab originalis sententia alienum est.* Capitis quarti

* c. 25. f.

quarti distin.84. verba sunt in ead. editione. Item ex concilio Carthaginen.5. c.3. Cum de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias incontinentia referretur; placuit Episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundum priora statuta, etiam ab vxorib. continere &c. Et in marg. In cod. can.c.25. In Africa. c.37. dis.32. c. placuit. Priora) al. propria. In notis. Post verbum debere. In codicib. impressis hæc sequebantur: contra Martinus Papa. [Si lector viduam duxerit] vt supra legitur. Sed illud, vbi necessitas; hoc vbi nulla necessitas vrget. Quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus aut non habentur, aut sunt adscripta in margine. In scholiis hæc sunt. Et diaconos) & subdiaconos.32. dist. placuit. vbi sunt ead. verba. Capitis tertij, Cum in præterito. eiusd. distin.84. inscriptio est. Vnde in Carthagin. concilio 2. c.2. Aurellius Episcopus dixisse legitur. Et in marg. in Carthag. Codicis can.c.3. & 4.

(12) Inscriptio cap.4. Subdiaconus. distin.77. in Romano libro est. Item ex sexta synodo c.15. At inscriptio cap.1. causa 21. q.2. in eod. libro est. Vnde in sexta synodo c.17. legitur. Et in marg. est: Et in 7. c.10. In notis varietas notatur Græcor. verbor. cuiusmodi est hæc. vbi contingit eos sine sui examinatione permanere) Græce legitur, ἐκ τούτου τε (συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς γίγνεσθαι. idest, atque hinc euenit, vt ipsi reddantur non subiecti. Et in marg. est.1. Tim. 1. & Heb.2.

(13) Capitis 100. Nullus Episcopus. 1. q.1. inscriptio in eodem libro est. Item ex sexta synodo c.23. Et in marg. est. Iuo p. 2. c.92. Et in notis additur. Quod dicitur, a percipiente gratiam communionis: hæc notantur. Sic etiam Iuo. In vno vetusto Gratiani codice est, gratia communionis, quod Græcæ lectioni magis conuenit &c.

(14) Verba cap.16. distin.28. in libro Romano hæc sunt. Item ex sexta synodo in Trullo c.26. Presbyterum per ignorantiam non legalib. nuptiis detentum &c. In marg. additur. Simile etiam in 3. canone eiusd. synodi, & apud Basil. in epist. ad Amphilo. c.27. In scholiis est. Non legalib.) Potest intelligi de eo, qui contraxit secundas nuptias per ignorantiam iuris. Et in marg. Sic intelligit Grat.31. dist. par. vlt. Gratiani verba sunt dist.31. c. vlt. Quod autem in cap.6. synodi presbyter non legitimis nuptiis, detentus punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligendæ sunt &c. Et in marg. sup. 28. dist. c. presbyterum. Sed in scholiis mendose est

25. dist. Innocentij verba sunt cap. 4. Nuper. de bigamis in Romana editione, sicut in canone legitur de presbytero, q. qui non legalibus nuptijs detinetur &c.

DE EADEM RE.

Dialogus nonus.

A. Dicendvm adhuc est de Trullianis regulis a Gratiano relatis, quæ negare non possumus fucosa quadam imagine concilij generalis surrepere nobis posse, nisi caueamus. B. Caput XXVII. eius concilij videre licet apud Gratian. causa XXI. quasi ex octaua synodo. De vestibus prohibitis clericis. In fine dicitur, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω. Apud Gratianum, per vnam hebdomadam suspendatur, pro excommunicetur. (1) Caput XXIIX. habet Gratianus de consecrat. distin. II. cap. VI. *a* Ne vuas addant oblationibus neque eas populo distribuant cum sacra oblatione. Caput XXXI. refert Gratianus de consecrat. dist. I. cap. XXXIII. *b* Sed Græca meliora sunt. Vetat canon, ne sacra mysteria in oratoriis domibus sine Episcopi licentia fiant. λειτουργοῦντας κληρικοὺς interpres vertit, Clericos, qui ministrant. In veteri Græco libro additur, καὶ βαπτίζοντας, quod placet. (2) Caput XXXII. est contra Armenios, qui vinum offerunt sine aqua, & contra hydroparastatas, qui aquam offerunt sine vino. Vtitur contra hos testimonio Iacobi fratris Christi, & Basilij Cæsariensis, qui in Missæ traditione his vtuntur verbis, vt appareat vinum aqua mixtum Christum obtulisse. Hanc partem huius capitis Gratianus refert de consecratione, cap. XLVI. *c* in quo scribi debuit tradiderunt, pro addiderunt. (3) Caput XXXV. refert Gratianus caussa XII. *d* Ne Metropolitanus res Ecclesiæ carentis Episcopo auferat. (4) Caput XXXVI. ambitionis plenum est; sed speciem habet recti, cum renouet, quod in concilio CP. & Chalcedonem. datum est Patriarchæ CP. vt habeat priuilegia ecclesiæ Romanæ, sed secundus sit: tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymita-

21. q. 4. c. 2.

a De consec. d. 2. c. 6. didicimus.

b De consecr. d. 1. c. 33. clericos.

c De consecr. d. 1. c. 46. Iacobus.

d 12. q. 2. c. 48. non lic. ar.

nus. Sic in veteri Græco libro. In Tiliano desideratur, quartus Antiochenus. Apud Gratianum distin.xxii. ca.vi. mendose scriptum est, petimus, pro definimus; & inferior Roma, pro senior Roma; & Chalcedonẽsis synodi nulla fit mentio. & illa in contrariam sentẽtiam mutanda sunt: non tamen in ecclesiasticis rebus magnificetur vt illa. ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαβεῖν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι. ET igitur, pro non tamen, scribendum. A. Ex Leonis, Gelasij, & Nicolai epistulis cõstat Romanos Pontifices huic ambitioni restitisse. (5) In octaua synodo contra Photium id permissum esse videtur, cap.xxi. *a* cuius verba referunt Deusdedit, *b* & Anselmus, *c* & Gratianus. (6) B. Quod distin.xxiii. Gratianus scribit. *d* Item ex sexta synodo. Vnde Nicolaus Papa. In nomine Domini &c. cur ea verba posita fuerint, me ignorare fateor: credendum est errasse scriptores, & hæc esse repetita ex inscriptione capitis sexti distin.xxii. atque delẽda esse. (7) De capite xxciii. alio die dictum est. *e* Nihil amplius apud Gratianum inuenio ex hac synodo sumptum. Tantum de subscriptionib. dicam: post Imp. Iustiniani subscriptionem hæc verba inuenio. ἁγιωτάτου Πάπα Ῥώμης. Credo locum esse relictum vacuum eius subscriptioni. Sequitur Pauli Episcopi C P. nouæ Romæ, Petri Episcopi Alexandriæ magnæ vrbis, & Anastasij Episcopi Hierosolymor. Item subscriptiones Episcopor. ccxxvii. Conferatur hic numerus, & nomina cum sexta synodo generali. C. Bedæ verba refert Iuo, *f* ex quibus apparet cl. Episcopos in sexta synodo interfuisse. Idem numerus est in libro pontificali in vita Leonis Minoris. A. De anno, & indictione quid in Græco libro est? B. Capite tertio, & xvii. mentio fit quartæ præteritæ indictionis, & eod. c.iv. anni mundi V̄I C XCIX. A. Si detrahis annos ante Christum V̄D. erunt anni DCXCIX. B. Non conueniet indictio. A. Si octo annos detrahes, conueniet. Sic, ni fallor, Theodorus cognomento Gaza iubet esse detrahendos V̄D VIII. In quibusdam Leonis Minoris epistulis non editis dicitur, indictione nona

Dist.22.c.6. renouantes: Vide c.3.e.d.

a *Dist.22.c.vlt.*
b *Deusde.c.3.*
c *Anselm.lib.2 c.72.*
d *Dist.23.c.1.*
e *Dial.7.*
f *Iuo par.4. c.125.dec.*

habitam esse synodum sextam. & in actis eiusdem apparet, eadem nona habitam, & decima peractam. & in subscriptione inueniuntur nomina Episcoporum CLVIJ. In quibus Patriarcha CP. est Georgius, non Paulus: & Antiochenus, siue Theopoleos Theophanes: Alexandrinus Petrus presbyter vicarius: Georgius presbyter vicarius Hierosolym. Episcopi. Ab indictione nona ad quintam sunt anni XI. quibus adde XV. & fient XXVI. de quib. ex Anastasio, & Theophane dictum est. B. Vides falsa esse, quæ Tarasius dicebat, post quattuor annos, eosdem Episcopos conuenisse in hac repetita synodo. A. Ita est, vt dicis. Quia vero inter Trulliana capita aliquot enumerasti, quæ falso septimæ, aut octauæ synodo apud Gratian. adscripta sunt; velim scire, an sit aliquod septimæ synodi caput, quod alij concilio, vel scriptori sit falso adscriptum? B. Caput XII. septimæ synodi a Gratiano relatum caussa XII. quaest. II. hanc
12.q.2.c.19. inscriptionem habet. Item ex historia Eusebij Episcopi
quisquis. Cæsariensis capite duodecimo. C. Magna metamorphosis. Fuitne Eusebius posterior hac synodo? A. Fuit multis sæculis prior Eusebius, qui interfuit Nicæno concilio Constantini tempore. Sed quid Iuo, & Anselmus, & liber Cæ-
a Iuo par.5.c. saraugustanus scripserũt? C. Iuo recte *a* ex septima synodo
375.decret.
b Ans.lib.6.c. cap. XII. Anselmus *b* vt Gratianus, Cæsaraugustanus *c* vt,
184.
c Cæs.libr.7. Iuo. B. Ex his apparet, non ex conciliis sed ex collectoribus
c.72. Gratianum singula sumpsisse. (8) Sed age, vide sis cap. XVI. huius concilij, quam belle referatur a Gratiano caussa XXI.
d 21q.4.c.1. quaest. IV. *d* Omnis iactura, & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est. Obsecro te, quænam hæc portẽta verbor. sunt, iactura & ornatura? Græce est. Πᾶσα βλακεία ϗ κόσμησις σώματος ἀλλότριά εἰσι τ ἱερατικῆς τάξεως. A. Quid Iuo, & Anselmus, & Cæsaraug. liber? C. Omnis iactantia
e Iuo par.5.c. & ornatura corporalis aliena est a sacro ordine, Iuo. *e* sa-
177.decret.
f Ansel.lib.6. crato, pro sacro, Anselmus, *f* & Cæsar. *g* cetera vt Iuo.
c.185. B. Quid illud? non solum imaginarias scripturas abomi-
g Cæs.lib.4.c. nati sunt? quis intelliget? C. Sic Iuo, alij hæc omittunt.
59. B. At Græce est, οὐ μόνον τὰς εἰκονικὰς αἰσχρογραφίας ἐβδελύξαντο. A. Imaginum picturas Anastasius bibliothecarius, vt exi-

ſtimo, appellauit imaginarias ſcripturas. Græca cum Latinis conferre optimum eſt.

Vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna. (9)

C. Quid eſt apud Gratianum diſtin. LXIII. cap. VII. *h* Item ex ſecunda actione VI. ſynodi CCCL. Epiſcoporum? B. Monſtrum horrendum, informe, ingẽs, cui lumen ademptum. A. Scribendum eſt, caput tertium ſeptimæ ſynodi. Videndus Iuo, *i* & Anſelmus, *k* & Deuſdedit, *l* & liber Cæſaraug. *m* & Tarraconen. *n* (10) Sed de his hactenus. Cras de Martino Bracarenſi agemus.

h *Diſt. 63. c. 7. omnis.*
i *Iuo par. 5. c. 120 decret.*
k *Anſ. lib. 6. cap. 5.*
l *Deusded. c. 1. & 4.*
m *Cæſ. libr. 3. c. 64.*
n *Tarr. lib. 2. c. 46.*

(1) INSCRIPTIO *capitis ſecundi. Nullus eorum. 21. q. 4. in editione Romana hæc eſt. Item ex ſynodo ſexta c. 27. In extremo capite ad illa verba: per vnam hebdomadam ſuſpendatur: eſt in marg.* ἀφοριζέσθω, *id eſt, ſegregetur.*

(2) *De conſecrat. diſtin. 2. cap. 6. Didicimus. in eadem editione inſcriptio eſt. Item ex ſexta ſynodo c. 28. In notis hæc ſunt. Eſt quaſi ſumma quædam canonis citati. Nam in eo plura aliquanto verba ſunt, ſed eodem fere ſenſu. In extremo capite ad illa verba & fructuum gratias agat; adduntur hæc. Græce eſt,* πρὸς τὴν τοῦ δωτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν. *id eſt, ad reddendas gratias fructuum datori. Inſcriptio capitis 33. nobis, 34. Romanis incip. Clericos, qui miniſtrant, vel baptizant &c. de conſecr. diſt. 1. hæc eſt. Item ex ſexta ſynodo. c. 31.*

(3) *Capitis 46. nobis, 45. Romanis cuius initium Iacobus, de conſecr. diſt. 1. inſcriptio eſt. Item ex ſexta ſynodo c. 32. Ad verba extremi capitis: in ſcripturis addiderunt nobis miſſæ celebrationem: in notis hæc ſunt. Græce eſt,* ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελεσθῆναι ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν. *id eſt, qui in ſcriptis tradiderunt nobis myſticum ſacrificium; hoc modo in diuina liturgia ſacrum poculum ex aqua, & vino conficiendum ediderunt. Sed nihil mutatum eſt tum ob gloſſam, tum quoniam collector de induſtria videtur ſummatim retuliſſe. Abeſt autem hoc caput ab aliquot vetuſtis exemplaribus.*

(4) *Ante caput 48. Non liceat 12. q. 2. in eodem libro hæc ſunt. Sicut in ſexta ſynodo c. 35. legitur.*

(5) *Verba capitis sexti distin. 22. in Romano libro hæc sunt. Item ex 6. synodo sub Iustiniano congregata c. 36. Renouantes sancti Constantinopolitani decreta concilij petimus, vt Cõstantinopolitana sedes similia priuilegia, quæ superior Roma habet, accipiat; necnon in ecclesiasticis reb. magnificetur vt illa &c. In marg. est. Petimus)* ὁρίζομεν *id est, statuimus. In notis. Renouãtes] Hic agitur de quinto illo canone primæ synodi Constantinopolitanæ: de quo supra ead. c. Constantinopolitanæ. dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones, qui sextæ synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c. Sextam. supra 16. distin. Superior Roma) Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat inferior. Græce est,* τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, *id est, antiquioris, vel senioris Romæ, vt infra cap. proximo. Omnino autem caput hoc longe breuius est in hac versione, quam in Græco exemplari, vno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem: cuius in Græco vulgato nulla mentio. Necnon] Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Græco antea enim legebatur, non tñ. Capitis tertij eiusd. distin. verba sunt. Vnde in eadem synodo, id est, Constantinop. 1. cap. 5. ita constitutum est. Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum: propterea quod sit noua Roma. Et in marg. Ex prisca versione. Poly. lib. 2. tit. 22. Et in notis. Canon hic ex iis est, quos Apostolica Romana sedes a principio, & longo post tempore non recepit: quod ex epistola quinquagesima prima, alias quinquagesima tertia Leonis Papæ primi ad Anatolium CP. & aliis eiusdem epistolis facile est cuiuis cognoscere: itemque ex duabus epistolis Leonis noni, vna aduersus præsumptiones Michaelis, & Leonis c. 28. altera ad eundem Michaelem. Sed multo clarius ex B. Gregorij epistola 31. lib. 6. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum. Atque ex Epistola Nicolai primi ad Mich. Imp. quæ incipit Proposueramus. Quamquam Episcopi CP. Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi vsurparunt: idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in c. antiqua de priuileg. Innocentius Papa III. declarauit.*

(6) *Inscriptio cap. vlt. distin. 22. in eodem libro est. Vnde in 8. synodo habita sub Hadriano Papa II. can. 21. Diffinimus neminem &c. In marg. est. Deusdedit p. 3. Ansel. l. 2. c. 72.*

(7) *Capitis primi distin.* 23. *inscriptio est in Romana editione. Vnde Nicolaus Papa II. in conc. Lateranensi. In nomine Domini &c, Et in marg. Pann. l.* 3. *c.* 1. *Et in notis. Huius decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatiæ monasterij Farfensis litteris Longobardicis ante annos pæne quingentos scripto, & alibi. (Vid. lib.* 2. *dial.* 19. *add.* 12.)

(8) *In eodem libro inscriptio cap.* 19. *Quisquis Episcopus.* 12. *q.* 2. *hæc est. Item ex septima synodo c.* 12. *Et in notis hæc sunt. Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum citabatur, ex historia Eusebij Episcopi Cæsariensis. Iuo verum auctorem citauit. Versio autem est Anastasij bibliothecarij, ex cuius codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata. In marg. est. Poly. libro sexto, titulo decimo quinto. Ans. lib.* 6. *c.* 184. *Iuo par.* 5. *c.* 375. *Can. Apost.* 39. *In aliis notis de varietate Græcor. verbor. & Latinor. agitur. Salariis) Græce est,* ἐκ τῶν αὐτουργιῶν, *pro qua voce in Parisiensi Græcor. canonum editione legitur in rubrica,* ἐκ τῶν προαστείων, *id est, ex suburbanis. quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, vt siluæ, & alia huiusmodi. Fraudare.* σφετερίζεσθαι, *id est sibi vindicare, & suum facere. (Malo alienare) Episcopus quidem ab episcopio, Abbas autem a monasterio) Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone.* *Vide lib.* 2. *dial.* 7.

(9) *Gratiani verba sunt initio quæst.* 4. *cau.* 21. *in Gregoriana editione. Quod vero fulgidis, & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima synodo iubetur: in qua sic statutum est, c.*16. *Omnis iactantia & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est &c. Et postea. Christianos calumniantium hæresis, & hi, qui hanc receperunt, non solum imaginarias picturas abominati sunt &c. In marg. est. Imaginarias. al. imaginum. Et in notis. Hæresis] Cum antea legeretur, hæreticorum; sic est emendatum ex Anastasio, & Iuone, & respondet Græce voci* αἵρεσις: *atque ex iisdem nonnulla alia sunt restituta. Initio capitis additur in marg. Ans. l.*6. *c.*195. *Iuo p.*5. *c.*377.

(10) *Inscriptio capitis septimi, Omnis electio. dist.* 63. *in eodem libro est. Item ex septima synodo, quæ est secunda Nicæna* 350. *Episcopor. c.*3. *In notis hæc sunt citabatur antea ex secunda actione sextæ synodi. Restitutus est locus ex Iuone. Et ad verba extremi*

capitis : Et segregentur : additur. In aliquot vetustis Gratiani exēplarib. est, segregetur. sed plerisq. cum vulgata lectione conuenit. In *canone* 31. *Apostolor. Græce sic legitur.* Καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. *& infra* 16. *q.* 7. *c. si quis Episcopus. vbi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur : & segregetur, omnesque, qui illi communicant: eodemque modo est apud Anselmum verum in versione Anastasii bibliothecarij legitur, quemadmodum apud Gratianum, & conuenit cum versione prisca, ac Dionysiana. In marg. hæc sunt. Can. Apost.* 31. *infra.* 16. *q.* 7. *si quis. Iuo pag.* 5. *c.* 120. *Ansel. l.* 6. *c.* 8. *Burc. l.* 3. *c.* 109. *Deusdedit ibid. (hoc est, parte* 1. *&* 4.*) Inscriptio cap.* 14. *Si quis Episcopus.* 16. *q.* 7. *est. Item ex canone Apost.* 31. *Et in notis scriptum est. De hoc canone notatum est supra dist.* 63. *omnis electio. in ver. Segregetur. Et in marg. dist.* 63. *omnis. Deusd. p.* 1. *Bur. l* 3. *c.* 109. *Iuo p.* 3. *c.* 85. *& par.* 5. *c.* 119.

DE MARTINO BRACARENSI, & de Martini Papæ concilio.

Dialogus decimus.

A. CREDO vos non ignorare, si Gratiani librum ab Ant. Demochare, vel ab Ant. Contio editum legistis: in omnibus fere capitibus, quæ habent hanc inscriptionem: Ex concilio Martini Papæ: additum esse in margine Martini Bracarensis nomen ex capitulis Græcarum synodorum. Quod a Demochare factum est, sumitur ex libris conciliorum, in quibus post secundum Bracarense concilium, illa capita sunt Martini Episcopi, qui se ex Orientis conciliis ea sumere dicit, offensus varia interpretatione eorum. Vnde autem singula capita sumantur, non adscripsit, quod sciam? sed ego ea conferens cum Græcis inueni, paucis exceptis, quæ non in Græcis, sed in Latinis conciliis reperta sunt. Concilium Martini Papæ insigne fuit contra Monothelitas habitum ante sextam synodum, in quo non hi canones editi fuerunt, neque confirmati. Tamen nescio

quomodo

quomodo a collectorib. referri solent, vt Martini Papæ in synodo. Sic fit, vt a Gratiano Martini Papæ appellentur, & cum Græcis coniungantur quasi diuersi. Exemplum sumamus a concilio Nicæno; nam canones Apostolorũ præteritos ab eo esse video. Caput primum in Martini collectione est XXI. refert Gratianus distin. LV. capite IX. *a* cum verba Nicæni concilii interprete Dionysio posuisset cap. VII. Martini refert Iuo *b* in panormia cũ hac inscriptione: Ex cõcilio Martini Papæ XXI. Idem in excerpt. Ex decretis Martini Papæ cap. XXI. Hoc aliqua ratione defendi potest. Episcopos enim Papas esse aliquando dictos constat, vt de Osio alio die dicebamus. B. Hanc ego erroris originem credo, vt cum aliquis hæc capita Martini Papæ, hoc est Episcopi, inscripsisset; alius Papæ Romani interpretaretur. A. Si præfationem legissent, ab errore discessissent facile. Iuo in excerptionib. verius Martini verba refert, quam Gratianus. Si quis præ ægritudine naturalia a medicis habuit secta: similiter & qui a barbaris, aut dominis stultis fuerint castrati. Stulta appellat, quæ prius naturalia. τὰ μωρία. De suo vero addit: existimans posse a se carnales cõcupiscentias amputari. Sententiam concilii refert Triburiense concilium cap. XXXIII. verba Anselmus, *a* & liber Cæsaraug. *b* In Tilii libro desiderãtur hæc verba post vocẽ προσήκει· ϗ ἐκ τοῦ δεῦρο μηδένα τῶν τοιούτων χρῆναι προσάγεσθαι· quæ illis Latinis respondent. Et deinceps nullum debere talium promoueri. C. Quod ex Arabicis referunt caput primum concilii Nicæni, alia de re conscriptum est. A. Ita est, vt dicis. Sed ego Græcis, & Latinis scriptorib. magis credendum censeo, quam Arabibus, vel Armeniis. (1) Cap. quartum Nicænũ ex Dionysii interpretatione refert Gratianus distin. LXIV. cap. I. & Martini caput II. refert. capite VII. eiusd. distinctionis. *c* Tertia interpretatio est, quam referunt Iuo, *d* & Anselmus, *e* & liber Cæsaraugust. *f* qua vtitur Isidorus Mercator in conciliis. τὸ δὲ κῦρος, potestas sane, vel confirmatio, est Dionysio, & Isidoro: potestas, Martino tantum. (2) Caput nonum ex interpretatione, qua vtitur Mercator Isidorus refert Gratianus di-

a *Dis. 55. c. 7. si quis a medicis. & cap. 9. si quis præ ægritud.*
b *Iuo lib. 3. tit. 5. c. 15. panorm. & par. 6. c. 374 decr.*
Vid. infra dial. 2. addit. 2.

a *Ansel. lib. 7. c. 31.*
b *Cæs. lib. 4. c. 110.*

c *Dist. 64 c. 1. & 7. Episcopum*
d *Iuo par. 5. c. 117. decret.*
e *Ans. libr. 6. c. 48.*
f *Cæs. libr. 3. c. 26.*

g Dist. 81. c. 4. si qui.
h Dist. 24. c. vlt.
i Burch. lib 2. c. 13.
k Iuo par 6. c. 33. dec.
l Ans. lib. 8. c. 13.

stin. XXCI. c. IV. *g* Martin. cap. XXIV. inuenies distin. XXIV. extrema. *h* Ex Dionysii interpretatione apud Rabanum ca. I. pænitentium, & apud Burchard. *i* Iuonem, *k* & Anselmum. *l* Martinus de suo addidit mentionem diaconorum. item illa: aut post ordinationem ab aliis sunt detecti. & postea. similiter vero & de vniuerso ordine clericorum seruetur. Apud Gratian. defendit, pro defendat scribendum est. (3) Caput XVII. quod aliis est XIIX. contra vsuras accipientes, ex Dionysii interpretatione Gratianus refert distin. XLVII. cap. II. *a* ex Isidori conciliis caussa XIV. quæst. IV. cap. IIX. ex Martini cap. LXII. refert capite IV. eiusd. quæstionis. *b* Dionysium sequuntur Rabanus cap. XXXII. pæniten. & Burchardus, *c* & Iuo, *d* & Anselmus, *e* et liber Cæsaraug. *f* Addit Martinus, oblitus timorem Domini: et per diuersas species vini, vel frugis, vel cuiuslibet rei emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit. Omisit ἡμιολίας, quas Dionysius sescupla dixit. Apud Isidorum est. vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare. Apud Gratianum dicto cap. IV. scribe turpe lucrum quæsierit, vt est in conciliis, pro turpis lucri quæsierit. (4) Caput X. concilij Ancyrani videtur Gratianus ex Isidori interpretatione retulisse distin. XXIIX. cap. IIX. Martini vero caput XXXIX. retulit dist. XXVII. capite primo. *g* Et quantum Martinus a Græcis verbis discessit, tantum Gratianus ab vtriusque capitis interpretatione. C. Magnam varietatem narras. B. Ego in mea sententia perseuero, nihil esse hac Gratiani collectione opus; sed vt alia collectio ex ipsis fontibus hauriatur. A. De his posterius agemus. Nunc vobis proponam illius canonis Ancyrani sententiam, quam recte Gratianus refert dicto capite IIX. & Iuo in panormia *h* ex interpretatione Dionysij Diaconi, si cum ordinabantur, contestati sunt se velle vxores ducere & duxerint, maneant in suo ministerio. si tacuerint, & duxerint, deponantur. C. Quid Martinus ait? A. Lege Gratiani verba: & Martini, & Gratiani varietatem cognosces. C. Quod autem vnius vxoris vir Episcopus iubetur eligi; quæritur an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum; vt tempore suæ administra-

a Dist 47. c. 2. quoniam.
b 14. q. 4. c. 8. quoniam. & c. 4 si qui
c Burch. lib. 2. c. 120.
d Iuo par. 6. c. 196. & par. 13. c. 8. decr.
e Ans. libr. 7. c. 153. in addit.
f Cas. lib. 8. c. 77.

g Dist. 28. c. 8. diaconi. & dist. 27. c. 1.

h Iuo lib. 3. tit. 8. c. 4 panor.

tionis eius possit copula fungi, quam vnicam, & virginem sibi desponsauit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens. Diaconus, qui eligitur, si cõtestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit se in castitate non posse manere: hic non ordinetur. A. Illud concilium dixit, potuisse vxorem ducere post ordinationem: Martinus ait, hic non ordinetur. C. Quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit & postea matrimonium desiderauerit: sit alienus a ministerio, & vacet a clero. A. Martini verba refert Iuo in panormia, vt Martini Papæ, & in excerptionibus ex decretis Martini Papæ cap. xli. Recita nunc Gratiani verba. C. Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui vxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a ministerio cessare voluerit, cõtracto matrimonio licite potest vti. nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit: tamen tanta est vis in sacramento coniugij, quod nec ex violatione voti potest dissolui ipsum coniugium. B. O interpretem optimum, qui sententiam Martini peruertit. C. Cur Martinus ab archetypo discessit? A. Cum in Occidẽte esset, noluit Orientis licentiam imitari. C. Cur de diacono, & non de hypodiacono canon conceptus est? Nam si hypodiaconus sine contestatione ordinatus est, non debet audiri, si in diaconi ordinatione contestetur. Æque enim ducere vxores prohibitum est vtrisq. A. Non dubito, quin ea contestatio ante hypodiaconi ordinationem sit necessaria: ac licet durum videatur, canon ita intelligi debeat, vt in vtraque ordinatione contestetur. Aut dicendum est, illis temporib. hypodiaconis non diaconis licuisse nuptias contrahere. Quod vero Gratianus ait de copula, & vsu matrimonij iam contracti agi, contra Græca & Latina verba est. De subdiaconis ita scribit. a Porro in sequenti videtur permitti auctoritate subdiaconis, cum de diaconis specialiter præcipitur, vt sine probatione castitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyritana synodo videtur esse permissum, in qua sic statutum est. Diaconi &c. B. Vox, probatione, non placet. A. Scribe, professione. (5)

Iuo d. tit. 8. c. 14. panor & par. 6. c. 376. decr.

a Dist. 28. c. 7. praeterea. p. 1.

Caput xv. eiusdem concilii Ancyrani ex interpretatione, quæ exstat apud Isidorum Mercatorẽ, refert Gratiã. caussa xii. quæst. ii. cap. xlii. *b* & Martini caput xvii. refert dist. l. cap. xxii. *c* Sed vt verum fatear, non videtur Martinus ad id caput respexisse: ita inter se diuersa sunt. Isidorũ sequuntur Anselmus, *d* & liber Cæsaraugust. *e* Iuo Martini verba refert parte iii. cap. clxxiii. cũ hac inscriptione, Ex concilio Martini Papæ ca. xviii. At ex concilio Bracarẽ. liber Cæsaraug. *f* & paucis immutatis Burchardus, *g* & Iuo capit. ccxl. dictæ partis tertiæ. Apud Gratian. dicto cap. xlii. in illis verbis: Si qua de rebus ecclesiæ, cũ Episcopus nõ adest &c. non est, scribendum. nam, ἐπισκόπου μὴ ὄντος, Græce est. (6) Caput xxiii. quod Latinis xxii. est, eiusdem cõcilii Ancyrani, quasi ex concilio Neocæsariensi refert Gratianus dist. l. cap. xlii. ex Isidori collectione: Martini vero cap. lxxix. refert capite xliv. eiusd. distin. *h* Illud refert concilium Triburiense cap. lii. & Rabanus ca. xv. pænitentiũ, & Burchardus. *i* & Iuo, *k* & Anselmus: *l* sed ex alia interpretatione Dionisii Exigui, vt existimo. Martini verba refert Iuo parte x. cap. xxxix. cum hac inscriptione: Ex concilio Martini Episcopi. B. Si ex collectione, pro ex concilio, scripsisset, recte dixisse crederetur. (7) A. Caput xxiv. Græcis, xxiii. Latinis, Gratianus refert caussa xxvi. quæstione: v. ca. ii. ex Dionysii interpretatione: & Martini cap. lxxi. capite tertio eiusd. quæstionis. *a* Mendose apud Gratiã. legitur. Ex cõcilio Ancyrano ca. xxxiiii. Refert illud cap. Leo IV. in epistula ad Episcopos Britãniæ, & conciliũ Trosleianum cap. xv. & Rabanus, *b* & Capitulare Caroli, & aliorum, *c* & Burchardus, *d* & Iuo, *e* & Pænitentiale Romanum. *f* Martini verba referunt Burchardus, *g* & Iuo, *h* quasi ex concilio Bracarẽsi. In Tiliano libro sic est. οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν χρόνων ἐξακολουθοῦντες. In veteri libro, τῶν ἐθνῶν κατακολουθοῦντες. Qui diuinationes expetunt, & morẽ Gentilium subsequũtur, Gratianus, & ceteri. Si quis autẽ paganor. consuetudinem sequens, diuinos aut sortilegos in domum suã introduxerit; Martinus. Qui auguria, vel auspicia, siue sõnia, vel diuinationes quaslibet

b 12. q. 2. c. 42. *si qua.*
c 50. *dist. c.* 22. *si quis.*
d *Ans. lib.* 6. *c.* 162.
e *Cæs. lib.* 7. *c.* 71.
f *Cæs. lib.* 7. *c.* 79.
g *Burch. lib.* 3. *c.* 179.
h *Dist.* 50. *c.* 42. *eos.* & *c.* 44 *si quis.*
i *Burch. lib.* 6 *cap.* 15.
k *Iuo par.* 10. *c.* 25. & 144. *decr.*
l *Ans. lib.* 11. *c.* 47.
a 26. *q.* 5. *c.* 2. & 3 *p. si quis.*
b *Raban. c.* 23 *pœniten.*
c *Cap. lib.* 7. *c.* 21. *in addit.* 1.
d *Burch. lib.* 10 *c.* 5.
e *Iuo lib.* 8. *tit.* 5. *c.* 2. *panorm.* & *par.* 11. *c.* 2. *decr.*
f *Pœn. tit.* 6. *c.* 1.
g *Burc. lib.* 10 *c.* 6.
h *Iuo d. par.* 11. *c.* 34.

ſecundum morem Gentilium obſeruant, Iſidorus in conciliis. ſortilegos Martinus addidit, plura Iſidorianus interpres. ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν ἢ καὶ καθάρσει. exquirendi aliquid arte magica, aut expiandi cauſſa, Gratianus. arte malefica, Burchardus pro magica, & alij quaſi vt malum foras mittant, aut maleficia inueniant, vel luſtrationes paganorum faciant? Martinus. in exquirendis aliquibus arte malefica, aut domos luſtrant Iſidorus. Illa omiſſa ſunt à Latinis: τρία ἔτη ὑποπτώσεως, καὶ δύω ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς. Vt annos tres iaceant, duos cõmunicent in oratione ſine oblatione. C. ſub regula quinquennij iaceant, habet Gratianus: id Martinus interpretatur, pænitentiam agant. A. Itidem Iſidorus non male. Illud enim iacere duplex eſt, alterum generale omnium pænitentium, alterum ſpeciem notat gradus pænitentiæ. alii enim ante fores erant, alii intra fores, ſed cum cathecumenis exibant: alii manebant iacentes, alii erecti, ſed neque offerebant, neque communionis ſacræ erant participes. Sed de his hactenus. (8.)

(1) *Diſtin. 55. capitis 7. Si quis à medicis. inſcriptio eſt in Romano libro. Vnde in Nicæno concilio cap. 1. legitur. In marg. hæc ſunt. In Tibur. ibid. (hoc eſt, c. 33.) Anſ. l. 7. c. 36. Poly. ibid. (hoc eſt, l. 2. ti. 31.) In notis eſt. Et deinceps) His verbis nihil reſpondet in Græco vulgato codice: ſed optime apud Balſamonem, quemadmodũ & in Carthag. 6. in capitulis Nicænæ ſynodi à Teilone, & Theariſto verſis. Capitis noni inſcriptio eſt. Item ex Martino Braccharenſi Epiſcopo in capitulis ſynod. Græc. c. 21. Si quis pro ægritudine naturalia a medicis ſecta habuerit, ſimiliter & qui à barbaris, aut dominis ſuis fuerint caſtrati &c. exiſtimans poſſe à ſe carnales concupiſcentias amputare &c. In marg. hæc ſunt. Iuo p. 6. c. 374. Pann. l. 3. c. 56.*

(2) *Ante caput 1. diſtin. 64. in eodem libro hæc verba ſunt. A quib. ordinentur Epiſcopi, in Nicæno primo concilio definitum eſt. in quo ſic legitur, cap. 4. Epiſcopi ab omnib. &c. Et in marg. In cõcilio Nicæno 2. c. 3. Anſel. l. 6. c. 4. & 54, Iuo p. 5. c. 117. Burg. l. 1. c. 27. concordat. Inſcriptio cap. 7. c. diſt. hæc eſt. Item ex concilio Martini Papæ. Epiſcopum oportet &c. Et in marg. In capitulis*

Martini Braca. c. 4. ex conc. Nic. c. 4.
(3) *Inscriptio capitis quarti distin.* 81. *in Romana editione est. Item ex concilio Niceno c.* 9. *Si quis sine examinatione &c. In marg. hæc sunt. Rab. lib. pae. c.* 1. *Burc. l.* 2. *c.* 13. *Iuo par* 6. *c.* 33. *Ans. l.* 8 *c.* 13. *supra dist.* 24. *c. vlt. In fine est. Sancta defendit ecclesia. & in marg. Sancta) al. catholica. sic in epi.* 1. Cali 1. *Inscriptio cap. vlt. dist.* 24. *est. de his ita legitur in consilio Martini Papæ. Si quis presbyter, aut diaconus &c. Et in marg. Apud Martinum Bracaren. c.* 24. *Facit ad hoc c. epist.* 5. *Zachariæ ad Bonifac. Episcopum &* 15. *q.* 8. *Si quis presbyter) Ans. l.* 8. *c.* 13. *Et in notis. Confessi sunt) In originali est confessi non sunt, & post ordinationem &c. Verum in concilio Niceno c.* 9. *vnde hoc caput videtur sumptum, habetur sine negatione, quemadmodum hic: & infra dist.* 81. *c. si quis sine (scribe, si qui sine.] in extremo hoc capite est. Sancta catholica defendit ecclesia. Capitis* 4. *Si quis presbyter.* 15. *q.* 8. *inscriptio est. Item ex cõcilio Martini Papæ c.* 35. *Et in marg. In capitul. Martini Bracchar. (adde cap.* 25. *) ex concil. Neocæsar. c.* 9. *&* 10. *Burc. l.* 2. *c.* 48. *Iuo p.* 6. *c.* 149. *Pann. l.* 3. *c.* 150.
(4) *Capitis secundi distin.* 47. *in eod. libro inscriptio hæc est. Item ex concilio Niceno c.* 17. *Quoniam multi &c. Et in marg. infra* 14. *q.* 4. *c.* 8. *ex alia versione. Poly. l.* 4. *ti.* 31. *Rab. l. p. c.* 32. *Burc. l.* 2. *c.* 129. *Ans. l.* 7. *c.* 153. *Iuo p.* 6. *c.* 196. *& par.* 13. *c.* 8. *Ad illa verba, aut ex adinuentione, additur, redundat ista particula aut. & pro sescupla est in marg. al. sesquipla. Et in notis hæc sunt. Sescupla) Hoc sesquialterar. vsurar. genus quamuis grauissimum, in frugib. humidis, vel arentib. Constantinus lege permiserat, quæ nunc extat in codice Theodosiano l.* 2. *tit. vlt. de vsur. l.* 1. *Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in comment. in Ezech. l.* 6. *c.* 18. *his verbis. Solent in agris &c. vt hiemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. &c. Postea vero in aliis conciliis, & à Romanis Pontificibus genus omne vsurarum tamquam iuri naturali, ac diuino contrarium, tam clericis, quam laicis fuit interdictum: quemadmodum apparet in Decretalibus titulo de vsuris. Inscriptio cap.* 4. *cau.* 14. *q.* 4. *hæc est. Item ex concilio Martini Papæ c.* 62. *Si quis oblitus timorem Domini &c. Et in marg. In capitulis Mart. Brachar. Et in notis. Magni concilij) Sic loquitur Martinus Bracharen.*

quoniam hanc sententiam accipit ex capite 17. concilij Nicæni, quod citatur infra ead. c. quoniam. & in duob. vetustis Gratiani exemplaribus post hoc continuo illud subiungitur. Editum quoque est, turpe lucrum quæsierit. Inscriptio cap. 8. Quoniam multi. e. quæst. hæc est. Item ex Nicano concilio c. 17. Et in marg. Et in Aquisgran. c. 40. dist. 47. quoniam multi. Burc. l. 2. c. 12. Iuo p. 13. c. 8. Et in notis. Supra dist. 47. hic idem canon affertur ex versione Dionysii, qui nunc ex prisca, quæ est in collectione Isidori.

(5) Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput 8. Diaconi. distin. 28. Videtur permitti subdiaconis, cum de diaconis specialiter præcipitur, vt sine probatione castitatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyrana synodo videtur esse permissum, in qua c. 10. (al. 9.) sic statutum est. Diaconi quicumque cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt &c. In marg. est. Pann. l. 3. c. 87. Poly. l. 4. tit. 31. Distin. 27. in prin. hæc verba sunt. Quod autem vnius vxoris vir Episcopus esse iubetur: quæritur, an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum, vt tempore suæ administrationis eius possit copula fungi, quam vnicam, & virginem sibi desponsauit. Hoc Martinus Papa prohibet dicens. Diaconus, qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. &c. Et in marg. Apud Martin. Bracaren. c. 39. Distin. 28. diaconi. Iuo p. 6. c. 376. Pann. l. 3. c. 97. Et postea. Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui vxores habent, vel accipere volunt, nec diaconi, nec sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. Si vero diaconus a ministerio cessare voluerit: & contracto matrimonio licite potest vti. Nam & si in ordinatione sua castitatis votum obtulerit: tamen tanta est vis in sacramento coniugij, quod nec ex violatione voti potest dissolui ipsum coniugium. (His miror nihil addidisse selectos viros.)

(6) Inscriptio cap. 42. cau. 12. q. 2. in Romano libro est. Item ex synodo Ancyranæ c. 15. Si qua de reb. ecclesiæ, cum Episcopus non est &c. In marg. Ans. l. 6. c. 162. Et in notis. Reddi] Sic in quibusdam exemplarib. priscæ versionis. In aliis vero est, redidisse, Græce legitur, διὰ τὸ πολλάκις τὴν εἴσοδον τῶν πεπραγμένων ἀποδεδοχέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν. *id est, propterea quod sæpe rerum venditar. reditus maius pretium his ipsis reddiderit. Sed ob glossam*

non est mutatum. Inscriptio ca. 22. dist. 50. est hæc. Item ex concilio Martini Papæ c. 17. Si quis presbyter, aut diaconus inuentus fuerit &c. In marg. est. Apud Martinum Bracaren. Burc. l. 3. c. 179. ex Bracaren. Iuo par. 3. c. 173. ex Martino, & 240. ex Bracaren. In notis. Diaconus) Sequebatur, aut subdiaconus, quæ duæ dictiones expunctæ sunt: quia neque apud Martinum, aut Burchardum, aut Iuonem, neq. in antiquis Gratiani codicib. habentur. (7) Dist. 50. capitis 42. Eos vero. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Ancyrano c. 22. par eo, vero. Et in marg. hæc sunt. Ex prisca versione. & Tibur. c. 52. Polyc. l. 6. tit. 10. Burc. l. 6. c. 15. Iuo p. 10. c. 25. & 144. Et in notis. Hæc vero Græce est ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρώσει. id est. Secunda vero quinquennii tempus explebit. Atq. ita fere Burchardus, & Iuo ex Dionisii versione, & infra ead. c. Si quis voluntate. (scribe, voluntarie) Cap. 44. inscriptio est. Item ex capitulis Martini Bracaren. Episcopi c. 78. Si quis voluntarie homicidium fecerit &c. Et in marg. Iuo p. 10. c. 39.

(8) In eodem libro inscriptio cap. 2. cau. 26. q. 5. hæc est. Item ex concilio Ancyrano c. 23. al. 24. Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur &c. In marg. hæc sunt. Raban. in pænit. c. 23. & in conc. Paris. li. 3. c. 1. Poly. ibid. (hoc est, l. 6. tit. 12.) Burg. l. 10. c. 5. Iuo p. 11. c. 2. Pan. l. 8. c. 62. Et in notis. Gentilium) In Græco impresso est χρόνων. Sed in vetusto Vaticano, & apud Balsamonem ἐθνῶν. Exquirendi) Græce est, ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν. id est. ad inuenienda medicamenta. Capitis tertij Nō liceat. inscriptio est. Item ex consilio Martini Papæ (Id est, ex capi. Martini Bracharen. cap. 72. (desideratur hæc nota) Et in marg. Burch. lib. 10. cap. 3. Iuo p. 11. cap. 40. Et vers. Nec ex collectionibus est in marg. Ibid. cap. 74. Burc. l. 10. c. 20. Iuo p. 11. c. 47. Et vers. Si quis autem, est in marg. Ibid. c. 71. Burc. l. 10. c. 6. Iuo p. 11. c. 34. Et vers. Mulierib. est in marg. Ibid. c. 75. Burc. l. 10. c. 19. Iuo p. 8. c. 330. & p. 11. c. 46.

DE EA-

DE EADEM RE.

Dialogus vndecimus.

. ANTEQVAM aggrediare, quæ reliqua sunt: scire cupio, cur Græca Latinis præferenda sint: cum Græcos constet hæreticos fuisse permultos, & hostes Latinorum, multaque finxisse & mutasse. A. Omniane Græca tibi videntur esse reijcienda? ergo neque sacros libros cum LXX. editione conferamus, aut cum alijs interpretibus veteris, aut noui testamenti: neque aliquem sanctorum Patrum Orientis librum legamus. Frustra nobis Dionysius Areopagita, Athanasius, Gregorij tres, Basilius, Ioannes Chrysostomus, & tam multi alij scripserunt. Frustra tot philosophi, medici, historici: si omnia tibi suspecta sunt. C. Non omnia dico esse reicienda Græce scripta: sed quæro, cur Latinis præferri oporteat? A. Si non omnes vno ordine habes Achiuos, inuenies in eorum scriptis, qui ista detestentur hæreticorum facinora, qui detegant eorũ flagitia: itaque licet tibi cetera sincera esse credere. Quod si non omnia Græci notant: at Latini habent quædam suspecta. Ab his abstine: cęteri, vt fontes, ex quibus oriuntur riui & flumina, habendi sunt Græcorum libri. Hi præsertim Græci canones in Græcia ita scripti, cur non tibi Latinis antiquiores & potiores sint, caussam nullam dices. Latinos interpretes vides varios esse, & obscuros: quis melius sententiæ vim explicare potest, quam is, qui conscripsit? Si cum Afris, aut Indis, aut Persis cum interprete negotia geras; quam multa Interpres obscure dicet, aut de suo addet, a nobis, aut ab illis non dicta: aut dictorũ non recordabitur? C. Sunt igitur Græca Latinis potiora, quasi fons Latinorum: id mihi ad rem, de qua agimus, satis est. A. Post Ancyranos canones sequuntur Neocæsarienses. Huius concilij caput octauum ex interpretatione Isi-

doriana Gratianus refert distin. xxxiv. cap. xi. & capite xii. Martini caput xxiix. *a* Quod dicitur, dato repudio dimittere eam debet, Græce est, ὀφείλει ἀπολῦσαι αὐτήν. dato repudio, non habet Martinus. (1)

Caput ix. Gratian. refert ex Isidori interpretatione caussa xv. quæst. iix. capite i. Martini vero caput xxv. capite iv. eiusdem quæstionis. *b* Ex Dionysij interpretatione Rabanus cap. i. pænitentium, & Burchardus, *c* & Iuo. *d* Martini verba refert Iuo in panormia, *e* vt ex concilio Martini Papæ cap. xxvi. sed Burchardus, *f* & idem Iuo in exceptionibus *g* quasi ex concilio Cabilonensi. τὰ γὰρ λοιπὰ ἁμαρτήματα ἔφασαν οἱ πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. Hæc omittit Martinus & Dionysius. Nam cetera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione priuari: Isidorus. cetera vero peccata &c. Gratianus. remitti malim, quam priuari. (2)

Caput xi. ex interpretatione Isidoriana refert Gratianus distin. lxxiix. cap. iv. Martini verba non facile adgnoscuntur capite primo eiusdem distinctionis *h* Bonifacio Papæ inscripta. quod Demochares non vidit, qui alia animaduertit. Est autem Martini caput xx. Fabiano Papæ adscribunt Burchard. *i* & Iuo, *k* & liber Tarrac. *l* (3)

Caput tertium concilij Gangrensis ex intepretatione Isidori refert Gratianus caussa xvii. quæst. iv. cap. xxxvii. & mox capite xxxiix. refert Martini caput xlvii. *m* in quo pro anathema sit, scriptum est: durissime in omnibus arguatur. Martini verba, vt ex concilio Bracarensi referunt Burchardus, *n* & Iuo, *o* qui alibi *p* referunt verba concilij Gangrensis ex alia interpretatione. (4)

Caput quartum concilij Antiocheni ex interpretatione Dionysij refert Gratianus caussa xi. quæst. iii. cap. vi. & capite vii. Martini caput xxxvii. *a* Dionysium sequuntur Burchardus, *b* & Iuo, *c* & Anselmns, *d* & ante hos Nicolaus Papa in epist. ii. ad Michaël. Imp. εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς. Si quis Episcopus damnatur à synodo: Gratianus. damnatus: Burchardus & alij. sic etiam Capitulare Caroli lib. i. cap. vii. Si quis Episcopus in con-

a Dist. 34. c. 11. si cuius. & c. 12. si laici.
b 15. q. 8. c. 1. & c. 4. si quis.
c Burch li. 2. c. 49.
d Iuo li. 3. tit. 11. c. 9. panorm. & part. 6. c. 150 decr.
e d. tit. 11. c. 18.
f Burch. lib. 2. c. 48.
g Iuo par. 6. c. 149. dec.
h Dist. 78 c. 1. & 4. presbyter.
i Burch. lib. 2. c. 10.
k Iuo li. 3. tit. 3. c. 2. panorm. & par. 6. c. 30. decr.
l Tarr. lib. 6. c. 112.
m 17. q. 4. ca. 37. si quis. & 38. si quis.
n Burc. lib. 8. c. 25.
o Iuo par. 7. c. 45. decr.
p Burc. lib. 11. c. 62. Iuo par. 13. c. 48. & par. 16. c. 101. decr.

a 11. q. 3. c. 6. si quis. & ca. 7. si quis.
b Burc. lib 1. c. 199.
c Iuo par. 5. c. 362. decret.
d Ans. lib. 12. c. 26.

cilio excommunicatus fuerit: Martinus. Si quis Episcopus a synodo fuerit depositus? Isidorus, vt Græci. vel matutinum, vel vespertinum sacrificium? addidit Martinus. Si autem permanserit turbans &c. hæc etiam sunt addita a Martino, sumpta ex capite quinto extremo eiusdem synodi. (5)

Caput nonum ex interpretatione Isidoriana Gratianus refert caussa IX. quæst. III. capite II. & capite primo refert Martini caput IV. *e* quod breuius est multo superiore. Videtur autem confirmari canon XXXIV. Græcis, XXXV. Latinis Apostolorum, de quo videndus Nicolaus Papa ad cõsulta Bulgaror. cap. LXXII. Apud Anselmum *f* refertur Dionysij interpretatio capitis IX. Antiocheni. (6)

Caput XII. refert Gratianus caussa XXI. quæst. V. cap. II. ex Isidori interpretatione. Martini caput XXXV. cap. V. eiusdem quæstionis. *g* Hoc esse caput arbitror contra B. Athanasium scriptum, quod reprehendit Iulius in Epistula ad hos eosdem Episcopos Antiochiæ congregatos. Idem contra Ioan. Chrysostomum dum obiceretur, ab eo responsum est, hæreticorum canonem fuisse. B. Cur igitur canones Antiocheni recepti sunt, cum Arianos illos Episcopos auctores habeant? A. Non possum caussam dicere, sed receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante concilium Chalcedonense, vt in eius concilij actione XII. Græcis, Latinis XI. apparet. ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus canonum dicimus, quem aperte Leo IV. in epist. ad Episcopos Britanniæ approbat, id constat, & ex aliis multorum testimonijs, præsertim Paschalis II. in concilio Romano. Fortasse propter decretor. vtilitatem. Sed ad caput XII. reuertamur: quod referunt concilium Aquisgranense cap. LXXIV. & Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Anselmus *c* ex Dionysij interpretatione. Illa verba varie cõuersa sunt: εἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καθαιρεθείς. Apud Isidorum recte est: Si quis a proprio Episcopo depositus. Apud Martinum est: Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit. Apud Dionysium: Si quis a proprio Episcopo presbyter, aut diaconus: aut a synodo fuerit

e 9.q.3.c.1.& 2.per singulas.

f Ans.lib.5.c. 73. in addit.

g 21.q.5.c.2. & c.5. si quis.

a Burch.lib.2. c 180.

b Iuo par. 6. c. 225. decret.

c Ans lib. 5. c.74. in addit.

Episcopus damnatus. (7) Caput XIV. habet Gratianus caussa VI. quæst. IV. cap. I. quasi ex Laodicen. concilio ante Democharis editionem, ex Isidori magna ex parte interpretatione; & cap. II. Martini cap. XIII. *d* Ex Dionysij interpretatione referũt Burchard. *e* Iuo, *f* & Anselmus. *g* Prima verba Gratiani alij omnes aliter referunt. Græca hæc sunt. εἴτις ἐπίσκοπος ἐπί τισιν ἐγκλήμασι κρίνοιτο. Si quis Episcopus criminaliter in iudicio Episcoporum fuerit accusatus; Gratian. Si quis de aliquibus causis criminalibus in iudicio Episcoporum fuerit accusatus; Isidor. Si quis Episcopus in aliquibus causationibus iudicatur; Martinus. Vox causationibus omissa est a Gratiano. Si quis Episcopus de certis criminibus iudicatur; Dionysius, & Græci. In Metropolitani alterius vocatione varietas est. neque enim Græce dicitur illum esse vocandum, sed vicinos Episcopos a Metropolitano. At Gratianus habet: Metropolitanum Episcopum alterius prouinciæ vicinæ aduocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios. Sic etiam Isidorus. vt de prouincia vicina alter Metropolitanus conuocetur Episcopus, vt per eum confirmetur &c. Martinus. Metropolitanus Episcopus a vicina prouincia iudices alios conuocet; Dionysius, & Græci. (8) Caput XIIX. Gratianus refert distin. XCII. cap. V. ex Dionysij interpretatione; & capite IV. Martini cap. X. *a* quod a Burchardo, *b* & Iuone *c* dicitur ex concilio Aurelianensi sine nomine, & in libro Tarracon. *d* Ab eisdem referuntur verba Dionysij, & ab Anselmo. *e* Varietas est in extremo canone. Græce est ὅ αὐ ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος κρίνασα τῷ δεδογμένῳ ὁρίσῃ. Expectare eum oportet prouinciæ plenariam synodum, donec de eo, quod competit, statuatur; Isiodorus. Sustineat autem, quod de eo sanctum cõcilium iudicare voluerit: Martinus. quid, pro quod, Gratian. quidquid: Burchardus, & alij. quem etiam obseruare conuenit, quidquid synodus prouinciæ perfecte iudicando decreuerit: Dionys. apud Gratian. synodus perfecta prouinciæ: apud Burchar. & Græcos. (9) Cap. XIX. ex Isidori fere interpretatione refert Gratianus distin. LXV. ca. iij. & Martini cap. iij. cap. ij. *f*

d 6. q. 4. c. 1. & 2. si quis.
e Burch lib. 1. c. 150.
f Iuo par. 5. c. 263. decret.
g Ans. lib. 5. c. 77. in addit.

a Dist. 92. c. 4 si quis. & c. 5. si quis.
b Bur. l. 1. c. 40. & 41.
c Iuo par. 5. c. 151. & 152. decr.
d Tarrac. lib. 6. c. 68. & 69.
e Ans. lib. 6. cap. 41.

f Dist. 65. c. 2. non debet. & c. 3. Episcopus.

Initij varietas est, ἐπίσκοποι μὴ χειροτονεῖσθαι. Episcopum non ordinandum; Isidorus. Episcopus non est ordinādus; Gratian. Non debet ordinari Episcopus; Martinus. (10) De synodo bis quotannis habenda cap.xx. refert ex Isidoriana interpretatione Gratianus distin.xiix.cap.iv. & Martini cap.xiix.cap.xv. eiusd. distinctionis. *g* Item Burchard. *h* & Iuo *i* cap.xx. referunt ex Dionysij interpretatione. Tempora synodorum omisit Martinus. In aliis varietas est de posteriori synodo, quam omnes Idib. Octobris habendam dicunt. sed Græci, & Isidorus decima Hyperberetæi mensis; Dionysius, & ceteri xv. quamuis non aperte, quia solum dicunt Octobrem esse Hypereberetæum mensem. B. Non idem Thæodorus & Lilius dicent: qui Romanorum cum Græcis nomina mensium non posse conuenire scribunt propter intercalationes. A. Posterioribus temporibus fortasse omiserunt intercalandi consuetudinem & ordinem mensium Latinorum seruarunt. In canonibus Apostolorum sine mentione mensis Octobris dicitur Hyperberetaci duodecima, capite xxxvii. Græcis, Latinis xxxiix. Sed in Isidori libro dicitur, iuxta Romanos quarto Idus Octobris. (11) Venio nunc ad caput xxiii. quod refert Gratianus caussa iii. cap. iii. *a* ex Dionysij interpretatione, item Burchardus, *b* Iuo, *c* Anselmus, *d* & liber Cæsaraug. *e* Et Martini caput refert Gratian.ca.iv. eiusd. quæstionis. *f* Item Burchardus, *g* & Iuo, *h* vt ex concilio Hispalensi. Quod apud Gratianum est, & electione clericorum, neque Græci, neque Latini libri habent. (12) Caput xxv. ex interpretatione Dionysii refert Gratianus caussa xii.cap. xxiii. & Martini cap.xvi. caussa x. quæst.ii.cap.iix *i* Dionysium sequuntur Anselm. *k* & Capitulare Caroli, *l* & aliorum. Varietatem omitto: vt veniam ad Laodicenos canones. (13) Caput xiii. refert Gratianus dist.lxiii. ca. vi. *m* ex Dionysij interpretatione, & Burchardus, *n* & Iuo, *o* & Anselmus, *p* & Deusded. *q* & Capitulare, *r* de quo dixi. Martini caput primum refert Gratianus cap.iix. eiusd. distin. *ſ* & vt Bracaren. concilium ca.i. referunt Burchardus, *t* Iuo, *u* & Anselmus. *x* vt

g Dist.18.c.4. propter. & c.15. propter.
h Burch lib.1. c.44
i Iuo lib.4 tit. 2. cap.3. panor. & par.5.c.154. decret.

a 8.q.1. cap.3. Episcopo.
b Bur. lib.1.c. 185.
c Iuo par.5.c.3. 301. decret.
d Ansl.lib.6.c. 57.
e Cæs.lib.3. c. 37.
f c.4. Episcopo. e. 9.
g Burc.d lib.1 c.187.
h Iuo dict. part.5. c.301.
i 12.q.1.c.23. Episcopus. & 10. q. 2. ca. 8. Episcopus.
k Ans. lib. 6. c.163.
l Capit.lib.7. c 76.
m Dist.63 c.6 non est.
n Bur.li 2.c.8.
o Iuo par.6.c. 28 decret.
p Ans lib. 6. c.38.
q Deusd. c.1. & 4.
r Capit.lib.7. c.79.
ſ c.8 dist 63. non licet
t Bur.lib.1. c. 10.
u Iuo. par.5.c. 64 .decret.
x Ansel.lib.6. c.8.

y Cæsaraug. lib. 3. cap. 18.
verba Cælestini liber Cæsaraugustan. *y* Addit autem Martinus quædam. Vt Episcopi eos probent &c. (14) Caput xxxii. est apud Gratianum caussa prima cap. lxvi. ex Isidoriana interpretatione, & caput lxvii. ex Martino cap. lxx. *z* ne eulogiæ, siue benedictiones ab hæreticis accipiantur. Laodicenum canonem referunt Burchard. *a* & Iuo, *b* & Deusdedit, *c* sed ex Dionysij interpretatione. At ex Isidori liber Tarraconensis. *d* (15) Caput xlvi. habet Gratianus de consecratione distin. iv. cap. lix. *e* ex Isidori interpretatione, vt est etiam in Capitularib. Imperatorum. *f* At in eadem distinct. cap. lix. Martini verba refert capit. xlix. *g* Ex Dionysio referunt Burchardus, *h* & Iuo. *i* (16) Sic etiam distin. tertia cap. iix. refert caput l. concilij Laodiceni ex Isidori interpretatione, & capite vii. ex Martini capite l. *k* & quod Græce est ηστεύειν ξηροφαγοῦντας, Martinus, sincere abstinentes, dixit. escis abstinentiæ conuenientib. id est aridiorib. vti, Isidorianus interpres. B. Sic etiam xerophagia dicitur apud Cassianum; *l* & omophagia, cum crudis cibis vtuntur. A. Districto venerari ieiunio, Dionysius in Corpore canonum scripsit. Aridis hodieque cibis Græcos in quadragesima vti scio. (17) Caput lv. quod alijs liv. est, refert Gratianus distin. xliv. cap. x. ex Isidori interpretatione, & cap. xii. Martini caput lxi. vel lxii. *m* Ex Dionysij interpretatione refert Rabanus c. xxvii. Pænitentium. Quod Græce est ἐκ συμβολῆς συμπόσια ἐπιτελεῖν, ex collatis, vel commessationib. conuiuia celebrare; vertit Dionysius. ex symbolis, quæ vulgus commissalia appellat, conuiuia celebrare; Isidorianus. conuiuia facere de confertis, Martinus (18) Caput huic proximũ lvi. vel lv. erit huius concilij & diei extremum. refert Gratianus distinct. xcv. capite iix. ex Isidori interpretatione. *n* & de consecrat. dist. iv. cap. cxxiv. extremo refert caput Martini liii. *o* Varietas est nonnulla. nãq. Martinus de baptisterio ait. Non liceat presbitero prius Episcopo introire in baptisterium. Græci εἰσιέναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι. ante processionem Episcopi introire in sacrarium & sedere; sed cum Episcopo debent ingredi, vel in subsellijs se-

z 1. q. 1. c. 66. non oportet. & 67. non liceat.
a Burc. lib. 3. c. 209.
b Iuo par. 3. c. 260. dec.
c Deusded c. 2. & 4.
d Tarr. lib. 6. c. 20.
e De conf. d. 4. c. 58. baptizandor.
f Capit. lib. 7. cap. 404.
g e. d. c. 59. non liceat.
h Burc. lib. 4 cap 9.
i Iuo par. 1. c. 204 dec.
k De consecr. d. 3. c. 7. non liceat. & cap. 8. non oportet.
l Cassian. l 4. c. 21. & 22. de instit. cœnob.
m Dist. 44. c. 10. non oportet. & c ult.
n Dist. 95 c. 8. non oportet.
o De conf. d. 4. c. 124. omni tempore.

dere: Dionysius. ante ingressum Episcopi ingredi ecclesiam, & sedere in tribunalib. Isidorianus. Quod vero Martinus ait: nisi forte aut absens fuerit, aut ægrotus: Isidorianus habet: nisi forte aut ægrotet Episcopus, aut in peregrinationis commodo eum abesse constiterit. Apud Desmocharem est; commodo esse eum constiterit, & in margine. in peregrinatione modo, cum esse &c. Apertius Dionisius: nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. Græce vero est: πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλίη ἢ ἀποδημεῖ ὁ ἐπίσκοπος. (19) Cetera alio die, vt veteres augures dicebant, persequemur.

(1) CAPITIS *vndecimi Si cuius vxorem. dist*[illegible]*. in Gregoriano libro inscriptio est. Item in Neocæsariensi concilio c. 8. Et in marg. Ans. l. 7. c. 19. Capitis 12. inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ. Si laici vxor &c. Et in marg. alicuius laici) orig. Et, Apud Martin. Bracaren. c. 28.*

(2) *Initio quæstionis 8. causæ 15. in eodem libro hæc verba sunt. De vltima vero quæstione sic statutum est in concilio Neocæsariensi c. 9. & 10. Qui admisit corporale peccatum &c. Et in marg. Raban. lib. pænit. c 1. Poly. l. 4. ti. 39. Burc. l. 2. c. 49. Iuo p. 6. c. 150. Pann. l. 3. c. 151. Et in notis. Propter eius studij vtilitatem) Græce est,* διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν, *id est, propter studium ac diligentiam, quam ceteroquin adhibet. Priuari) Græce legitur:* τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι. *id est, per manus impositionem dimitti. quemadmodum fere vertit Dionysius, cuius versionem ceteri collectores attulerunt, hac tamen clausula omissa. Nam hæc versio, quam Gratianus affert, est prisca, quæ in collectione Isidori (deest extat.) Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia, atque auctor glossæ putarit. Capitis quarti inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 35. Si quis presbyter &c. Et in marg. In capitul. Martini Bracharen. ex conc. Neocæsarien. cap. 9. & 10. Burc. l. 2. c. 48. Iuo p. 6. c. 149. Pann. l. 3. c. 150. In fine pro voce accipiant, est in marg. al. retineant.*

(3) *Gratiani verba sunt in eodem libro initio distin. 78. Qua vero ætate sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius Papa diffiniuit dicens. Si quis triginta &c. Et in notis est. Bonifacius) Ceteri collectores citant ex decretis Fabiani. Extat apud Martinũ Bracarensem*

Episcopum in capit. Græc. synod. c. 10. *Et in marg. Poly. l.* 2. *tit.* 20. *Burch. l.* 2. *c.* 10. *Iuo par.* 6. *cap.* 30. *Pann. l.* 3. *c.* 29. *Capitis* 4. *hæc inscriptio est. Item ex concilio Neocæsariensi c.* 11. *Presbyter ante* XXX. *&c. In marg. hæc sunt. Polyc. l.* 2. *tit.* 27. *Ans. l.* 7. *c.* 95. *Pann. l.* 3. *c.* 29.

(4) *Inscriptio capitis* 37. *Si quis seruum alienum occasione religionis &c. c.* 17. *q.* 4. *in Gregoriana editione est. Vnde in Gangrensi concilio c.* 3. *legitur. In marg. est. Iuo p.* 16. *c.* 102. *& p.* 13. *c.* 48. *Capitis* 38. *inscriptio hæc est. Item ex concilio Martini Papæ c.* 47. *Si quis seruum alienum causa religionis doceat &c. Et in marg. est In cap. Græcar. synod. Martini Brachar. Bur. l.* 8. *c.* 25. *Iuo pag.* 7. *cap.* 43.

(5) *Capitis* [illegible]*ti causa* 11. *quæst.* 3. *in eodem libro inscriptio est.* I*tem ex concilio Antiocheno c.* 4. *Si quis Episcopus damnatus a synodo. In notis est. Damnatus) Græce est* καθαιρεθείς, *id est, depositus. Et in marg. Et Aquisgran. c.* 47. *extr. de cler. exc. depo. c.* 1. *&* 2. *Nic. Papa epi.* 8. *Poly. ibid.* (*hoc est, l.* 7. *tit.* 1.) *Burc. l.* 1. *c.* 199. I*uo p.* 5. *c.* 362. *Ans. l.* 12. *c.* 26. *Capitis* 7. *inscriptio est.* I*tem ex concilio Martini Papæ c.* 37. *Si quis Episcopus in concilio excommunicatus fuerit &c.* I*n marg. est.* I*n capitulis Martini Bracharensis.* I*n notis hæc sunt. Forinsecam)* I*n aliquot Gratiani & concilij codicibus est, forasticam.* I*n canone quinto concilij Antiocheni, vnde hoc sumptum est, legitur,* διὰ τῶν ἔξωθεν ἐξουσίας: *quæ Dionysius vertit, per potestates exteras. Capitis primi de clerico excom. inscriptio est. Ex canone Apostolor. Si quis Episcopus, presbyter &c. Et in marg. est. Addi potest c.* 18. *ex Theodoro Balsamone. refertur c.* 1. *eod. tit. in* 1. *compila. Capitis secundi inscriptio est. Ex concilio Antiochen. Si quis presbyter &c. Et in marg. est. cap.* 2. *eod tit. in* 1. *compil.*

(6) *Capitis primi* 9. *q.* 3. *in eodem libro inscriptio est. sicut in concilio Martini Papæ legitur c.* 4. *Per singulas prouincias oportet &c.* I*n marg. est.* I*n capitulis Martini Bracharen. c.* 4. *Pro voce Metropolitanum est in marg. al. Primatum Metropolitani sui, et pro voce assumat, al. sibi assumat. Capitis* 2. *inscriptio est hæc.* I*tem ex concilio Antiocheno c.* 9. *Per singulas prouincias Episcopos singulos &c. Et in marg. ad illa verba, secundum antiquum patrum nostrorum canonem, additur. Apo. can.* 24. I*n notis ad illa verba, citra Metropolitani*

politani Episcopi conscientiam, additur. Græce est, δίχα ꝑ μητροπόλεως ἐπιγνώμης, μὴ δὲ αὐτὸν ἄνευ τ̃ τῆς λοιπῶν γνώμης. Itaque ead. voce γνώμης vtitur canon tam in consensu Metropolitani, quam suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum versione noua. τοὺς καθ' ἑκάστην &c. Episcopos, qui in vnaquaque &c.

(7) *Inscriptio capitis secundi 21. q. 5. in eod. libro est. Item ex concilio Antiocheno c. 12. Si quis a proprio Episcopo depositus presbyter &c. Et in marg. hæc sunt. Et in Aquisgran. c. 74. Burc. l. 2. c. 180. Iuo p. 6. c. 225. Capitis 5. inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 35. Si quis Episcopus, presbyter, aut diaconus excommunicatus &c. In marg. hæc sunt. In capitulis synod. Græc. Mar. Brachar. c. 35. Concor. sup. ea c. si quis à proprio. Ad illa verba, & importans se palatio, est in marg. al. importunans. al. importunus palatio. In notis est. ad maiorem Episcopor. synodum) Antea legebatur, maiorum Episcopor. concilium, Emendatum est ex codice Lucensi regio: quoniam concordat cum canone Antiocheno sup. ea si quis a proprio. vnde videtur sumptum.*

(8) *Causa 6. quæst. 4. cap. 1. in eodem libro Romano ita scriptum est. In concilio Antiocheno c. 14. sic inuenitur diffinitum. Si quis Episcopus criminaliter in iudicio Episcopor. fuerit accusatus &c. Et in marg. al. de aliquibus causis criminalibus. Et Burc. l. 1. c. 150. Iuo p. 5. c. 263. In notis hæc sunt. Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex concilio Laodiceno. In vno tamen perantiquo est ex concilio Antiocheno, in quo etiam extat: & est antiqua versio. Metropolitanum] Græcum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur concilium vnius prouinciæ, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse aduocare vicinæ prouinciæ Metropolitanum cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracharensis in sequ. capite, quod ex concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet. ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ &c. Quod Dionysius, quemadm. etiam est in codice canonum, sic vertit. Sanctæ synodo placuit &c. Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atq. in eod. concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur conuenire c. 2. inscriptio est. Item ex cõcilio Martini Papæ (id est, Episcopi Brac. c. 13. Si quis Episcopus in aliquib. causationib. iudicatur &c.*

(9) *Distin. 91. cap. 4. inscriptio est in ead. editione. De his in concilio Martini Papæ sic statutum est. Si quis ordinatus Episcopus, pro contentione populi &c. In margin. hæc sunt. Capit. Martini Bracharen. cap. 10. Vide Pelag. II. in epist. ad Benignum. Poly. l. 2. tit. 3. Burc. l. 1. c. 40. Iuo p. 5. c. 151. Et in notis. Episcopus] In vulgatis sequebatur, ad parochiam, cuius est electus: quæ inducta sunt auctoritate manuscriptor. & originalis, ac ceteror. collectorum. Contentione) In duobus vetustis exemplaribus, Gratiani, & vno concilior. Regis Catholici legitur, contemptione. Ad illa verba, in quam venit, est in margin. al. conuenit. Capitis 5. hæc inscriptio est. Item ex concilio Antiocheno cap. 18. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam, cuius est electus &c. In margin. sunt hæc. In epistol. Pelag. 2. Poly. Ibid. Burch. lib. 1 cap. 141. Iuo p. 5. c. 152. Ad vocem cuius additur in marg. al. cui. ad vocem vetet, al. vitet. Et in notis. Vetet) διὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν, eo quod populus recuset. Obseruare) ἐκδέχεσθαι, id est, expectare, & suscipere. Perfecto) Antea legebatur perfectæ, restituta est vera lectio ex orig. & Burch. & Iuone. Quid autem sit synodus, quæ hic perfecta, & in paulo post sequentibus capitib. integra dicitur, exponitur infra ead. c. si quis Episcopus, tertio. Est id cap. 8. cuius inscriptio est: Item ex eod. (Antiocheno) c. 16. Et in marg. est. Apud Martinum Bracar. c. 9. Burch. l. 1. c. 39. Iuo p. 5. c. 150. Et in notis. Hæc versio, quam & Gratianus, & Burchardus, & Iuo sequuntur, eadem fere est, atque illa Martini Bracar. Dionysiana vero longe magis accedit ad verba Græca.*

(10) *Inscriptio capitis secundi distin. 65. in eod. libro hæc est. Item ex concilio Martini Papæ. Non debet ordinari Episcopus absque concilio, & præsentia Metropolitani Episcopi &c. In marg. al. conscientia. In capitul. Martini Brac. cap. 3. ex conc. Antioch. cap. 19. Capitis 3. inscriptio est. Item ex concilio Antiocheno cap. 19. Episcopus non est ordinandus sine concilio, & præsentia Metropolitani Episcopi &c. Et in margin. cap. 18. Et in notis. Verbis Græcis multo melius respondet altera versio, quæ Dionysii est; ideoque illa consulenda.*

(11) *Cap. 4. distin. 18. in ead. editione inscriptio est. Item ex Antiocheno concilio c. 20. Propter ecclesiasticas causas &c. Et in marg. Burch. l. 1. c. 44. Iuo p. 5. c. 154. Pann. l. 4. c. 15. Polyc. l. 3. ti. 19. In notis*

hæc sunt. Id est, media Pëtecoste] Antea legebatur, & in medio temporis inter Pascha, & Pentecosten, nec multo aliter apud Iuonem, id est, medio temporis &c. Sed reposita est hæc lectio ex plerisque Gratiani exemplarib. & collectione Isidori, in qua est hæc eadem versio. Nam ceteri collectores secuti potius videntur versionem Dionysii, quæ est in codice canonum: quamuis & Burchardus, & Pannormia hoc loco habent, id est, medio Pentecostes, vel, in medio Pentecoste. vbi in versione Dionysii est, ita vt quarta septimana Pëtecostes, verbum plane e verbo. Græce enim est: ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντεκοστῆς. *Compleatur] vocem* ἐπιτελεῖσθαι *Dionysius vertit conueniat. Decimus] Prorsus ex Græco. Dionysius autem, quem Burchardus, & Iuo sequuntur, habet, Idib. Octobris, id est,* xv. *die mensis Octobris, quem Hyperberetæum Græci cognominant. In canone autem Apostolor. 37. legitur secundam anni synodum celebrandam esse* ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ, *id est, duodecimo die Hyperberetæi. Non conuenire autem omnino Latinor. menses cum Græcor. satis constat. Suidas quidem scribit, apud Macedonas Hyperberetæum eundem esse, qui October, Galenus autem Pergami eundem, qui September. Capitis 15. eiusd. distin. hæc inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ. Propter ecclesiasticas causas &c. Et in marg. est. Apud Martinum Bracarensem Episcopum in cap. synod. Græc. cap. 18. Poly. l. 3. tit. 17. Et ad verbum veniant, additur, procedant, orig. Et in notis, Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eod. nomine multa citaturus: quæ omnia sumpta sunt ex libro capitulor. Græcar. synodor. Martini Episcopi Bracarensis. (antiquitus enim Episcopi Papæ dicebantur.) Hic enim, cum esset Græcus ad vtilitatem ecclesiar. Hispaniæ, vbi Episcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit: & in nonnullis quædam addidit. in alijs vero reliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex concilio Antiocheno c. 20. sup. ead. c. propter. Aliqua etiam ex Toletanis concilijs in eum libellum retulit. Vel hi] In aliquot concilior. editionib. legitur, vt eorum, qui se læsos existimant, in concilio causæ &c.*

(12) *Gratiani verba sunt in Romano libro ante caput 3. Episcopo non licere. 8. q. 1. Sed in Antiocheno concilio hoc omnino fieri prohibetur: in quo c. 23. sic statutum legitur. Et in marg. hæc sunt. Poly. l. 2. tit. 17. Ansf. l. 6. c. 57. Burc. l. 1. c. 185. Iuo p. 5. c. 301. Et in notis.*

Iudicio Episcoporum] *In codicib. Gratiani etiam manuscriptis sequebatur, & electione clericorum: quæ sunt expūcta, quia neq. in originali neq. apud ceteros collectores legūtur. Cap. 4. inscriptio est. Item ex cōcilio Martini Papæ c. 8. Episcopo non liceat &c. Et in marg. est. Id est, in capitulis Martini Bracharen. c. 8. Burc. l. 1. c. 187. Iuo p. 5. c. 303. vtrique ex concilio Spalensi.*

(13) *Inscriptio capitis 23. Episcopus ecclesiasticar. 12. q. 1. in eod. libro hæc est, Item ex concilio Antiocheno c. 25. Et in marg. est. Et in Parisiensi conci. l. 1. c. 15. Ans. l. 6. c. 163. In notis est. Occulte res*] *In versione Dionysii legitur, vt per huiusmodi personas occulte ceteri lædantur fratres ecclesiæ: (& in marg. al. ceteræ lædantur ecclesiæ) & concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis concilior. vt per eorum secretam diligentiam ecclesiastici lædi videātur. Græce in codicibus qui lecti sunt, habetur.* εἰς τὸ διὰ τῶν τοιούτων, λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας. *id est, vt ex his rationes ecclesiæ latenter lædantur. Capitis 7. Episcopus habeat. 10. q. 2. (quod nobis est 8.) inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 16. In marg. hæc sunt. In capitul. Martini Bracharen. ex conc. Antioch. c. 25. Et 12. q. 1. Episcopus ecclesiasticar. Et ad verbum contaminauerit, est additum, ita minauerit, codex regius. Et in notis. Sin autem*] *In capitulis habetur, similiter: sed melior videtur lectio duor. vetustor. Gratiani codicum, sin aliter: propius enim accedit ad Græcam concilij Antiocheni c. 25. vnde hoc sumptum est:* εἰ δὲ καὶ ἄλλως, *id est, si autem & aliter, vt inf. 12. q. 1. c. Episcopus. Actu*] *Hæc vox in simili re habetur inf. 12. q. 2. Vulteranæ. Vulteranæ ecclesiæ actus, vel patrimonium, Græce est,* ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας περιστάσεως ἐκκλησιαστικῆς. *id est, vel etiam ex qualibet alia causa & occasione ecclesiastica. [Varietas numeri capitum huius quæstionis oritur ex cap. Hoc ius porrectum. quod nobis est tertium, in libro Romano pars cap. 2.)*

(14) *Capitis sexti distin. 63. in eod. libro inscriptio est. Item ex concilio Laodicensi c. 13. Non est permittendum turbis &c. Et in marg. Burc. l. 2. c. 8. Iuo p. 6. c. 28. Ansel. l. 6. c. 38. al. 43. Deusde. p. 1. & 4. Capitis octaui hæc inscriptio est. Item ex concilio Martini Papæ c. 1. Non licet populo &c. Et in margine. Apud Martin. Bracharen. c. 1. sup. dist. 24. c. Episcopi. & dist. 61. Episcopum. Burch. l. 1. c. 10. Iuo p. 5. c. 64. Ans. l. 6. c. 8. al. 12.*

(15) Causa 1. quæst. 1. caput 66. in eod. libro ita inscribitur. Item ex concilio Laodicensi c. 32. Non oportet hæreticor. benedictiones &c. In marg. hæc sunt. Deusdedit p. 2. & 4. Burc. l. 3. c. 259. Iuo p. 3. c. 260. Inscriptio cap. 67. est hæc Item ex concilio Martini Papæ c. 70. Non liceat clericis &c. Et in marg. In capitulis Martini Braca.

(16) De consecrat. distin. 4. cap. 58. in eod. libro inscriptio est. Item ex cōcilio Laodicensi c. 46. Baptizandos oportet fidei symbolum &c. Et in marg. Burch. l. 4. c. 9. Iuo p. 1. c. 205. In notis hæc sunt. Fidei symb.) Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco Græce est τὴν πίστιν. Capitis 59. inscriptio est. Item ex concilio Martini Bracharensis c. 49. Non liceat ante duas &c. Et in marg. in capit. synod. Græcar.

(17) Distin. 3. de consecrat. cap. 7. inscriptio in eod. libro est. Item ex concilio Martini Papæ Bracharensis c. 50. Non liceat quinta feria &c. Et in margin. In capitul. Græ. synod. Inscriptio capitis octaui est. Item ex concilio Laodicensi c. 50. Non oportet in Quadragesima &c. Et in marg. Et in 6. syn. c. 29. Burch. l. 13. c. 8. Iuo par. 4. c. 41.

(18) In eodem libro Gregoriano inscriptio cap. 10. dist. 44. est hæc. Item ex concilio Laodicensi c. 55. Non oportet ministros alteris &c. ex symbolis, (quæ vulgus commessalia appellat) conuiuia celebrare. Et in marg. Conc. Aquisgr. c. 83. Rab. in pæn. c. 27. Et ad illa verba quæ vulgus &c. additur, ista sunt addita loco cuiusdam glossæ. Inscriptio capitis 12. est. Item ex concilio Martini Papæ c. 61. & 66. Non liceat sacerdotes &c. In marg. est. Apud Martin. Brachæ. Burch. l. 2. c. 165. Iuo p. 6. c. 256.

(19) Capitis octaui distin. 95. in eodem libro ins.riptio est. Item ex concilio Laodicensi cap. 56. Non oportet presbyteros ante ingressum Episcopi ingredi, & sedere in tribunalibus &c. In notis. In peregrinationis commodo eum abesse constiterit) Sic prisca versio: sed Dionysius longe propius ad verba Græca: nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοίη, ἢ ἀποδημεῖ ὁ ἐπίσκοπος. Inscriptio cap. 124. Omni tempore. de consecr. dist. 4. hæc est. Item ex concilio Martini Bracharensis c. 51. & sequentibus. Et in margin. Vide Melden. cap. 46. Et vers. Presbyter. supra dist. 95. presbyter. Et vers. non liceat. dist. 95. non

oportet. I*tem in marg. cap.* 52. *&* *cap.* 53. (*quæ referuntur ad Martini capita.*)

DE ALIIS MARTINI BRACArensis capitibus & de Gratiani erratis.

Dialogus duodecimus.

C. SVNT ne alia, quæ Gratianus ex Martini collectione referat, quasi ex concilio Martini Papæ? A. Sunt quidem non pauca, quæ tu facile in Antonianis libris inuenies notata. Ego de illis sum locutus, quæ bis posita sunt, tam vt ex Græco canone, quam vt Martini Papæ verba. C. At in quibusdam nihil notatum est, vt in hoc capite octauo causæ XXVII. *a* Item ex concilio Martini Papæ, Viduas autem velare &c. A. Sumptum id caput non est ex Martini collectione, sed ex concilio Triburiensi capite XXV. idẽ error est in panormia Iuonis. *b* ex consilio Maguntino, Burchardus, *c* & Iuo in excerptionib. *d* ex Aurelianensi, Bernardus Papiensis, *e* & veteres Gregoriani libri, *f* alij ex Arelatensi. Anselmus, *g* ex Gelasio. (1) C. Quid illud de consecr. distin. quarta cap. XXII. *h* ex decreto Martini Papæ III. Quicunq. presbyter &c. vnde sumptum esse dicemus? A. Ex decretis Martini Papæ capite III. habent Burchardus, *i* & Iuo, *k* & Anselmus, *l* & liber Tarraconensis, *m* & alter vetus Veronensis. Sed mihi incertum adhuc est, cuius verba sint. (2) B. Quod Martinus Bracarensis in præfatione collectionis ait, se canones orientis restaurasse simplicius & emendatius; quam verum sit, ex eorum collatione satis constat. Sed & nusquam in Græcis concilijs inueni multorum canonum sententiam, vt sunt cap. XXIX. XXX. & XXXI. quæ magis videntur ex conc. Toletano primo accepta cap. XIIX. XIX. & XVI. quam ex Græcis concilijs. Gratianus quędam ex his, vt ex concil. Martini Papæ refert, *a* quædam vt ex concilio Toletano: *b* item

a *27. q. 1. c. 8. viduas.*
b *Iuo lib. 3. tit. 17. c. 10. panor.*
c *Burch. lib. 8 c. 36.*
d *Iuo par. 7. c 55. dec.*
e *c. 6. de regular. in 1. collect.*
f *c. 4. vidua. de regula.*
g *Ansel. lib 7. c. 200.*
h *De consecr. d. 4. c. 22. quicumque.*
i *Burc. lib. 4. c. 47.*
k *Iuo par 1. c. 241. decret.*
l *Ansel. lib. 9. c. 54.*
m *Tarrac. l. 1. c. 2.*
a *Dist. 28. c. 12. si qua. & 27. q. 1. c. 26. de filia.*
b *27. q 1. c. 27. deuotam.*

Anſelmus, *c* ſine inſcriptione Capitularia. *d* A. Ita eſt, vt dicis. Sumpſit enim Martinus Epiſcopus pleraque ex eod. illo concilio Toletano, aut poſteri Martini collectioni ea inſeruerunt. (3) Sic Martini caput lxiv. ex Toletano cap. v. & Martini xxiii. ex capite ſecundo Toletano. Martini xliii. & xliv. ex capite tertio & quarto Toletano. Caput li. & lii. ex Toletano xx. Ea quoque apud Gratianum inuenies partim vt ex Martino Papa, *e* partim vt ex Toletano concilio *f* referri. Sunt alia, quæ vnde ſumpta ſint, ignoro. Ex quibus ſi quid eſt apud Gratianum, in Romana editione diſcere licebit. (4) Nunc ſi vobis videatur, de alijs erratis Gratiani videamus. B. Viſne tibi redigam in memoriam exempla quædam, ex quibus apparet, Gratianum ex ſingulari capite duo eiuſdem initij confeciſſe: aut eandem ſententiam ex duabus interpretationibus eodem in capite retuliſſe: aut verbis alterius ſcriptoris partem alterius addidiſſe? A. Non id quidem mihi ingratum erit, nec C. noſtro diſplicebit, quantum ex eius nutu intelligo. B. Aperi librum hunc C. & caput illud oſtende Gelaſij *g* cuius initium eſt, Cuncta per mundum, quod tamquam carmen neceſſarium diſcere ſoletis. C. Ecce tibi locus patet. Quid dicis? an bis poſita eadem verba capite xvii. & xiix.? B. Id ipſum affirmo. C. Ex inſcriptione vtriuſque capitis videntur ex duabus Gelaſij epiſtulis eſſe ſumpta hæc capita, quarum altera fuerit omnibus Epiſcopis miſſa, altera Epiſcopis Dardaniæ. B. Hodie hæc ſola exſtat, vt etiam Demochares notat. Sed fingamus in vtraque eadem verba exſtitiſſe; quid opus erat, bis eadem conſcribi? præſtitiſſet ita inſcribere: Gelaſius in epiſt. omnibus Epiſcopis miſſa, & in epiſt. ad Epiſcopos Dardaniæ. A. Vide, num id ex Iuonis panormia, vel ex Anſelmi collectione, aut alia acceperit. C. Apud Iuonem eſt. *a* Ex decretis Gelaſij capite iv. Apud Anſelmum modo, Gelaſius Papa tantum eſt; *b* modo, Gelaſius Papa omnibus Epiſcopis; *c* modo, Dilectiſſimis fratribus vniuerſis Epiſcopis per Dardaniam conſtitutis Gelaſius; *d* modo, Gelaſius Epiſcopis Dardaniæ. *e* In libro Tarraconenſi *f* eſt: Gelaſius Epiſcopus omnibus Epiſco-

c *Anſ. lib.* 10 *c.* 59. & *lib.* 11. *c.* 91.
d *Capit. li.* 7. *c* 294.
e *Diſt* 34. *c.* 18 *lector.* & *c.* 17. *ſi ſubdiaconus.* & *diſt.* 92. *c. vlt.* & *diſtin.* 54. *c.* 7 *ſi quis obligatus.* & *de conſecra. diſt.* 4 *cap.* 124. *omni tempore.*
f *Diſt.* 50. *ca.* 68. *placuit.*
g 9. *q.* 3. *c.* 17. & 18. *cuncta.*
a *Iuo li.* 4. *tit.* 1. *c* 8. *panor.*
b *Anſ. lib.* 1. *c.* 47. & 48.
c *Anſ. lib.* 2. *c* 15.
d *Idem d lib.* 2 *c.* 24.
e *Idem lib.* 12. *c.* 69.
f *Tarr. lib.* 1. *c.* 283.

pis. A. Manifeste apparet, varietatem hanc secutum fuisse Gratianum. B. Mihi videtur, post illa, omnibus Episcopis desiderari hanc vocem, Dardaniæ. A. Placet, quod dicis. (5) Sed cetera persequere. B. Si quæratur caput, cuius initium est, Quidam monachor. caussa, vt opinor, XIIX. *g* id inueniemus sumptum esse ex quarto & octauo canone concilij Chalcedonensis: & postremam eiusdem capitis partem esse eiusd. octaui canonis verba ex alia interpretatione. C. Democharem inuenio addidisse numerum quarti canonis initio eiusd. canonis; & ad illa verba, Item clerici in paroecijs, numerum cap. VIII. A. Vide, num Gratianus alibi ex alio interprete eandem referat sententiam, & ante eum Anselmus & Iuo, atque alij collectores. C. Plura verba eiusdem canonis quarti referunt Iuo in Panormia, & in excerptionib. *h* & Anselmus, *i* & Gratianus, *k* item concilium Triburiense, *l* & Capitularia. *m* Pauca verba capit. IIX. refert Anselmus: *n* sed ex duobus interpretibus sumpta inueni apud Iuonem parte VI. c. CCCLIIX. & CCCLIX. quæ non recte Gratianus coniunxit. A. Pro voce, parœcijs scribi debet, ptochijs, ex Græco fonte. οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων. Sic postea est etiam apud Gratianum: Clerici, qui pauperum dispositioni. In libro veteri Romano est: Dispensationem pauperum. (6) B. Magni facinoris exemplum adferam, si euoluas C. librum, & ostendas caput, cuius initium est, Menam, *a* sumptum ex epistula quadam B. Gregorij. *b* C. Inueni caput, quod flagitas. B. Confer, si libet, id caput cum registro B. Grægorii, & quære illa verba; Purgationem tamen ante te &c. Ea apud Gregorium nulla sunt. sed sumuntur ex Alexandri Minoris epistula ad Rimaldũ, vel potius Rainaldum Cumanum Episcopum, cuius epistulæ pars posita est a Gratiano post alia tria capita; initiũ capitis est, Super causa Gillandi. *c* Vide, quid Burchardus & Iuo scribant. C. Apud Burchardum *d* Gregorii verba referri inuenio, quæ sunt ante vocem, Purgationem, item apud Iuonem parte quinta excerptionum. *e* At parte decima *f* hæc sunt. Alexander secundus Rainaldo Cumano Episcopo. Super causas Guillandi &c. & post vocem, beneficia,

g 18 q. 2. c. 10 quidam.

h Iuo lib. 3. tit. 16. c. 1. pan. & par. 7. c. 1. decr.

i Ansel. lib. 5. c. 54.

k 16. q. 1. c. 12. qui vere.

l Tribur. c. 26.

m Capitu. li. 5 c. 26.

n Ans. lib. 5. c. 84. in addit.

a 2. q. 5. vel 4. c 7. Menam.

b Greg. lib. 11. epist. 6. c 8 registr.

c c. 11. e. q. super causa.

d Burc. lib. 1. c. 196.

e Iuo par. 5. c. 311. dec.

f Iuo par. 10. c. 15 decret.

neficio, habet: purgationem tamen antea &c. In panormia g post verba Gregorij additur eadẽ inscriptio, excepta voce Rainaldi, pro qua est, Ramaldi. Cetera omnia vt in excerptionibus. B. Eadẽ verba inuenta sunt in veteri libro Iuonis epist. lxiix. vel lxxvii. ad Gildebertum, vel Hildebertum Cenomanensem Episcopum. A. Non dubium est, quin erratum sit, vel a Gratiano, vel a librarijs, quantum ex collatione cum registro Gregorij, & cum Burchardo & Iuone constat. Et quod nostri interpretes dicere solent, ex verbis Gregorij probari, coram Rege, vel Regina, vel alio sæculari iudice posse purgationem canonicam indici, falsum est. (7) B. Quid de illis dices, quæ in concilijs falso inscripta a te inuenta esse audiui: quorum bona pars ad inscriptiones Gratiani falsas a veris discernendas pertinet? A. In longum tu quidem sermonem me vocas, cui totus dicandus sit dies. Differamus ergo hæc in crastinum, vel in perendinum diem; & primæ partis concilior. fragmenta cum Gratian. & alijs conferemus. C. Id ipsum auide exspecto.

g *Iuo lib. 5. tit. 1. c. 6. & 7. panor.*

(1) IN *editione Romana capitis octaui Viduas, 27. q. 1. inscriptio hæc est. Item ex concilio Martini Papæ. In notis additur. Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exẽplaribus Burchardus, & Iuo citant ex concilio Moguntino c. 6. Habetur in concilio Triburiensi c. 25. In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, vt sunt in codice canonum. In marg. Ansl. l. 7. c. 200. Bur. l. 8. c. 30. Iuo p. 7. c. 55. Pann. l. 3. c. 197. Item in notis. Gelasii Papæ capitulo* XIII.) *Sic est in codice canonum: in epistola vero eiusdem prima* Epi*scopis per Lucaniam, est c. 15. sicut paulo post, quod est in capitulo 21. in eod. codice; in epistola est c. 23. Nos autem) In concilio Triburiensi legitur. Qua auctoritate paternæ suffulti sententiæ, in hoc sacro conuentu sancimus, &c. Hæc vero eadem de vidua, quæ sibi sponte velamen non consecratum imposuit, habetur in Decreta lib. c. vidua. tit. de regula. Quod in codicibus impressis citatur ex concilio Arelaten. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Gregorianæ, ex Aurelianensi. Capitis. 4. Vidua. de regular. inscriptio est.* Ex con*cilio Arelatensi.* Et *in marg. hæc sunt. Alias Aurelian. sed habetur*

in concilio Triburiensi c.25. refert Burchardus lib. 8. cap. 36. Iuo par.7. c.55. & c.6. eo tit. in 1. compilat. Quibus locis alijs concilijs tribuitur: sed fortassis non recte.

(2) *Capitis 22. de consecrat. dist. 4. in eodem libro inscriptio est. Item ex decreto Martini Papæ III. Quicumque presbyter &c. Et in marg. hæc sunt. al. Martiniani. Et Poly. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 54. Burc. l. 4. c. 47. Iuo p. 1. c. 241.*

(3) *Distin. 28. cap. 12. Si qua vidua Episcopi. inscriptio in eodem libro est. Item ex concilio Martini Papæ. Et in marg. Apud Martinum Bracar. c. 29. & conc. Tol. 1. c. 18. Inscriptio capitis 26. De filia Episcopi. 27. q. 1. hæc est Item ex concilio Martini Bracharensis c. 30. Et in marg. Ex conc. Toletano 1. c. 19. Capitis 27. Deuotam peccantem. inscriptio est. Item ex concilio Toletano 1. c. 16. Et in marg. Et in capitulis Martini c. 31. Capitul. l. 7. c. 294.*

(4) *Verba Gratiani sunt ante caput 17. Si subdiaconus. dist. 34. in eadem editione. Sed postea temporum defectui condescens Papa Martinus in minorib. ordinib. eos constitui permisit, non regulam præfigendo dicens. Et in marg. hæc sunt. Apud Martinum Braca. c. 44. ex concil. Toleta. 1. c. 4. Et ad verba, non regu. præfi. additur. Hæc verba absunt ab aliquot exemplaribus. Inscriptio capitis 18. est hæc. Vnde Martinus Papa ait. Lector si viduam &c. Et in marg. Ibid. c. 43. ex concil. Tole. 1. c. 3. Capitis vltimi dist. 92. inscriptio est. Vnde in concilio Martini Papæ legitur. Si quis presbyter &c. Et in marg. In capitul. Martini Bracar. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5. Inscriptio capitis 7. Si quis obligatus. dist. 54. hæc est. Item ex concilio Martini Papæ [id est, ex cap. Martini Episcopi Bracaren. c. 46.] Et in marg. Ex concil. Tolet. 1. c. 10. Inscriptio cap. 124. de consecr. dist. 4. relata est addit. 19. dial. 11. Ante caput 68. Romanis, quod nobis est 67. dist. 50. hæc Gratiani verba sunt. Probantur etiam auctoritate Toletani concilij primi, huiuscemodi pænitentes ad clerum non admittendi: in quo capite 2. sic statutum est. Placuit, vt pænitentes &c. Et in marg. In c. Martin. Brac. c. 23. Poly. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 37. Ansel. l. 7. c. 31 Iuo p. 6. c. 138. Pann. l. 3. c. 61. Ad vocem epistolam additur, al. Apostolum, orig. Ad vocem Eum, additur, Ex pænitentem) in capitu. Mart. Brac. Ad vocem cilicio, additur, al. concilio.*

(5) *Inscriptio capitis 17. causæ 9. q. 3. in eod. libro hæc est. Idem*

(Gelasius) omnib. Episcopis. Cuncta per mundum noui ecclesia &c. Et in marg. hæc sunt. In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos. Poly. l. 1. tit. 8. Ansi. l. 1. c. 47. & l. 2. c. 16. & 24. Pann. l. 4. c. 9. Et in notis. Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epist. Gelasii ad Episcopos per Dardaniam, sed non eodem ordine cõposita. Caput autem sequens, in quo multa huius ipsius capitis verba continentur, in ead. epist. eod. prorsus modo habetur. Itaque fieri potest, vt ex alia epist. caput hoc sumptum sit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tamquam diuersa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores distincta repererit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliæ, quæ nuper est impressa in appendice bibliothecæ, hoc citatur ex Gelasio. Capitis 18. inscriptio est. Idem Episcopis per Dardaniam constitutis.

(6) *Capitis 10. quidam monachorum. 18. q. 2. in eodem libro inscriptio est. Vnde in Chalcedonensi concilio c. 4. legitur. Et in marg. est. Iuo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174. Et in notis. Quoniam versio huius capitis vsque ad vers. Clerici. primo, est alia ab ijs, quæ circumferũtur in concilior. codicibus, licet apud Iuonem, & in Pannormia idem fere sit sensus; placuit afferri verba Græca, & nouam interpretationem.* Οἱ ἀληθῶς *&c. Qui vere & sincere &c. Et vers. Clerici in ptochiis &c. additur in contextu, Item c. 8. Et in marg. Iuo pag. 6. c. 358. Poly. l. 4. tit. 34. Et in notis. Ptochiis] Sic in nonnullis vetustis codicib. Gratiani & Vaticano concilior. & in versione prisca (ex qua videtur esse hic versiculus,) & est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris conciliorum est, parochiis. Propersonarum ordinatione] Sic in ead. prisca, sed in canone Græco, & in versione Dionysii Exigui nihil est, quod his verbis respondeat. Et vers. Item Clerici, qui pauperum. additur in marg. eodem c. 8. ex alia versione. Iuo ibid c. 359. Et in notis. Item clerici) Est idem, quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non extat in concilior. voluminib. atque hanc eandem repetitionem licet animaduertere apud Iuonem par. 6. c. 358. & 359. Inscriptio cap. 12. Qui vere. 16. q. 1. est. Item ex concilio Chalcedon. c. 4. Et in marg. Concor. capitu. l. 5 c. 25. Poly. l. 3. tit. 1. & l. 4. tit. 34. Ansi. lib. 5. c. 54. Iuo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c 174. Et in notis. Honore] Sequitur continenter. Quidam monachor. infra 18. q. 2. quod est ex ead. prisca versione, atque caput hoc.*

(7) *In eodem libro inscriptio capitis septimi Mennam 2.q.5. hæc est. Item ex eodem (regesto) ad Brunichildam Reginam Francor. lib. 11. epist. 8. & in marg. Poly. ibid. (hoc est, l. 6. tit. 11.) Burc. l. 1. c. 196. Iuo p. 5. c. 311. Pann. l. 5. c. 6.* Et *in vers. Purgationem. est in marg. Alex. II. Rainaldo* Episcopo. *Iuo p. 10. c. 15. Pann. l. 5. c. 8.* Et *in notis. Purgationem*] *Hic erat grauissimus error. Coniuncte enim hæc legebantur cum superioribus quæ Brunichildæ sunt scripta: quasi purgatio presbyteri a B. Gregorio mulieri cōmitteretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorij, ex qua prior pars huius capitis est accepta. Verum Iuo pag. 10. cap. 15. & Pann. lib. 5. cap. 8. citant hoc ex epistola Alexandri secundi Raynaldo Cumano Episcopo, cuius epistolæ initium est, infra eadem cap. super causa. Et hic versiculus Purgationem continenter legendus est post extrema verba illius capitis. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non est: sed additum est in margine nomen Alexandri secundi. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossæ. Nusquam enim Romani Pontifices huiusmodi causas mulieribus leguntur commisisse. Capitis vndecimi inscriptio est. Item Alexander Raynaldo Cumano Episcopo. Super causa Guillandi presbyteri &c. Et in marg. Pann. li. 5. cap. 7. Iuo pag. 10. cap. 15. & in epist. ad Vildebertum Cœnomanem.* Et *in notis. Beneficia*] *In epistola hoc loco sequitur vers. purgationem sup. ead. c. Mennam, vt ibi notatum est.*

DE FALSIS INSCRIPTIONIBVS apud Gratianum, & de fragmentis quibusdam conciliorum & epistularum Pontificiarum.

Dialogus decimustertius.

. ET libros conciliorũ attulimus, & Gratiani,&Burchardi,& aliorum,vt iusseras: tẽpus est, vt de falsis inscriptionibus, & de fragmẽtis,quod promiseras, explanes. Sed principio scire velim, quænam sint hæc fragmẽta, & qua auctoritate collecta. A. Fragmenta, de quibus acturi sumus, ea sunt, quæ in tribus Coloniensibus editionibus conciliorum, post singula concilia, & post singulorum Pontificum epistulas conscripta sunt. Ea nulla publica collecta sunt auctoritate; sed ex Iuonis Panormia, & Gratiano & alijs incerti nominis libris priuato consilio collector posuit, vt lectores iuuaret; ne quid desideraretur, quod alicubi illius concilij,vel Pontificis nomine scriptum esse appareret. B. Incerti nominis libros appellas, opinor, volumina illa Decretorum, quinque, trium, & sexdecim libror. quos Colonienses referunt. A. Ita est, vt existimas. B. Cum incerti sint, carent auctoritate. A. Quid si fragmenta essent Burchardi, aut Iuonis, quanam auctoritate fungerentur? B. Qua Gratianus & ceteri, qui tot aceruos decretorum & canonum collegerunt: nihil pæne ex ipsis fontibus haurientes. A. Multa ex his inueni apud Burchardum, vt mox dicemus. Nunc ordinem temporum, & horum librorum sequentes, de singulis videamus. Post Clementis Papæ epistulas fragmentum editũ est a Gratiano sumptum, *a* cuius initium est, Sacerdotum, aliorumque clericorum. Non Clementis est, sed Eugenij Minoris in synodo Romana cap. XXXIII. (1) Post Anacleti

a De consecrat. d. 2. c. 30. Sacerdotum.

epistulas id fragmentum, cuius initium est, Iuxta sanctor. patrum, non Anacleti est, sed Zachariæ in synodo Romana cap. IV. Gratianus *a* Anacleto & Zachariæ tribuit. (2) Post Pij epistulas plura fragmenta sunt, quorum aliqua suis dominis restituemus. Iuliani Antecessoris est Nouella LXXVII. fragmentum, cuius initium est, Si quis per capillum; licet Burchardus, *b* Iuo, *c* Anselmus, *d* & Gratianus, *e* & liber Tarraconensis, *f* Pio adscribant. Iuo tamẽ vtrique tribuit. *g* (3) Ex concilio Toletano XI. cap. XIII. est fragmentum, cuius initium est, Communiter definimus; licet Burchardus, *h* & Iuo, *i* & Gratianus *k* Pij esse scribant. (4) Aliud, cuius initium, Vt de oblationibus ex codice quinque librorum sumptum, concilij Nannetensis est capite IX. licet Pio adscripserint Burchardus, *l* Iuo, *m* & Anselmus, *n* & Hispalensi concilio liber Cæsaraugustanus lib. XI. cap. XXV. Quod vero extremo loco refertur, Petistis per Hilarium &c. Gregorij est libro I. epist. LXXV. & huius pars est aliud fragmen. cuius initium, Consuetudinem laudamus. Vtrumque Pio adscribunt Burchardus, *o* & Iuo. *p* Sed Gratianus *q* altero prætermisso, alterum Augustino adscribit ad Casulanum presbyterum. Non fugit hoc Democharem. (5) C. Habeo ista, quæ me efficient cautiorem, vt non facile fidem habeam Gratiano, aut ceteris dicentibus hæc Pij esse, illa Anacleti, alia Clementis, aut aliorum. Sed numquam putassem eodem morbo affectos Burchardum, Iuonem, & ceteros antiquiores. Illud etiam fieri posse credebam; vt id quidem, quod Pio, aut ceteris adscribunt, in aliqua epistula sit, quæ hodie non exstet. Et quamuis eadem verba, aut eandem sententiam apud alios inueniamus; fieri potest, vt posterior a priori hoc sumpserit. B. Non tibi tot exemplis satis probatum est, nihil hos collectores certi adferre? A. Plura vobis exempla referam. Soteris Papæ fragmentũ, cuius initium est, Vt illud diuini; ex concilio Toletano XI. est capit. XIV. licet Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Palea *c* Soteris esse scribant. At Gratianus *d* recte, ex concilio Toletano XI. Eiusdem fragmenti pars, Censuimus ergo conuenire; est

a *Dist. 93. c. 4. iuxta.*
b *Burch. li. 12 c. 15.*
c *Iuo par. 12. c. 72. decret*
d *Ans. lib. 11. c. 66.*
e *22 q. 1 c. 10. si quis.*
f *Tarr. lib 1. c. 242*
g *Iuo. d. c. 72. & c. 32 e partis.*
h *Burc lib. 3. c. 72.*
i *Iuo par. 2. c. 125. dec.*
k *Dist. 33 c 3. communiter.*
l *Burc. lib. 5. c. 27. & 28.*
m *Iuo par. 2. c. 37. dec.*
n *Ans. libr. 7. c. vlt.*
o *Burc. lib. 3. c. 124.*
p *Iuo lib. 2. tit. 12. c. 21 pan. & par. 4. c. 66. dec.*
q *Dist 11. c. 6, cõsuetudinem.*

a *Burc. lib. 3. c. 73.*
b *Iuo par. 2. c 126 decret.*
c *De consecr. d. 1. ca. 57. vt illud.*
d *7. q. 1. c. 25. illud.*

ex concilio Toletano VII. capite secundo: idque recte est apud Burchardum, *e* & Iuonem, *f* & Gratianum *g* male in concilijs. (6) Aliud fragmen. incipit, In cœna Domini; id non Soteris est, sed concilij Cabilonen. II. sub Carolo capit. XLVII. licet Burchardus, *h* & Iuo, *i* & Gratianus *k* Soteri inscribant. Sine nomine exstat in Capitularibus. *l* (7) Post Fabiani Papæ epistulas fragmentum exstat, cuius initium est, Decernimus, vt in omnibus ex codice XVI. librorum: concilij Matisconen. II. verba sunt cap. IV. non Fabiani, vt Burchardus, *m* & Iuo *n* scribunt. Post Cornelii Papæ epistulas fragmen. cuius initium est, Quod ad nos attinet; sumitur ex epistula tertia Cypriani ad eundem Cornelium. Mendose apud Gratian. *o* ex Cornelii ad Cyprianũ. (8) Aliud, cuius initium, Honestum etiam videtur; non Cornelii est, vt Burchardus, *p* Iuo, *q* Ansel. mus, *r* & Gratian. *ſ* scribunt: sed Capitularium Caroli lib. I. c. LXIII. quod Iuo alibi refert. *t* Est autem initium eius capitis LXIII. Habemus in lege domino præcipiente; quod Hieronymo non recte adscribunt Burchar. *u* & Iuo *x* & Gratian. *y* (9) Quod sequitur: Et vt pueri ante annos XIV. non cogantur iurare; Burchardus, Iuo, Anselmus, & Gratianus non separant a verbis prioris fragmenti, Honestum est. In Capitularibus hæc verba sunt. Et vt paruuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur iurare, sicut Gunebodigni faciunt. C. Quid ea vox significat? Finge hostes quosdam Caroli Magni fuisse. B. Mei quoque hostes erunt, quoad eor. mentionem alibi inueniam. A. Iuo in panormia verba Capitularium refert, quibusdam exceptis, cum hac inscriptione, Capitulorum libro primo ca. IX. Paruuli, qui &c. & mox; Ex dictis Cornelii Papæ cap. V. in concilio Elibertano. Pueri ante XIV. annos non cogantur iurare. Idem Iuo in excerptionibus *a* priora verba cum hac inscriptione refert: Capitularium libro I. capite IX. Paruuli &c. Et Gratianus *b* ita scribit. In primo libro Capitularium sic inuenitur definitum. Paruuli &c. Item ex concilio Elibertano. Pueri ante &c. In libro Cæsarau gust. *c* ita scriptum est. Ex libro I. Capitul. Paruuli &c.

e *Burc. d. lib. 3 c. 70.*
f *Iuo par. 2. c. 124. decret. & epist. 120. ad Galterium Beluacen.*
g *d q. 1 c. 16. nihil.*
h *Burch. lib. 5. c. 20.*
i *Iuo par. 2. c. 30. dec.*
k *De consecr. d 2. c. 17. in cœna.*
l *Capit lib. 7. c. 68. in addit.*
m *Burch li. 5. c. 24.*
n *Iuo par. 2. c. 34. dec.*
o *Dist. 47. c. vlt.*
p *Burc. lib. 12. c. 12.*
q *Iuo lib. 8. tit. 8. c. 31. panor. & par. 12 c. 69. decr.*
r *Ansf. lib. 11. c 64.*
ſ *22 q. 5. c. 16. honestum.*
t *Iuo d. par. 12. c. 33.*
u *Burch. li. 12. ca. 2.*
x *Iuo par. 12. c 59. decr.*
y *22. q 1. c. 12. habemus.*
Iuo lib. 8. tit. 8. cap. 17. & 18. pano.
a *Iuo par. 12. c. 23. decret.*
b *22. q 5 c. 14. paruuli & c. 15. pueri.*
c *Cas. lib. 6. cap. 16.*

(10) Tria Lucii Papæ fragmenta Clementi restituenda sunt, vt Demochares animaduertit. Sunt autem in epistula secunda Clemẽtis. Initium primi, Ministri altaris; quod recte Iuo, *d* & liber Cæsaraugustanus *e* Clementi adscribunt. Initium secundi, Clericus solus; quod Iuo, *f* & Anselmus *g* recte etiam eidem tribuunt. Tertij initium est. Sed si forte aliqua; quod ab eisdem Clementis esse dicitur. Duo priora Gratianus *h* Lucio, tertium Palea *i* adscribit. (11) Quod Xysto minori adscriptum est, cuius principium fuit, Si quis clericus super quibuslibet criminib. recte Eleutherio adscribit Iuo in excerptionibus parte VI. cap. CCCXIIX. & Anselmus libro tertio capite XXIIX. Felicis quoque non male esse dicitur ab eodem Iuone ca. CCCXXIX. eiusdem partis. Idem habet Iulius in epist. II. ad orientis Episcopos cap. XXV. ex concilio Nicæno, item Hadrianus ad Ingelramum capite VIII. & interpres Nouellæ Valentiniani, & Marciani, Neminem exhiberi; & Capitularia. *a* Gratianus Sixti nomen adscripsit. *b* (12) B. Multos tu quidem adfers in notis ad Hadrianum horum, & aliorum verborum adsertores. sed impedita res est, & quæ non facile explicari potest; quo pacto quæ a posterioribus Imperatoribus statuta sint, ea ab illis Pontificib. constituta esse dicantur, qui sub duro paganorum imperio antea vixerunt. A. Multa sunt, quæ temporum vetustas scire nos impedit, in quibus hoc ipsum enumeremus. Multa certa esse creduntur, quæ falsa esse possunt: vt alia falsa credimus, quæ vera esse posteri fortasse cognoscent. Nihil vetat credere, Christianos Imperatores pijs Pontificum decretis subscripsisse. B. Perge tu, quod cœperas. A. Eutychiano Papæ quædam falso adscribuntur. vt illud est, cuius initium, Nihilominus etiam: & aliud, cuius initium est, Statuimus: quæ Burchardus, *c* & Iuo, *d* & Gratianus *e* Eutychiano tribuunt. Sunt autem verba concilij Parisiensis sub Ludouico & Lothario lib. I. cap. XLIII. (13) Quod sequitur, Prædicandum est etiam; Theodulphus Episcopus ad presbyteros Aurelianenses cap. XXVI. sibi vindicat. Burchardus, *f* Iuo, *g* Ansel. *h* & Gratianus *i* Eutychiano inscripserunt.

d *Iuo par. 6. c. 87. dec.*
e *Cæs. lib. 8. c. 59.*
f *Iuo d. par. 6. c. 89*
g *Ans. lib 7. c. 139.*
h *Dist. 81. c. 19. ministri. & c. 20. clericus.*
i *c. 21. sed si. e. dist.*

a *Capit. lib. 7. c. 144. in addit.*
b *3. q. 6. c. 17. si quis.*

c *Burc lib. 8. c. 17.*
d *Iuo li. 3. t. t. 17. c. 7. parnor. & par. 7. c. 38. decr.*
e *20. q. 2. c. 3. statuimus.*
f *Burc. lib. 12. c. 14.*
g *Iuo par. 12. c. 71. decret.*
h *Ans. lib. 11. c. 65.*
i *22. q. 1. c. vlt.*

inscripserunt. (14) Sic etiam eiusdem Theodulfi verba sunt cap XIII. ad eosdem presbyteros, fragmenti verba, cuius initium est, Obseruandum est nobis; licet Burchardus, *k* & Iuo *l* Eutychiani esse dicant. Est autem animaduertendum, conuenire numeros capitum Eutychiani apud Burchardum, & Theodulfi. Nam quod supra diximus esse Theodulfi cap. XXVI. id Burchardus ait esse Eutychiani cap. XXVI. & quod postea Theodulfi est cap. XIII. ille Eutychiani esse ait cap. XIII. Sed & conueniunt numeri in concilijs relati ex libro XVI. librorum cum Burchardi numeris. Quæ enim fragmenta ex eo libro refert, eadem habet Burchardus sub iisdem numeris. Namque fragmen. Magnum malum ebrietatis, quod concilio Maguntino cap. XLVI. restituendum est, habet Burchardus lib. XIV. ca. II. Et fragmen. Episcopi, & Dei ministri: quod est concilij Remensis cap. XIIX. habet Burchardus cap. III. eiusdem libri. Et hoc fragmen. Obseruandum, quod Theodulfi esse diximus: habet Burchardus cap. X. eiusdem libri. Ita fit, vt quæ ex codice sexdecim librorum in concilijs Coloniensis editionis sumpta esse dicuntur, facile apud Burchardum inueniamus. Iuo Carnotensis Burchardi opiniones in excerptionibus sequi solet. Sic eosdem numeros Eutychiani capitum refert, & easdem inscriptiones. Fragmentum illud, cuius initium est, Magnum malum: Eutychiano adscribit Pænitentiale Romanum titulo v. cap. I. sed est, vt dixi, concilij Maguntini. Habetne Gratianus eadem verba, aut aliorum fragmentorum post illud Theodulfi c. XXVI? A. Non memini ea legisse me apud Gratianum. Sed surgamus, alia enim vrgent.

k Burc. lib. 14. cap. 10.
l Iuo par. 13 c. 78. decret.

Iuo par. 12. c. 71. & par. 13. c. 70 & 71. & 78. decr.

(1) DE *consecrat. distin. 2. cap. 30. Sacerdotum. in editione Romana inscriptio est. Item Clemens Papa. Et in notis hæc sunt. Extat caput hoc in synodo Eugenij secundi (ex quo etiam citat Anselmus) itemque in synodo Leonis quarti c. 33. & in 7. libro Capitul. c. 278. Et in margine. Concor. 6. syn. c. 69. Turonicum 2. c. 4, extra de vita, & honest. cler. c. 1. Ansel. l. 5. c. 78. Ad extremum verbum exercere additur in margin. al exerceri. al. celebrari. Capitis primi*

de vita, & hon. cler. inscriptio est. Ex concilio Maguntino. Et in marg. additur. c. 13. vt refert Burchardus lib. 1. decr. c. 102. & Iuo par. cap. 137. Sed Antonius Augustinus in notis antiquæ compilationis cap. 1. eod. tit. ait hoc cap. in concilijs esse ex concilio Turonensi 2. c. 4.

(2) *Capitis quarti distin. 93. in eodem libro inscriptio est. Vnde Anacletus, & Zacharias Papa. Iuxta sanctorum patrum &c. Et in marg. Leo epist. 4. c. 7. Poly. l. 4. tit. 25. Ans. l. 6. cap. 164. Et in notis. Hic est canon quartus synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

(3) *Inscriptio capitis decimi Si quis per capillum. 22. q. 1. in eod. libro hæc est. Item Pius Papa. In margine hæc sunt. Burch. l. 12. cap. 15. Ans. l. 11. cap. 72. Iuo par. 12. cap. 72. Et pro voce acerrime, est in marg. al. a synodo, Bur. In notis. Simillima his habentur nouella 77. apud Iulianum antecessorem: sed non prorsus eadem. Quare apud Iuonem nouellæ locus affertur par. 12. c. 32. hoc autem cap. refertur c. 72. ex Decretis Pij, quemad. & apud Burchardum.*

(4) *Ante caput tertium, Communiter definimus, distin. 33. in eod. libro inscriptio est. Item Pius Papa. & in marg. hæc sunt. Burc. l. 3. cap. 72. Iuo p. 2. c. 125. Poly. l. 4. tit 31. In extremo cap. ad vocem liberati, additur, alieni) ceteri collectores.*

(5) *In eodem libro distin. 11. capitis sexti inscriptio hæc est. Item Pius Papa I. in decretis decreto septimo. Consuetudinem laudamus &c. Et in marg. est. Burc l. 3. c. 124. Ans. l. 4. c. 42. Iuo p. 4. c. 66. Pann. l. 2. c. 157. Poly. l. 3. tit. 23. Et in notis. Verba huius capitis, quod antea tribuebatur B. Augustino, leguntur in editione concilior. Coloniensi trib. tomis inter decreta Pij I. decreto septimo, & in epistola eiusd. Pij ex codice sexdecim librorum li. 3. capite 19. quam etiam citant Burchardus, Iuo, & auctor Pannormiæ: cuius tamen epistolæ omnia fere verba habentur 1. lib. registi B. Gregorij (qui citatur in Polycarpo) epist. 75. & ea, quæ ad hoc caput pertinent, referuntur infra dist. 12. cap. nos consuetudinem. Eius capitis, quod octauum est, dist. 12. inscriptio est. Item Gregorius vniuersis Episcopis Numidiæ lib. 1. epist. 75. Et in marg. sup. dist. 11. c. consuetudinem. Iuo p. 4. cap. 204.*

(6) *De consecrat. distin. 1. cap. 58. in libro Romano inscriptio est.*

[*Item ex decretis Soteris Papæ*] *Palea. Vt illud diuini oraculi &c. Et in margin. hæc sunt. 7. q. 1. illud. in concilio Toleta. 11. c. 14. Burch. l. 3. c. 73. Iuo par. 2. c. 126. Capitis 15. Illud diuini. 7. q. 1. inscriptio hæc est. Vnde in concilio Toletano XI. c. 14. Et in marg. est. De conf. dist. 1. vt illud. Burch. l. 3. c. 73. Iuo p. 2. c. 126. Et in notis. Illud*] *In conciliis impressis legitur, Et illud. In codice vero Lucensi regio, Vt illud. In duobus autem Vaticanis, Vt illud: & sic est infra de confec. dist. 1. c. vt illud. & apud Burch. & Iuonem. Capitis 16. inscriptio est. Item ex concilio Toletano septimo c. 2. Nihil contra. In marg. Burc. l. 3. c. 70. Iuo p. 2. c. 124.*

(7) *Capitis 17. In cæna Domini. de consecrat. dist. 2. in eodem libro inscriptio est. Item Soter Papa ait. Et in marg. hæc sunt. In Cabilon. 2. c. 47. Polyc. ibid. (hoc est, l. 3. tit. 16.) Burch. l. 5. c. 20. Iuo par. 2. c. 30.*

(8) *Distin. 47. cap. extremi inscriptio est in libro Gregoriano. Item Cyprianus lib. 1. epist. 3. Cornelio Papæ. Quod ad nos attinet &c. In Casu. Ostendit Cornelius Papa in hoc cap. &c. (non recte.)*

(9) *Inscriptio capitis 16. Honestum 22. q. 5. in eodem libro est. Item Cornelius Papa. In marg. est. Burc. l. 12. c. 12. Iuo par. 12. c. 69. & 33. Pann. l. 8. c. 120. Et in notis. Ceteri etiam collectores citant ex decretis Cornelij Papæ. Extat autem libro primo Capitularium c. 63. nonnullis preterea verbis interiectis. Et inde refert primam huius capitis partem Iuo c. 33. Inscriptio cap. 12. Habemus in lege Dei 22. q. 1. hæc est. Item Hieronymus. In marg. hæc sunt. Capitul. l. 1. c. 63. Burch. l. 12. c. 2. Iuo par. 12. c. 59. In notis. Burchardus, & Iuo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inuentum: sed in Capitularibus lib. 1. c. 63.*

(10) *Gratiani verba sunt ante caput 14. Paruuli. 22. q. 5. in eodem libro de ætate vero iurantium &c. De quo in primo libro Capitularium c. 63. sic inuenitur definitum. Paruuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur iurare, sicut Gunebodigni faciunt &c. In marg. est. Iuo par. 12. c. 23. Pann. lib. 8. cap. 103. In notis. Sicut Gunebodigni faciunt) Addita histhæc (scribe, isthæc) sunt ex originali. Inscriptio capitis decimiquinti e. q. Item ex conciliano Eliberitano. Pueri ante annos XIV. &c. Et in marg. Burc l. 12. c. 26. Iuo par. 12. c. 81. Pann l. 8. c. 104. & 105. In notis. Burchar. hoc citat ex concilio*

Hibernensi: vt alia, quæ concilio Eliberitano *tribuuntur.*

(11) *In eodem libro inscriptio capitis* 19. *Ministri altaris. dist.* 81. *hæc est. Item Lucius Papa. In margin. est. Habetur in epistol.* 2. *Clementis ad Iacobum fratrem Domini. Ansl. l.* 8. *c.* 2. *Poly. l.* 4. *tit.* 31. *Iuo par.* 6. *c.* 87. *Inscriptio cap.* 20. *Clericus solus. e. dist. est, Idem. In margin. hæc sunt. Clemens Papa ibid. paulo inferius. Iuo par.* 6. *c.* 89. *Ansl. lib.* 7. *cap.* 147. *Poly. l.* 4. *tit.* 31. *Inscriptio cap.* 21. *est.* [*Idem*] *Palea. Sed si forte aliqua &c. In marg. Clemens ibid. continenter. Polyc. ibid. In notis. Hæc Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur coniuncta capiti antecedenti.*

(12) *Capitis* 17. *Si quis clericus* 3. *q.* 6. *in eodem libro inscriptio est Item Sixtus. In margin. hæc sunt.* Eleutherius *ad Galliæ prouin. Felix. I. epist.* 1. *in decretis Iulij c.* 25. *In capit. Hadriani c.* 7. *Iuo p.* 6. *c.* 318. *&* 329. *In notis. Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum huius nominis est inuentum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum, Item, vt videatur citari eadem synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Iuo autem par.* 6. *c.* 318. *citat ex* Eleutherio: *cap. autem* 329. *citat ex Felice primo.*

(13) *Inscriptio capitis tertij Statuimus.* 10. *q.* 2. *in eodem libro hæc est. Vnde Eutychianus Papa ait. In margin. est. Conc. Paris. l.* 1. *c.* 43. *& Capitul. l.* 1. *c.* 76. *concor. Burch. l.* 8. *c.* 17. *Iuo p.* 7. *c.* 38. *Pann. l.* 3. *c.* 194.

(14) *Est etiam capitis extremi* 22. *q.* 1. *in eodem libro inscriptio. Vnde* Eutychianus *Papa. Prædicandum est etiam &c. In marg. est. Poly. l.* 6. *tit.* 11. *Ansl. l.* 11. *c.* 71. *Burch. l.* 12. *c.* 14. *Iuo p.* 12. *c.* 71. *In notis. Burchardus etiam, Polycarpus, & Iuo citant ex* Eutychiano. *Inuentum vero est inter quædam capitula Theodulphi* Episcopi *Aurelianensis ad suos presbyteros scriptis* (*malo scripta*) *c.* 26. *quæ in antiquo codice Romæ habentur. Neque oret*] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Iuone.*

DE EADEM RE.

Dialogus decimusquartus.

C. SVNTne aliæ falſæ inſcriptiones apud Gratianum ?nam de ceteris collectorib. nihil moror. A. Sunt quidem adhuc reliquæ non paucæ. Vides enim nos in Eutychiano finem feciſſe, & nunc de alijs Pontificibus dicendum nobis eſſe, item de concilijs, de quibus nihil adhuc locuti ſumus. Sed cur tu aliorum librorum emẽdationem præter Gratianum contemnis? an non illos ſcis priores fuiſſe, & pæne eiuſdem magiſtros? C. Fateor ita eſſe, vt dicis; ſed cum huius libri vſus frequentior ſit, hunc cupio habere maculis omnibus perpurgatum. A. Quid autem B. noſtro videtur? B. Meam ſententiam non requiras. Odi enim horum omnium imperitiam & cæcitatem. Sed tu redde nobisquod de fragmentis reliquum eſt. Valde enim delector, cum te video inueniſſe fontes horum fragmentorum. A. Vtinam licuiſſet omnium fontes adire. neque enim adeo in quibuſdam laboraremus. Poſt concilium Ancyranum ex codice ſexdecim librorum duo capita relata ſunt, quorum initium eſt, prioris, Si quis liber; poſterioris, Vt Epiſcopi. Illud apud Burchardum, *a* & Iuonem, *b* inueni, vt ex concilio Nannetenſi; apud Anſelm. *c* vero ex Ancyrano inſcriptum. Alterum apud eoſdem Burchardum, *d* & Iuonem, *e* ex concilio Anquirenſi, cap. I. vt etiam refert Gratianus. *f* Magna pars huius poſterioris capitis reperta eſt apud Aurelium Auguſtinum in libro de ſpiritu & anima cap. XXIIX. Damaſo in concilio Romano adſcribi vidi in libro quodam Mich. Thomaſij, ex veteri libro, in quo vita eiuſdem Pontificis conſcripta eſt. (I) Marcelli Papæ fragmentum, cuius initium eſt, Nullus Epiſcopus; Iuliani Anteceſſoris eſt Nouella cap. XXIII. cap. X. Bonifacio Papæ adſcribit Burchardus. *a* Sed Iuo *b* &

a *Burc. lib. 6. c. 17.*
b *Iuo par. 10. c. 146. decr.*
c *Anſ. lib. 11. c. 54.*
d *Burc. lib. 10. ca. 1.*
e *Iuo lib. 8. tit. 6. c 6. panorm. & par. 11. c. 30. decr.*
f *26 q. 5. c. 12. Epiſcopi.*

a *Burc. lib. 1. cap. 168.*
b *Iuo par. 5. c. 278. & 369. decr.*

Bonifacio, & Nouellis: Gratianus *c* Marcello. (2) Eusebij Papæ fragmentum, Consulto omnium statuimus; Siluestri Papæ est in epilogo Romani concilij, vt etiam Demochares notat. Eusebio adscribunt Burchardus, *d* & Iuo in excerptionib. *e* Eusebio, & Siluestro Iuo in panormia, *f* & Gratianus. *g* Siluestro Anselmus Lucensis. *h* (3) Post Nicænum concilium fragmentum, cuius initium est, Iudices autem; pars est capitis xxxiv. epistulæ II. Iulij Papæ ad Orientis Episcopos, ex sententia Nicæni concilij. Iuo in Panormia *i* & Iulio, & Nicæno concilio adscribit: Anselmus *k* Iulio: Gratianus *l* Nicæno concilio. (4) Quod vero Iulij fragmentum in concilijs est, cuius initium est, De fabrica vero; Vigilio Papæ restituo in epist. I. ad Eutherum cap. IV. quod etiam Demochares notat. & recte Burchardus, *m* & Iuo in excerptionibus *n* Vigilij nomen referunt: idem tamen Iuo in panormia, *o* & Gratianus *p* Iulio adscribunt: Anselmus *q* Vigilio. (5) Aliud fragmentum, cuius initium, Cum omne crimen: non Iulij esse debet, sed concilij Bracaren. III. cap. I. testis est Ant. Demochares. Omnibus tamen canonum collectoribus placuit hæc inscriptio. Iulius Episcopis per Ægyptum: Burchardo, *r* Iuoni, *s* Anselmo, *t* Tarraconensi, *u* & Gratiano. *x* (6) B. Ne tu illos rectius in Oasin Ægypti relegaueris. C. Bona verba quæso. A. Pax sit rebus, audite cetera. Quod sequitur, Ecclesia Græcum nomen &c. Isidori Hispalen. est initio libri primi de diuinis officijs, licet Burchardus, *a* & Iuo *b* Iulio adscripserint. Duo Liberij Papæ fragmenta Theodulfus *c* sibi vindicat: alterius initium est, In his ieiuniorum diebus; alterius, Abstinendum est; quæ in concilijs accepta esse dicuntur ex codice sexdecim librorum: ea habent Burchardus, *d* & Iuo *e* falso Liberij nomine inscripta. Inepte Damasi fragmentum, cuius initium est, Calumniator si in accusatione; ab alijs Damasi verbis separatur, cum ex epist. III. sit ad Stephanum Episcopum. *f* quod etiam Demochares recte animaduertit.

c 11. q. 1. c. 8. nullus.
d Burc. lib. 3. c. 99.
e Iuo par. 2. c. 134. decret.
f Iuo lib. 1. tit. 4. c. 39 panor.
g De cõsecrat. d. 1 c. 45. consulto.
h Ans. lib 9. c. 2.
i Iuo lib. 4. tit. 11. c. 2. panor.
k Ans. lib. 3. c. 21.
l 11. q. 1. c. 4. iudices.
m Burc. lib. 3. c. 62.
n Iuo par. 3. c. 25. dec.
o Idem lib. 2. tit. 2. c. 5 panor.
p De consecr. d. 1. c. 23. de fabrica.
q Ans. lib. 5. c 91. in addit.
r Burc. lib. 5. cap. 1.
s Iuo lib. 1. tit. 4. c. 24. panor. & par 2. ca. 11. decr.
t Anselm. li. 9. cap 53.
u Tarrac. li. 5. cap. 1.
x De consec. d. 2 cap 7. cum omne.

a Burc. lib. 3. c. 1.
b Iuo li. 1. tit. 1. c. 1. panor. & lib. c. 3. decr.
c Theodulfus ad presbyteros Aurelia. cap. 42. & 43. d Burch. lib. 13. cap. 13. & 14. e Iuo par. 4. ca. 46. & 47. decret. f 2. q. 3. c. 2. & 4. q. 4. c. 2. nullus.

(7) Alterius initium est, Si quis Episcopum. Verba sunt concilij Eliberitani cap. lxxv. Carthaginensi concilio adscribunt Burchard. *g* & Iuo: *h* Damaso Gratianus. *i* (8) Quarti fragmenti initium est, Violatores canonum &c. quod non male Anselmus, *k* & Deusdedit *l* Damaso in epist. ad Aurelium Carthaginen. Episcopum referunt; Gratianus *m* vero, & liber Tarracon. *n* Damaso Papæ inscribunt; Cæsaraugust. liber *o* inscriptione caret. Ea epistula ad Aurelium exstat initio collectionis Isidori Mercatoris. B. Quid si tempora non conueniant? Multa enim sunt concilia Carthagini habita sub Aurelio Episcopo post Damasi mortem. A. Posterius ea de re agemus. Nunc finge eundem Episcopum, siue quemuis alium eiusdem nominis Damaso scripsisse, & ab eodem ita rescriptum esse. (9) Ad concilia veniamus. Fragmentum, cuius initium est, Irrita erit Episcoporum donatio; quod post concilium Valentinum Galliæ positum est, sumitur ex concilio Carthagin. IV. cap. XXXII. vt recte Iuo *p* in excerptionibus refert; licet Burchardus, *q* & Iuo in Panormia, *r* & Bernardus Papiensis, *ſ* & Gregorius IX. *a* Valentino adscribant: & Leoni Iuo in panormia, *b* & Innocentius III. *c* & Gratianus: *d* Africano concilio Anselmus. *e* Collector conciliorum editionis Coloniensis recte fontes horum verborum indicauit. (10) Post concilium Carthaginense tertium quædam fragmenta sunt incerta, quibus præponitur illud, quod Gangrensi concilio falso Gratianus, *f* & Pænitentiale Romanum *g* adscribunt, cuius initium est, Presbyter si fornicationem: concilio Hiberniensi vindicatur in libro Anselmi Lucensis Romano, *h* & vt audio, ita inscribitur a Gregorio presbytero in Polycarpi lib. IV. titulo de incontinentia clericor. Pænitentiali Theodori in veteri libro Mich. Thomasij. Et certe illud Hiberniense concilium sub eodem Theodoro Cantuariense habitum est. (11) Fragmentum, Placuit, vt vnusquisque concilio Bracarensi II. cap. VII. restituatur, oportet. licet Gratianus *i* Carthaginen. IV. esse dicat. Sic etiam erratum est in proximo huic capiti, cuius initium, Placuit, vt nullus; *k*

g *Burc. lib. 2. c. 195.*
h *Iuo par. 6 c. 240. decret.*
i *2. q. 3. c. 4. si quis.*
k *Ans. lib. 3. c. 109.*
l *Deusde. p. 4.*
m *25. q. 1. c. 5.*
n *Tarr. lib. 6. c. 21.*
o *Cæs. lib. 2. c. 36.*
p *Iuo par. 3. c. 231. decr.*
q *Burch. lib. 3. c. 170.*
r *Iuo lib. 1. tit. 10. c. 2. panorm.*
ſ *c. 1. de his, quæ cōced. sine consen. in 1. collect.*
a *c. 1. de his, quæ fiunt a Prælat.*
b *Iuo d. c. 2.*
c *c. 1. & 2 de his, quæ cōced. in 3 collect. & c 8. e. tit. Greg. IX.*
d *12. q. 2. c. 52. sine exceptione.*
e *Ans. lib. 7. c. 192. in addit.*
f *Dist. 82. c. vlt*
g *Pænit. Rom. tit. 8. c. 6.*
h *Ans lib. 8. c. vlt in Rom.*
i *1. q. 1. c. 103. placuit.*
k *c. 102 placuit, vt nullus. e. q.*

quod eiusdem Bracaren. est cap. IV. Demochares primus vtrumque erratum adgnouit. De alio fragmento, cuius initium, Si quis Episcopum; esse concilij Eliberitani cap. lxxv. dictum est: licet Burchardus, & Iuo Carthaginensi; Gratianus *l* Damaso Papæ adscripserint. (11) Aliud est, cuius initium, Vt laici contemptores; ex codice XVI. librorum, quem Burchardi collectionis esse credimus. Verba sunt tituli capitis XIV. concilij Carthaginensis primi. Capiti XV. adscribunt Burchardus, *m* & Iuo. *n* Post Bonifacij Papæ epistulas fragmentum, cuius initium est, Si inter Episcopos; Iuliano Antecessori restituendum est, Nouella CXXIII. cap. XXXIV. licet Burchardus, *o* Iuo, *p* & liber Cæsaraugustanus, *a* & Gratianus *b* Bonifacio in epistula ad Episcopos Galliæ adscribant. (13) B. Sunt alia falso eidem Bonifacio adscripta, quæ tu eidem Iuliano olim adseruisti. A. Ita est, vt dicis. Sed in his fragmentis conciliorum alia aliorum sunt. Fragmen. Nulli liceat ignorare, Trosleiani concilij cap. IV. est. Bonifacio adscribunt Burchardus, *c* Iuo, *d* liber Tarraconensis. *e* & Gratianus. *f* (14) Fragmen. Sicut omnis, concilii Toletani XI. est cap. IV. Bonifacio adscripserunt Burchardus, *g* & Iuo, *h* & Bern. Papiensis. *i* Hic finis esto.

l 2. q. 3. c. 4. *si quis.*
m *Burc. lib. 15 cap. 6.*
n *Iuo par. 16. c. 7. decr.*
o *Burc. lib. 1. cap. 57.*
p *Iuo li. 4. tit. 2. c. 10. panorm. & par. 5. c. 197. decr.*
a *Cæs. lib. 5. c. 21.*
b *6. q. 4. c. 3. si inter.*
c *Burc. lib. 11. c. 17.*
d *Iuo li. 5. tit. 3. c. 32. panorm. & par. 14. c. 87. decr.*
e *Tarr. lib. 5. cap. 4.*
f *11 q. 2. ca. 3. nulli.*
g *Burc. lib. 1. c. 131.*
h *Iuo par. 5. c. 231. decret.*
i *c. 3. de præsum. in 1. collect.*

(1) CAPVT 12. *Episcopi. 26. quæst. 5. ita in libro Romano inscribitur. Item ex concilio Anquirensi cap. 1. In notis est. Anquirensi) Sic etiam in vetustis. Burchardus & Iuo habent Ancyrensi. Verumtamen in concilio Ancyrano Græco, aut Latino, neque impresso, neque manu scripto est inuentum: licet qui tomos conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice* XVI. *librorum partialium. Scelerata) Fere eadem habentur apud beatum Augustinum in libro de spiritu & anima cap. 28. & in vita Damasi Papæ primi, quæ extat Romæ in peruetusto de vitis sanctorum codice sanctæ Mariæ maioris: vbi postquam aliqua relata sunt ex synodo Romana, in qua Damasus Macedonium, & Apollinarem damnauit: adiungitur, anathematizatos in ea synodo esse, maleficijs, superstitionibus, & incantationibus seruientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ putabant nocturno silentio cum Herodiade,*

& innumera

& innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multa terrarum spatia pertransire. Et in marg. est. Burc. l. 10. c. 1. & l. 19. credidisti quod multæ. Iuo p. 11. c. 30. Pan. l. 8. c. 75. Et vers. Illud etiam additur. De spiritu & anima c. 28. (Desideratur nomen August.) Et vers. Siquidem. August. ibid.

(2) *In editione Gregoriana inscriptio capitis 8. Nullus Episcopus. 11. q. 1. hæc est. Item Bonifacius ad Episcopos Galliæ. In margine est. Auth. nullus Episcopus. Cod. de Episcopis, & cler. Burc. l. 1. c. 168. Iuo p. 5. c. 278. & 369. Et in notis. Hoc adscribebatur Marcello: sed, vt dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codicibus Gratiani, & apud Burch. & Iuonem par. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio: & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud Iulianum antecessorem nouella 123. c. 10. quod in aliis, quæ nomine Bonifacij citantur, solet euenire. Et Iuo ead. parte c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud Iulianum.*

(3) *De consecrat. distin. 1. cap. 46. Romanis hæc inscriptio est. Item ex epistola Eusebij Papæ, & Siluestri. Consulto omnium statuimus &c. Et in marg. est. al. Consultu. Et Siluester in epilogo conc. Rom. Idem in Pontificali. Poly. l. 3. tit. 9. Ansel. l. 9. c. 2. Burc. l. 3. c. 99. Iuo par. 2. c. 134. Pann. l. 1. c. 162.*

(4) *Capitis quarti 11. q. 1. inscriptio est in eodem libro. Item ex Niceno concilio. Iudices autem alij &c. Et in marg. est. Poly. lib. 5. tit. 4. Pann. l. 4. c. 109. Et in notis. In concilio Niceno hodie canon hic non habetur: sed fuisse olim plures canones illius concilij, supra dist. 16. ca. septuaginta est adnotatum. Quorum partem refert Iulius in rescripto contra orientales, vbi numero 34. habetur hoc caput: & ex eo citatur in Polycarpo.*

(5) *Inscriptio capitis 24. Romanis de consecrat. disti. 1. hæc est. Item Vigilius Papa ad Eutherium epist. 1. c. 4. De fabrica vero &c. Et in marg. est. Poly. l. 3. tit. 6. Ans. li. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. Iuo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14. In notis. Tribuebatur Iuliano: sed ex vetustis exemplaribus restitutum est Vigilio, apud quem extat: & ex ipso citant Burchardus etiam, & Iuo.*

(6) *De consecrat. distin. 2. cap. 7. Cum omne crimen. in eod. libro inscriptio est. Item Iulius Papa Episcopis per Aegyptum. In notis additur. Apud ceteros collectores legitur, per Aegyptum missis. Sed*

in Micrologo, cap. 19. citatur ex eod. Iulio Episcopis Aegypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharensi 3. c. 1. & sententia summatim collecta in Vuormaciensi c. 4. In margin. hæc sunt. Poly. l. 3. tit. 9. Ans. l. 9. c. 53. Burch. l. 5. c. 1. Iuo p. 2. c. 11. & 12. & 85. Pann. lib. 1. cap. 147.

(7) *In eadem Gregoriana editione inscriptio cap. 2. Calumniator. 2. q. 3. hæc est. Item Damasus Papa ad Stephanum Archiepiscopum epistol. 3. Et in notis est. Verba ipsa Damasi referuntur infra 4. q. 4. c. nullus introducatur. Et in margin. 4. qu. 4. nullus introducatur. Et ex Fabiano infra 3. q 6. ca. 1. & ex Sixto infra eadem q. 8. qui crimen. Inscriptio cap. 2. Nullus. 4. q. 4. hæc est. Item Damasus Papa epistol. 3. cap. 7. In margin. est. Poly. l. 5. tit. 1. Burc. l. 16. c. 31. Pann. l. 4. c. 80. Iuo p. 6. c. 337.*

(8) *Ante caput 4. Si quis Episcopum. 2. q. 3. in eodem libro est tantum hæc vox ITEM. Et in notis additur. Sic est in plerisque vetustis codicibus. In vulgatis autem legebatur, Item Damasus Papa. Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani c. 62. & in concilio Eliberitano c. 75. Iuo citat ex Carthagin. Et in tomis concilior. adiungitur Carthagin. tertio. In marg. hæc sunt. Ans. l. 3. c. 92. Iuo p. 6. c. 240. Burc. l. 2. c. 195. In notis. Nec in fine. Sic legitur in concilio Eliberitano non in hoc tantum canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam. atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est, nisi in fine dandam ei non esse communionem. Apud Iuonem, non nisi in fine dandam ei esse communionem.*

(9) *Capitis 5. Violatores. 25. q. 1. inscriptio in eod. Gregoriano libro est: Item Damasus Papa. Et in marg. hæc sunt. Deusded. p. 4. Ans. l. 3. c. 116. Poly. l. 4. tit. vlt. (Fons non inuentus est a selectis viris.)*

(10) *Capitis 52. Sine exceptione. 12. q. 2. in eodem libro inscriptio est. Item ex epistola Leonis Papæ vniuersis Episcopis per Siciliam constitutis.* Et *in marg. Ans. l. 5. c. 69. & l. 6. c. 189.* Et *in vers.* Epi*scopus. additur in marg. In conc. Carthagin. 4. c. 31.* Et *in vers. Irrita. Ibid. c. 32. & ext. de his, quæ fiunt a præl. c. 1. Iuo p. 3. c. 231. Pann. lib. 2. cap. 86. Inscriptio cap. 1. de his, quæ fiunt a præl. est,* Ex *concilio apud Valentiam. Et in margin. Burchardus libro tertio decret. cap. 170. Iuo part. 1. cap. 231. Panormia lib. 1. c. 86. & c. 1. eodem tit. 1. compilat. Inscriptio cap. 8. e. tit. est. Idem (Innoc. 3.) Meten. Archidiacono. Tua nuper & c.* Et *in marg. Cap. 2. tit. de his,*

quæ conced. ab Episcopo sine consen. capit. in 3. compil.

(11) *Inscriptio capitis vltimi distin.* 82. *in eodem libro hæc est. Vnde in concilio Hybernensi. Presbyter, si fornicationem &c. In marg. est. Poly. l.* 4. *tit.* 39. *In notis. Caput hoc citabatur ex concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo; & alio libro manuscripto peruetusto, in quo libro sunt multi canones pœnitentiales & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hybernensi. In casu est. Sancti patres in Gangrensi concilio congregati &c.*

(12) *Est etiam caput* 102. *Placuit, vt nullus.* 1. *q.* 1. *in eodem libro ita inscriptum. Item ex concilio Bracarensi secundo cap.* 4. *In notis additur. Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat, ex Carthaginensi quarto, in quo non habetur. Inscriptio cap.* 103. *Placuit, vt vnusquisque est. Item ex eod. c.*7. *De cap.*4. *Si quis.* 2. *q.*3 *vide supra addit.*8.

(13) *In eodem libro inscriptio capitis tertij Si inter Episcopos.* 6. *q.*4. *hæc est. Vnde Bonifacius Papa* Episcopis Galliæ. *Et in notis est.* Episcopis] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus. Burchardo, Iuone, & Polycarpo: Ante a erat, populis. Simillima vero huic capiti leguntur Nouella* 123.*c.*34. *apud Iulianum antecessorem. In marg. hæc sunt. Poly.l.*5.*tit* 4. *Burch. l.* 1.*c.*57. *Iuo p.* 5. *c.*167. *Pann. l.*4.*c.*22.

(14) *Ante caput tertium Nulli liceat ignorare.* 12. *q.* 2. *in eod. libro inscriptio est. Item Bonifacius Papa. Et in marg. est. Al. ex decretis Bonifa. II. Papæ.* 6. *Capitul.c.*303. *Poly. l.*6.*tit.*15. *Burc. l.*11. *c.*17. *Iuo p.*14.*c.*87. *Pann. l.* 5. *c.* 113. (*Fontis obliti Romani sunt.*)

DE EADEM RE, ET DE ALIIS Gratiani erroribus.

Dialogus decimusquintus.

. QVID esse in caussa dicemus, cur tam multæ inscriptiones falsæ inueniantur? B. Quorundam hominum audacia, aliorum simplicitas & tarditas caussa est. Audacia eorum, qui finxerunt quædam ab aliquibus scripta esse, quæ numquam scripserunt: simplicitas & tar-

ditas eorum, qui facile crediderunt ita esse, vt in aliquo alio libro legerunt. De quibus dici potest, quod de pecorib. quæ sequuntur sui gregis alia oculis conniuentibus. Huc accedit librariorum imperitia & negligentia; qui facile, vt imperiti medici, & pharmacopolæ, aliud pro alio venditant. A. Est etiam illud addendum: quod paucos inuenias, qui huic generi studiorum operam dederint. B. Quid mirum? cum præmia nulla sint, vt his qui litium caussa discunt. Honos enim alit artes, vt aiunt. A. Quasi vero Virtus non sit seipsa contenta: & ipsa scientiæ atque veritatis indagatio aliud requirat præmium inane ac fucosas honorum imagines. Sed nos ad nostras fragmentorum reliquias redeamus. B. Non puto te his fragmentorum sportis saturaturum tot hominum millia, quot Christus quinque panibus. A. Vos duo mihi eritis pro quinq. millibus. Vasensis concilij fragmentum, cuius initium, Præcipiendum est; Nannetensis concilij est cap. VI. vt apud Iuonem *a* recte est, licet in capitis numero varietas sit. At apud Burchardum *b* Hanneren. appellatur, Varense apud Gratianum. *c* (1) Post concilium Arelatense tertium multa sunt falso inscripta capita. I. Præterea placuit; Arausici concilij verba sunt capit. XXII licet Gratianus *a* Arelaten. IV. esse dicat. (2) II. Sciendum est; concilij Trosleiani est capit. IIX. licet Arelatensi adscribant Burchardus, *b* & Iuo, *c* & Gratianus. *d* III. Prouidendum; Arelatensis IV. est sub Carolo cap. VI. IV. Vt Episcopi prouideãt; Vormaciensis concilij verba sunt capit. LIX. V. Viduæ si priusquam; est concilij Toletani III. cap. X vt recte Demochares alicubi notat. Et Burchardus, *e* & Iuo *f* Toletano concilio adscribunt: Gratianus *g* eidem, & Arelatensi. (3) Post Felicis tertij epistulas fragmentum, Acacius non fuit: Gelasij Papæ est in epist. ad Faustum. & Gelasio inscribit liber Tarraconen. *h* sed Gratianus *i* & Gelasio & Felici. (4) Post concilium Tarraconense verba illa Dictum est nobis &c. concilij Cabilonen. sub Carolo sunt cap. XXVII. licet Burchard. *k* & Iuo, *l* & Gratianus *m* Tarraconensis esse scripserint. sine inscriptione referunt Ca-

a *Iuo par. 3. c. 222. decret.*
b *Burc. lib. 3. c. 159.*
c *13. q. 2. c. 15. præcipiendum.*

a *Dist. 28. c 7. preterea.*
b *Burch. li. 8. cap. 51.*
c *Iuo lib. 3. tit. 17. cap. 19. panorm. & par. 7. c. 69. decret.*
d *27. q. 1. c. 37. sciendum.*
e *Burc. lib 8. c 44.*
f *Iuo par. 7. c. 62. & par. 8. c. 18. & 19. decr.*
g *27 q. 1. c. 38. vidua. & 32. q. 2. c. vlt.*
h *Tarrac. li. 1 c.*
i *24. q. 2. c. 1. & 3. Acacius.*
k *Burc. lib. 4. c. 50.*
l *Iuo lib. 1 tit. 3. c. 9 panorm. & part. 1. c. 244 decr.*
m *De con'ecr. d. 5. c. 8. dictum.*

pitularia Imperatorum. *n* (5) Inepte post Anastasij Papæ Minoris epistulas fragmentum, Sane Thessalonicen. Episcopi: quod est Anastasij bibliothecarij in chronicis, refertur. Fuit autem his temporibus Hadriani secundi, longe posterior Anastasio Papa. Deusdedit, *o* & Gratianus *p* recte ex chronicis Anastasii ea verba referunt. (6) Quod vero sequitur, Qui potest obuiare: Eleutherio restituatur oportet, epist. singulari, & Damaso epist. III. Anastasio, & Damaso adscribunt Anselmus, *q* & Gratianus. *r* (7) Post concilium Ilerdense fragmen. Si quis in infirmitate: concilii Triburiensis est cap. XXXIII. vt alio die diximus: *s* sed Burchardo, *t* Iuoni, *u* & Gratiano *x* Ilerdensis esse persuasum est. Post concilium Aruernense ex codice XVI. libror. fragmen.. Quicumque Episcopus alterius &c. Toletano IV. cap. XXXIII. restituo: neque Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Anselmus, *c* & Gratianus *d* Aruernensis esse referunt, sed Toletani alicuius concilii. In eo tamen mendum est apud Gratianum, & apud Iuonem in panormia, quod cum negatione referunt illa verba: quamuis secundum ius legis, eius non videatur esse diocesis. Tolli enim NON debet, ex conciliis, & Burchardo, & cæteris. (8) Aliud fragmen. Vt nullus viuente: Aurelianensis V. est c. XII. non Aruernensis concilii, vt falso putant Burchardus, *e* Iuo, *f* & Gratianus. *g* (9) Hic sit fragmentorum finis. Sed quia B. noster de audacia quorundam locutus est, qui finxerunt quædam ab aliquibus esse conscripta, quæ nunquam ab eisdem scripta sint: exemplum sumamus a sexta synodo, quæ cum canones nullos ediderit: a Græcis dicatur c. II. edidisse, vt superioribus diebus vidimus: a Latinis in tribus editionibus Coloniensib. nouem canones scripsisse referatur, vt in vetusto codice monasterii sancti Bauonis vrbis Andegauensis, siue Gandauensis Flandriæ repertum est. Vbi postquam de sexta synodo dictum est, adduntur hæc verba: qui condemnata hæresi præfata, scripserunt nouem capitula inferius annexa. Caput primum. Si quis presbyter inuentus fuerit &c. Post quintum caput additur. De instructione bonorum operum. Caput

n *Capit. lib. 7. c. 53. in addit.*
o *Deusded. cap. 1.*
p *16 q. 7. c. 15. Iane.*
q *Ans. lib. 13. c. 19.*
r *23. q. 3 c. 8. qui potest.*
s *Dial. 4.*
t *Burc. lib 2. c. 15.*
u *Iuo lib. 3. tit. 5. c. 1 panor. & par. 6. cap 34. decr.*
x *Dist. 55 c. 10 si quis.*
a *Burc. lib. 1. c. 67.*
b *Iuo libr. 2. tit. 6. ca. 4. panorm. & par. 3. c. 131. & par. 5. c. 175. dec.*
c *Ans. lib. 5. c. 28.*
d *16. q. 3. c. 4. quicumque.*
e *Burc. lib. 1. c. 186.*
f *Iuo par. 5. c. 302. decret.*
g *7. q. 1. in prin.*

sextum. Ex Ganden. rubeo libro secundo numero cxxxv. dicitur esse ex concilio Vuormacien. Cum ergo omnium &c. B. Cur tu igitur huic rubeo libro non credis, & Vormacienses hos canones appellas, aut illi vetusto Bauonensi, & sextæ synodo restituis? A. Quia inueni certiora veritatis vestigia. B. Quænam autem ea sunt? A. Hæc ipsa nouem capita reperi Theodulfi esse Episcopi Aurelianensis, qui Ludouici Pii Imperatoris temporibus vixit, & patris eius Caroli Magni. reliquit is aliquot capita, quæ ad presbyteros Aurelianenses inscribuntur, de quib. dictum est, cum de Eutychianis fragmen. ageremus. Capitis XVI. initium est, Si quis presbyter &c. capitis XXI. Cum ergo omnium &c. sic omnia sunt totidem verbis conscripta. C. Non potuit Theodulfus ea sumere ex sexta synodo? A. Minime potuit: cum sexta synodus nullos ediderit. C. At ex Vormaciensi synodo? A. Quære prius canones hos in Vormaciensi synodo, & nusquam inuenies. Quod si Vormaciensis synodi sunt: cur ille fallax scripsit sextæ synodi Patres scripsisse hæc nouem capitula? B. Coniungi his possunt illa Hadriani nomine capita ad Ingelramnum, quæ cum Hadriani nihil habeant, eius nomine feruntur. A. Recte admones. De his satis est in notis scriptum. C. Estne aliquid, quod ad falsas inscriptiones Gratiani illinc elici possit? A. Permulta sunt, quæ te malo illic legere. Sed habetne alia B. noster, quæ contra Gratianum obiciat? B. Incidi nuper in quasdam Romanæ scholæ notas, de quibus si pateris, alio die proferam aliqua, conferrique poterunt cum his, quæ Antoninus Florentinus reprehendi solere scribit. Hodie de quibusdam dicam, quæ quamuis ita sint in veteribus libris, vt Gratianus refert; tamen aut male interpretatur, aut non debuerunt ab eo edi: vt pote quæ magis noceant, quam prosint. Quid enim nobis illa prosunt ex Toletano concilio? *a* Is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habet, a communione non repellatur? A. Hæc ante Gratianum *b* retulerant Rabanus, *c* & Iuo. *d* B. Socios criminis laudas. Vide, quid editum sit in Panormia Iuonis, quod etiam in aliquibus

a *Tolet 1. c. 17.*
b *Dist. 34. c. 4. is qui.*
c *Raba. c. 10. panit.*
d *Iuo libr. 6. tit. 3. ca. 6. panorm. & part. 8. c. 64. decr.*

Gratiani libris legi Qui non habet vxorem, loco illius concubinam habere debet. C. O impudentem interpretem! B. Nec placet, quod suffectum est, habere licet: aut quod in Iuonis excerptionibus posuerunt. Vt habens concubinam, si alia non vtatur, communione non priuetur. Non ignoro duplex esse concubinarum genus, duplex etiam vxorum. Vxores, quæ sine dotalib. instrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuisse. De his possumus Toletani concilij verba interpretari. (10) Quid illa, quæ videntur ex Nicolaitarum hæresi manasse? Græcorum sapientissimus ait, communia debere esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt sine dubio & coniuges. Hæc Gratianus *a* ex Clementis epist. v. A. In Anselmi veteri libro *b* hæc de coniugibus non sunt. Omittuntur etiam in melioribus Clementis libris, sed sumuntur, ni fallor, ex Recognitionibus Clementis. B. Tollentur hæc, aut notabuntur in Romana editione. (11) Iam illa, quæ de Primiflaminibus & Archiflaminibus & aliis in notis ad Hadrianum *c* obscura tibi esse dixisti, tollenda esse censeo. Sint licet in epistulis Clementis prima, Anacleti secunda, Stephani secunda, & Leonis IX. epist. III. & apud Gregorium VII. *d* & Burchardum, *e* & Iuonem, *f* & Anselmum, *g* & Gratianum, *h* & in libro Cæsaraugustano. *i* C. Non te hic tantus veterum Patrum cõsensus deterret? B. Non audeo ego hæc falsa esse dicere, vt in Ant. Contij libris de epistulis ante Siluestrum scriptum legis: sed hoc defendo; quamuis ea vera essent, scribi non debuisse: cum illis omissis, quæ crucem lectoribus afferunt, vt Maro dicebat, ius Pontificium melius traderetur. (12) His non dissimilia sunt, quæ de purgatione vulgari referuntur. Qui presbyterum occiderit, si seruus est, super duodecim vomeres feruentes se expurget. Hæc verba sunt concilij Maguntini sub Rabano cap. XXIV. Referunt Burchardus, *a* & Iuo, *b* & Palea, *c* & Pænitentiale Romanum, *d* & Bernardus Papiensis. *e* Sed Raimundus in Gregoriana collectione *f* recte ea verba omisit, (13) Ex concilio Triburiensi c. XXII. Feruenti aqua, vel cãdenti ferro se expurgat nobilis homo

a 11. q. 1. c. 2.
b Ansf. lib. 7. cap. 1
c Hadr. c. 23.
d Lib. 6. epist. 35. regist.
e Burc. lib. 1. c. 155.
f Iuo li. 4 tit 3. c. 1. panorm. & par. 5. ca. 53. decr.
g Ansf. lib. 6 ca. 105. & 106. & 109
h Dist. 80. c. 2. & 2. & dist. 99. c. 1 & dist. 21. in prin.
i Cæs. libr. 2. cap. 73.

a Burc. lib. 6. c. 7.
b Iuo par. 10. c. 136. decr.
c 17. q. 4. c. 24. qui presbyterii.
d Pænit. Rom. tit. 1. c. 1.
e De purga vulg. c. 2. in 1. collect.
f c. 2. de pænit. Gregor. IX.

vel ingenuus, si deprehensus fuerit in furto, aut periurio, aut falso testimonio, vt si ingenuus non esset. Referunt Burchardus, *g* & Palea, *h* & Bernardus Papiensis. *i* Omisit Raimundus in Gregoriana collectione. *k* (14) C. Tu non Gratianum, sed Paleam erraffe ostendisti in hoc genere purgationis. B. Hæc Gratiani sunt. Si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negauerint & orāt sibi cōcedi, vt alter illorum vtrosq. iudicio diuino purget: si vnus in hoc ceciderit, ambo rei habeātur. Sunt hæc verba cōcilij Salegūstadiensis c. xiv. quod post Burchardi collectionē inuenies, & hoc caput referunt Iuo, *l* & Gratianus. *m* Illa sunt concilij Vormaciensis cap. xv. Sæpe contingit, vt in monasterijs monachorum furta perpetrentur: missa ab Abbate celebretur, aut ab alio presbytero, & omnes communicentur in hæc verba: Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem. Hæc in concilijs sunt, vt cuncta prius dicta, & apud Burchardum, *n* & Gratianum. *o* (15) Sed hæc omnia sunt illorum temporum sordib. adscribenda. Sunt alia his similia, de quib. alio fortasse die dicendum erit. Hoc nolo differre, quod Gratianus *p* refert ex Hyeronimo in epist. ad Titum cap. 1. Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. & quæ sequuntur. quæ etiam habet Anselmus *q* Totus ille Hieronymi locus, nisi plenius scribatur, & cum alijs Hieronymi scriptis conferatur, nocere magis, quam prodesse potest. (16) Democharis ad extremum verba referam in antidoto Gratiani Indicis. Pleraq; sunt fateor in his Decretis iam obsoleta, & quæ a præsenti consuetudine ecclesiastica abhorrent, nonnūquam etiam vt videtur, inter se ex diametro pugnantia &c. A. Ne tu B. magnum Democharis testimonium contra Gratiani lucubrationes attulisti. Cui responderi potest, vt aliquibus alijs quæ recitasti, Gratiani scopum fuisse, omne genus decretorum referre, & hac de caussa Concordiam discordantium canonum appellasse. De alijs, quæ B. Antoninus, & Romanæ scholæ notarunt, te libenter audituri sumus.

g *Burc li. 16. c. 19.*
h *2. q. 5. ca. 15. nobilis.*
i *c. 1. de purg. vulg. in 1. collect.*
k *c. 1. de purg. can. Greg. IX.*
l *Iuo par. 15. c. 178. decret.*
m *2. q 5. c. 25. statuit.*
n *Burc. lib. 11. c. 66.*
o *c. 23. sæpe. e. qu. 5.*
p *Dist. 95. c. 5. olim.*
q *Ans. lib. 7. c. 119. & 120.*

(1) CAPVT 15. *Præcipiendum est.* 13. q. 2. *in Gregoriana editione ita inscribitur. Item ex concilio Varensi. In marg. est. Burc. l. 3. c. 159. Iuo p. 3. c. 222. In notis. Extat in concilio Nannetensi c. 6. ex quo citatur a Burchardo, & Iuone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi, seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem concilior. est in Vasensi c. 3.*

(2) *Inscriptio cap. 7. Præterea placuit. distinct. 28. hæc in eodem libro est. Item ex eodem tertio. (Est autem cap. 6. inscriptio. Item ex concilio Arelat. 2. c. 2.) In notis hæc sunt. In Arelatensibus quæ extant, hic ipse penitus canon non inuenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine. (Desideratur fontis index.)*

(3) *In eodem lib. cap. 38. cau. 27. q. 1. inscriptio est. [Item] Palea. Viduæ, si priusquam &c. (Capitis 37. inscriptio est. Item ex concilio Arelatensi) In marg. hæc sunt. infra 32. q. 2. hoc sanctum. ex concil. Toletano 3. c. 10. Iuo p. 8. c. 18. & 19. Inscriptio cap. vlt. 32. q. 2. hæc est.* E *contra in concilio Toletano 3. c. 10. Hoc sanctum. In marg. est Burch. l. 8. c. 44. Iuo par. 7. c. 62. & par. 8. c. 18. & 19.*

(4) *Gratiani verba sunt in libro Romano ante caput 1. cau. 24. q. 1. Vnde cum Achatius &c. quereretur; contra Gelasius scribit dicens. Achatius non est factus &c. In notis hæc sunt. Sententia huius capituli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, id est, Achatius, quamuis verba discrepent. Inscriptio cap. 3. est. Item Felix Papa, Achatius non fuit noui &c. In marg. est. Polyc. lib. 1. tit. 16.* E*t in notis. Polycarpus li. 1. ti. 16. citat ex Gelasio. apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

(5) *De consecrat. distin. 5. cap. 8. Dictum est. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Tarraconensi c. 6. In notis additur. Burchardus etiam, & Iuo citant vt Gratianus. Habetur autem in Cabilonen. 2. cap. 27. vsque ad vers. Quia bis. & in Capitularibus adiectis c. 53. In marg. hæc sunt. Burch. l. 4. c. 50. Iuo par. 1. c. 244. Pann. l. 1. c. 121.*

(6) *Capitis 15. Sane Thessalonicensi. 16. q. 7. inscriptio in eodem lib. est. Item ex Chronico Anastasii bibliothecarij. In notis est. Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasii bibliothecarij in ijs, quæ de Anastasio Imperatore narrat. multaque ex ipso originali sunt emendata.*

(7) *Inscriptio capitis octaui. Qui potest. 23. q. 3. in eodem libro*

R

Romano hæc est. Item Anastasius, & Damasus Papa. In marg. hæc sunt. Damasus epist. 3. ad Stephan. c. 8. supra dist. 83. error. & dist. 86. facientis. Polyc. l. 7. tit. 11. Ans. l. 13. c. 19. Inscriptio cap. 3. Error. dist. 83. est. Item Innocentius. In marg. est. Deusdedit p. 2. Eleuterius Papa ad Galliæ prouincias, & Orientales in epist. ad Iulium, & Aegyptij in epistol. ad Felicem II. Inscriptio cap. 3. dist. 86. est. Item Ioannes VIII. Facientis culpam &c. In margin. hæc sunt. Greg. l. 7. reg. epist. 114. indict. 2. Pelagius 2. epistol. 3. Eleuterius sup. dist. 83. c. error. 2. qu. 7. negligere, & 23. qu. 3. c. qui potest. Iuo p. 6. c. 115. In notis additur. Caput hoc ex varijs sententijs hinc inde collectis confectum est: quar. prima vsque ad vers. emendare, sumpta est. ex epist. B. Gregorij 114. lib. 7. indict. 2. Theodorico, & Theoberto Regib. Francor.

(8) Ante caput quartum. Quicumque Episcopus 16. q. 3. in eodem libro hæc verba sunt. Item ex eodem c. 33. (quæ ad Tolet. 4. referuntur) In marg. hæc sunt. Poly. l. 3. tit. 12. Ans. l. 5. c. 28. Burc. l. 1. c. 67. Iuo p. 3. c. 131. & p. 5. c. 175. Pann. l. 2. c. 67. Ad illa verba, quamuis secundum ius legis, eius non videatur esse diocesis &c. additur in notis. In concilio impresso cum manuscriptis collato legitur, quia secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis, admittenda non est &c. Iuo autem in tertia parte etiam clarius post vers. (scribe ver. vel verbum) possederit, sic habet. eam teneat: quia secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis, & admittenda non est &c. Burchardus autem, quamuis secundum ius legis, eius videtur esse diœcesis. In Pannormia vero quemadmodum apud Grattianum. Prouinciam) Auctor glossæ interpretatur, id est, diœcesim: & in varijs concilior. editionibus & duobus codicibus. Vaticanis legitur parochiam. qua voce sæpe diœcesis significatur, vt in canone Apostolor. 14. Episcopo non liceat alienam parochiam propria relicta peruadere: & in concilio Antiocheno ca. 21. vocem παροικίας alij verterunt parochiam, alij diœcesim. omninoque in Toletanis hæ voces confunduntur, vt in Tolet. 3. c. 20. & Tolet. 4. c. 32. & 35. & Brachar. 2. c. 2. Et in huius capitis initio vox diœcesis partem quandam, id est, parochiam significat. Verum in codice concilior. Lucensi Regio, & vetustis exemplaribus Gratiani, & Pannormiæ, & apud Iuonem par. 5. in marg. est prouinciam.

(9) Grattianus 7. q. 1. in prin. in eodem libro ita scribit. Quod

autem viuente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex cõcilio apud Aruerniam celebrato definitum est, in quo legitur, Vt nullus viuente &c. In marg. hæc sunt. In concil. Aurelianen. 5. c. 12. Burch. l. 1. c. 186. Iuo p. 5. c. 302. Et in notis. Aruerniam] Burchardus etiam & Iuo citant ex Aruernensi c. 13. extat autem in Aurelian. quinto c. 12.

(10) *Capitis quarti, Is qui non habet. distin. 34. inscriptio in Romano libro est. De hoc dicitur in concilio Toletano 1. c. 17. Sequitur mox miniatis litteris. Qui non habet vxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur. In marg. hæc sunt. Iuo par. 8. c. 64. Pannor. lib. 6. cap. 49. Et in notis. Integer concilij canon, qui apud Iuonem quoque, & in Pannormia refertur, est hic: Si quis habẽs vxorem &c. Neque vero omne concubinar. genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur, nihil opus est referre. Certe Iustinianus nouella 18. c. 5. (vt est apud Iulianum antecessorem) quasdam concubinas comparat quodam modo vxoribus; quæ sine dotalium tabularum sollemnitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est, quod scripsit Beatus Augustinus in libro de bono coniugali, & refertur infra 32. q. 2. c. solet. In quib. hæc tria erant necessaria &c. quamuis sic habitam non audeat appellare vxorem; quia non interuenerunt instrumenta dotalia, & alia, quæ iure ciuili, & canonico requirebantur, vt esset legitima vxor: quod habetur in prædicta nouella 18. & infra 30. q. 5. c. aliter. Itaque huiusmodi mulieres, cum non essent vxores, vocabantur concubinæ: sed ob illa tria, ac præcipue, quod in affectu maritali permanere statuerent, permittebatur ipsis communicare; habebanturque tamquam vxores minus solemniter ductæ. Et hoc est, quod hic & in sequ. capite dicitur, pro vxore, & loco vxoris habere concubinam: Idque Gratianus ipse ad finem cap. præced. parag. concubina, indicauit. Nam concubinarum ad tempus adhibitarum etim si filiorum procreandorum causa haberentur, plane illicitus erat concubinatus: quod asserit idem B. August. cap. Audite. infra eadem & in eodem libro de bono coniug. c. concubinæ. infra 32. q. 2.*

(11) *Inscriptio capitis secundi Dilectissimis. 12. q. 1. in eod. libro hæc est. Item Clemens in epistola quinta. Et in marg. est. Ans. ibid. (hoc est, l. 7. c. 1.) Vers. Deniq. ita scribitur. Deniq. Græcor. quidam*

sapientissimus hæc ita sciens esse, ait, communia debere esse amicor. omnia. [*In omnibus autem sunt sine dubio, & coniuges*] Et *in notis. Verba hæc absunt ab originali in recentioribus concilior. editionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus vno Vaticano, altero bibliothecæ S. Marci Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam heretici quidam volebant in Christianam religionem inuehere. Ita enim scribit* Epiphan. *hæresi* 32. *Primum quidem, quod ipse* Epiphanes, *cum patre suo, & sectæ antistite Carpocrate &c. Verum apud veteres etiam Christianos hanc vxorum communionem vehementer damnari solitam Tertullianus in apologetico euidenter testatur his verbis. Omnia indiscreta sunt apud nos præter vxores &c.*

(12) *His verbis vtitur Gratianus in eodem libro initio distin.* 80. *Loca vero, in quibus Primates &c. sunt ordinandi, hæc sunt secundum Lucium Papam, & Clementem, atque Anacletum. Ait enim Lucius Papa. Vrbes & loca &c. In marg. est.* Extat apud Stephanum 1. *epist.* 2. *c.* 5. *Ans. l.* 6. *c.* 128. Et *in scholijs. Loca) hic intitulatur* 80. *distin. &c.* Et *quidem primates ibi constituuntur, vbi olim ponebantur protoflamines gentilium. Archiepiscopi, vbi archiflamines.* Episcopi, *vbi eorum flamines &c. Capitis secundi inscriptio est. Item Clemens Papa ad Iacobum epist.* 1. *In illis vero ciuitatibus in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant &c. In marg. est. Leo IX. epist.* 3. *Polyc. l.* 2. *tit.* 22. *Burch. l.* 1. *c.* 155. *Ans. l.* 6. *c.* 113. *Primi flamines) al. Archiflamines. Distin.* 99. *cap.* 1. *inscriptio est. Vnde Anacletus Papa ait ad* Episcopos *Italiæ epist.* 2. *Prouinciæ multo ante Christi aduentum tempore diuisæ sunt &c.* Et *in marg. est. Iuo par.* 5. *c.* 53. *Pann. l.* 4. *c.* 23. Et *in notis. Hoc caput integrum repetitur a Greg.* VII. *lib.* 6. *reg. ep.* 35. *Rothomag. Turonen. ac Senonem. Archiepiscopis scripta, ex qua, & orig. nonnulla sunt restituta. Gratiani verba sunt distin.* 21. *in prin. vers. Horum discretio.. Horum, inquit, discretio a gentilibus maxime introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant.*

(13) *Capitis* 24. *Qui presbyterum.* 17. *q.* 4. *in eodem libro inscriptio est.* [*Item ex concilio Moguntino sub Rabano c.* 24.] *Palea. In marg. est. ext. de pænit. & remiss. c.* 2. *Burc. l.* 6. *c.* 7. *Iuo p.* 10. *c.* 136.

In notis est. Hæc Palea in vno tantum Vaticano Gratiani codice habetur. Inscriptio cap.2. de pænit. & rem.est. Ex concilio Mogũtinen. Et *in marg.est. Habetur in synodo Maguntina sub Rabano Archiepiscopo c.24. refert Burch.l.6.c.7. Iuo par.10.cap.136. & Grat.siue Palea 17.q.4.c. qui presbyterum.*

(14) *Ante caput 15. Nobilis homo. secunda quæst.5. in eodem libro hæc verba sunt. [Item in concilio Triburiensi] Palea. In marg. est. ext. de pur. can. c.1. Burc. l. 16. c.19.* Et *in notis. Burchardus etiam citat ex concilio Triburien.cap.10. & in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia. Inscriptio cap.1. de purg. cano. est:* Ex concilio Triburien. *In marg. hæc sunt. Referunt Burch.l.16.decr. c.19. & Grat. siue Palea 2.q.4. (scribe 5.) c.15. & habetur c.1.tit.de purg. vulg. in 1. compil.*

(15) *In eodem libro Romano inscriptio cap. 25. Statuit quoq. 2. q. 5. hæc est. Item in eod. c.14. (hoc est, in Salegustadiensi concilio)* In *marg. est. Burch. ibid. (id est, in fine operis)* Iuo *p.15.c.180. Inscriptio cap.23.e.q. est. Contra in concilio Vormaciensi c.15. Sæpe contingit, &c. Et in marg. Burc. l.11.c.66. In notis. Sic expleta Missa) In hoc capite addita sunt nonnulla verba ex concilio, quæ a collectoribus videbantur omissa. Sed hoc loco satis visum est, varietatem indicare. Nam in concilio ipso sic legitur. Et sic in vltima missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.*

(16) *Gratiani verba sunt ante caput quintum distin.95. in Gregorianis libris. Item Hieronymus ad caput primum epistolæ ad Titũ, ad ea verba (& cõstituas.) Olim idem erat presbyter, qui & Episcopus. In marg. est. Idem ergo est presbyter. Et Ans.l.7. cap.127. Poly.l.2.tit.39. Rubrica scriptum est. Presbyter idem est, qui Episcopus, ac sola consuetudine præsunt Episcopi. (Hæc miror non fuisse notata.)*

DE BEATI ANTONINI CENSVRA in Gratianum, & de Romanorum selectorum sententia.

Dialogus decimussextus.

A. QVID est, quod dicebas B. Antoninum in Gratiano reprehendere? Habesne eius librum? B. Et librum habeo, & schedam locorum, quæ selecti quidam viri Romæ notarunt. A. De singulis ab Antonino scriptis videamus, quid ille dixerit, quid mox Romani addiderint. B. Beatus Antoninus Florentinus, vt nosti, Antistes in Summæ maioris quarta parte titulo xi. cap. IIX. post Petri Lombardi Parisiensis Episcopi, quem Magistrum sententiarum appellant, XIV. articulos perscriptos, in quibus communiter non tenetur, de Gratiano sic ait: In decretis quædam ponit Gratianus, quæ non tenentur, quædam alia a concilijs vel summis Pontificibus edita, quæ sunt reuocata, seu immutata per consuetudinem generalem contrariam, & abrogata. Mox addit exemplum iejunij quadragesimæ, quod clerici seruare tenebantur a sexagesima: hodie non seruant, sed initium faciunt ieiuniorum vt laici. A. Hoc idem Gratianus ait distin. IV. excepta voce, sexagesima; pro qua vocem, quinquagesima, substituit. B. Romanis videbatur tollendas esse has voces Gratiani (ieiunandi propositum susciperent, &) quod non displicet. Damasus in Telesphoro ait. Hic constituit, vt septem hebdomadis ante pascha ieiunium celebraretur. Et Ambrosius in sermone non edito de sexagesima. Quadragesima, inquit, sex septimanas habet, cui addidit Telesphorus Pontifex septimam hebdomadem, & vocatum est hoc tempus quinquagesima. Quæ verba etiam Anselmus *a* refert. A. Id statutum esse clericis, dicendum est ex Telesphori epist. 1. cuius verba referunt Iuo, *b* & Anselmus,

Dist. 4. c. 3. & 4. & vlt. cap. 3 p. leges. dist. 4.

Dist. e c. 5. quadragesima.

a *Ansel. libr. 7. cap. 166.*
b *Iuo li. 2 tit. 14. c 1. pan. & par. 4. c 25. dec.*

c & liber Cæsaraugustanus, *d* & Tarraconensis, *e* & Gratianus. *f* (1) B. Alterum exemplum adfert Antoninus de rogationum diebus quibus erat ab operibus cessandum, & ieiunandum ex concilijs Lugdunensi & Aurelianensi, quæ refert Gratianus de consecratione distin. III. c. I. & III. *g* A. Concilium Lugdunense non exstat, sed refertur a Burchardo *h* & Iuone *i* Et in concilio Maguntino cap. XXXVI. idem fere statuitur, sed nihil de rogationib. dicitur. neque aperte in Capitularib. Caroli, & Ludouici. *k* Sed Aurelianense concilium de rogationibus ita statuit c. XXIX. in Coloniensi editione, in collectione Isidori Mercatoris capit. XXIV. Rogationes, id est, litanias ante ascensionem Domini placuit celebrari, ita vt præmissum triduanum iejunium in dominicæ ascensionis sollemnitate soluatur. B. Romani varietatem notarunt: pro præmissum, alibi scriptum, post missam: quæ mihi scriptura non probatur: licet eam Iuo *l* adgnoscat. C. Quænam est dominica ascensionis, an quæ post ascensionem est? an ea, quæ ascensionem præcedit? B. Neutra in hoc capite. sed dominicæ ascensionis sollenitas dicitur, ipsa dies ascensionis Domini. C. Cur libro VI. Capitularium dicitur, *m* Post dominicam dies tres. In ascensione domini diem vnum? B. Suspicor desiderari litteram V post vocem, dominicam: vt significetur post dominicam quintam. A. Placet opinio tua. Et lib. I. Capitularium Litania maior ante ascensionem Domini constituitur. Sed perge, quod cœperas. De his enim rogationibus recte Antoninus notat, aliud in his concilijs præscribi, quam quod vsus receperit. (2) B. Idem inquit, de hebdomada sancta, & hebdomada paschæ quæ erant in præcepto, quoad cessationem ab operibus vt in dicto concilio Lugdunensi. A. De hebdomade sancta nihil Gratianus retulit: nihil ante eum Burchardus, & Iuo. nihil est in dicto concilio Maguntino, neque in Capitularib. De paschatis hebdomade omnes fere eadem scribunt. In concilio tamen Maguntino quatuor dies tantum cum omni honore celebrari decernitur. At feria quinta dicitur licentiam esse arandi ante missam, & seminandi, &

c Ans. lib. 7. c. 165.
d Cæs. lib. 21. c. 20.
e Tarr. lib. 4. c. 60.
f Dist. 4. c. 4. statuimus.
g De consecr. d. 3. c. 1. & 3. rogationes.
h Burc. lib. 2. c. 77.
i Iuo par 4. c. 14. dec.
k Capit. lib. 1. c. 164. & lib 2. c. 35. & lib. 6. c. 186.
l Iuo par. 4. c. 11. dec.
m d. c. 186.
De consec. d. 3. c. 1.

hortum, & vineam excolendi, & sepem circumcludendi. Ab alio opere cessandum. Post missam vacandum ab omnibus. B. Post hæc de litteris dimissorijs refert, quæ Gratianus distin. lxxiii. diligenter scripsit, quæ nomine Attici Constantinop. Episcopi in concilijs sunt post Chalcedonensem synodum. Eadem referunt Iuo, *a* & Anselmus. *b* Sed & formulas earum litterarum, quas Gratianus conscripsit, habent Burchardus, *c* Iuo, *f* & Anselmus: *g* qui alias quoq. addunt, & Romani alias se pollicentur adiecturos. Hæc quasi vsu abrogata improbat Antoninus, quod ad eam formulam attinet, quæ tradita dicitur in synodo Nicæna litteris quibusdam Græcis adiectis. Ipsas litteras dimissorias necessarias esse ait clericis peregre profectis, vt distin. lxxii. cap. 1. *h* in quo multorum negligentiam reprehendit. A. Laudo id quidem: sed ex veteri formula duo elicio: alterum est, Episcopis linguæ Græcæ cognitionem fuisse necessariam; alterum, tempore Nicænæ synodi Indictionis numeros in vsu fuisse. Indictionis enim mentionem fieri in hac formula video. B. In ecclesiarum consecratione iubentur Episcopi Græcas litteras & Latinas in pauimento scribere. Qui eas ignorassent, quo pacto scripturi fuerant? C. Cum in Græcia Nicæna synodus habita fuerit, mirandum non est, Græcis litteris iussisse hæc conscribi. Quæ vero in consecrationibus iubentur fieri, satis esse aiunt, si cœperit vel duas litteras scribere, quæ vtrique linguæ communes sunt. (3) B. Sequitur de sacramentis a ieiunis tantum præstandis in iudicio, quod etiam vsu abrogatum esse dicitur. A. Quæ Cornelio Papæ falso adscribunt Burchardus, *a* Iuo, *b* Anselmus, *c* & Gratianus: *d* vt antea diximus, *e* non Cornelij verba sunt, sed Caroli Magni in Capitularib. *f* quod etiam Iuo *g* agnoscit. Illic ita scribitur. Sed & nobis honestum videtur, vt qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honestate, & timore Dei. His verbis, nobis honestum videtur, nulla legis coactio est, sed admonitio est non inepta. Quod vero ille in sanctis dixit, cur in iudicio Antoninus interpretetur, caussam nullam video. (4) B. Additur ab eodem.

Dist. 73. in princip.
a *Iuo par. 6. c. 433 decret.*
b *Ans. lib. 6. c. 116.*
c *Burc. lib. 2. c. 217.*
f *Iuo par. 6. c. 434. & 435. decret.*
g *Ans. lib. 6. c. 117.*
h *Dist. 72. c. 1.*

a *Burc. lib 12. c. 12.*
b *Iuo li. 8. tit. 8. c. 31. panor. & part. 12. c. 69 decret.*
c *Ans. lib. 11. c. 64.*
d *22. q. 5. c. 16. honestum.*
e *Vide dialog. 13. in add. 9.*
f *Capit. lib. 1. c. 63.*
g *Iuo d par. 12 c. 33.*

ab eodem. In quadragesima, in aduentu, in diebus dominicis non exigantur, vel exhibeantur sacramenta, sollemnia scilicet, vt in iudicio, & similia. Quod etiam ait esse abrogatum consuetudine. A. Plenius hæc, ni fallor, Burchardus, *h* & Gratianus *i* ex concilio apud sanctum Medardum, & sine inscriptione liber Tarraconensis. *k* Sed fontes non inueni. A septuagesima vsque ad octauam paschæ, ab aduentu Domini vsque post consecratos dies, sic enim illi duo habent; Gratianus vsque ad octauam Epiphaniæ, & in ieiunijs quattuor tempor. & in litania maiore, & in diebus rogationum. & in diebus dominicis, nisi de concordia, & pacificatione, nullus semper sacra iurare præsumat. (5) B. Vis dicam libere, quod sentio? A. Dicas licet. B. Hæc, & alia quæcunque ex incertis libris sumpta, pro non scriptis habeantur. A. Censura grauis est tua. Sed Antonini cetera redde. B. Multa inquit, antiquo iure edita, quæ Gratianus notat, postea immutata sunt. vt de electione Romani Pontificis, item de aliorum Episcoporum electione. Namque non soli Cardinales olim Pontificem eligebant; neque soli Canonici ecclesiæ cathedralis Episcopum, sed adhibebantur alij religiosi viri: & a Metropolitanis confirmabatur electio, antequam Romani Pontifices ecclesiarum cathedralium prouisiones sibi reseruassent. A Nota res est, & de his plura in Gregoriana, & alijs collectionibus dicuntur. Ex quibus apparet multa esse apud Gratianum superuacanea: sed eadem antiquitatis cognoscendæ caussa legenda sunt. B. Sequitur de ætate ordinandorum, & de interuallo seruando in ordinatione. A. Hæc etiam varie constituta sunt, neque vllum crimen est Gratiani, si aliud posteriori sæculo visum est constituere, siue in Viennensi concilio a Clemente V. siue in Tridentino sub Pio quarto. B. Idem dicturus es de gradib. consanguinitatis, & affinitatis prohibitis matrimonio coniungi, quod non est a Gregorio IX. *a* immutatum, vt ait Antoninus; sed ab Innocentio III. in concilio generali Lateranensi cap. L. Postea refert illa, quæ de furto diximus in monasterio facto, vt communicent mona-

h Burc li. 12. c. 20.
i 22. q. 5. c. 17. decreuit.
k Tarrac li. 5. cap. 7.

a c. 3. de consang. & affinit. in 4 collect. c. 8. non debet. e. ti. Greg. IX.

chi cum illa conteſtatione: Corpus Domini ſit tibi hodie àd probationem. ex concilio Vormacien. cap. xv. & apud Burchardum, *b* & Gratianum. *c* Id male fieri ait Antoninus B. Thomam ſecutus. Mox verba concilij Carthaginenſis affert, vt ſacramenta altaris non niſi a ieiunis celebrentur, excepto vno die anniuerſario, quo cæna Domini celebratur. A. Concilij Africani verba ſunt cap. IIX. in Corpore canonum, & Carthaginen. III. cap. XXIX. in Iſidori collectione, & caput XLI. eſt Græcis concilij Carthaginen. refert verba eadem concilium Matiſconen. II. cap. VI. & Anſelmus, *d* & Gratianus, *e* & liber Cæſarauguſtanus. *f* B. Exceptionem illam cænæ Domini impugnat Antoninus ex verbis Auguſtini a Gratiano alibi relatis: *a* atque ait conſuetudine eſſe derogatum. A. Huc fortaſſe pertinet, quod in concilio Laodicenſi cap. L. ſtatutum eſt. *b* Quod non oporteat in quadrageſima in vltima ſeptimana quintæ feriæ ieiuniũ ſoluere, & quæ ſequuntur. Quod alijs verbis Martinus Bracaren. ſcripſit cap. L. vt antea dictum eſt, *c* (6) B. Illud quoque præceptum, vt in eadem die cænæ Domini omnes communicarent, *d* quod non Soteris Papæ eſt, ſed concilij Cabilonenſis II cap. XLVII. vt alio die a te dictum eſt, *e* abrogatum eſſe ait conſuetudine. (7) Vt illud etiam concilij Agathenſis cap. XIIX. Sæculares, qui in Natale Domini, Paſcha, & Pẽtecoſte non communicauerint, catholici non credantur. quod etiam Burchardus, *f* & Iuo, *g* & liber Cæſarauguſt. *h* & Gratianus *i* referunt. A. Mihi Auguſtini oraculum maxime placet: *k* Cotidie Euchariſtiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus cõmunicandum hortor. Innocentij tertij præceptum in cõcilio generali cap. XXI. fuit, vt ad minus in paſchate ſacramentum Euchariſtiæ omnes ſuſciperent. *l* (8) B. Illud, quod falſo Sergio Papæ adſcribunt Iuo, *m* & Gratianus, *n* Triforme eſt corpus Domini; quod Amalarij, ſiue Amilarij *o* eſt: ex quo capite elicitur, partem quandam hoſtiæ ſeruari debere, viatici, vt creditur, cauſſa: abrogatum cõſuetudine eſſe ait. (9) Quod vero ex epiſtula Clementis

b *Burc. lib. 11. c. 66.*
c *2. q. 5. c. 23. ſæpe.*
d *Anſ. lib. 9. c. 3.*
e *De conſecr. d. 1. cap. 48. ſacramenta.*
f *Cæſ. lib. 13. c. 4.*
a *De cõſecrat. d. 2. [illegible]. 54. liquido.*
b *De conſecr. d. 3. c. 7. non liceat. & cap. 8. non oportet.*
c *Vide dialog. 11 add. 17.*
d *De conſecr. d. 2. ca. 17. in cæna.*
e *Vid. dial. 13. add. 7.*
f *Burc lib. 5. c. 23.*
g *Iuo par. 2. c. 33. decret.*
h *Cæſ. lib. 11. c. 19.*
i *De conſec. d. 2. c. 19. ſæculares.*
k *c. 13. e. diſti. cotidie.*
l *c. 2. de pænit. in 4. collect. c. 12. e. tit. omnis. Gregorius IX.*
m *Iuo libr. 1. tit. 4 cap. 18. panor.*
n *d. diſt. 2. c. 22. triforme.*
o *Amal. li. 3. c. 35. de diuin. offic.*

ſecunda dicitur poſt ſumptam Euchariſtiam aliquot horis eſſe ab alio cibo abſtinendum; quod etiam Burchard. *p* Iuo, *q* & Anſelmus, *r* & Gratianus *ſ* referunt: id ex B. Thomæ ſententia ait non eſſe neceſſario ſeruandum. (10) Poſtremo quod ex concilio Eliberitano refertur a Burchardo, *a* & Iuone, *b* & Gratiano, *c* & in libro Cæſarauguſtano *d* ſed in concilijs non inueni: vt ante communionem a coniugibus ſe abſtineant aliquot diebus conſilium eſſe, non præceptum, B. Antoninus ait. (11) De alijs maioribus errorib. alio die, ſi placuerit, eius opinionem referam. A. Ita fiat.

p *Burc. lib. 5. c. 11.*
q *Iuo par. 2. c. 21. decret.*
r *Anſ. lib 8. c. 38 in addit.*
ſ *d diſt. 2. c. 23. trib.*

a *Burc. lib. 5. c. 22.*
b *Iuo libr. 1. tit. 4. c. 29. panorm. & par. 2. c 32. decr.*
c *De conſecrat. d. 2. c. 21.*
d *Cæſ. lib. 11. c. 18 omnis.*

(1) DISTINCTIONE *quarta ante caput quartum Statuimus, in Romana editione Gratiani verba ſunt. Vnde illud Teleſphori Papæ, (qui decreuit, vt generaliter clerici a quinquageſima a carnibus & delicijs ieiunent) quia morib. vtentium approbatum non eſt; aliter agentes, tranſgreſsionis reos non arguit. Teleſphorus vrbis Romæ Epiſcopus omnibus Epiſcopis epiſt. 1. Statuimus, vt ſeptem hebdomadas plenas ante ſanctum Paſcha omnes clerici in ſortem Domini vocati a carne ieiunent. In marg. eſt. al. carne & delitijs. Et Iuo par. 4. c. 25. Pann. l. 2. c. 174. Et in notis ante caput 4. Quinquageſima) Poſt hoc verbum in codicibus impreſsis ſequebatur, ieiunandi propoſitum ſuſciperent, & a carnibus & delitijs abſtinerent: ſed omnes fere manuſcripti habent eo modo, quo reſtitutum eſt. (Scholium Ioannis ridiculum eſt. Iſtud cap. non tenet, quia hodie quinquageſima non ſeruatur, cum ipſa celebretur poſt Paſcha. Io.) Capitis quinti e. diſt. inſcriptio eſt. Item Ambroſius in lib. ſermonum. Quadrageſima ſex ſeptimanas habet &c. In notis additur. Sermonum) Inuenti ſunt Romæ in bibliotheca Vaticana, & Mediolani in bibliotheca monaſterij S. Ambroſii ſermones aliquot manuſcripti, Ambroſii nomen præferentes. inter quos eſt ſermo de ſexageſima, cuius initium eſt, Adeſt tempus, vnde hoc caput ſumptum eſt. Ante cap. 6. eiuſd. diſt. Denique ſacerdotes. quod eſt extremum hæc verba ſunt. quod B. Gregorius Auguſtino Anglor. Epiſcopo ſcribit dicens. Et in marg. eſt. Iuo par. 4. cap. 29.*

(2) *Non recte in eodem libro ante diſtin. 3. de conſecrat. poſita eſt inſcriptio capitis primi. Item ex concilio Lugdunenſi. In marg. hæc*

ſunt. Cod. de fer. le. omnes dies. Nou. Leon. 54. Mogunt. 1. cap. 36. Capi. l. 1. cap. 164. & lib. 2. c. 35. Burc. l. 2. c. 77. Iuo p. 4. c. 14. Balſamon ad tit. 7. Nomocanonis. Inſcriptio cap. 8. e. diſt. hæc eſt. Item ex concilio Aurelianenſi cap. 29. Rogationes, id eſt, litanias, ante Aſcenſionem Domini placuit celebrari, ita vt præmiſſum triduanum ieiunium in Dominicæ Aſcenſionis ſolemnitate ſoluatur. In margi. ad vocem præmiſſum additur: al. poſt miſſam. Et initio capitis. Beda de officijs tomo 7. Albinus pag. 67. Burch. l. 13. c. 17. Iuo par. 4. ca. 11.

(3) *Initio diſtin. 73. in eodem libro vt Gratiani verba ſcribuntur illa, Qualiter vero commendaticia &c. Debent namque litteræ Græce interponi in ea epiſtola, & non ſine cauſa. Græca enim elementa &c. In marg. hæc ſunt. Ex Attico ad finem concilij Chalcedonenſis. Anſ. l. 6. c. 121. Iuo p. 6. c. 433. Capitis primi inſcriptio eſt. Exemplar formatæ epiſtolæ, quæ in Nicæna ſynodo a CCC XVIII. patribus facta eſt. In nomine patris π. & filij υ. & Spiritus ſancti α π. Vualterio Spirenſi &c. In mag. eſt. Burc. l. 2. c. 227. Iuo p. 6. c. 434. Simile quiddam, multoque magis c. 435. In notis. Conſeruet] In hoc, & ſequ. capite ea tantum ſunt emendata, quæ exemplarium auxilio reſtitui poterant. Ceterum quæ hoc loco ſequuntur, etiam apud Burchardum ſunt deprauata. Facile autem reſtitui poſſunt ex regulis initio diſtinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime reſpondet exemplum ab Iuone allatum par. 6. c. 435. ſi litteræ in extremo 434. capitis poſitæ, ponantur loco earum, quæ in ipſo 435. afferuntur. Addita enim illis dictione ἀμὴν reſultat numerus ibi notatus, id eſt, DCCLXXVIII. Bene etiam procedet exemplum cap. 434. ſi vbi nunc ſumma eſt 1539. ſint 1439. Satis ſit locum indicaſſe. Capitis 2. e. diſtin. inſcriptio eſt. Incipit epiſtola formata a CCCXVIII. Epiſcopis, & ab Attico Conſtantinop. vrbis Epiſcopo edita. Sanctiſſimo in Chriſto fratri ſumma dulcedine charitatis amplectendo &c. In marg. eſt. Anſ. l. 6. c. 121. Et in notis. Ab Attico] Antea legebatur Abbatibus. Reſtitutus eſt locus ex coniectura (quod perraro factum eſt) quoniam euidenti ratione nitebatur. Poſt verbum Concedat, ἀμὴν, vel ſic ϞΘ) Addita ſunt hæc ex aliquot vetuſtis exemplaribus & vtriſque iſtis notis idem numerus 99. ſignificatur. In codicib. vero impreſſis vel nihil erat, vel dictio amen Latine ſcripta; in qua nulla eſt numeri ſignificatio. Diſtin. 72. in prin. Gratianus ait. Dimiſ-*

forias vero litteras Episcopus, nisi rogatus, non tribuat: ficut statutum est in synodo habita Romæ. Vnde Leo Papa ait. Episcopus subiecto &c. In marg. est. Anf. l.6. c. 122. (Omittitur sumptum esse ex synodo Romana Leonis IV. cap. 18.)

(4) *Vide Addit. 9. dialogi 13.*

(5) *Inscriptio capitis 17. Decreuit. 22. q. 5. in eodem libro Romano hæc est. Vnde in concilio apud S. Medardum habito. Et in marg. est. Simile quiddam in scedis capitularium e Gallia missis. Burchardus lib. 12. cap. 20.*

(6) *De consecrat. distin. 1. cap. 49. Romanis inscriptio est. Item ex concilio Africano c. 8. Sacramenta altaris &c. Et in marg. est. Concor. c. 29. concilij Carth. tertij. Ansel. l. 9. c. 3. Inscriptio cap. 54. Liquido apparet. de consecr. dist. 2. est. Item Augustinus in libro responsorum ad Ianuarium cap. 6. Et in marg. est. epist. 118. & Beda 1. Corin. 11. Iuo p. 2. c. 112. Pann. l. 1. c. 146. Alg. l. 2. c. 1. Vide etiam dialogo 11. addit. 17.*

(7) *Vide dialogi 13. addit. 7.*

(8) *Ante caput 19. Sæculares. de consecr. dist. 2. in editione Romana hæc verba sunt. Item ex concilio Agathensi c. 18. Et in marg. est. Burch. l. 5. c. 23. Iuo par. 2. c. 33. Inscriptio cap. 13 e. dist. hæc est. Item Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus c. 53. Quotidie Eucharistiæ communionem percipere nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & hortor &c. In marg. hæc sunt. Valfridus de rebus eccle. c. 12. Sent. 4. dist. 12. Algerus l. 1. c. 22. & 10. Poly. l. 3. tit. 16. Ansf. l. 9. c. 9. Burch. l. 5. c. 15. & 16. Iuo par. 2. c. 25. & 26. Pann. l. 1. c. 150. Et ver. Idem epist. 118. c. 3. Dixerit quispiam non quotidie &c. est in marg. Amalarius de eccles. offi. c. 12. Cabilon. 2. c. 46. Beda 1, Cor. 11. & ibi gloss. ord. Eugippus. Et in notis. Caput ex duobus. B. Augustini locis confectum, & in summam redactum, ex ijsdem, vbi opus esse visum est, & emendatum est, & auctum. Algerus autem. & Valfridus Strabo citant vsque ad vers. Idem ex Gennadio Massiliensi presbytero, quem beatus etiam Thomas quolib. 12. art. 10. facit auctorem libri de ecclesiasticis dogmatib. Et Platina in vita Symmachi, & Magister Sent. lib. 2. dist. 8.*

(9) *Capitis 22. Triforme. de consecrat. dist. 2. in eodem libro inscriptio est. Item Sergius Papa ait. In margin. est. glossa ordin. 1.*

Cor. 11. *Sent.* 4. *dist... Amalarius l.* 3. *c.* 35. *Alcuinus fol.* 79. *Micrologus c.* 17. *Rabanus de instit. cler. c. vlti. Alg. l.* 1. *c.* 19. *Ordo Romanus fol.* 5. *Pann. l.* 1. *c.* 141.

(10) *Eiusd. distin. secundæ inscriptio capitis* 23. *Trib. gradib. in eod. libro hæc est. Item ait Clemens Papa epist.* 2. *Et in marg. est. Ordo Romanus fol.* 87. *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 5. *c.* 11. *Iuo par.* 2. *c.* 21. *&* 64. *&* 86. *Pann. l.* 1. *c.* 149.

(11) *In eodem libro capitis* 21. *Omnis homo. eiusd. distin. inscriptio est. Item ex concilio Eliberitano. In marg. est. Burch. l.* 5. *c.* 22. *Iuo par.* 2. *c.* 32. *Pann. l.* 5. *c.* 152. *In notis. Nec inter*] *Hæc vsque ad finem absunt hoc loco a Burchardo & Iuone, suntque summa quædam capitis Sæculares. supra ead.*

DE ALIIS MAIORIBVS ERRORIBVS Gratiani ex B. Antonini sententia.

Dialogus decimusseptimus.

A. QVANTVM ego præuideo, periculum est C. ne hic nobis totum Gratianum de manibus auferat. C. Quid ita? A. Quia hac sola machina B. Antonini adhibita, magnam nostri præsidij partem expugnauit. C. Magis mihi visus est adhuc de re satis nota egisse, quam illi facile concesserimus, esse apud Gratianum non pauca morib. non recepta, aut contrarijs constitutionibus abrogata. B. Majora sunt, quæ molior. Ostendam enim illum hominem stupidum fuisse, multisque in rebus nihil vidisse. C. Ain vero? B. Audies, quid sanctissimus vir de hoc homine dicat. In primis notat quod etiam Ioannes Teutonicus fecit, Gratianum dixisse perplexo inter duo mala, hoc est peccata, licere minus eligere, idque perpetrare. Atqui numquam cogitur quis peccare, nec potest esse perplexus necessario: ergo falsum est, licere alicui minus peccatum eligere. Id confirmat Hieronymi, & Augustini, & B. Thomæ verbis. A. Quib,

Dist. 13. *in prin.*

verbis vtitur Gratianus? B. Item aduersus naturale ius nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita vrgeāt vt alterum eorum necesse sit eligi. Vnde in concilio Toletano IIX. cap. II. sic legitur. Duo mala &c. Item Gregorius in moralib. Nerui testiculor. Leuiathan &c. A. De duob. malis, non de duobus peccatis Gratianus loquitur. B. At in verbis Toletani concilij, & B. Gregorij, quibus suam opinionem fulcire nititur, inuenies duorum peccatorum mentionem. A. Illos igitur accusa, non Gratianum. Nam de duobus malis quæ peccata non sint, vera est Gratiani sententia. Et præstat amittere brachium, quam caput: & incidere in manus Dei, quam hominum; & his sexcenta sunt similia. B. At postea distin. XIV. sic Gratianus ait. Verum hoc ita in vna, eademque persona intelligitur. Ceterum an in diuersis eadem dispensatio locum habeat, videlicet, vt committamus minora, ne alij grauioribus implicentur, merito quæritur. Non tibi videtur affirmare, quod isti dicunt? A. Mihi aperte id dicere non videtur, sed in eam sententiam inclinare, & lectorem eo laqueo induere, quo se non facile liberet. B. Id mihi satis est. (1) Sequitur illud de presbyteris, vt possint ex consuetudine, si vrgeat necessitas, & Episcopi absint, chrismate pueros in fronte signare. Id falsum esse ait post Ioannem, & B. Thomam, & alios Theologos. Verba Gratiani distin. XCV. hæc sunt. Sed istud Gregorij pro scandalo sedādo semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ, & Gelasij, vsu approbante, præualuit: nisi forte, vbi aliquor. consuetudo hoc admisit, vt in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorij, presbyteri baptizatos in frontibus liniant. Prohibitio vero Leonis, & Gelasij in eo casu intelligatur, cum Episcopi præsentes sunt, vel cū non cogit vltima necessitas. A. Displicēt hæc omnia. Namque ordinarij ministri huius sacramēti sunt Episcopi, vt in concilio Tridētino dicitur. (2) B. In notorijs siue manifestis non requiri ordinem iudiciarium: *a* reprehendit Antoninus, quasi non semper verum sit, sed aliquando, vt notat Ioannes Teutonicus. Item quod postea Gratianus dicit. *b* Ali-

1 Paral. 21.

Dist. 14. in prin.

Dist. 95. c. 2. p. 1.

a 2. q. 1. c. 14. *prohibentur. in fine. & cap 16. quæ Lotharius. p. 1.*

b *c. 20. Deus. p quando. e. q.*

quando euidentia ipsa operis reum esse testatur; quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem, sine examinatione damnandus est, si incorrigibilis extiterit. Neque enim in his notorijs requiritur admonitio, siue correctio, aut forte correptio. (3) A. Hæc leuia sunt. B. Illud grauius est, quod anathema in verberantes clericos *a* interpretatur, separationem a sacramentis, & ab ingressu ecclesiæ, non a communione fidelium, *b* quod Ioannes etiam notat. A. Calumniam mihi pati videtur Gratianus. Non enim id aperte dixit. Immo inter excōmunicationem & anathema prius hanc differentiam statuit, quam ego minime probo; vt anathema sit, cum separatur quis a consortio fidelium: excommunicatio, cum se quis separat, aut a superiore separatur ab ingressu ecclesiæ, & a communione Eucharistiæ, vt pænitentibus euenit. B. Inconstantiæ crimen effugere non potest; quod enim de excommunicatione dixerat, id de anathemate in hoc crimine interpretatur. (4) Sequitur illud de interpretatione horum verborum Gregorij. Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta timenda est. Contingit, inquit, aliquando, vt adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cuius reatum in conscientia non habet. Hæc sententia etsi iniusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia; tamen iuste ab eo reportata est: quia ex reatu adulterij iamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorij. Sententia pastoris &c. Hoc & Ioannes, & Antoninus improbant: qui volunt, vt quamuis sit iniusta, nisi post appellationem lata sit, vel contineat intolerabilem errorem, a iudice suo lata, eum liget, & ab eo seruanda sit. A. Seruandam esse publice, non negarem; ligare eum apud Deum, dubito. Illa tamen Gregorij verba placent. Qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste; nec pastoris sui iudicium temere reprehendat: ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. (5) B. Illud etiam reprehendunt; quod dixerit, orientis clericos, qui vxores habeāt, habere etiam

a 17. q. 4. c. 29. *si quis.*

b 11. q. 3. c. 24. *ad mensam. §. euidenter.*

11. q. 3. c. 1. & c. 77. *non solū. §. 1.*

re etiam bona propria posse, quibus vxoribus & filijs consulant: sic etiam his, qui in occidente filios ex legitimo matrimonio habent, siue vxoribus viuis continentiam professis, siue mortuis; non vero licere his clericis, qui ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nisi forte retinendo sua a sumptibus ecclesiæ abstineāt. Contra autem illi statuunt omnibus clericis licere habere propria, nisi eis renuntiauerint, vt regulares, vel qui voto se astrinxerunt paupertatis; vel in primitiua, vt aiunt, ecclesia, quorum erant bona communia. Hunc errorem in notis quoque selectorum virorum inuenio reprehēsum. A. Iure quidem reprehenditur. Sed & Christum Dominum, & Apostolos propria bona habuisse, declarasse videtur Ioannes XXII. duab. constitutionibus. *a* (6) B. Post hæc, vt imperfecte docens reprehenditur in quæstione, an liceat clericis in iudicio sua repetere. *b* quod dixerit, licere pro damno vitando, non pro lucro quærendo: aut pro communibus suarum ecclesiarum rebus stare in iudicio, easque defendere. Veriusque esse, eos clericos qui habere possunt propria bona, posse etiam ea repetere in iudicio: alios nomine monasteriorum suor. si præsunt eis? minores mandato superiorum. (7) A. Leue etiam hoc est crimen. B. Sequitur illud, quod ex iure ciuili sumptum est. Sufficere bonam fidem in præscriptione XXX. annor. initio possessionis, licet postea quis mala fide possederit. *c* Mendose tamen Gratiani locus refertur a B. Antonino, quod etiam in aliis quibusdam accidit. A. Innocentius III. in concilio generali Lateran. cap. XLI. sic ait. *d* Oportet, vt qui præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienæ. (8) B. Si post votum simplex castitatis iurat quis aliquam ducere vxorem, sacramentum illicitum esse fatentur Gratianus & Antoninus: sed seruare hoc sacramentum non vetari, pænitentia de voti fractione indicta, ait Gratianus; quod verum esse consummato matrimonio, Antonino placet. namque si non consummauerit, prohibetur seruare id sacramentum, et peccat, inquit, mortaliter. A. Vide Cælestini III. rescriptum: quod Gratianus videre non potuit. B. Illud quoq;

12. qu. 1. ca. 24. præcipimus. p. sed notandum.

a Extrau. cum inter & extra. quia quorundam. Io. 22.

b 14. q. 1. c. 1. p. 1.

c 16. q. 3. c. 15. placuit. p. præscriptionum.

d ca. 3. de præscr. in 4. collect. & c. vlt. eo tit. Gregorius IX.

22. q. 4. c. vlt. p. vnde datur. & p. est etiam.

ca. 2. qui cleri. vel vou. in 2. collect. & c. 6. rursus. e. tit. Greg. IX.

post B. Thomam notat: dixisse Gratianum, posse quem iurare, ne clerici tonsuram, neve monachi habitum vmquam accipiat: ac si iurauerit, seruandum esse. Illicitum esse iusiurandum eis videtur, & peccasse iurantem, quod obicem, inquiunt, opposuit Spiritui sancto. A. Verum mihi esse videtur, quod dicunt. Sed Gratianus de eo loquitur, qui cogebatur a parentibus alterutrum facere, qui sine vllo peccato potuit iurare, se id non facturum, inuitum scilicet. (9) B. Quod sequitur, omitti potuisset; sed ne quid
22. q. 5. in prin. relinquam, dicam Gratianum & Ioannem Teutonicum notat Antoninus, quod affirmasse videantur, eum, qui cogit aliquem falso iurare, aut exigit ab eo iusiurandum: ita peccare, vt is, qui pejerat. Sed id verum esse ait, cum scit, aut probabiliter credit, falsum illum iuraturum. Iudex quoque exigens sacramentum iuris ordine obseruato, siue per se, siue parte petente, non peccat, etsi sciat, vel credat illum falso iuraturum, vt B. Thomas scribit. (10) A. Cetera alterius actionis sint.

(1) GRATIANI *verba sunt in editione Romana distin.* 13. *in prin. Item aduersus naturale ius nulla dispensatio admittitur; nisi forte duo mala ita vrgeant, vt alterum eorum necesse sit eligi. Vnde in concilio Toletano* 8.*c.*2. *legitur. Duo mala licet sint cautissime precauenda &c. In marg. est. Iuo p.*12. *c.*16. *Pann.l.*8. *c.*119. *Et in notis. In ipso concilij capite multa antecedunt, & sequuntur, quæ perlegenda sunt. Item dist.* 14. *in prin. Gratianus ait. Verum hoc in vna, eademque persona intelligitur. Ceterum an in diuersis eadem dispensatio locum habeat, videlicet vt committamus minora, ne alij grauioribus implicentur, merito quæritur.*

(2) *Verba etiam Gratiani sunt dist.*95. *cap.*2. *Presbyteros par. Sed istud. in editione Gregoriana, vt in ipso dialogo relata sunt.*

(3) *Hæc eiusd. Gratiani verba sunt in eodem libro ante caput* 15. *Manifesta.*2. *q.* 1. *Verum hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta: ceterum quæ manifesta sunt, iudiciarium ordinem non requirunt. Vnde Ambrosius. Manifesta accusatione non indigent. In notis additur. Iuo in epistola ad Hugonem, quæ incipit, Litteras r.p. sic ait. Manifesta autem accusatione non indigere testa-*

tur B. Ambrosius super epist. ad Corin. ita dicens de eo, qui cum nouerca [Iudicis non est, &c.] vt infra c. de manifesta. Item cap. 16. Quæ Lotharius par. 1. e. q. hæc etiam Gratiani verba sunt. In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus &c. atque ideo in talibus iudiciarius ordo non requiritur. Et cap. 20. Deus omnipotens. par. Quando autem. ita Grat. scribit. Aliquando euidentia ipsa &c. vt in dialogo.

(4) *Sunt etiam hæc eiusd. Gratiani verba in eodem libro 11. qu. 3. c. 24. Ad mensam. par. Euidenter. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quæ a communione corporis, & sanguinis Christi notatum prohibet &c. Qua sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisque separatur a consortio fidelium. de qua supra [Cum excommunicatis nolite communicare] &c. Et postea. Iuxta igitur hanc distinctionem intelligēda est illa auctoritas Innocentij Papæ secundi [Si quis suadente diabolo &c.] vt infra causa [Quidam presbyter] (in marg. est. 17. q. 4.) vt iuxta etymologiam vocabuli anathemati, id est, separationi subiaceat, qui in edictum illud inciderit, qui a corpore, & sanguine Christi, & ab ingressu ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in clericem (scribe clericum) iniicere ausus fuerit: qui etiam a nullo Episcoporum absolui, id est more pœnitentium reconciliari poterit, nisi primum Apostolico conspectui se repræsentare curauerit.*

(5) *In eadem causa 11. q. 3. ante cap. 1. verba Gratiani sunt in eodem libro. Sed quod sententia Episcopi siue iusta, siue iniusta fuerit, timenda sit, Gregorius homilia 26. in euangelia testatur dicens. Sententia pastoris, siue iusta siue iniusta fuerit, timenda est. In notis additur. Ipsa prorsus B. Gregorij verba leguntur infra ead. c. Non solum. vers. Vtrum iuste. Eiusd. Gratiani verba sunt cap. 77. Non solum. par. 1. e. q. Cum ergo sententia ex ordine iniusta est, nec tunc ab ea recedendum est: quia etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando &c. vt in dialogo. Et postea. Pastor ergo vel absoluere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu &c. vt in ipso dialogo.*

(6) *Gratianus ita in eodem libro scripsisse dicitur. 12. q. 1. c. 24. Præcipimus. par. 1. Sed notandum est, Episcopos orientales vxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus cum in laicatu,*

siue in minoribus ordinibus constituti habeant vxores, & filios, siue morte vxoris interueniente, siue continentia pari voto seruata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos, & suor. vsus. Qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi fortasse retinendo sua, a sumptibus ecclesiæ abstineant.

(7) *Idem Gratianus ait in eodem libro 14. q. 1. c. 1. par. 1. Prohibetur perfecto in iudicio stare captando lucrum, sed non euitando damnum. Vel aliter. Aliud est, sua possidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua: quia res oblatæ non sunt alicuius. Vtuntur enim rebus ecclesiæ non vt suis, sed tamquam ad dispensandum sibi creditis &c.*

(8) *Verba etiam Gratiani sunt in eodem libro 16. q. 3. c. 15. placuit. par. præscriptionum. Bona vero fides non ad tractum medij temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuiq. bona fide possidere cœpisse, etiam si medio tempore scientiam rei alienæ habuerit. In marg. est. al. conscientiam.*

(9) *Hæc etiam in eodem libro eiusdem Gratiani verba sunt 22. q. 4. c. vlt. par. Vnde datur. Aliquando datur namq. iuramento deest iustitia, veluti cum quispiam post votum castitatis ducit vxorem, iuramento firmans numquam se ab ea discessurum: quod quamuis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse: tamen auctoritate Augustini seruari præcipitur. Et postea. Est etiam id, quod iuratur, aliquando vitiosum, non natura sui, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis iurat alicui se habiturum eam in coniugem. Coniugem namque habere, in se ipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc autem iuramentum etiamsi illicitum sit, non tamen seruari prohibetur: sed de violatione voti pænitentia sibi iubetur indici. Et vers. Ex modo. Veluti dum aliquis a parentibus coactus, vt clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum iuramento firmauerit. Hoc quamuis aliquibus videatur reprehensibile; quia opus charitatis iuramento se non facturum promisit; nulla autem auctoritate seruari prohibetur &c.*

(10) *Illa quoque Gratiani verba sunt in eodem libro 22. q. 5. in prin. Quod autem quinto loco quæritur, si licitum esset, quod Archi-*

diaconus iurauerat, an Episcopus esset reus periurij, qui ad peierandum Archidiaconum cogebat; facile potest discerni. Si enim consentiens pari pœna cum faciente puniendus est; multo magis ille, qui cogit, reus admissi criminis probatur.

DE EADEM RE.

Dialogus decimusoctauus.

C. QVID illud est, quod apud Gratianum legitur ex Nicolai responso ad consulta Bulgarorum: A quodam Iudæo nescitis, vtrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis? quo pacto is, qui Iudæus erat, potuit paganus esse? aut de eo, quem certum erat, Iudæum esse, dubitabatur, num Christianus esset, an paganus? A. Consuluisti fontes eius capitis? nuper enim prodierunt illa Nicolai responsa. C. Consului. caput est cIV. non tertium, vt Demochares edidit. Varietas verbor. nulla est, neque etiam apud Iuonem Carnotensem. *a* A. In libro Cæsaraugustano *b* inueni: A quodam viro, pro, A quodam Iudæo, scriptum. quod mihi vehementer placuit. Sunt qui putent illum Iudæum natione fuisse, non religione. C. Id mihi non fit verisimile. (1) Sed cur magis credendum est huic libro, quam fontibus ipsis? A. Quia non sunt ipsi fontes, sed fontium imagines. Idem de veterib. libris dicendum est: in quo plerique falluntur. Dum enim putant satis esse, si quid in veteri libro inuenerint, referre; etiam ea, quæ recte edita sunt, mutare audent. Sed multo tutius est, probare prius omnia, & cum priori, & posteriori sententia conferre. Et quia de falsis inscriptionibus alijs diebus actum est; vide, quid in hoc eodem libro Cæsaraugustano & in alio veteri legi Syricio Papæ adscriptũ: Vino ægrotum baptizari posse, modo in nomine Trinitatis baptizetur. C. Hoc Ecclesia catholica non recepit. B. Neque Syricius hoc vmquam dixit: sed vanus aliquis sce-

De consec. d. 4. c. 24. a quodã.

a *Iuo lib. 1. tit. 2. c. 22. panorm. & part. 1. c. 148 decr.*

b *Cæs. lib. 12. c. 62.*

Cæs. li. 12. c. 9.

mipaganus. Quid? illud, quod apud Iuonem *a* inueni ex Augustini libris *b* acceptum, Concilium Sardicense concilium Arianorum fuit? A. Ego id non apud Iuonem solũ, sed etiam in alijs libris legi; *c* & aut Augustinum falso deceptum fuisse putaui, aut ea verba non esse Augustini. Et in Africa fuisse id concilium non reiectum apparet ex concilio Carthaginen. 1. cap. v. *d* in quo sanctissimum concilium appellatur. Licet sextæ synodi Patres, in quibus ipse Aurelius Augustinus fuit, non adgnouerunt duos esse eiusdem concilij canones, qui a Legatis Romanis concilij Nicæni esse dicebantur. Mitto, quod in Corpore canonum, & in omnibus Græcis & Latinis collectionibus conciliorum habeantur, & in Leonis IV. epistula inter eos numerentur, per quos iudicant, & iudicantur Episcopi. (2) Sed quo progredimur? redeamus ad Antonini notas. B. Non multa reliqua sunt. Quorum primum est de differentia eius, qui veterem hæresim defendit; & eius, qui nouam suscitat. illum excommunicatum esse, & suspensum ab executione ordinis, & iurisdictionis, & sic neminem posse excommunicare: de alio Gratianus dubitat, quia toleratur, & non reicitur, vt excommunicatus, & sic valent ab eo gesta. Ioannes & Antoninus omnes esse excommunicatos affirmant, & neminem posse excommunicare: licet alia gerat, dum toleratur. A. Non id aperte Gratianus dicit, quod isti notant. Seruandæ autem sunt Lucij tertij, & Innocentij tertij constitutiones. (3) B. Quædam postea notat B. Antoninus, sed oblitus est locum certum indicare, in quo ea Gratianus scripserit; sunt autem ea, quæ refert, distin. l. non in eadem illa caussa xxiv. in qua superiora cõtinebantur. Quæritur de lapsis post baptisma in aliquod crimen, & pænitentibus an possint ad ordines sacros & dignitates, vel parochias promoueri: aut iam promoti permanere post crimina in eisd. & ad alia promoueri queant. Refertur Gratiani distinctio: vt si vere eos pæniteat, vtrũque possint: si ficte, neutrum possint. Obicit hic noster exceptionem de his criminibus, quæ inducunt irregularitatem. Neque enim pænitere satis est, sed superioris dispen-

a Iuo par. 4. c. 80. dec.
b Aug. contra Cresconium li. 3. & 4.
c Cas. lib. 1. c. 47.
d Dist. 71. c 6. Priuatus. al. Primatus.
Distin. 20. c. 1.
24. q. 1 in prin. & c. 4. audiuimus. p 1.
cap. ad abolendam. & c. excõmunicamus. de haret.
Dist. 50. c 24. sacerdos p. quomodo.

ſatio eſt neceſſaria. Alia diſtinctio Gratiani eſt, ſi crimina ſunt occulta, tunc poſſint promoueri; ſi manifeſta, non poſſint. Sed eodem modo addatur exceptio irregularitatis. & ex qualitate criminum cognoſci poterit, an requiratur diſpenſatio, & an diſpenſare debeat Epiſcopus, vel Pontifex Romanus. A. Hoc ipſum Gratianus fateretur. (4) B. Capitale crimen extremo loco poſitum eſt aduerſus Gratianum de pænitentijs diſtin. 1. & eius fratrem, vt vulgus putat, Petrum Lombardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellant. Ambo enim fratres quæſtionem proponunt, an ſit neceſſaria oris confeſſio, quam ſacramentalem vocant, ad remiſſionem peccatorum; vel ſola contritio cordis, & ſecreta ſatisfactio ſufficiat, etiam ſi copia vel facultas adſit preſbyteri. Neuter ſoluit quæſtionem: immo Gratianus multis in vtramque partem relatis ait. Cui autem harum potius adhærendum ſit, lectoris iudicio reſeruatur. Vtraque enim fautores habet ſapientes & religioſos viros. Mox addit Theodori Cantuarienſis verba. Quidam Deo ſolummodo confiteri debere peccata dicunt, vt Græci: quidam vero ſacerdotibus confitenda eſſe percenſent, vt tota fere ſancta eccleſia, & quæ ſequuntur. A. Cabilonenſis concilij ſecundi ſub Carolo verba ſunt cap. XXXIII. Referunt etiam Capitularia *a* & Burchardus, *b* & Iuo. *c* Sed hi duo vt Gratianus; Capitularia, & concilia carent illis verbis, vt Græci: item illis; vt tota fere ſancta eccleſia. Et Gratianus quæſtionem alijs verbis proponit. Neque enim is illa addit, cum facultas adeſt preſbyteri. Et cum hæc quæſtio ante Innocentii tertii in concilio generali cap. XXI. conſtitutionem propoſita fuerit a B. Thoma, & Antonino; vterque frater crimine liberatur. Non quod ſacramentum pænitentiæ non ſit a Chriſto inſtitutum, cuius partes ſunt contritio, confeſſio, & ſatisfactio, vt in concilio Tridentino aperte definitum eſt: ſed quo tempore confitendum eſſet ſacerdotibus hoc tum primum declaratum eſt. B. Vis dicam, quod ſentio? A. Quid eſt, cur opus ſit, veniam petere? B. Tota hæc diſtinctio plus nocet nobis, quam prodeſt. Male autem incerta ſunt hæc, vt

ca. 32. preſbyteros. in fine. e. diſt.

De pænit. d. 1. c. 88. quamuis. p. quibus & c. vlt.

a *Capit. lib. 7. c. 58 in addit.*
b *Burc. lib. 19. cap. 145.*
c *Iuo part. 15. c. 155. decret.*

De pænit. & remiſ. c. omnis.

quæstio tertia caussæ xxxiii. & postea aliæ quæstiones, & caussæ additæ. Præstitisset de pænitentiis post omnes causas ante tractatum de consecratione conscribere. A. Sunt, qui putent hos duos tractatus non esse Gratiani, quamuis Gratianus ipse aliquot locis in caussis eorum faciat mentionem; & in quibusdam libris non esse distinctos capitib. separatis; numeris autem capitum certum est nullum Gratiani volumen fuisse distinctum ante Contianam editionem. C. Cur tu eos numeros non sequeris, sed aliam rationem? A. Ego numeros addidi ante eam editionem; neque diuinare potui, quid in ea scripturus esset Contius. Varietatis caussa est, quod ille caput secundum appellat, quod ego primum esse puto. principium enim quæstionis primũ caput appellare nolui, quotiens verbis Gratiani constat. Est etiam alia varietatis caussa in capitibus Paleæ nomine adscriptis, quæ ab eo nonumquam omittuntur, aliquando numerum augent. Sed quid Romani selecti viri de hac prima distinctione statuunt? B. Hæc verba in scheda inueni. Tractatus hic de pænitentia non videtur esse Gratiani, sed alicuius paullo antiquioris, & totus huc videtur translatus. deestq; in exemplaribus antiquis. A. Non esse antiquioris Gratiano apparet, quia multa ex Digestis adfert, & ex alijs libris iuris ciuilis, quæ omnia sunt Gratiani tẽpore quasi postliminio restituta. B. Nimius est in his referẽdis, & valde ineptus. sed alia verba referam selectorum virorum. Verbis Gratiani in extrema hac distinctione: Cui autem harum &c. hæc adscribi iusserunt. Errat in hoc Gratianus. & non est dubitandum, quin peccata mortalia, quantumcumque occulta, sacerdoti secreto sint confitenda: & nullus defendit alteram opinionem, quam quisque voluerit. Item verbis Theodori, vel potius concilij Cabilonensis alia addunt. Cum enim ita scriptum sit. Confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est iustorum, purgat peccata. Ea vero, quæ sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Adiciunt Romani. Non docet, sed efficit veram purgationem: & sacerdos tamquam Dei minister vere purgat a peccatis. & glossa in verbo docet errat, dum ait: hoc

c. vltim. de pæn. d. 1.

ait: hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittuntur confitenti per contritionem, nam vere dimittuntur per absolutionem sacerdotis: & falsum est, quod ipsa absolutio sit signum remissionis, cum sit caussa efficiens remissionis. Illud etiam mutant, quod in eodem capite dicitur: Deus namque salutis & sanctitatis auctor: sanitatis auctor scribendum censent; & postea, hanc suæ potentiæ medicinam, non suæ pænitentiæ. vtrumque ex concilijs, nisi quod illic vox medicinam omittitur. quæ neque in Capitularib. est, neque apud Burchardum & Iuonem. (5) A. Suntne alia in eadem distinctione animaduersa? B. Capite sexto, cuius initium, Si quis non dicam. addunt. Valde alienæ sunt hæ leges a disputatione de pænitentia, & capite xxxii. extremo. Gratianus, vel quicumque est auctor huius tractatus. ostendit se non recte sentire de confessione sacramentali; Cum tamen hoc sit certum, quod dum adest facultas sacerdotis, quoduis peccatum mortale debemus ei secreto confiteri. Et quia Gratianus sæpe repetit huiusmodi errorem, fiat hoc loco notatio. A. Si vox debemus consilium significat, nihil Gratianũ lædit hoc consilium: si præceptum, non semper verum esse alij dicent. sed certis casibus puta mortis, vel periculi, vel ante Eucharistiæ sumptionem: alio tempore seruanda est constitutio Innocentij tertij, & ei, qui eam obseruauerit, satis est, si propositum habeat confitendi tempore debito, cum contritione præsenti, vt docet Antoninus tuus post B. Thomam. (6) B. Notantur etiam alia Gratiani verba capite xxcvi. Vnde euidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. Falsum est, inquiunt, hoc inde probari. Et postea. Latentia vero peccata non probantur sacerdoti necessario esse confitenda, & eius arbitrio expianda. Non recte, inquiunt, loquitur. & cap. xxx. Luce clarius constat &c. (7) Capite xix. cuius initium, Aut facta. mendum in illis verbis est: Tempus discernit emansorem a furtiuo: scribendum enim est fugitiuo ex Pãdectis. (8) Sed melius est ordine librorum Gratiani de eius erroribus agere. A. Id in alium diem differamus. Hoc tantum

De pæn. d. 1. cap. 6 si quis.

c. 32. facilius p. hoc idem. e. d.

c. 86. quis aliquãdo. p. econtra auctoritas. d. p. Latentia. & c. 30. si cui. in fine e. dist.

c. 19. aut facta. e. d.

Philin. in c. ex parte. 2. ver. leges inserta. nu. 43. prope fin. de rescri.

admoneo, superioribus Antonini locis exstare Philini triginta fere notata loca, quibus Gratianus ab glossis, vt vocat, reprehendit. (9)

(1) DE *consecrat. distin. 4. cap. 24. in Romano libro inscriptio est. Item Nicolaus ad consulta Bulgaror. c. 104. A quodam Iudæo nescitis, vtrum Christiano, an pagano &c. In marg. hæc sunt. Sent. 4. dist. 3. Alger. l. 3. c. 6. Iuo p. 1. c. 148. Pann. l. 1. c. 29. Et in notis. Iudæo] Apud Algerum est, vt audio. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba hæc: Sed primum, vtrum Christianus, an paganus ipse Iudæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus inuestigandum est. (ipse vir, pro ipse Iud. scribo.)*

(2) *Distin. 71. c. 6. in eodem libro inscriptio est. Item ex concilio Carthagin. 1. c. 5. Primatus Episcopus Vegeselitanus dixit &c. In marg. est. Burc. l. 2. c. 43. Iuo p. 6. c. 144. Ans. l. 6. c. 124. Primatus) al. priuatus. (scribo, Priuatus,)*

(3) *Gratiani verba sunt in eodem libro 24. q. 1. in prin. Quod autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit facile probatur. Omnis enim hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confingit. Qui vero hæresim iam damnatam sequitur, eius se participem facit &c. Et cap. 4. Audiuimus par. 1. Sin autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit; ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia nec potest deiicere quemquam iam prostratus &c. In notis est. Sin autem) Non defuerunt, qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Iuonem, & in Pannormia non habentur: & in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota. quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum diuisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ: omninoque & stylus, & quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.*

(4) *Hæc etiam sunt in eodem libro Gratiani verba, distin. 50. c. 24. Sacerdos. par. 1. Sunt quidam, quos non odium criminis, sed timor vtilitatis, & amissio proprij gradus, & ambitio celsioris ad pænitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter (al. irreparabiliter) deiiciunt &c. Et cap. 32. presbyteros. in fine. e. dist. Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates. Quor. enim crimina manifesta sunt; ante vel post ordinationem, a sacris ordinibus deiiciendi sunt:*

*quorum autem peccata occulta sunt, & satisfactione secreta, secundum sacerdotis edictum purgata; in propriis ordinibus remanere possunt. In marg. est. Raba. pæn. c.*1.

(5) *Initio tractatus de pænitentia in Gregoriana editione scriptum est: Quæstio tertia (causæ* XXXIII.) *Et in marg. est. TRACTATVS de pænitentia. Et mox Gratiani verba sunt. His breuiter decursis, in quibus extra negotij finem aliquantulum euagati sumus, ad propositæ causæ tertiam quæstionem pertractandam (qua quæritur, Vtrum sola cordis contritione, & secreta satisfactione, absque oris confessione quisque possit Deo satisfacere) redeamus &c. Ad vocem Vtrum, est in marg. additum. DISTINCT. I. Et in notis. Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam perlongam tractationem, qui eum secuti sunt, in septem distinctiones diuiserunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus vero in margine tantum est, Distinctio prima, secunda, &c. Vtrum sola) Hæc coniungenda sunt cum superioribus quemadm. in peruetustis sunt coniuncta: ab illis enim pendent. Ante caput extremum eiusdem distin.*1. *hæc Gratiani verba sunt. Quibus auctoritatib. vel quibus rationum firmamentis vtraq. sententia satisfactionis, & confessionis innitatur, in medium breuiter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris iudicio reseruatur. Vtraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros. Vnde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus ait in pænitentiali suo. Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, vt Græci. Quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, vt tota fere sancta ecclesia &c. In notis hæc sunt. Lectoris iudicio) Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo, eo tempore adhibitam, quo in concilio Tridentino post alia concilia est constitutum. Extremo capiti hæc adduntur in notis. Burchardus etiam, & Iuo caput hoc citant ex pænitentiali Theodori. In Capitularibus adiectis cap.*58. *hæc leguntur. Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata: quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent. Quod vtrumque non sine magno fructu intra sanctam fit ecclesiam &c. In concilio Cabilonensi* 2. *c.* 33. *ead. fere habentur, addita ad initium voce Quia, & nonnullis alijs in extrema clausula, quæ notabuntur. Vt Græci] Hæc verba, itemque illa, vt tota fere sancta*

ecclesia, & illa, & hoc perfectorum est, & illa, Quod est iustorum, absunt quemadm. a Capitulari, ita etiam a concilio. In marg. hæc sunt. In Capitul. adiectis c.58. In Cabil. conc. 2. c. 33. Burch. l. 19. c. 145. Iuo p. 15. c. 155. Ad illa verba, Sed tamen Apostoli &c. additur in marg. Et secundum Apostoli institutionem confiteamur Iac. 5. Et in notis. In Capitulari, & concilio pendet adhuc oratio, & priori illi membro, vt & Deo, &c. redditur nunc alterum mēbrum his verbis, & secundum Apostoli institutionem &c. In scholio. Docet] Id est, hoc est signum sacerdoti, quod peccata dimittantur confitenti per contritionem. Additur in marg. Immo docet ordinarium purgandi modum esse per sacerdotes absolutionem. Deus enim, vt continuo subiungitur, sanitatem largitur plerumq. medicor. operatione. Operatione, inquit, non ostensione. Ad vocem sanctitatis, additur in marg. al. sanitatis. In eodem extremo capite est: plerumque hanc præbet suæ pænitentiæ medicinam inuisibili administratione; plerumque medicor. operatione. In notis est. Suæ pænitētiæ medicinam) In concilio, atque apud Burchardum, & Iuonem legitur suæ potentiæ. A Capitulari autem (prout ex ipsius lectione animaduerti potest) totum istud primum abest periodi membrum.

(6) *Capite sexto Si quis non dicam. eiusdem distin. 1. in eodem libro non sunt verba ex scheda selectorum virorū relata. Nihil etiam additum est cap. 32. Facilius. in fine.*

(7) *Quod dicitur apud Gratianum cap. 87. Romanis e dist. 1. cuius initium, Quis aliquando. par. Econtra auctoritas. his verbis notatur. Vnde euidentissime datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. In notis est. Vnde euidentissime] Loquitur ex persona aduersam partem sustinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim sacerdoti tamquam Deo cōfitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire. &c. Ad vers. Latentia vero peccata. nihil additur. Nihil etiam additur cap. 30. Si cui. vers. Luce clarius constat.*

(8) *Inscriptio capitis 19. Aut facta. e. dist. in eodem libro hæc est. Vnde in Digestis tit. de pœnis. In marg. est. Ibid. le. 16. (hoc est, lib. 48. Digest. tit. 19.) Ad illa verba, Tempus discernit emansorem a furtiuo additur in notis. Furtiuo in aliquot vetustis codicibus & originali est, fugitiuo. sed ob glossam non est emēdatum. Ad illa verba, Euentus spectatur, vt a clementissimo: additur. Clementissimo]*

Sic emendatum est ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur, dementissimo. Quod in Basilicis lib. 60. tit. 52. l. 16. sic explicatur. Vir clemens, nec seditiosus &c.

(9) *Verba Philini sunt. Gratianum improbat.*

Glossa in prin. dist. 13.

Gl. 2. *in prin. dist.* 18.

Gl. vlt. in c. de Syracusanę. (13.) *dist.* 28.

Gl. in c. Cenomanensem. (13.) *par. cum ergo. ver. de fornicatione. dist.* 56.

5. *Gl. in c. statuimus.* (8.) *p. his omnib. dist.* 61.

Gl. in c. Valentinianus. (3.) *ver. electus. dist.* 63.

Gl. vn. in c. scire (8.) *p. necessario. & c. seq. dist.* 76.

Gl. 2. *in c. Sicut Christus.* (75.) 1. *q.* 1.

10. *Gl. vlt. in c. cum scriptura.* (83.) 1. *q.* 1.

Gl. in c. quod quidam. (97.) *p. opponitur. ver. potestas. & ver. potestatem. e. q.* 1.

Gl. in c. etsi illa (23) *& gl.* 2. *in p. breuiter.* 1. *q.* 7.

Gl. 3. *in c. Euphemium.* (7) *p. hinc. colligitur. ver. infamen.* 2. *q.* 3.

Gl. in c. a iudicib. (33.) *p. quod de arbitris. ver. valebit.* 2. *q.* 6.

15. *Gl. in c. ei qui.* (41.) *p. nullus. ver. in notorijs.* 2. *q.* 6.

Gl. in c. si testes. (3.) *p. soli testes. ver. instrumentis.* 4. *q.* 3.

Gl. in c. nullus. (2.) *p. aliquando. ver. per officiales.* 4. *q.* 4.

Gl. in c. testimonium. (9) *p. nec honore. ver. iureiurando.* 11. *q.* 1.

Gl. in summa. 12. *q.* 1.

20. *Gl. in c. pręcipimus.* (24.) *p cum ergo. ver. sed notandum. e. q.* 1.

Gl. in c. pen. p. si ergo. ver. hoc meum. e. q. 1.

Gl. in c. non sanę. (15.) *ver. patrocinium.* 14. *q.* 5.

Gl. in c. si quis. (29.) *p. qui autem. ver. repetundarum.* 17. *q.* 4.

Gl. in c. si illic. (29.) *p. sed obijcitur. ver. Achab.* 23. *q.* 4.

25. *Gl.* 1. *in c. sic quippe.* (45.) *p. ex his.* 27. *q.* 2.

Gl. in c. si quis. (24.) *p. quamuis. ver. illud vero* 32. *q.* 7.

Gl. in c. omnis. (37.) *p. alij e contrario. de pæn. d.* 1.

Gl. in c. quis aliquando. (87.) *p. e contra. ver. confitemini. e. dist.* 1.

Gl. in c. de quarta. ver. quadragenaria. de præscr.

DE ERRORIBVS QVIBVSDAM, ET mendis Gratiani in distinctionibus.

Dialogus decimusnonus.

B. QVOTIENS in manus meas Gratiani liber venit, venit autem infrequens, t·tiens me a legendo deterret initium. Humanum genus duob. regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege, & euangelio continetur. His addit multa ex Isidoro sumpta in etymologijs, quæ etiam huic diuisioni repugnant, vt illud: Fas lex diuina est, ius lex humana. Omne autem ius legib. & moribus constat. Ius aut naturale est, aut ciuile, aut gentium. Ius naturale est commune omnium nationum. id melius ius gentium dixisset, sic enim postea definit. Ius gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes vtuntur. quasi vero ius omnium nationum naturale sit, omnium vero gentium, ius gentium: quo nihil ineptius inueniri potest. At hic noster ius naturale dixit, quod in lege & in euangelio continetur. (1) A. Non quidquid in Moysis lege & in euangelio continetur, id ius naturale Gratianus appellat, sed vel de decalogo intelligi debet, vel de eo, quod sequitur: cum quisque iubetur facere alij, quod sibi vult fieri. Sed age videamus, quid in prima distinctione Romani notant. B. Quod capite VII. in iuris naturalis exemplis positum est: liberorum successio, & puerorum educatio, illi scribendum ex veterib. Isidori & Gratiani libris censent: liberorum susceptio & educatio. A. Id aptius est, vt post viri, & feminæ coniunctionem scribatur, & in iure ciuili ita esse existimo: hinc liberorum procreatio, hinc educatio. (2) B. Capite XII. dicitur. Ius Quiritium est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites. Illi scribunt, quo nulli tenentur, nisi Quirites: ex veteribus libris. Et quod postea sequitur. In quo agitur de le-

Vide dist. 5. in prin. & dist. 6. in fine.

ca. 7. ius naturale. distinct. 1.

c. vlt. e. distinct.

gitimis hereditatibus, vel curationibus, vel de contractib. ita mutant, vt Contius admonuit; delendum enim est hoc membrum, vel de contractibus & pro curationib. cretionib. est scribendum. A. Hoc etiam confirmatur veteribus libris, & Isidorus ipse notat, quid cretio sit, post Vlpianum in fragmentis libri singularis regularum.(3) B Initio distinctionis v. in illis verbis: Nunc autem ad doctrinam naturalis iuris, & ceterorum reuertamur: differentiam, pro doctrinam aptius scribunt. Multa vero in hac v. & in vi. distinctione dicuntur, quæ melius in alium locum Gratianus reseruasset. Quod his verbis Romani notant. Visum fuit Doctoribus vt distinctio hæc vi. quamuis superioribus parum cohærere videatur, atque extra rem hoc loco posita sit a Gratiano, neque tollatur, neque in alium locum transferatur. Hoc idē placuit congregationi generali. Scopus enim est hoc opus corrigere, & supplere, quæ desunt Gratiano, non decurtare. Mihi vero facilius omnia sanare in animo est. C. Quo tandem pacto? B. Vna litura, vt ille noster ait. A. Iocaris tu quidem, vt soles. Sed quid de vii. distinctione habes dicere? B. Permulta. Principio selecti viri notant, neque Solonem primum Atheniensibus, neque Trimegistum Ægyptijs leges tradidisse. De Solone aperta res est, cum Draco legislator eo fuerit antiquior. De Trimegisto videndus Cicero lib. iii. de legib. & Lactantius lib. i. cap. vi. Institution. Item de nominibus Decemuirorum, qui xii. tabulas scripserunt, quæ referre Gratiano minime fuit necesse: placuit illis patrib. vt cum Fastis Capitolinis conferrentur. Quod vero sequitur, Nouæ autem leges a Constantino Cæsare cœperunt, & quæ postea de Codice Theodosiano scribuntur, Isidori, & Gratiani ignorantiam detegunt. Cum enim potuissent in libris Iustiniani certiora de origine iuris, & de tribus illis veteribus Constitutionum libris, & quarto Iustinianeo, atque de Nouellis tam eiusd. Imperatoris, quam superiorum referre: hæc sola posteris reliquerunt, quæ, vt Contius notat, in Alarici breuiario continebantur. A. Quæ de Constantino dicuntur, accepta esse arbitror ex Theodosij

Distin. 5. in prin.

Dist. 7. c. 1.

a *Nou. Theod. & Valent 1.* Nouella Constitutione. *a* Isidorum ius ciuile hoc a Iustiniano editum ignorasse crediderim; a Gratiano video in hoc isto libro multa referri ex Digestis, & Constitutionibus multorum Imperatorum. Et potuit ex Iuonis Panormia, *b* cuius mihi habuisse cognitionem videtur, hoc ipsum de Iustiniano referre, quod etiam scriptum scio in excerptionibus Iuonis, *c* & in libro Cæsaraug. *d* ex historia Pauli Diaconi, & Anastasij bibliothecarij. (4) Dic nunc de distin. 11x. si quid est nota dignum. B. Capite primo *e* mendosum est illud: Vultis, vt reticeamus leges, vt gaudeatis? recitemus enim scribendum est, vt est apud Augustinum, & Iuonem, *f* & Anselmum. *g* (5) Capite quarto *h* pro illis verbis: Plane quis dubitet, veritati manifeste consuetudinem cedere? scribendum, veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? Respondent enim verbis illis impugnantium Augustinum: Veritate manifestata cedat consuetudo veritati. Quæ omnia non recte Iuo edidit in Panormia, in Excerptionibus vero recte, *i* item liber Cæsaraugustanus. *k* (6) Sequitur caput v. quod alijs vi. esse placuit, quod caput primum est eor. quæ Pet. Ciacon ad te misit. Incidi enim nuper in eum indicem incertorum capitum Gratiani, quorum numerus est fere DCC. A. Rem mihi pergratam feceris, si de his quoque locutus fueris. B. Nihil plane eram dicturus, nisi cum illo indice, quid tu rescripsisses, inuenissem. Illud igitur caput Gregorio Papæ ad Guillimundum Auersanum Episcopum inscribunt Iuo in Panormia, *a* & Gratianus: Gregorio VII. ad Vvimundum Auersanum Episcopum, idem Iuo in Exceptionibus *b* Augustino Demochares, & alij non recte. Romani in veteribus libris Gratiani Gregorio VII adscriptũ referunt. Id igitur tantisper retineamus, quoad certiora inueniantur. (7) A. In ix. distin. scio esse quædam verba Augustini male accepta. B. Capitis quinti initium est, Ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre. Iuo in Panormia ita scribit. Ego solis illis scripturarum libris, qui iam &c. In Excerptionibus Gratiani scripturam confirmat. eorum pro eis,

Marginal notes:
b *Iuo li. 2. tit. 11. c. 7. 8. & 9. panorm.*
c *Iuo par. 4 c. 170. & 171. & 172. decr.*
d *Cæs. libr. 2. c. 31 & 32.*
e *Dist. 8. c. 1.*
f *Iuo par 3 c. 194. decr.*
g *Ans. lib. 12. c. 57.*
h *c. 4 veritate dist. 8.*
i *Iuo lib 2 tit. 12. cap. 29. panorm. & part. 4. c 208 decr.*
k *Cæs. lib. 1. c. 17.*
c 5. si consuetudinem e. d. 8.
a *Iuo libr. 2. tit. 12. c. 30. pan.*
b *Idem par. 4. c. 213 decret. Dist. 9. c. 5. ego.*
Iuo lib. 2. tit. 11. c. 32. panorm. & part. 4. cap. 74. decr.

pro eis, habet liber Cæſarauguſtanus. *c* cetera, vt Gratianus. Romanis placet: Ego ſolis eis ſcripturarum libris: aut eis ſcriptorum libris. Et poſtea pro illis: audeam credere, malunt, firmiſſime credam: quod etiam habent Iuo, & liber Cæſaraug. In extremo capite in illis verbis: non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorret, perſuadere potuerunt. Romani mutant: ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabiles &c. & abhorreat, pro abhorret. quod poſtremum in Panormia eſt. ſed non canonicos illic eſt, ſed hoc: vel per illos auctores & canonicas. in Excerptionib. eſt Romanorum ſcriptura. In libro Cæſaraug. ſed quia mihi vel per alios auctores, & canonicas &c. abhorreat. In libro B. Auguſtini eſt: vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione &c. (8) Capite nono editum eſt, primoque hoc genus litterarum ab auctoritate canonum diſtinguendum eſt. ex Auguſtino ſcribendum: primo quia &c. & canonis, pro canonum, ſic enim diuinas ſcripturas appellare ſolet, non canones. A. Sic etiam Iuo, *a* & Deuſdedit, *b* & liber Tarraconenſis *c* ediderunt. (9) B. Capite primo diſtinct. x. *d* duorum heroum, ſcribendum cenſent, pro duorum horum. ex Nicolai epiſt. quæ exſtat, ad Epiſcopos, qui apud Conuiciniũ villam publicã ſecus ciuitatem Siluanectis in Cõcilio conuenerũt: & ex Anſel. Lucenſi. *e* (10) Incerta capita ſunt ſex. primum Felici adſcribit Gratianus *f* poſt Anſelmum, *g* quidam Felici tertio. (11) Secundum Leoni IV. ad Lotharium Auguſtum, Iuo, *h* & Gratianus, *i* & liber Cæſarauguſtanus, *k* cuius verba mendoſa videntur. De capitulis, vel præceptis imperialib. veſtris, veſtrorumque etiam Pontificum prædeceſſorum irrefragabiliter cuſtodiendis. A. Vox, Pontificum, aut vox prædeceſſorum, ſuperuacanea eſt. Agitur enim de capitulis, ſiue capitularibus Imperatorum, quæ Lotharius poſtulabat a Pontifice Romano ſeruari: quamobrem omiſſa voce Pontificum, recte dicetur, veſtrorumque prædeceſſorum. Si vero vox Pontificum, retineatur; de Pontificibus hoc

c Cæſ. libr. 1. cap. 8.

c. 9. noli. d. 9.

a Iuo par. 4. c. 236. decret.

b Deuſdedit c. 2.

c Tarr. libr. 1. c. 143.

d Diſt. 10 c. 1.

e Anſ. lib. 12. c. 34.

f Diſt. 10. c. 3 certum.

g Anſ. lib. 4. c. 11.

h Iuo lib. 2. tit. 12. c. 12. panor. & part. 4. c. 176. decr.

i c. 9. de capitulis. d. 10.

k Cæſ. libr. 1. c. 61.

est Episcopis, intelligi oportet, qui Capitularia in synodis cum Imperatoribus fecerunt; vox prædecessorum, omitti debet. B. Vtraque vox est apud Iuonem, & in libro Cæsaraugust. sed varietas est in illis verbis, vestris, vestrorumque etiam: est enim in Panormia, nostris, nostrorumque: & in Excerptionibus vestris, nostrorumque etiam: in Cæsaraug. vestris, nostrorum &. Romanis placet; vestris, nostrorumque Pontificum prædecessorum. Sed vidi manu Petri Ciaconis scriptum; vestris, vestrorumq; prædecessorum. A. Id igitur teneamus, quoad fontes aperiantur. (12) C. Cur addit Contius: Sedit hic Leo huius nominis primus Ludouici Pij filius &c. sub Michaële orientis, & Lothario occidentis Imperatoribus? Cum neque hic Leo primus sit, sed quartus; neque aliquis eorum fuit Ludouici filius. B. Numquam id Contius scribi iussit, sed librarij culpa est. nam quæ erant Lotharij, dedit Leoni. Hic Lotharius primus fuit, Ludouici filius, Caroli nepos. Mox de Leone alia dicũtur perperam edita. Minus probo, quod capite proximo ait, Ioannem VII. fuisse feminam. Sunt alia nonnulla in hoc libro, quæ Contij famam lædunt, de quibus alias. Tertium caput Ioanni IIX. ad Ludouicum Imperatorem, adscribit Iuo, *a* & quidam veteres libri apud Contium, Ioanni VII. Gratian. *b* Iuoni autem magis credere debemus, quia prior fuit, & quia plura verba ex ead. epistula adfert, quæ idem Gratianus *c* Ioanni IIX. adscribit, item Iuo *d* in epistulis. (13) Quartum caput Gelasio Papæ ad Rufinum, & Aprilem Episcopos adscribunt Iuo, *e* & Gratianus, *f* & liber Cæsaraugustanus *g* Scribendum vero est: Quis aut leges; non, Quis autem leges. item admonitiones paternas, non modernas. (14) Quintum eidem Pontifici ad Theodoricum Regem ijdem tres adscribunt Iuo, *h* & Gratianus, *i* & Cæsaraugustanus liber. *k* (15) Extremum Augustine mihi concede laborem; de extremo capite dicendum est, quod esse Leonis quarti dicitur ad Lotharium Imperatorem, quod latius Iuo *l* refert, quam Gratianus. Coniungi autem possunt ead. verba cum verbis capitis IX. huius distin. X. de quo antea diximus, & cum

a *Iuo par. 4. c. 230. & par. 6. c. 115. decret.*
b *c. 10. vides. d. 10.*
c *Dist. 86. ca. 3. facientis.*
d *Iuo epi. 71. vel 38. decano Beluacen.*
e *Iuo libr. 2. tit. 12. c. 3. pan. & par. 4. c. 179. & parte 6. cap. 104. decr.*
f *c. 11 quis autem d 10 & d. 54 cap. 11. quis aut.*
g *Cæs. lib. 1. c. 55.*
h *Iuo d tit. 12 c. 14. panor & d part. 4. c. 180. decr.*
i *c. 12. certũ. e. d. 10.*
k *Cæs. d. li. 1. c. 56.*
l *Iuo d. tit. 12. c. 15. pan. & d par. 4. cap. 181. decr.*

capite xvi. & xxxi. distinctionis lxiii. *m* quamuis hæc duo ad Lotharium, & Ludouicum Augustos inscribantur. Hæc de sex incertis capitib. huius distinctionis. (16) A. Placet mihi tuum consilium, vt hic tuus sit huius diei labor extremus.

m Dist.63.c.16 Reatina. & 31. inter nos.

(1) Hoc *est initium Gratiani voluminis in editione Gregoriana. Concordia discordantium canonum. Ac primum de iure diuinæ, & humanæ constitutionis. Distinctio prima. Humanum genus duob. regitur &c. vt in dialogo. In notis hæc sunt. Ac primum] Hoc loco in manuscriptis codibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio: partim vero legitur, De iure scripto, & non scripto, & quod cui præponatur, & legum auctoribus, & duorum malorum electione, siue dispensatione. Aut, Ac primum de iure constitutionis naturæ diuinæ, & humanæ. Aut, De iure naturæ, & humanæ constitutionis, quam Dominicus de Geminiano agnoscit, & extat in nonnullis antiquioribus editionib. Aut, De iure naturæ, & constitutionis: quæ inscriptio maxime videtur conuenire tractationi Gratiani qui sæpe ad hæc capita reuertitur, vt initio distin.5.7. 8.15. & 11.q.1.c. si quæ causæ. hunc totum locum indicans scribit; Require in principio, vbi differentia signatur inter ius naturale, & ius constitutionis. Verumtamen in hac tanta varietate, quæ, vt aliæ coniecturæ mittantur, argumento esse potest, nullam hic a Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est retēta vulgata lectione ceteras indicare. Distin.v. in principio hæc verba sunt. Nunc ad differentiam naturalis iuris, & ceterorum reuertamur. &c. Sed cum naturale ius in lege, & euangelio supra dicatur esse comprehensum &c. In notis est. Nunc ad differentiam] In vulgatis legebatur, Nunc autem ad doctrinam. Emendatum est ex vetustis codicibus, & ex principio dist. 15. vbi hoc repetitur.*

(2) *Verba capitis 7. distin.1. cuius initium, Ius naturale, in eodem libro hæc sunt. vt viri, & feminæ coniunctio, liberorum successio, & educatio &c. item depositæ rei, vel commendatæ pecuniæ restitutio &c. In notis est. Successio] In trib. codicib. manuscriptis Isidori, & aliquot Gratiani legitur, liberorum susceptio, & educatio; quæ lectio conuenit cum l. 1. ff. de iust. & iur. vers. hinc descendit. Ad vocem commendatæ, additur in marg. al. commodatæ restitutio.*

(3) *Capitis extremi eiusdem dist.1 in eodem libro verba sunt. Ius Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est Romani. In quo agitur de legitimis hereditatibus, de cretionibus, de tutelis &c. In notis hæc sunt. Cretionibus] Antea legebatur, vel curationibus, vel de contractibus. Emendatum est ex codicib. Isidori tam impressis, quam manuscriptis. Quid autem sit cretio, declarat Vlpianus in suis titulis c. 22. & ipsemet Isidorus in eodem lib.5. etymo. c 24. In marg. est. Alciatus 3. dispunct. c.7.*

(4) *Nihileorum, quæ dicuntur addita fuisse a selectis viris dist.6. in editione Romana inuenitur. Fieri autem potuit, vt ea postea improbata sint. Sic etiam dist.7. c.1. & 2. nihil in notis adscriptum est. Quædam tamen nomina Decemuirorum sunt mutata. Non recte autem Curatius pro Curiatius scribitur. De voce differentiam pro doctrinam diximus in addit.1. in fine.*

(5) *Distin.8. cap.1. in eo libro inscriptio est. Vnde Augustinus ait tract.6. ad c.1. Ioannis. Quo iure defendis villas ecclesiæ? diuino, an humano? &c. In marg. est. Ansel. l.12. c.62. Iuo p.3. c.194. Pann. l.2. c.63. In notis. Ecclesiæ] Hæc dictio non est apud B. Aug. Nam ibi agit contra Donatistas; qui legib. Imperator. villas sibi adeptas & Ecclesiæ catholicæ attributas esse querebantur. Quare, cum Donatistæ dicerent, villas nostras tulerunt: fundos nostros tulerunt, vt eos ipse conuincat, nullū ius in illis habuisse, aut habere: quibusdam præpositis addit ista. Quo iure defendis villas? diuino &c. Et infra 11. q.1. c. si quæ causæ. vbi Gratianus citat initium huius capitis, ista dictio Ecclesiæ non habetur. Est tamen apud Ansel. Iuonem, & in Pannormia locis indicatis. Tolle] Quoniam glossa obstitit, ne omnia emendarentur, aut adderentur, quæcumque addenda videbãtur; placuit integrum apponere locum B. Augustini. Apud ipsum igitur post ver. humano, antecedentis paragraphi, hæc sequuntur: Vultis legamus leges Iurisperitorum &c. vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum hortum habeatis &c.*

(6) *Verba capitis quarti eiusdem distin.8. in eodem libro hæc sunt. Item Augustinus lib.3. de baptismo contra Donatistas c.6. Veritate manifestata cedat consuetudo veritati: plane respondeo, quis dubitet veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? In marg. hæc sunt Sub persona Libosi Vagensis. Et Iuo par. 4. c.208. Pann l.2. c.165. infra ead. c. qui contempta. Et vers. Item. Nemo. additur in*

marg. Ibid. c.8. sub persona Felicis a Buslacenis.

(7) *Inscriptio cap. 5. eiusd. distin. est in eod. libro. Item Gregorius Vvimundo Auersano Episcopo. Si consuetudinem fortaßis opponas &c. Et in marg. est. al. Guitmundo. Et Iuo p. 4. c. 213. Pann. l. 2. c. 166. Et in notis. Gregorius] In aliquot manuscriptis, & apud Iuonem est, Gregorius VII. Et in huius Pontificatu Guitmundus Auersanus Episcopus scripsit de corpore, & sanguine Domini contra Berengarium, qui liber extat.*

(8) *Haec in eodem libro verba sunt cap. 5. distinct. 9. Idem (Augustinus) ad Hieronymum epist. 19. Ego solis eis scriptorum, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, vt nullum eorum scribendo errasse audeam credere &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 74. Pann. l. 2. c. 119. scripturarum lib. ori. & Pan. Eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmißime credam) orig. Iuo, & Pan. Et in fine. non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. In notis est. Mihi per alios] Sic etiam in manuscriptis, & in glossa. Apud B. Aug. est, mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione. nec multo secus apud Iuonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.*

(9) *Eiusdem Augustini verba sunt in eod. libro a Gratiano relata cap. 9. Noli. e. dist. 9. cuius inscriptio est. Idem (Augustinus) ad Vincentium epist. 48. contra Donatistas. Noli frater &c. colligere velle calumnias ex Episcopor. scriptis, siue nostror. siue Hilary, siue (antequam pars Donati separaretur) ipsius vnitatis, sicut Cypriani, & Agrippini primo quia hoc genus litterarũ ab auctoritate canonis distinguendum est. In margin. haec sunt. Deusdedit p. 2. Ansel. l. 4. c. 58. Iuo p. 4. c. 236. Et in notis. Siue antequam) Antea legebatur, siue Cypriani, & Agrippini, antequam pars Donati separetur. Restituta est vera lectio ex B. Augustino, & aliquot exemplarib. Gratiani, & Iuone. Cyprianus enim, & Agrippinus multo ante Donati schisma in ecclesiae vnitate decesserãt: qua in re errauit auctor glossae. Ad extrema verba (Deus vobis reuelauit) additur Ita etiam originale, & Iuo, & aliquot editiones noui testamenti. Sed idem B. Augustinus in Ioannem tract. 5. 45. 53. & 98. & alibi fere semper legit, reuelabit, & explanat. Graece est ἀποκαλύψει. In scholiis. Donati)*

Donatus primo fuit catholicus: sed postea est in hæresim lapsus: cuius hæresi adhæserunt Cyprianus & Agrippinus. (Hæc falsa sunt.)
(10) *In eodem libro inscriptio cap. 1. distin. 10. hæc est. Vnde Nicolaus Papa scribit Episcopis in concilio apud Conuicinum congregatis. Lege Imperatorum non in omnib. &c. Et in marg. est Iuo p. 4. c. 87. Pann. l. 2. c. 138. Ansl. l. 1. c. 97. Polyc. l. 1. tit. 27. Et in notis. Lege] Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice bibliothecæ Dominicanæ; de quo dictum est supra dist. 8. c. mala. Titulus autem epistolæ hic est. Nicolaus seruus seruorum Dei, Reuerendissimis, ac sanctiss. confratrib. nostris Metropolitanis Episcopis, & ceteris diuersar. prouinciar. ac vrbium Præsulib. qui in Conuicinum villam publicam, secus ciuitatem Siluanectis, conuenistis. Eadem epist. nuper impressa est in Appendice bibliothecæ sanctorum Patrum. Obuiare] Apud Nicolaum sequitur continenter, ad quod ostendendum &c. Quæ autem apud Grat. sunt interiecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neque apud Ansel. sed verba illa, Lex Imperatorum non est supra legem Dei. sed subtus. a Burchardo, & Iuone citantur ex decretis Pij Papæ c. 3. habentur autem in Capitularibus adiectis c. 17. reliqua autem habentur infra in hoc eodem capite p. Ecce quemadm. Ad illa verba, Item. Lex Imperatorum &c. in marg. hæc sunt. al. Idem. Et In cap. adiectis cap. 17. Burch. l. 15. c. 10. Iuo p. 16. c. 11. Pann. l. 2. c. 139. Ad illa verba, Ad quod ostendendum duorum horum, in margin. additur, heroum, orig.*
(11) *Capitis tertij eiusdem distin. 10. in eodem libro inscriptio est. Item Felix Papa. Certum est hoc &c. In marg. hæc sunt. In exemplari Veronensi est, Felix III. Et, Ansel. l. 4. c. 11. Polyc. l. 1. c. 18. (forte tit. 18.)*
(12) *Eadem distin. 10. capitis 9. in eodem libro verba sunt. Item Leo IIII. Lothario Augusto. De capitulis, vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumq. Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conseruandis &c. Et in marg. est. Iuo p. 4. c. 176. Pann. l. 2 c. 149. Et in notis. Vestrorumq.] Epistola hæc non est inuenta; & in istis verbis videtur subesse mendum: ex quo auctor glossæ errandi occasionem sumpserit; qui Christianis Imperatoribus cuiusmodi fuerant prædecessores Lotharij, attribuat illud, quod Isidorus de ethnicis dicit, nimirum Imperatores solitos fuisse appellari*

Pontifices. de qua re optime Gelasius in tomo de Anathematis vinculo, & infra 21. c. cleros. Apud Iuonem legitur, vestris, nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum; in Pannor. nostris, nostrorumq. Pontificum, & prædecessorum. Sed fortasse cetera quidem recte apud Grat. habent tantummodo ante dictionem prædecessorum est addenda coniuncta &, quemadm. est in Pannor. Nam hoc significabitur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula adhibitis in consilium Pontificib. regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ a Leone scribuntur, spectare videntur ad capitula Caroli, & Ludouici, quæ Lotharius in vniuersa Italia seruari mandauerat. Nam in legib. Longobardicis lib. 3. tit. 35. Lotharius ita constituisse traditur. Placuit nobis, vt capitula, quæ excerpsimus de capitulari bon. mem. gloriosiss. domini nostri Caroli, & genitoris nostri Lodouici Imper. inuictissimi, his omnibus, & fidelibus nostris, & sanctæ ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus per legem teneantur, & seruētur: & quicumque horum capitulor. contemptor extiterit, LX. solidis componatur. Id populo Ro. qui iure antiquo Romanor. vti prohiberetur, valde displicuit: sicut ex c. fin. infra eadem dist. colligi potest: disseminatusque etiam rumor fuit eandem esse Pontificis, ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epist. videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conseruādo iure ciuili Romanor. cum eod. Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex d. c. finali. Inscriptio c. vlt. est, Item Leo IIII. Lothario Augusto. Vestram flagitamus clementiam, vt sicut hactenus Romana lex viguit, &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 181. Pann. l. 2. c. 152. Et in notis. Vestram] Videtur Lotharius populo Ro. quod hic Leo petiit, concessisse. Nam in legib. Longobardicis lib. 11. tit. 57. sic habetur. Vt interrogetur populus Ro. qua lege vult viuere, & sequitur constitutio. Lotharius Imp. Volumus, vt cunctus populus Rom. interrogetur, qua lege vult viuere &c. eidem legi, qua profitentur viuere, per dispensationem Pontificis, & nostram, subiacebunt.

(13) *Verba capitis 10. e. dist. in eodem libro hæc sunt. Item Ioannes VIII. Ludouico Imperatori. Vides fili charissime; quia quod contra leges accipitur, per leges dissolui meretur. In marg. est. Iuo p. 4. (deest, c. 230.) Inscriptio cap. 3. Facientis. dist 86. hæc est. Item Ioannes VIII. In marg. est. Greg. l. 7. reg. ep. 114. indict. 2. Pelagius 2. ep. 3. Eleutherius sup. dis. 83. c. error. 2. q. 7. negligere. & 23.*

q.3.c.qui ponit. Iuo p.6.c.115. Et in notis. Caput hoc ex varijs sententijs hinc inde collectis confectum est: quar. prima vsq. ad vers. emendare, sumpta est ex epist. beati Gregorij 114. lib.7. ind. 2. Theodorico, & Theoberto Regib. Francor.

(14) *Ante caput 11. eiusd. distinct. 10. hæc sunt in eod. Romano libro. Item Gelasius Rufino, & Aprili Episcopis. Quis autem leges principum, aut regulas patrum, aut admonitiones paternas dicat debere contemni &c. In marg. est. infra dist. 54. c. quis aut. Iuo p. 4. c.179. Pann. l. 2. c.150. Ad vocem autem, additur, al. aut. ad vocem paternas. al. modernas. Inscriptio capitis 11. distin. 54. est. Idem (Gelasius) Rufino, & Aprili Episcopis. Quis aut leges principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas &c. In marg. est. supra dist. 10. c. 11. Iustin. nouell. consti. 123. cir. fi. Deusdedit p. 4. Iuo p.6.c.104. & p.4.c.179. Pann. l. 2. c.150.*

(15) *Inscriptio capitis 12. eiusd. dist. 10. est in eodem libro. Item Theodorico Regi. Certum est magnificentiam &c. In marg. est Iuo p.4. cap. 180. Pann. l. 2. c. 151.*

(16) *Capitis vltimi inscriptio posita est in addit. 12. Inscriptio c. 16. Reatina. dist. 63. hæc est. Item Leo quartus Lothario & Ludouico Augustis. Et cap. 31. Inter nos. ead. inscriptio est semicirculis notata, & additur vox Palea. Et in marg. S. Antoninus ibid. (hoc est, p. 2. tit. 16. c. 1. para. 2.) Iuo par. 5. c. 52.*

DE EADEM RE.

Dialogus vigesimus.

C. QVOD de Ioanne VII. femina scripsit Contius, lippis & tonsorib. notum, cur improbetur, scire cupio. A. Fitne tibi verisimile; quod nemo alicuius auctoritatis scriptor, nisi Martinus Polonus, & Marianus Scotus, siue quis alius tradidit; quod contra rerum naturam est; quia lippis & tonsorib. vt dicis, notum videatur; ideo verum esse credere? C. Quo pacto contra rerum naturam esse dicis? An non potuit accidere, vt lateret femina inter viros

viros? A. Potuisse non negabo. Sed facilius Byzantij quam Romæ, vt Leo IX. scribit, vbi sæpe eunuchi Episcopi facti sunt. Christus vero, qui ne matrem quidem suam voluit sacerdotem fieri, non passus esset feminam Petri successorem fieri, claues regni cælorum tenere, in suprema illa sede turpem illam meretricem sedere, quæ tot habuit martyres & confessores; de qua illud dicitur, aut sanctos recipere, aut sanctos facere. C. Quasi vero non aliquot fuerint peccatores electi, qui postea non meliores vitam turpiter egerint. A. Id si accidit aliquãdo, peccatis populorum adscribitur. At contra rerum naturam esse dixi; quia nullum ordinem sacrum recipere potuit; ita neque sacerdos, neque Pontifex fieri, & electio nulla, atque irrita fuit. C. Quid si vtriusque sexus erat? A. Si in virili sexu incaluisset, vt iuriscon. ait, Pontifex fieri potuit. B. At hæc peperisse dicitur. A. Numquam Leo IX. qui multis annis posterior fuit Ioanne VII. & IIX. feminæ electæ CP. fecisset mẽtionem, si idem crimen in Romanum Pontificem obici posset. B. Placet hoc quidem. Sed quid dicis de Episcopa, presbytera, diaconissa, & hypodiaconissa, quarum mentio fit in concilijs; & de diaconissis apud Iustinianum, & alios scriptores? A. Episcopi vxorem, Episcopam dictam inuenio, non quam duxit Episcopus, sed quam antea habuit, quæ continentiam vouit, cum is sacros ordines suscepit. Sic presbytera dicebatur presbyteri vxor similis, sic diaconissa diaconi, & hypodiaconissa hypodiaconi vxor. Harum tamen duplex significatio est, quia præter has vxores, erãt aliæ viduæ, quæ in baptismo fæminarum, & in oblationibus & quibusdam alijs ministerijs honestius inter sui sexus personas versabantur, quam clerici. Sed redeamus ad Gratianum nostrum. B. Distinctione XI. tria incerta capita notantur, caput secundum, septimum & octauum. Secundũ Nicolao primo in epist. ad Michaëlem Imperatorem adscribunt Iuo in Excerptionib. *a* & Gratianus, *b* & Demochares, & Cõtius. Eius capitis verba in cõciliis non inueni. Alia verba, quæ coniunxit Iuo, *c* inueniuntur in Panormia adscripta esse Leoni quarto ad Lotharium Imp. Fieri igitur

Leo IX. epist. 1. cap. 23.

l. quæritur. de statu hom.

a *Iuo par. 4. c. 111. decret.*
b *Dist. 11. c. 2. consequens.*
c *Iuo lib 2. tit. 12. c. 19 panor.*

d Burc. lib. 3. c.126.
e Iuo d. ti.12. c. 12 panor. & par. 4. cap.78. dec. & epist.179 vel 79. ad Galterium Beluacem. bibliothecar.
f Dist. e. c.7. in his.
g Cas. lib. 1. cap.19.
h Tarr. lib.6. c.125.
i Dist.11. c.8. catholica.

potest, vt omnia sint eidem Leoni adscribenda. A. Non Leonis sunt, sed Nicolai in epist. ad Photium CP. quæ lecta est in synodo octaua sub Hadriano, actione IV. (1) B. Capitis septimi pars inuenitur apud Augustinum epist. XXCVI. ad Casulanum presbyterum, quæ inscriptio est apud Burchardum, *d* & Iuonem, *e* & Gratianum, *f* & in libris Cæsaraugust. *g* & Tarracon. *h* Verba illa: Et sicut præuaricatores &c. cuius sint ignoramus, licet ab omnibus sint relata. (2) Caput octauum Augustino adscribit Gratianus, *i* in libro de fide Christiana; sed nusquam extat. (3) A. quid de alijs capitibus dicis, quæ certa sunt? Memini enim caput quoddam inueniri Augustino adscriptum in libro ex dictis Basilij, quod est Basilij in libro de Spiritu sancto cap. XXVII. ad Amphilochium. B. Recte admones. Est id caput V. *a* cuius initium, Ecclesiasticarum: Basilio adscribunt Burchardus, *b* & Iuo *c* rectius. Pro, in ministerio, scribendum est, in mysterio. & pro, par ritus, par virtus. Illud etiam mendosum est: Benedicimus fontem baptismatis oleo vnctionis. Huic accedit, quod ter oleo inungimus, quos baptizamus. Pro quibus apud Burchardum est: Benedicimus fontem baptismatis, oleum vnctionis. Huc accedit, quod ter immergimus, quos baptizamus: oleo vngimus. Apud Iuonem in Panormia priora verba mendosa sunt. Hæc posteriora ita concepta sunt. Huc accedit, quod ter mergimus; quod baptizatos oleo vngimus. Hæc Demochares probauit. Iuo in Excerptionibus Burchardi scripturam in his sequitur. A. Cum Græcis fontibus hæc sunt conferenda, quibus scio Burchardi & Iuonis varietates confirmari. C. Quid illud est? Vel quæ trifariam digesta super panem & calicem? A. Multifariam, non trifariam scripsit vetus interpres, vt ex Burchardo apparet, & ex Nomocanone. B. In extremo capite, in mysterijs obseruata silentio, quam publicato scripto; habet Burchardus: in ministerijs obseruata magis &c. Gratianus. A. Id etiam græcis verbis confirmatur. Totum vero caput præclarum est ad hæreticorum impugnationes tollendas ex traditionib. Apostolor. Id credo græce & Latine Romanos edituros. B.

a Dist.11. c.5. ecclesiasticar.
b Burc lib. 3. c.127.
c Iuo d. tit.12. ca.13. panorm. & d par. 4. c. 69. decr.

Quid facturi sint, ignoro. (4) De reliquis videamus. Caput x. sumitur ex epistula Leonis quarta ad Episcopos Siciliæ c. vi. licet neque Anselmus, *d* neque Gratianus, *e* neque Demochares locum certum indicarunt. (5) Caput secundum distinctionis xii. Gregorio adscribunt Anselmus, *f* & Gratianus, *g* & liber meus Tarraconensis: *h* Anastasio II. Demochares & Centius. Romani Gregorij quarti esse aiunt in epist. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, cuius initium est, Diuinis. A. Exstat apud me epistulæ eiusdem exemplum, & in Corpore canonum, & initio cōciliorum Coloniensis editionis in ea collectione, quæ inscribitur, de primatu Romanæ ecclesiæ, & initium, & aliquot fragmenta sunt eiusdem epistulæ. Initium etiam inuenies apud Anselmum, *a* & in libris Cæsaraug. *b* & Tarraconen. *c* licet hi omnes ita inscripserint, Gregorius omnibus Episcopis per diuersas prouincias constitutis. Ex eadem sunt varia fragmenta apud Gratianum, *d* de quibus postea dicendum erit. (6) B. Caput tertium inscriptum est, *e* Nicolaus Michaëli Imp. sed apud Iuonem varie inscriptum inuenitur, & mihi videtur ex duobus capitibus constare, quæ tam in Panormia, quam in Excerptionibus plenius scripta sunt. Prius caput inscribitur in Panormia, *f* vt apud Gratianum: eiusq; extrema verba sunt, pro loco, & tempore cōsuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, quando vna fides per dilectionem operans vni Deo omnes commendat. In Excerptionibus *g* parte quarta inscribitur: Leo IX. Michaëli Imp. CP. parte vero quinta: Leo IX. Michaëli Patriarchæ CP. & in hac quinta magna pars epistulæ Leonis IX. refertur. In verbis huius capitis tertij, de quo agimus, tam in parte quarta, quam in quinta scriptum est; diuersæ pro loco & tempore consuetudines, quando vna fides per dilectionem operans vni Deo commendet omnes: siue commendat omnes. Eadem inscriptio Leonis IX. ad Mich. Patriarcham CP. & eadem verba, quæ esse diximus in Excerptionib. Iuonis, exstant in libro Cæsaraugustano. Hæc pars potest Leoni IX. adscribi. Posterior pars potest retinere Nicolai nomen, in

d *Ans. lib. 1. c. 45.*
e *Dist 11. c. 10. hoc vestra.*
f *Ans. libr. 1. c 20.*
g *Dist 12. c. 2. præceptis.*
h *Tarr. lib. 1. c. 287.*

a *Ans. lib. 1. c. 17.*
b *Cæs. libr. 5. c. 6.*
c *Tarr. lib. 1. c. 286.*
d *2. q. 6. c. 1. decreto. dist. 19. c. 5. nulli.*
e *c 3 scis sancta. distinct. 12.*
f *Iuo d. tit 11. c. 18. panorm.*
g *Idem par. 4. c. 244. & part. 5. c. 44. decr.*

Cæsar. lib. 1. c. 13.

epist. ad Photium Patriarcham CP. non ad Mich. Imp. Vbi hæc verba sunt ab Iuone quoque relata. De consuetudinib. quidem, quas nobis opponere nisi estis, scribentes per diuersas ecclesias diuersas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua eis obuiare debeamus, nihil iudicamus, vel eis resistimus. A. Ex his, quæ refers, apparet male apud Gratianum scribi constitutiones. vel consuetudines: sed vox consuetudines, retinenda est, cetera tollenda. Male quoque in Panormia verba illa, De consuetudinibus &c. Leoni quarto adscribuntur, & in Excerptionibus Nicolao in epist. ad Michaëlem Imp. & cum illis coniunguntur, Consequens est &c. quæ Gratianus refert distinctione xi. *a* Sunt enim omnia ex epistula eadem ad Photium, quæ etiam lecta est in synodo octaua sub Hadriano Minore actione quarta. (7) Nunc cetera videamus. B. Caput quintum Nicolai ad Ignatium, vel Igmarum Episcopum esse dicitur apud Gratianum. *b* Ignarum Archiepiscopum appellat Iuo *c* in Panormia. Igmarum Remensem Archiepiscopum idem in Excerptionib. Hicmarum in epistulis, alij Hincmarum dicendum esse contendunt. id confirmatur epist. lxix. eiusdem Nicolai ad eundem, cuius initium est, Omnium nos portare. ex qua addi possunt hæc verba post vocem, dedecus; vt temporibus nostris vel falso insimulari sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas traditiones &c. & pro illis, a patrib. suscepimus, illic est, a patribus nostris suscepimus, pro libitu semper errantium. (8) Caput vndecimum *d* ex duabus, tribusve Augustini epistulis sumptum videtur. Nam initium est ex epist. cxix. Pars illa, Quod enim neque contra fidem, ex epist, cxix. In fine quædam sunt ex ead. alia ex epist xxcvi. extrema. Illa verba tollenda esse Romani censuerunt: Augustinus idem ex auctoritate Ambrosij asserit: quæ ex scholio inserta sunt. (9) Capite duodecimo *a* extremo, quod ex eadem cxix. epistula est, vox sacramentis, in vocem sarcinis mutanda est, licet eam Iuo *b* probauerit, & liber Cæsaraugustanus *c* loquitur enim de Iudæis, qui legalib. sarcinis, non humanis præsumptio-

Iuo d. tit. 12. c. 19. & 20. pan. & d. par. 4. c. 211. decr.

a *Dist. xi. c. 2. consequens.*

b *c. 5. ridiculum. dist. 12.*
c *Iuo d. tit. 12. c. 20. in pan. & par. 4 ca. 212. decret & in epist. 64. vel 65. ad Hugo. Lugdunen. Archiepiscopum.*

d *c. 11. illa autem dist. 12.*

a *c. 12. omnia. e. dist.*
b *Iuo d. tit. 12 c. vlt. panor. & par. 4 ca. 206. decret.*
c *Cæs. libr. 1. c. 9.*

nibus subiciuntur. Romani non omnino vocem sacramẽtis improbant, sed illam alteram in margine ponendam statuunt. (10) Nunc liceat mihi ad distinct. xvi. venire. Nam quamuis multa in alijs dixerint esse mutanda, in hac scheda tantum inuenio de capite illo Gelasij cum lxx. Episcopis, ex concilijs esse totum describendum, & scio Episcopum Segobiensem id multis mendis purgasse. At postrema pars, cuius initium, Ceterum qui libri, licet superiorib. coniũgant Burchardus, *d* Iuo *e* & Gratianus, *f* non est in concilijs, & pars esse videtur alicuius libri de diuinis officijs. A. Recte dictum est, namque Amilarij librum habeo, in quo hæc sunt, & alia quædam nomine fragmentorum Caroli Magni edita. Ea vero verba, Ceterum qui, vsque ad illa, in septuagesima, non inuenies apud Burchardum, & Iuonem, neque in veterib. Gratiani libris. B. Idem Romani notarunt. (11) Distinctione xvi. duo incerta capita ferebantur, caput primum, & xiii. *g* sed primum a te acceperunt, quod ex Isidoro erat in præfatione conciliorum veteri, non ex hac, quæ vulgo nota est Isidori Mercatoris, vt alio die explanasti. *h* Caput xiii. Stephano Papæ ad Luthobium Episcopum Maguntinum adscribunt Iuo *i* & Gratianus. Et quia lxx. capitum Nicæni concilij, & Athanasij epistulæ facit mentionem apud Iuonem in Excerptionibus constat non esse Stephanum primum, sed aliquem ex posteriorib præsertim cum Maguntini Episcopi a Bonifacio martyre cœperint, qui fuit temporibus Gregorij tertij, & Zachariæ, & Stephani Minoris. Sed quod hic dicit Antiocheno concilio insertos esse, plurimos arbitrari, Nicænos illos lxx. canones, velim scire a te, an verisimile putes? A. Quod ait plurimos arbitrari, ita ipsum Stephanum inuenisse existimo, licet ego non meminerim alibi legisse. Itaque Sardicensi, pro Antiocheno sufficerem. Namque Antiocheni canones xxv. tantum fuerunt, quor. auctores, si illi sunt, ad quos Iulius scripsit, hostes erant Athanasij, & aliorum Patrum cccxiix. Qua de caussa nihil de fide Nicæni concilij, sed de paschate tantum statuunt cap. primo, id cõcilium esse obseruandum. At Sardicenses

d *Burc. lib. 3. c. 221.*

e *Iuo lib. 2. tit. 11. c. 2. & lib. 8 tit. 11. c. 1. pan. & par. 4. c. 63. decr.*

f *Dist. 15. c. 3. sancta p. ceterum.*

g *Dist 16. c. 1. & c. 13. viginti.*

h *Dial. 6.*

i *Iuo lib. 2. ti. 11. c. 19 panor. & par. 4. c. 232. decr.*

Patres catholici aliquot canones ſcripſerunt, qui pro Nicænis habiti ſunt, vt conſtat ex concilio Carthaginienſi ſexto. (12) B. Caput tertium Leoni IX. adſcribunt Iuo, *a* & Gratianus, *b* contra epiſtulam Nicetæ Abbatis monaſterij Studij. Exſtat libellus Humberti Cardinalis Siluæ Candidæ Epiſcopi, qui Legatus fuit Leonis IX. contra eundem Nicetam & alios Græcos; in quo libello hæc eadem verba inuenta ſunt. Caput VII. *c* Pſeudotrullianorum eſt Patrum, vt a te ſuperioribus diebus dictum eſt. Cenſura Romanorum fuit. Hic canon eſt ex reiciendis, præſertim ob finem de concilio Cypriani. (13) Capite octauo *d* de re notiſſima maximi errores ſunt non apud Gratianum ſolum, ſed etiam in vtraque Iuonis *e* collectione, & apud Democharem. Verba autem ſunt hæc. tertium Epheſinũ, Chalcedonen. IV. & V. Item Conſtantinop. VI. Item Nicænum VII. Neque enim Chalcedonenſe fuit quartum, & quintum: ſed quintum, & ſextum fuerunt CP. habita. Quamobrem ita ſcribunt Romani: poſt Chalcedonen. IV. item quintum CP. & ſextum. Contius non male: & quintum item CP. & ſextum. Fontes quærendi ſunt, ſic autem inſcribunt: Ex libro diurno profeſſio Romani Pontificis. A. Is liber non exſtat, quod ſciam, hoc titulo. Profeſſionis tamen vidi aliquot exempla. (14) B. Capite nono ex Beda ſumpto bis erratum eſt in Iulii nomine. namque & Nicænam ſynodum, & quintam ſub Iulio Papa habitam eſſe ſcriptum eſt. Cum annis CCXXX. & amplius inter ſe diſtent: & Iulius ſecundus patrum noſtrorum memoria fuerit. Recte tamen Demochares Iulii nomen in Vigilii mutauit poſteriori loco, in priori nihil mutauit. De quo velim ſcire quid ſentias? Nam Romani in Silueſtri Iulii nomen mutant. A. Ego ſuſpicor Bedam Iulii nomen edidiſſe, vt alii nonnulli fecerunt. Et inueni in quadam Iulii epiſtula quædam verba, quæ huic opinioni occaſionem aliquam præbere viderentur. Sed ſi ſub Iulio habita eſt Nicæna ſynodus; falſa ſunt, quæ de confirmatione Nicenæ ſynodi a Silueſtro feruntur: Marci quoque Papæ reſcripta, in quibus Nicenæ ſynodi, & illorum LXX. canonum mentio fit, &

a *Iuo libr. 2. tit. 11. c. 37. panorm. & part. 4. c. 105 decr.*
b *Diſt. 16. c. 3. Clementa.*
c *cap. 7. quoniam. d. 16.*
d *c. 8. ſancta. e. diſt.*
e *Iuo d. tit. 11. c. 15. panor. & par 4. cap. 132. decret.*
c. 9. ſexta. e. d.

Athanasii de eisdem consultatio inepta est. Sed præstat aliorum opinionem sequi, quę recepta est; vt sub Siluestro prima synodus fuerit habita. Iuo *a* in Excerptionibus Iulii in prima, Vigilii in quinta nomen edidit; in Panormia pro Vigilio Iulium scripsit, de prima nihil dixit. Liber Cæsaraug. *b* Vigilium habet in quinta. Iulium in prima, vt Iuo. (15) B. Sequitur de conciliis prouincialib. de quibus nihil dicam, expecto enim historiam conciliorum, quam a te multi flagitant. A. Hac de re aliquando agemus. Tu vero perge de reliquis huius distinctionis capitibus dicere. B. Duo tantum mihi dicenda sunt: quorum alterum est de inscriptione extremi capitis: *c* quod Nicolao ad Photium adscribendum est, non ad clerum Constantinop. vt male Gratianus solus scripsit. Recte enim est apud Iuonem, *d* & in libro Cæsaraugust. *e* & in registro Romæ edito Nicolai, vel potius edi inchoato; permultæ enim epistulæ desiderantur. (16) Alterum est de Contiano scholio addito capiti XII. *a* Contio XIII. quod constat ex verbis Athanasij ad Marcum Papam, quod etiam Iuo *b* in Panormia, & in Excerptionibus refert, & Anselmus, *c* & liber Cæsaraugustan. *d* In eo scholio refert Marci ad Athanasium rescriptum ex Iuone, quod etiam alij habent. Et post alia de numero canonum Nicæni concilij, addit hæc: Citantur & in epistula Iulij Papæ XXIV. canones, præter illos XX. qui vulgo exstant. Sed illos esse suppositicios, vel id ostendit, quod nemo, ne Gratianus quidem ipse eos allegare ausus est. De his verbis, quid tibi videatur, exspecto. A. Ex Iulij epistula secunda ad Orientis Episcopos, plures canones referuntur, & quibusdam numerus additur, quos suspicor esse XXVII. Apud Iuonem *e* XXVI. sunt. LXX. apud Isidorum Mercatorem in præfatione concilior. vt etiam idem Iuo refert. Falsum autem est, neque Gratianum, neque alios eorum verba referre, quod vel ex notis meis ad Hadrianum constat. Et qui adhuc alia testimonia quærit, legat Burchardum lib. I. cap. CXLIV. & Iuonem parte V. cap. CCLVII. Sic non debuit Contius, siue quis alius suppositicios eos affirmare. Sed fortasse id dicere voluit, Gratianum non hac

a *Iuo par. 4. c.125 decret. & d.tit.11. cap.23. pan.*
b *Cæs. libr. 1. cap.45.*
c *c.vlt.d.16.*
d *Iuo d.tit.11. ca.12. & c.30. panor. & par.4 c.135. decr.*
e *Cæs. lib. 2. c.22.*
a *Dist.6. c.12. septuaginta.*
b *Iuo d. ti.11. c.18. panor. & par.4. c.108. & 109. decr.*
c *Ans lib. 1. c.59 & c.60.*
d *Cæs. lib.1. c. 30. & 31.*
e *Iuo d. par 4. c.110. & 111.*

epiſtula vſum in hac diſtin. xvi. aut etiam alibi non appellaſſe verba concilij Niceni hæc verba Iulij; ſed quam leue hoc ſit argumentum, nemo non videt. Et fortaſſe falſum

f Sup. dial. 14. eſt; diximus enim, cum de fragmentis ageremus, *f* eſſe fragmentum quoddam ſumptum ex hac epiſt. Iulij, quod

g 11. q. 1. c. 4. iudices. Gratianus, *g* & Iuo *h* Nicæno concilio adſcripſerunt. B.

h Iuo lib. 4. tit. 11. ca. 2 panorm. Franciſcus Turrianus tuus Arabicos nuper xxc. canones edidit, & eos eſſe dicit legitimum illius concilij partum: hos vero Iulij canones, ex alijs actionibus eius ſynodi ſumptos eſſe, extra numerum canonum. A. Neutrum mihi adhuc perſuaſit, aut illos eſſe veros, aut hos ex alijs actionib. ſumptos. Sed quid Romani tui de ſcholio Contiano cenſent? B. Delenda eſſe illa verba: Sed illos eſſe ſuppoſiticios, & quæ ſequuntur. Multo vero magis eis diſplicuerunt, quæ poſtea ſcripſit: Multas autem ſupra in præfatione rationes adduxi &c. Ea verba mihi videntur Molinæi eſſe, non Contij. nihil enim ea de re Contius in præfationibus editis ſcripſit: & his contrarium ſcholium Contius cap 11. diſtinct. xxii. addidit. (17) A. Librariorum fortaſſe erratum eſt. ſed ſurgendum eſt, alioqui libenter eram te de his rebus auditurus. Tantum mihi indicem oſtendas velim ſelectorum virorum, quorum opera in Gratiani emendatione tres Romani Pontifices ſunt vſi. B. Ecce tibi minus tamen perfectum indicem: dum enim abſum, alios adſcriptos fuiſſe accepi. (18)

(1) DISTIN. II. *capitis ſecundi inſcriptio in libro Gregoriano hæc eſt. Item Nicolaus Papa I. Michaeli Imperatori. Conſequens eſt &c. In marg. hæc ſunt. Sententia elicitur ex epiſt. cuius initium, Propoſueramus. Iuo p. 4. c 211. (Certiora ſunt in dialogo ſcripta. Vid. li. 2. dial. 14. add. 1.)*

(2) *In eadem diſtin. capitis ſeptimi In his rebus inſcriptio in eod. libro eſt. Item B. Auguſtinus ad Caſulanum epiſt. 86. In marg. eſt. Anſel. l. 4. c. 43. Burch. l. 3. c. 126. Iuo p. 4. c. 68. Pann. l. 2. c. 158. Poly. l. 3. tit. 23. c. fin. In notis. Et ſicut) Hinc vſque ad finem non ſunt in epiſtola indicata: ſed a Burchardo etiam, & Iuone, & in Pannormia referuntur.*

(3) *Proximi*

(3) *Proximi capitis inscriptio in eodem libro hæc est, Idem in libro de fide Christiana. Catholica ecclesia &c. In notis additur. Hodie inter opera B. Augu. nullum extat hoc titulo. In epistola vero ad Ianuarium, quæ est* 118. *c.* 1. *&* 2. *hæc eadem sententia copiose exponitur.*

(4) *Capitis quinti eiusd. dist.* 11. *inscriptio est in eodem libro. Vnde ex dictis Basilij. Ecclesiasticarum institutionum &c. In marg. hæc sunt. Basilius in l. de Spiritu sancto. c.* 27. *Burc. l.* 3. *c.* 127. *Iuo p.* 4. *c.* 69. *Pann. l.* 2. *c.* 159. *Et in notis. Ex dictis] Hoc caput antea citabatur ex Augustino in lib. ex dictis Basilij. In codice Vercellensi est: Vnde Augustinus ait, vel ex dictis Basilij. & retenta est posterior pars huius disiuncti, quoniam ita citant Burchar. & auctor Pannormiæ. Iuo autem citat, ex lib. Basilij de Spiritu sancto* 27. *quomodo in marg. est indicatum. Ceterum quoniam multis locis glossa obstitit, ne emendaretur, necessarium visum est integrum B. Basilij locum, & Græce, & Latine afferre.* τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ *&c. i. Dogmatum, & institutorum &c.*

(5) *Eiusd. distin.* 11. *cap.* 10. *inscriptio in eadem editione est. Item Leo Papa ad Episcopos per Siciliam constitutos epist.* 4. *c.* 6. *Hoc vestræ indicimus caritati &c. In marg. est. Ans. l.* 1. *c.* 45. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17.

(6) *Distin.* 12. *capitis secundi inscriptio est in eodem libro. Item Gregorius Papa quartus. Præceptis Apostolicis non dura superbia resistatur &c. In marg. est. Ansel. l.* 1. *c.* 20. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17. *In notis. Gregorius] Integrum hoc caput inuenitur in epistola Gregorij quarti vniuersis Episcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & vniuersas prouincias constitutis: quæ est in codice supra citato bibliothecæ monasterij Dominicanor. Initium vero est etiam in epist. Anastasii II. ad Anast. Aug. c.* 6. *Inscriptio capitis vndecimi, Decreto nostro.* 2. *q.* 6. *est. Sed cum Gregorius scribat omnibus per diuersas prouincias. In marg. est. Poly. l.* 1. *tit.* 7. *Iuo p.* 5. *c.* 349. *Ansel. l.* 2. *c.* 19. *Et in notis. Vt honoretur] Hinc vsque ad vers. auctoritas. addita sunt ex ipsa epist. quæ extat in bibliotheca Dominicana, & videtur esse Gregorij quarti, ex qua etiam sumptum est caput Nulli fas, dist.* 19. *& apud Iuonem vtrumque caput simul habetur. Istius autem Aldrici (vt ex catalogo Episcoporum ecclesiæ Cœnomanensis colligitur) mentio est in concilio apud S. Medardum, quod paulo post Grego-*

rium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio præstita profuit. Inscriptio cap. 5. Nulli fas. dist. 19. hæc est. Item Gregorius IV. In marg. hæc sunt. Poly. l. 1. tit. 17. Ansel. l. 2. c. 21. Iuo par. 5. c. 11. & 349. In notis. Caput hoc est in eadem epistola Gregorij IV. ex qua sumptum est c. Decreto nostro, infra 2. q. 6. Extat autem in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ.

(7) *Caput tertium Scit sancta, dist. 12. in eod. libro ita inscriptum est. Item Leo IX. Michaeli Episcopo Constantinopolitano epistol. 1. c. 29. & Nicolaus I. epist. 2. ad Photium. In marg. est. Iuo p. 4. c. 223. & par. 5. c. 44. Pann. l. 2. c. 155. Et in notis. Caput hoc confectum est ex duobus longe diuersis locis. Nam vsque ad vers. si illis, sumptum est ex prima epist. seu libello Leonis IX. aduersus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcopor. c. 29. vbi loquens de Romana ecclesia ait: Scit namq. quia nihil obsint saluti credentium diuersæ pro loco, & tempore consuetudines; quando vna fides per dilectionem operans bona, quæ potest, vni deo commendat omnes: & hæc fere ab Iuone, & in Pannor. referuntur. Altera vero pars accepta est ex epist. secunda Nicolai ad Photium, quæ incipit, Postquam beato Petro. Ibi enim habentur hæc: De consuetudinibus quas nobis opponere visi estis, scribētes per diuersas ecclesias diuersas esse consuetudines: si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua obuiare debeamus; nihil iudicamus, vel eis resistimus. De capite 2. dist. 11. dictum est in addit. 1. huius dialogi.*

(8) *Ante caput quintum distin. 12. hæc inscriptio est in eodem libro. Item Nicolaus Hincmaro Archiepiscopo. Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt temporibus nostris vel falso insimulare sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a Patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur. In marg. est. Iuo p. 4. c. 212. Pann. l. 12. c. 156. Et in notis. Habetur in epistola scripta Hincmaro, & ceteris Archiepiscopis, & Episcopis in regno Caroli ecclesias regentibus quæ extat in codice iam memorato bibliothecæ Dominican. & ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea breuius erat, vt etiam apud Iuonem, & in Pannormia.*

(9) *In eadem distin. 12. cap. 11. Illa autem. in eodem libro Romano inscriptio est. Item Augustinus ad Ianuarium epist. 118. c. 1. Et vers. Alia vero, quæ est in marg. Ibid. c. 2. Et vers. Quod enim neque est*

in marg. fere idem epist. 119. c. 18. Et vers. Mater mea. hæc in notis sunt. In hoc capite quemadm. & in sequenti multa sunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco vsque in finem, quoniam verba B. Augustini apte erant in epitomen redacta, nihil additum est.

(10) *Proximum caput Omnia, hanc habet in eod. libro inscriptionem. Vnde Augustinus scribit ad inquisitiones Ianuarij ep. 119. c. 19. In marg. est. Iuo p. 4. c. 206. Pann. l. 2. c. 168. Ad vocem vniuersalis, est in marg. vniuersa, ori. Iuo, Pann. Ad voces, seruilib. onerib. est, al. adeo seruilib. operib. Ad vocem sacramentis, est, sarcinis, orig.*

(11) *Capite tertio, Sancta Romana, vers. Ceterum qui libri. dist. 15. in libro Romano hæc in notis adscripta sunt. Hinc vsque ad finem neque in collectione Isidori, neque in vllo veteri codice Gratiani eorum, quæ collata sunt, inueniuntur. A verbo (verbis scribo) tamen, in septuagesima ponunt, referuntur a Burchardo, & Iuone sine auctoris nomine, in Pannormia ex Gelasio ipso cum* LXX. *Episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui Ordo Romanus nũcupatur. In marg. vers. Quidam quod in septuagesima. hæc sunt Burch. l. 3. c. 222. Iuo par. 4. c. 63. Pann. l. 2. c. 90.*

(12) *De cap. 1. distin. 16. vide in addit. 11. dial. 6. Ante caput 12. e. dist. hæc verba sunt in Romano libro. Vnde Stephanus scribit dicens Luythobio Episcopo Moguntino. Viginti tantum capitula Nicanæ synodi &c. In marg. est. Iuo p. 4. c. 232. Pann. l. 2. c. 107. Et in notis. Apud Iuonem parte quarta c. 232. habetur magis integrum hoc caput. Capitula Nicani concilij testimonio Athanasij septuaginta in figuram septuaginta discipulorum scripta non dubitamus, e quibus viginti tantum in ecclesia sancta Romana, & quæ sequuntur.*

(13) *Inscriptionem cap. 3. Clementis. e. dist. vide dial. 6. addit. 13. & de cap. 7. quoniam. vide additiones dial. 7. & 8.*

(13) *Eiusdem distin. 16. cap. 8. Sancta octo. in eodem libro ita inscriptum est. Item ex diurno libro professio Romani Pontificis. In marg. est. Iuo par. 4. c. 132. Pan. l. 2. c. 103. Et in notis. Item ex diurno] Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promouebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione canonum, quæ seruatur in bibliotheca Vaticana. Verba, de quibus agitur, sunt hæc: quartum Chalcedonense, item V. Cõstantinopolitanum, & VI. Item Nicænum VII. Octauum quoque Constantinopolitanum.*

Z ij

(15) *In eadem dist.16.cap.9. Sexta synodus. in eodem libro hæc inscriptio est. Beda in libro de temporibus c.65. scripsit dicens. In marg. est. Iuo par.4.c.125. Pann.l.2.c.113. Vers. Prima. ad illa verba, temporibus Iulij Papæ, hæc in notis sunt. Iulij) Certum est synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Siluestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est Bedam, & alios errasse. Vers. Quinta item Constantinopoli temporib. Vigilij Papæ &c. In marg. est. Pann.l.2.c.111.*

(16) *Quod ad caput vlt. eiusd. dist. attinet: in eod. libro inscriptio eius est hæc Sardicense quoque concilium auctoritate Nicolai Papæ recipitur. Vnde idem scribit clero Constantinopolitano. Quod dicitis &c. In marg. hæc sunt. Clero. al. electo. Habetur in epistola 6. quæ prima ad Photium est. Iuo p.4. c.135. Pann.l.2. c.117. vers. Quod dicitis.*

(17) *Gratiani verba sunt in eodem libro ante cap. 12. Septuaginta eiusdem dist.16. Scribit enim Athanasius Alexandrinus Episcopus Marco Papæ ita dicens. In marg. est. In epist. Athanasii, & vniuersor. Aegypti Episcopor. ad Marcum Papam, sed copiosius, quam hic. Iuo par.4.c.108. Pann.l.2.c.106. Ansl.l.1.c.59. Polyc.l.3.tit.20. Et in notis. Septuaginta] Ex his Athanasii verbis constat, non omnes Nicænæ synodi canones aut Græce, aut Latine nunc haberi. Et Iulius Papa ad orientales, & Innocentius Victricio, & alij multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui in manibus omnium versantur. De qua re scribit Isidorus in præfatione cõciliorum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorij X. ad Regem Armeniorum, cum cõcilium Lugdunense indixisset, (quam manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse. Sic enim scribit: Quia vero multipliciter expedit, vt in eiusdem celebratione concilij, antiquorum conciliorum copiam habeamus, Celsitudinem regiam rogamus, & hortamur attente, quatenus integrum Nicænum concilium & alia concilia, quæ habere diceris in Armenica littera cum aliquib. peritis interpretationibus nobis cum ea, qua poteris, celeritate transmittas. Tuneti quoque & Alexandriæ inuenti sunt octaginta canones Arabice scripti sub nomine huius concilij, qui Romæ in Arabica, & Armenica lingua scripti penes eundem Card. Silertum sunt, & nuper etiam in Latinam linguam conuersi sunt, & impressi.*

(18) *Index selectorum virorum sub Pio IV. & Pio V. emendationi Gratiani ab eisdem praefectorum, hic est.*

Sanctae Rom. Eccl. Cardin. nomina.

M. Antonius Columna Romanus.
Hugo Boncompagnus Bononiens. postea Greg. XIII. dictus P. M.
Alexander Sfortia Romanus.
Guilielmus Sirletus Calaber.
Franciscus Alciatus Mediolanen.

His additi sunt ab eod. Pio V.

Guido Ferrerius Vercellen.
Antonius Carrafa Neapolitanus.

Doctorum nomina.

Felix Montaltus Gener. ord. S. Fran. postea Card. hodie P. M. Xystus V. dictus.
Christophorus Palauinus Gener. ord. S. Aug. eremitar.
Thomas Manricus ord. S. Domin. Magister sacri Palat.
.... Lucatellus Bononien. Postea Regij Lepidi Episcopus.
Iosephus .... Veronen. ord. S. August. postea Sacrista Palatij, & Episcopus Signinus in Campania.
Franciscus Turrianus Hispanus, postea Societ. Iesus.
Marianus Victorius Reatinus, postea Episcopus Amerinen.
Michael Thomasius Maioricensis, postea Episcopus Ilerdensis.
Hieronymus Parisetus Regiensis.
Antonius Cuccus Mediolanen.
Ioannes Marsa Hispanus.
Franciscus Leo Hispan. postea Societ. Iesus.

Additi sunt.

Melchior Cornelius Lusitanus.
Latinus Latinius Viterbien.
Arnaldus Pontacus Gallus.
Petrus Ciacconius Hispanus.
Franciscus Pegna Hispanus, cuius sunt additiones Decretalium sine nomine, quia templum Dianae incendisse visus est.

ANT. AVGVSTINI ARCHIEP. TARRACONENSIS DE EMENDATIONE GRATIANI DIALOGORVM

LIBER POSTERIOR.

De Gratiani emendatione ex conciliis non editis.

Dialogus primus.

C. CVM ad te venirem, Ilerdæ apud Vincentium fratrem consobrinũ meum commoratus, intellexi ab eo, te cum Petro Galesio de Gratiani emendatione aliquot diebus egisse ipso præsente, cuius sermonis summam fuerat is scriptis complexus, quam ab eo accepi. Sed aiebat, cum aliquot distinctiones percurrere cœpisset Galesius, classis cuiusdam nuntio interpellatum, Barcinonem profectum, vt in ea, si posset, in Italiam perueniret: ipsum autem Ilerdam paullo post rediisse ad studia intermissa. Eius sermone incensus a te petere, & si pateris, flagitare cogor; vt me de ceteris Gratiani locis edoceas. Percommode autem accidit, vt cum hoc tibi desiderium meum vellem exponere, cum B. nostro rem communicauerim. Is mihi dixit, se Barcinonem iuisse, vt veteres quosdam conciliorum, & aliorum scriptorum libros describi tibi curaret, & alia quædam ad Gratiani emenda-

tionem maxime pertinentia. Itaque ambo accessimus, vt nos dignos arbitreris, quos vel reliquijs illius splendidi cõuiuij, quod apparatissimum fuisse didicimus, satures. A. Ego vero vos non reliquijs saturare, vt dixisti; sed splendidiss. conuiuijs accipere dignos arbitror. Hoc autem ipsum, quod cupis, melius hic B. noster præstare poterit: quippe qui acta ipsa selectorum illorum Patrum legit, qui Romæ Gratiano mendis expurgando præerant, & veteres illos libros descripsit, & diu, multumque est in hoc genere litterarum versatus. B. Negare non possum, me his delectari studijs, & te potissimum duce, cum magna mea voluptate, in conciliorum decretis, & Pontificum epistulis perlegendis dies, noctesque consumere. Neque etiam recuso, quin quod sciam, poteroque, C. nostri desiderio satisfaciam. Te vero præsente id agi, vtrique nostrum vtilius, & gratius est. Sunt enim multa obscura & incerta, in quibus etiam illi selecti Romani hærent. sunt etiam variæ quædam lectiones, quæ collatione librorum veterum, aut collectorum acciderunt; in quibus, & in alijs permultis tuum nobis erit auxilium implorandum. A. Video, me non posse effugere; quod exoptatis; id eo libentius faciam, vt C. faueam, & quid a te petere debeat, admoneam. Obscura vero, & varia a Romanis relicta auditurus libenter sum; non quo sperem, me illa certa & aperta redditurum; sed vt ingenia hominum sunt, id ipsum dubitare, trepidare, & labi sæpe delectat. Et vt si quis aliquid medicamenti attulit, desperato iam, & morienti ægroto, voluptatem magnam capiat necesse est: sic qui iam deploratis mendosis locis scriptorum medicinam tulit; suauissimos capit laboris sui fructus. Sed age videamus, quid auxilij ex veterib. concilijs non editis Gratiano adferri potest? B. Qua ratione si quis quærat fontes singulorum capit. in editis concilijs, & conferat eorum verba, multum iuuatur quod hæc ab illis manauerint: ita etiam in non editis eueniet. Sed illud plurib. notum est, & facilius sanari loca mendosa potuerunt; hæc minus nota sunt, & paucis patuit aditus, vt ea cum Gratiano conferrent. Exemplum sumam ex

hoc libro, quem ad te adfero; cuius partem ad te Roma missum scio. Apud Gratianum caput hoc Zachariæ Papæ adscribitur: Episcopi, presbyteri, diaconi sæcularibus indumentis non vtantur &c. Hoc in concilijs, aut epistulis editis Zachariæ non inuenies: sed est in concilio Romano Zachariæ capite tertio. (1) Sic distinct. xciii. Anacleto, & Zachariæ adscribuntur illa verba: Iuxta sanctorum patrum &c. sed melius Anselmus refert, ex concilio Zachariæ Papæ. Est autem caput iv. illius concilij. A. Ego cum verba Gratiani cum Anselmi verbis contulissem, inueni meliorem scripturam videri illam Anselmi, quam vulgarem Gratiani. Scire cupio, an eam confirmet vetus hoc cōcilium. B. De illis fortasse verbis dicis: Omnes Episcopi, qui huius Apostolicæ sedis ordinationi subjacent, & qui propinqui sunt. In eo concilio: subjacebunt, qui propinqui sunt; scriptum est, ET voce omissa. A. subiacent, qui propinqui sunt; habet Anselmus apertius. Et ideo postea dicitur: Qui vero de longinquo sunt, iuxta chirographum suum impleant. C. Estne hoc illud chirographum, cuius formula exstat sub titulo de iureiurando: Ego N. &c. A. Ea formula a Gregorio VII. concepta est, qui posterior fuit Zacharia. sed fortasse priores Pontifices simile sacramentum Episcopos suos præstare iubebant. C. Cur adicitur in hoc capite, qui huius Apostolicæ sedis ordinationi subiacent: an sunt alij, qui non subiciantur? A. Hodie nulli fere sunt: sed illis tēporibus electi Episcopi a clero, a Metropolitano confirmabantur, & ab eod. consecrabantur, aut eo consentiente ab alijs Episcopis: Metropolitanorum electio a Patriarcha confirmabatur, quib. pallium quoque dare permittit Innocentius III. in concilio generali cap. v. Ordinationi igitur, hoc est, consecrationi, vel confirmationi sedis Apostolicæ illi non erant subiecti, qui ab inferioribus confirmabantur, & consecrabantur. B. Cur autem venire cogebantur in vrbem quotannis omnes? An ad synodos quotannis habendas? A. Neque quotannis omnes venire cogebantur, sed aliqui: longius habitantes intra biennium, aut triennium veniebant; neque synodi

21. q. 4. c. 3. Episcopi.

Dist 93 cap. 4 iuxta.

De iureiuran. c. 4. ego. Grego. IX. c. 20. de elect. in 1. collect.

c. 23. antiqua. de priuil.

synodi caussa solum, sed etiam ob lites, aut inter ipsos Episcopos sedandas, aut cum alijs clericis, vel laicjs, & vt cum eorum consilio Pontifex Romanus difficiliora negotia explicaret, atque dirimeret. Sed ad Gratianum redeamus. (2) B. Zachariæ Papæ adscribit Gratianus verba illa posita caussa XXVI. extrema: Si quis Kalendas Ianuarij ritu paganorum colere &c. quæ ex decretis Zachariæ cap XI. Burchardus, *a* & Iuo *b* referunt. Magna cum varietate sunt hæc in Romano concilio Zachariæ cap. IX. Si quis Kalend. Ianuarias, & broma colere præsumpserit, aut mensas cum dapibus in domibus præparare, & per vicos, & plateas cantationes, & choros ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo: anathema sit. A. In epistula quadam Bonifacij martyris ad Zachariam inueni conqueri illum, quod dicerent barbari, se vidisse Romæ iuxta ecclesiam S. Petri kal. Ian. paganor. consuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes, & cantiones sacrilegas audiuisse, & mensas illa die vel nocte dapibus onerare, & alia fieri. cui Zacharias rescribit, tam se, quam Gregorium Pontificem, cui successerat, qui a nobis Gregorius tertius appellatur, illa prohibuisse. C. Quid vox broma significat? an pro bruma posita est? A. Capite LXII. sextæ synodi repetitæ in Trullo brumalia prohibentur, quæ videntur esse a bruma dicta. Incidere autem bruma solebat Saturnalibus diebus, non longe a kalendis Ianuarijs. B. Tertullianus in libro de idololatria hoc confirmare videtur, cum de brumæ honorario, & de kalend. Ian. & Saturnalium celebratione agit: Ambrosius tamen in epist. ad Galatas ad Iani cultum refert has Ianuarias kalendas. Mensas vero, non menses, vt apud Iuonem est, scribendum esse, recte ex Bonifacij verbis colligitur. (3) Sequitur illud, quod Macario Papæ Gratianus, *a* Zachariæ Burchardus, *b* & Iuo, *c* & liber Cæsaraug. *d* adscribunt. Est autem in hoc ipso Romano concilio cap. XIII. & XIV. C. Hac de re inuenio in dialogis cum V. & G. *e* fieri mentionem, vt etiam de Anacleti & Zachariæ capite distin. XCIII. a te commemorato. B. Sunt quædam melius scripta in concilio, quam apud Gratianum, vt

26 q.7.c.14. si quis.
a Burc. lib. 10. c.16.
b Iuo par. 11. c.43. decret.

a De cōsecr. d. 1. c.56. nullus.
b Burc. lib. 3. c 230. & 231.
c Iuo par. 3. ca.270. & 271. decr.
d Cæs. lib. 4. c.48.
e Dial. 4. li. 1. & dialogo 13.

illud, ab alio Episcopo, non ab aliquo. Et post illa, vsque in finem, additur: quia scriptum est, *f* Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. (4) Alia exempla sumamus ex duobus Romanis synodis non editis Eugenii secundi, & Leonis quarti. Coniunguntur autem in veteri libro, quod magna ex parte eisd. verbis scripta sint. Nam si quis quærat, quid sibi velit hæc Gratiani inscriptio caussa XII. *g* Item Eugenius Papa, & Leo nonus. Necessaria etenim res &c. aut illa Anselmi, *h* Ex synodo Eugenii Papæ: quid respondeat, non habebit. Inuenitur autem in hoc duplici concilio cap. VII. (5) At Leonis Papæ esse dicuntur illa verba: *i* Sine ornatu sacerdotali extra domos apparere nullo modo conuenit: ea nullo modo in B. Leonis Papæ registro quisquam inueniet: sed huius concilii sunt capita XII. A. Sumpsit Gratianus ab Anselmo, *k* sed Iuo, *l* & liber Cæsaraugust. *a* ex synodo Eugenii esse scribunt. Iuo autem solus plenius quædam retulit. B. Plura sunt in ipso concilio. (6) Sic etiam Iuo *b* caput XI. huius concilii refert, vt ex synodo Eugenii Papæ tempore Ludouici & Lotharii Augustorum habitæ, & liber Cæsaraug. *c* ex synodo Eugenii Papæ. sed plenius est id caput in eod. concilio. Caput XIII. posuit Gratianus caussa XIV. *d* cum hac inscriptione: Vnde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa statutum est. Pro illis verbis, tamen in ipsis sæcularibus negotiis &c. scribendum: tamen ipsi in sæcularib. negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur. C. Ante ea verba vox credibilius, est in concilio, credibile apud Gratianum. B. Ita est, vt dicis. (7) Distinctione XXCI. *e* caput VII. cuius initium, Sacerdos, aut quiuis; Eugenio Papæ adscribitur: id in his Eugenii Minoris, & Leonis IV. synodis inuenio capite XIV. & scribendum est; in ordinem ecclesiasticum prouectus, si in eo scelere inueniatur, quo abiciendus existat. (8) In eadem distinctione *f* caput adiectum a Palea cum hac inscriptione, Ex decreto Eugenij Papæ; quod etiam apud Anselmum *g* & Bernardum Papiensem refertur, *h* huius concilij est cap. XV. Varietas magna est, vt in notis tuis ad Papiensem, ex libro

f Mat. 10. c.
g 12 q. 1. c. 3. necessaria.
h Ans. lib. 7. c. 5.
i 21. q. 4. c. 4. fine.
k Ansel. lib. 7. c. 103.
l Iuo par. 13. c. 7. dec.
a Cæs. libr. 8. c. 25.
b Iuo par. 11. c. 76. decr.
c Cæs. lib. 8. cap. 81.
d 14. q. 2. c. 2.
e Dist. 81. c. 7. sacerdos.
f Ead. dist. c. 22. si quispiam.
g Ansel. li. 8. cap. 9.
h c. 3. de cohab. cler. in 1. collect. & apud Greg. IX. c. 2. e. tit.

Veronensi a te relata est. A. Pergratum mihi est, quod fontem illius capitis indicaueris, vt etiam aliorum, quæ a te narrata sunt. (9) B. Caput XVI. Gratianus *i* refert, vt ex synodo habita Romæ ab Eugenio Papa. melius est in libro Cæsaraug. *k* In concilio primo Eugenij Papæ cum Episcopis LXXII. & Leonis IV. cum Episcopis LXVI. A. Si addidisset, cuius Eugenij id concilium esset, nihil desiderari aptius posset. Cupio tamen scire abs te, num conueniat in Episcoporum numero? B. In Leonis synodo nulla differentia est, in Eugenij tamen x. Episcopi plures in Cæsaraugust. sunt, quam in veteri libro eius concilij. A. In verbis quænam varietas est? B. Quod apud Gratianum est, res mobiles, aut immobiles; in eo concilio est, res mobiles: in libro Thomasiano Gratiani, res immobiles: in Cæsaraugustano sola vox res, inuenitur. A. Nihil mutandum censeo. B. In extremo capite, coartandus existat, est in concilio: coartatus existat, habet Gratianus: coërceatur, liber Cæsaraugustanus. A. Scriptura concilij recipienda est. (10) B. Caput XIIX. Leoni Papæ adscribit Gratianus *a* distinct. LXXII. vt Anselm.; *b* Eugenio Papæ liber Cæsaraugust. *c* Pro illis, nisi ab ipso postulatus; scribendum est, nisi ab alio postulatus: vt in his tribus libris est, quamuis Anselmus habeat, postuletur, pro postulatus. Pars eiusd. capitis omissa est, qua cauebatur, vt dimissoriæ litteræ vniuersalis Pontificis, aut Imperialis, vel Metropolitani bulla roborentur. C. An etiam Metropolitani bulla vtebantur? A. Sigillum arbitror significari. Sed & Venetorum Dux bulla vtitur plumbea in quibusdam litteris. Et Græci Imperatores χρυσόβουλλον appellabant litteras eorum aurea bulla exornatas. Cetera poterunt alio die conferri. Nostis enim occupationes meas. B. Ita fiat.

i 12. q. 1. c. 27. nulli.

k Cæs. lib. 7. cap. 61.

a Dist. 71. c. 1.

b Ans. lib. 6 c. 122.

c Cæsar. lib. 4. c. 87.

Vid. Balsamo ad Photii, cum scholiis.

(1) IN *editione Gregoriana cap. 3. Episcopi. 21. q. 4. inscriptio est. Item Zacharias Papa in synodo Romana c 3. In notis est. Hæc synodus a Zacharia Papa habita extat in bibliotheca Vaticana, & Regiensi. Et in indice librorum est. Zachariæ decreta ex bibliotheca Ormaneti Episcopi Patauini, Synodus Romana ex Vaticana, Fran-*

cica ex Dominicana supra Mineruam. (In hoc libro A. Ant. Augustinum significat, B. Franciscum Edoardum, C. Martinum Augustinum Ioannis filium].

(2) *De inscriptione cap. 4. Iuxta dist. 93. dictum est in dial. 13. addit. 2. li. 1. verbis hæc leguntur. Ordinationi subiacent, qui propinqui sunt. Cap. 4. Ego N. de iureiur. inscriptio est. Idem (Gregorius) Petro subdiacono. In marg. est. cap. 20. tit. de electione in 1. compil.*

(3) *Ante cap. 14. cau. 26. q. 7. in eod. libro hæc sunt. Vnde Zacharias Papa in concilio Romano c. 9. Si quis Calendas Ianuarias, & brumam ritu paganor. colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annum, aut mensas cum dapib. &c. In marg. hæc sunt. Polyc. ibidem. (hoc est, l. 6. tit. 12.) Burch. l. 10. c. 16. Iuo par. 11. c. 43. Et in notis. Hoc est caput nouum in cōcilio Romæ a Zacharia habito, quod asseruatur in Vaticana bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata & addita. De hac autem superstitione Bonifacius legatus Germaniæ epistola 2. quæ est in tomis concilior. ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zacharias vltima epistola respondens mentionem huius concilij videtur facere his verbis. Et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant; a die, qua nos iussit diuina clementia (quamquam immeriti existimamus) Apostoli vicē gerere; illico omnia hæc amputauimus. Idem prohibetur pluribus verbis in canonibus, qui sextæ synodo adscribūtur c. 62. Et multa in huiusmodi superstitionem scribit Tertullian. in libro de Idololatria, & alij graues auctores. Vel aliquid plus noui facere propter nouum annum] Hæc non sunt in codice istius concilij Vaticano.*

(4) *In dialogo quarto addit. 12. dictum est de inscriptione capi. 57. Romanis, de consecr. dist. 1. cuius initium Nullus Episcopus. Editum est, ab alio Episcopo. Et post vocem finem hæc sunt. quia scriptum est [qui perseuerauerit vsque in finem: hic saluus erit.] Si quis vero &c. Et in marg. Mat. 10.*

(5) *Cap. 3. Necessaria. 12. q. 1. in libro Romano inscriptio est. Item Eugenius Papa II. & Leo quartus c. 7. In marg. est. Ans. l. 7. c. 5. & l. 4. c. 2. Et in notis. Est ca. 7. concilij Romæ ab Eugenio II. primum habiti, & postea a Leone IV. innouati. Antea citabatur Leo nonus.*

(6) *Hæc inscriptio est in eod. libro cap. 4. Sine ornatu. 21. q. 4 Item Leo Papa IV. in synodo Romana c. 12. In marg. est. Ans. l. 7. c. 162. Iuo par. 13. c. 7. Post verbum patiātur addita sunt hæc. Sed ea solum-*

modo, quæ per patres constituta videntur, obseruet. Contrarius &c.
(7) *Inscriptio cap. 2. siue posterioris* 14. *q.* 2. *in eodem libro hæc est. Vnde in synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. statutum est. c.* 13. *Quamquam sacerdotum testimonium credibilius habeatur; tamen ipsi in secularib. negotiis pro testimonio, aut conficiendis instrumētis non rogentur &c. In marg. est. Poly. l.* 4. *tit.* 31. *In notis. Pro testimonio) Sic est emendatum ex conciliis Eugenij II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur, pro conficindis instrumentis ad testimonium non rogentur. Et si autem] In conciliis ipsis, & Polycarpo legitur, si enim euentæ causæ aliquid viderint, &c.*
(8) *Caput* 7. *distin.* 81. *ita in eodem libro inscribitur. Item Eugenius Papa. Sacerdos, aut quiuis alius in ordine ecclesiastico prouectus, si in eo scelere inuenitur, quo abiiciendus comprobatur &c. In marg. est. Ansl. l.* 5. *in prin. (Imperfecta hæc sunt.)*
(9) *Eiusdem distin. cap.* 22. *Si quispiam sacerdotum. in eodem libro hanc habet inscriptionem. [Ex decreto Eugenij Papæ] Palea. In marg. hæc sunt. Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *ex Lucio. Ansl. l.* 8. *c.* 9. *ex pænit. Romano (pro Romano.) In notis. Ex decreto] Hic canon in concilio Romano primum ab Eugenio secundo editus, & postea a Leone quarto etiam in concilio fuit repetitus, & citatur in decretalibus tit. de cohabit. cleric.... (deest, &) mul. Et in plerisque vetustis exemplaribus est sine nomine. Admonitionem] In eod. canone sequitur, Metropolitani, vel alterius Episcopi, aut eius, cui subiacere videatur.) desideratur numerus canonis Romani; hoc est, c.* 15.) *Inscriptio cap.* 2. *de cohab. cleric. est. Ex decreto Eugenij Papæ. Si quisquam sacerdotum &c. In marg. est. Cap.* 3. *eod. tit. in* 1. *compil.*
(10) *Quod ad caput* 27. *attinet,* 12. *q.* 1. *Eius in eod. libro Romano inscriptio est. Item ex synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. c.* 16. *Nulli Episcopor. liceat res mobiles, aut immobiles &c. In fine est, coarctatus existat.*
(11) *Distin.* 72. *cap.* 1. *hæc in eodem libro inscriptio est. Vnde Leo Papa ait. Episcopus subiecto sibi sacerdoti, vel alij clerico, nisi ab ipso postulatus &c. In marg. est. Ansl. l.* 6. *c.* 122. *(imperfecta hæc sunt. Vide lib.* 1. *dial.* 16. *add.* 3. *in fine.)*

DE EADEM RE EX EODEM CONcilio Eugenij, & Leonis.

Dialogus secundus.

B. CVM a te heri discessimus, petebat C. a me, cur bullas existimarem dictas Pontificias litteras. Dixi ab illo sigillo, quod in singulis pendere soleret. Sed cur sigillum id bulla diceretur, a te petendum esse. A. Nonne meministis bullam dici Romanis, quam pueri supra togam prætextam ferrent e collo pendentem, quod cordis, siue lunæ speciem obtineret, siue a Græca voce βουλὴ, quæ consilium significat, siue a Latina bulla pro tumore, vt cum dicimus, homo bulla, aut cum in vestibus auream bullam, aut in aquæ feruentis spuma ebullire appellamus, bullas illas facere. C. Credo me apud Plutarchum, Festum, & Macrobium hoc ipsum legisse, sed non suspicabar inde Pontificias litteras nomen sumpsisse. Nunc vocis illius abs te heri vsurpatæ memor χρυσοβούλλιον, facile inducor, vt credam illam fuisse originem bullarum Apostolicarum. B. In eandem ego sententiam accedo. A. Quid nobis reliqui est ex illis duorum Pontificum concilijs? B. Caput XIX. Anacleto Papæ adscribit Gratianus, Lothario Imperatori collectio legum Longobardicarum. A. Magnam tu varietatem narras. Sed quid in alijs verbis lucri est? B. Initio, Episcopi scribendum est, non Episcopus; & actionem non actiones: cetera leuia sunt, vt proprijs suis actionibus quod Gratianus habet, pro suis actionibus. (1) Quod sequitur caput XX. coniungi debuit a Gratiano: vt discuteret Episcopus, cur sacerdos aduocatum non inueniret. Sed venio ad caput XXI. quod ex Romana synodo appellat Gratianus, & euangelia, siue εὕρετρα soluenda sunt ei, qui inuenerit, quænam ea synodus fuerit. A. Vide C. quid Anselmus, & liber Cæsaraugustanus scripserint. C. Leoni adscribit

5. q. 3 cap. vlt. Longob. de aduocat. libr. 2. tit. 47.

16. q. 7. c. 33. monasterium.

Ansl lib 5. c. 73. Cæs li. 8. c. 43.

Anſelmus, in Cæſaraugustan. inſcriptio deſideratur. B. Plura ſunt in his concilijs, quam in tribus collectionibus. Anſelmus tamen plura refert, quam ceteri: & liber Cæſaraugust. Gratiano plenior eſt. Poſt illa verba, pro ſacro officio illius diœceſis, ſiue diœceſeos, vt in cõcilijs eſt, additur, & bonæ auctoritatis dimiſſoriam, ſiue, & idoneos auctoritate dimiſſoriam. Et bonæ auctoritatis dimiſſoriæ, habet Anſelmus: dimiſſione, Cæſaraugustanus. A. Prior ſcriptura placet magis, & bonæ auctoritatis dimiſſoriam. B. Poſt verbum commendare, additur in vtroque concilio: ita vt ad placita, & ad iuſtam reuerentiam ipſius Epiſcopi obedienter ſacerdos recurrat. Eadem cum aliqua varietate ſunt in Cæſaraug. maior varietas eſt apud Anſelmum. Sed neutrius habendam rationem exiſtimo. Illud addit Leo quartus. Si vero ſuperbia eleuatus, vel alio quolibet modo, a proprijs ſe ſubtrahere maluerit mandatis Epiſcopi, canonicis eum decernimus vltionibus ſubiacere. C. Horum verborum pars eſt apud Anſelmum. A. Ex his facile cognoſces, quantum interſit ex fonte haurire, aut ex riuulis, & ſtagnis, ac lacub. (2) B. Caput XXIII. non ad Gratianum, ſed ad veterem illam Bernardi Papienſis tui collectionem primam Decretalium pertinet. Quod enim ſub titulo de religioſis domibus ex decretis Eugenij Papæ refertur, huius concilij eſt. A. Recita mihi concilij verba, ſunt enim in noſtris libris parum apte ſcripta. B. De xenodochijs & alijs ſimilibus locis. Eugenius in titulo. De xenodochi s, ptochotrophijs, noſocomijs, & orphanotrophijs, eremocomijs, & monaſterijs tam monachor. quam ſanctimonialium. Leo quartus. C. Legi nuper in Iuliani epitome Nouellæ VII. horum nominum differentiam, illud ſolum eremocomijs illic non eſt. A. Fortaſſe gerontocomijs ſcribi oportet, quod illic eſſe non dubito. B Quid ſi hæc vox ad eremitas educandos referatur? A. Non recte compoſita videtur. Sed perge tu, & quod cœperas, refer. B. Capitis ipſius verba ſunt hæc. Per ſollicitudinem Epiſcoporum hæc, quorum diœceſeos exiſtunt, ad eaſdem vtilitates, quibus conſtituta ſunt, ordinentur. vt debiti pa-

cap. 2. de relig. dom. in 1. collect. c. 3. e. tit. Gregor. IX.

Capit. li 2. c 29. Iuo part. 17. c. vlt. decret. Caſ. lib. 7. c. 80.

nes atque curæ pertinentibus reuertantur. In his vltimis verbis est aliqua varietas. debiti panes aquæ, est alicubi: debitis atque curæ reuertantur, alibi omissa voce pertinentibus recitantur pro reuertantur, inuenio etiam scriptum. Mihi reddantur non ineptum videretur. A. Ego vocem curę, in, rogæ, mutarem. C. Quid ea vox significat? A. Ita dicebatur, quod erogari solebat, vt ex Pontificali, & Anastasij historia cognouimus. Sic igitur lego. vt debiti panes, atque rogæ pertinentibus reddantur, seu reuertantur. B Mihi id vehementer placet. Sequuntur Leonis verba. Qualiter Deo vacantes inopia, vel necessitatibus nullatenus occupentur: sed omni expulsa cura, purius in Dei seruitio valeant mentibus permanere. A. Purioribus, pro purius mutandum censeo. (3) B. Caput XXVI. refert Gratianus, *a* vt ex concilio Leonis Papæ. Quarti addit Anselmus *b* non male A. In libro Cæsaraugustano *c* est: ex concilio Gregorij primi Papæ, ineptissime. sed varietatem audiamus. B. Superposita, pro supposita; prospector, pro perspector: & pro illis, non illicitis exactionibus opprimantur, in eo concilio est: quam illicitis exactis dationib. opprimantur. C. Anselmus habet super posita, & perspector, cetera vt concilium. A. Vide librum Cæsaraugustanum. C. Conuenit cum Anselmo vna excepta voce: est enim illic; quam illicitis exactis, vel dationibus opprimantur. A. Vox, quam, pro, magis quam, vel, potius quam, posita esse videtur. B. Ita existimo: vt illud, Bonum est sperare in Domino, quam sperare in Principibus. & alia sexcenta, quæ in emendationibus refers. Leonis verba sunt illa: Quia Dominus pascere, & docere nos docuit, & quæ sequuntur (4) Caput XXIX. ex decreto Eugenij Papæ refert Gratianus; *a* ex decretis eiusdem, liber Tarracon. *b* capite XXVIII. addit Burchard. *c* cap. XXVI. Iuo *d* in exceptionibus omnes epitomen, non verba referunt, quæ ita initio concepta sunt. Feminæ vero, quæ habitum religiosum, aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cum essent viri potentes; deinceps viro sociari non permittantur: sed eligentes monasteria regulariter viuant, aut in domibus

a *16.q.1.c.62. nulli.*
b *Ans lib.6. c.166.*
c *Cæs. lib.4. c.89.*

Psal. 117 b.

a *27. q.1.c 31. mulieres.*
b *Tarra li.6. c. 232.*
c *Burc. lib.8. cap.54.*
d *Iuo par. 7. c.72. dec.*

domibus susceptum habitum caste obseruent, contra autem turpes inuentæ prouidentia episcopi emendentur. His Eugenij Minoris verbis addit alia Leo non contemnenda. (5) Caput xxxii. a Gratiano refertur ex synodo habita ab Eugenio Papa. A. Eidem Eugenio adscribit partem eiusd. capitis liber Cæsaraug. B. Pro illis verbis, qui inuiti sine iusta offensionis caussa sunt intromissi, illic est: qui in monasterio inuiti, & iniuste sine ostensione sunt intromissi: aut vt alius liber habet, qui inuite sine iustæ ostensionis crimine monasterijs sunt intromissi. A. vide, quid in Cæsaraug. sit. C. Si qui sine ostenso crimine inuiti in monasterium mittuntur. A. Sententia eadem est in omnib. illud tamen eligo, qui inuite sine iustæ ostensionis crimine monasterijs sunt intromissi. Sed quid est, quod extremo capite dicitur: sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ continetur libro sexto? quis ille sextus Leonis liber est? B. Recte Contius notam addidit illis verbis, libro sexto: quæ nulla sunt in concilio Eugenij. Videtur autem Leonis mentio fieri: quia Leo capite xxvi. & xxvii. vt in Corpore canonum est, ex epist. xc. ad Rusticum Narbon. Episcopum, cap. xii. & xiii. idem statuisset. (6) Caput xxxiii. Clementi adscribit Gratianus, *a* quo a te credo esse relatum. *b* Quod dicitur, a laicorum loco, illic est, a laicorum, voce tertia omissa. & pro verbis extremis, sacra officia exercere, habet id concilium in margine, sacra officia celebrari. Adduntur postea a Leone quarto plura non inutilia. Huius cap. mentio fit a Sigiberto historico, sed falso Leo V. appellatur auctor. In libro Cæsaraug. Eugenio Papæ alijs verbis eadem sententia adscribitur. (7) Venio ad xxxiv. caput, quod inscribitur de scholis reparandis pro studio litterar. id Gratianus ex synodo Eugenij Papæ refert distin. xxxvii. Non recte Eugenio tertio Contius adscripsit, a quo nescio, an aliquid Gratianus acceperit. Iuo Carnoten. ita inscripsit: Synodus Eugenii Papæ tempore Ludouici. Pro illis verbis ab vniuersis Episcopis, subiectis plebibus, scriptum inuenio in concilio, & apud Iuonem vniuersis Episc. subiectisque plebib. voce AB omissa. At in Gratiani lib. Thomasia-

20. q. 1. c. 9. sicut qui.
Cæs. li. 9. c. 12.
a *De consec. d. 2. c. 30. sacerdotum.*
b *Dial. 13.*
Cæs. lib. 8. c. 27.
Dist. 37. c. 12. de quibusdam.
Iuo par. 4. c. 214.

no, vniuersis Episcopijs, subiectisque plebibus. A. Mutatio placet. B. Quod vero postea est: qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant: plenius est in his duobus concilijs: qui studia litterarum, liberaliumq; artium, ac sancta habentes dogmata, assidue doceant. A. Hæc recipienda esse ostendunt, quæ sequuntur verba. Quia in his maxime diuina manifestantur, atque declarantur mandata. Sed quid apud Iuonem est? C. Post vocem artium, tantum est: habentes dogmata doceant. B. Vide, quid Leo addiderit: Et si liberalium artium præceptores, in plebib. vt assolet, raro inueniuntur; tamen diuinæ scripturæ magistri, & institutores ecclesiastici officij nullatenus desint &c. A. Hæc omitti non debuerunt. (8) De ceteris cras, aut perendie videbimus.

(1) INSCRIPTIO *cap. vlt. 5. q. 3. in editione Romana hæc est. Item Anacletus Papa. Quia episcopus &c. In notis hæc sunt. Hoc capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in concilio Eugenij Papæ secundi tempore Ludouici, ac Lotharij Imperator. habito c. 19. Quod etiam a Leone quarto est repetitum. Ex quo canone Lotharius lib. 2. legum Longobard. tit. de aduocatis, & Vicedominis, octauum capitulare composuit. In verbis nihil est mutatum.*

(2) *Capitis* 33. *Monasterium.* 16. *q.* 7. *hæc in eodem libro inscriptio est. Item ex Romana synodo Eugenij* II. *& Leonis* IIII. *c.* 21. *Nulla varietas notatur, præter ad vocem inuito, al. inuite, in marg. Anselmi vero nomen non est adiectum.*

(3) *Hæc inscriptio est capitis tertij de relig. domib. Ex decretis Eugenij Papæ. De xenodochiis, & aliis, &c. In marg. est. Hoc reperi in* 1. *compilatione e. tit. c.* 2. *& hic, non alibi. (Fons omittitur)*

(4) *Ante caput* 62. *Nulli Episcopor.* 16. *qu.* 1. *hæc verba sunt in libro Romano. Vnde in concilio Leonis Papæ* IIII. *cap.* 26. *statutum est. In margin. hæc sunt. Polyc. l.* 4. *tit.* 21. *Anselm. l.* 6. *c.* 166. *Ad verba superposita in angariis, est in marg. in vulgatis erat (supposita) & ad vocem prospiciat, al. perspiciat. & ad vocem exactionibus al. exactis dationibus.*

(5) *In eodem libro inscriptio cap.* 31. *Mulieres obtentu.* 27. *q.* 1. *hæc est. Item ex decreto Eugenij Papæ secundi in concilio Romano*

c.29. Et in marg. est. Polyc. l. 4. tit. 34. Burch. l.8. c.54. Iuo par.7. c.72. Et in notis. In concilio, quod extat in bibliotheca Vaticana, hæc sunt ipsa decreti verba. Feminæ vero &c. vsque ad verbum obseruent, vt in dialogo.

(6) *Gratiani verba sunt ante caput 9. Sicut qui. 20. q.1. in eodem libro. Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in synodo habita ab Eugenio Papa II. c.32. In verbis nulla varietas notatur. Qui inuiti sine iustæ offensionis causa sunt intromissi. Et postea. sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissime continetur.*

(7) *De inscriptione cap.30. Sacerdotum, de consecrat. dist.2. scriptum est in dialogo 13. addit.1.*

(8) *Caput 12. De quibusdam. dist.37. in eodem libro ita inscribitur. Item ex synodo Eugenij Papæ secundi. In marg. est. Iuo p.4.c.214. Anselm. lib.7.c.2. Polyc. l. 4. tit. 32. In notis.* Eugenij] *Apud Anselmum citatur ex synodo habita Romæ in consist. Lateran. a Beato. . . . In Polyc. eodē modo, & additur nomen* Eugenij, *ex quo etiā citat Iuo. Inuentum vero est in synodo* Eugenij *Papæ* II. *& in synodo Leonis* IV. *quarum synodorum vt alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana bibliotheca. In indice etiam synodi a Gregorio* VII. *Romæ habitæ talis cuiusdam capitis hæc ponitur summa. V t omnes* Episcopi *artes litterarum in suis ecclesiis doceri faciant. In verbis nulla est varietas.* Editum autem est. *Idcirco in vniuersis episcopiis, subiectisque plebibus.* Et *postea. Qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant.*

DE EADEM RE.

Dialogus tertius

. QVA de re nunc inter vos agebatis? B. De tempore, quo hæc duo Eugenij & Leonis concilia habita sunt. A. Quid igitur certi est? Dixisti enim heri, Iuonem Carnotensem tempore Ludouici affirmasse habitam esse Eugenii synodum. Eum Ludouicum existimo Pium cognomento esse dictum Caroli Magni filium. B. Ita est, vt existimas,

Namque sub Leone tertio Pont. Max. Carolus moritur. Leoni Stephanus, Stephano Paschalis, Paschali Eugenius hic suffectus est. Et in ipso Eugenii concilio dicitur, anno XIII. Ludouici Aug. Indict. IV. mense Nouemb. haberi concilium. Sed & Lotharii filii noui Imperatoris mentio fit, annus omissus est. Si numeros Panuinij sequamur; Christianæ salutis annus est DCCCXXVI. Pontificatus Eugenij Minoris annus tertius. A. Ex Indictione videtur vnus annus detrahendus. Leonis quarti synodus quo anno habita esse dicitur? B. Anno septimo Leonis, Lotharij vero, & Ludouici Imperatorum anno quinto, & tricesimo septimo, quod ex alio loco sic intelligitur, vt vox quinto referatur ad Ludouicum, cetera ad Lotharium: mense Decembri, Indictione secunda. Panuinius anno quarto Leonis, Lotharij vero anno XI. Christi DCCCL. synodum Romanam habitam esse scribit. A. Ex Indictione, & anno VII. Pontificatus apparet annum fuisse DCCCLIII. Lotharij XV. C. Estne Ludouicus eiusdem Lotharij filius, qui eidem successisse dicitur, an Pius ille Lotharij pater? B. Apud Sigibertum inuenio hunc Ludouicum Lotharij fil. a Sergio Minore Pont. Max. Regem Longobardor. factum esse, eumdemq; postea Imp. fuisse appellatum. Idem anno Christi DCCCXLVII. anno VII. Lotharij decretum huius concilij, de quo heri locuti sumus, refert. A. Redeundum est tibi ad ea capita, quæ reliqua sunt. B. Caput XXXV. apud Iuonem, non apud Gratian. inueni cum hac inscriptione: Ex synodo Eugenij Papæ tempore Ludouici, & Lotharij Augustor. Cap. XXXV. in libro Cæsaraug. est: ex synodo Eugenij Papæ cap. XXXII. Imperfecte autem vtrubique est. Omittuntur enim Leonis verba maxime necessaria. Capitis XXXVI. pars refertur a Gratiano, *a* ex synodo Eugenij Papæ, cui addunt hæc, tempore Ludouici, & Lotharij cap. XXXVI. Iuo, *b* & liber Cæsaraug. *c* Omissum est initio: Nulli liceat, excepta caussa fornicationis, adhibitam vxorem relinquere; & deinde aliam copulari. alioquin transgressorem priori conuenit sociari coniugio. C. An si fornicationis caussa relinquat, poterit aliam ducere? B. Mi-

Iuo par. 11. c. 77 decr.

Cæs. li. 8. c. 82.

a *27. q. 2. c. 22. si vir, & vxor.*

b *Iuo libr. 6. tit. 5. c. 2. panorm. & par. 8. c. 127 decr.*

c *Cæsar. li. 10. c. 98.*

nime gentium. Sed exceptio illa ad priorem partem est referenda: ne quis vxorem relinquat. vt in verbis Domini. *d* Extremo capite addebantur Leonis verba. vt districta pænitentia coerceantur, qui religionis caussa separari ex vtriusque consensu, fidem fregerint. (1) Caput xxxiix. refert Iuo, vt Zachariæ Papæ verba: neque omnino fallitur. nam in synodo Romana Zachariæ, de qua alio die locuti sumus capite sexto pars eorundem verborum est. Quæ post hoc caput sequuntur, Leonis quarti tantum sunt capita quattuor, ex quibus nihil inuenio apud Gratianum. Postea dicitur acclamatum fuisse ab omnibus & deinde Theodorum notarium, & scriniarium legisse depositionem Anastasij presbyteri Cardinalis tituli Sancti Marcelli hoc initio. Imperantibus dominis piissimis perpetuis Augustis Lothario a Deo coronato pacifico, & magno Imperatore anno xxxvii. sed & Ludouico a Deo coronato eius filio nouo Imperatore anno quinto mense Decembrio die octaua, Indictione secunda, in ciuitate noua, cuius vocabulum Leoniana est, intra ecclesiam, vbi corpus beatissimi Petri Apostolor. Principis conditum est: Leo Episcopus seruus seruorum Dei &c. A. Hæc igitur est illa depositio cuius mentio fit in Gregoriana collectione titulo de clericis non residentibus de qua pluribus verbis agit Bernardus Circa Papiensis in prima collectione. sed male tertio Leoni adscribebatur, quod ad quartum pertinebat. B. Bernardi verba sunt. Ex gestis Romanorum Pontificum. Leo tertius natione Romanus consilio Lotharij, & Lodouici Imperatorum sanctam, & venerandam lxvij. Episcoporum in ecclesia B. Petri synodum congregauit. In hac synodo Anastasius &c. C. De numero Episcoporum ex Cæsaraug. libro dictum est, fuisse lxvj. (2) Vrbem Romam Leonianam dictam fuisse, nunc primum audio. B. Non tota vrbs ita dicta est, sed ea pars, quæ vltra pontem, & molem Hadriani est, quæ Transtiberina dicebatur, in qua Vaticanus mons fuit, nunc ædes sacra B. Petro, & magna domus Pontificia consistit. Inuenies ea de re multa in Pontificali volumine de vitis Pontificum, in quo etiam de

d *Matt. 5.*

Iuo par. 9. c. 11. decr.

c. 2. de cler. non res. in 1. collect. & apud. Gregor. 9.

Cæsaraug. lib 7 cap 61.

hac depositione Anastasij in concilio lxvii. Episcoporum agitur. A. Quo pacto xxxvii. annus est Lotharij, & quintus Ludouici, cum Ludouicus Pius Lotharij pater Imperatoris nomen acceperit, & coronam a Stephano quarto anno DCCCXVI. vt Panuinius scribit, qui est xxxvii. a septimo anno Leonis IV. An eodem anno pater, & filius Imperium obtinuerunt? B. Segefredus de Ludouico idem dicit, sed Paschalem ait Stephani successorem Lotharium Imperatorem appellasse anno DCCCXXIII. quod si non eo anno, sed primo id gestum est a Paschali, minus laboraremus. A. Malo huic concilio credere, quam ceteris scriptoribus. Habesne aliud siue ex hoc, siue ex alio libro veteri, quod ad Gratianum pertineat? B. Ex Bonifacij martyris Archiepiscopi Maguntini epistulis duo capita sunt apud Gratianum, quorum alterum inueni, alterum alibi quærendum est. Quod enim distinct. xl. *a* ex dictis Bonifacij martyris inscribitur; & ab Iuone, *b* ex gestis Bonifacij martyris Legati Romanæ ecclesiæ, a nobis repertum non est. (3) At quod est distinct. lvi. *c* ita inscriptum, Bonifacius martyr scribens Regi Anglorum, & apud Iuonem, *d* Bonifacius martyr Hiltribaldo Regi Anglorum; in bibliotheca Mich. Thomasij inuenimus in epistula integra Accheldobaldo Regi missa, cuius initium fuit, Confitemur coram Deo. Appellat autem se Bonifacium Archiepiscopum Legatum Germanicum. A. Gratissimum est, quod dicis, tum ob alia multa, tum quod inueneram nuper partem eius epistulæ libro septimo Capitularium sine vlla inscriptione, & propter mentionem Hispanicæ cladis verba ex fontibus ipsis accipere cupiebam. C. Quibus verbis ea de re Bonifacius egit? Totam enim epistulam perlegere aueo. B. Poteris id quidem postea facere, cum cōmodum erit, est enim lectu digna; sed longior est, & magnam diei partem nobis auferret. Breuib. referam, quod in ea continetur. Initio laudat Regem, quod multa pauperib. largiatur; laudat etiam quod furta, rapinas, periuria, & alias iniquitates & crimina prohibeat; quodq; viduar. & pauperum defensor sit, & pacis amator. Acriter autem eum re-

a Dist. 40. ca. 6. si Papa.
b Iuo par. 5. c. 23. decr.
c Dist. 56. ca. 10. si gens.
d Idem Iuo part. 8. ca. 224. decr.
Capit. lib. 7. c. 285. in addit.

prehendit, quod vxorem non accipiat, cum minus caste viuat, & sacrarum virginum violator esse credatur. Tum addit ea, quæ Iuo & Gratianus referunt, ostendens, quid periculi ex malo Regis exemplo ad populum perueniat; quod ex Anglorum, & Hispanorum, & Burgundionum clade propter libidinem earum gentium ostendit. In verbis non magna varietas est. pro illis, improperium nobis obicitur, illic est, improperium est. & pro nec bello, nec in bello. pro, Hispaniæ & Prouinciæ; omissa voce ET, Hispaniæ Prouinciæ. sic autem fortasse non Galliæ pars, quæ Prouincia dicitur, accipietur. pro illis, vindex talium, illic est, iudex omnipotens talium. A. Ego, vindex Omnipotens talium, scriberem. B. Denique pro illis, per ignorantes legem Dei, id est, per Sarracenos: scriptum est, per ignorantiam legis Dei, & per Sarracenos. A. Quid apud Iuonem sit, videamus. C. Iuo, improperium est, habet, & nec in bello; retinet tamen, & Prouinciæ, atque voce vindex, siue vocibus iudex omnipotens, caret. ad extremum habet, per ignorantiam legis Dei per Sarracenos. A. Capitularia conferamus. C. Contuli. Et Prouinciæ, solum habet, cetera vt in ipsa Bonifacij epistula (4) A. Habesne aliquid ex Callisti minoris concilio, quod frequens fuisse traditur? B. Nihil omnino legi. Immo multis capitibus quibus Callisti nomen Gratianus adscripsit, selecti viri Romæ eam notam addiderunt, qua ostenderent, nusquam esse reperta. A. Cras volo, vt ex Anselmi Lucensis collectione id concilium restituamus.

(1) INSCRIPTIO *capitis 23. Romanis. 27. q. 2. hæc est. Item ex synodo Eugenij Papæ secundi in synodo Romana c. 36. Si vir, & vxor &c. In marg. est. Sent. ibid. (hoc est, Sent. 4. dist. 27.) Iuo p. 8. c. 127. Pann. l. 6. c. 76. Numeri differentia oritur, quia a nobis non habetur ratio capitis Quod conditio, quod est Romanis 7. nobis inscriptio capitis septimi Quicumque.*

(2) *Hæc etiam est in Romano libro inscriptio cap. 2. de clericis non residen. Leo tertius. Ex gestis: & infra. In synod. Anastasius &c. In marg. est. Cap. 2. eod. tit. in 1. compil.*

(3) *Ante caput sextum Si Papa distin.40. in Romana editione hæc inscriptio est. Item ex dictis Bonifacij martyris. Et in marg. est. Al. gestis pro dictis. Et Iuo par.5. c.23. In notis. Dictis Bonifacij] Nauclerus gen. 26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacij martyris. Verum Deusdedit presbyter Card. tit. Apostolorum in Eudoxia tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus ecclesiast. composuit, qui in bibliotheca Vaticana seruantur. Et lib. 1. c. 231. ex gestis [sic habent etiam multi Gratiani codices, & Iuo] Bonifacij martyris, & Archiepiscopi Moguntini sedis Apostolicæ legati, hæc sanctissimi illius viri de Romano Pontifice, ac sede Apostolica verba refert; in quibus est hoc caput: & quidem ex antecedentibus & sequentibus valde illustratur. Sancta Romana ecclesia priuilegio specialis auctoritatis diuinitus, & humanitus caput omnium ecclesiar. post Christum Iesum effecta, secūdum Antistitis, vel Rectoris sui qualitatem & valitudinem, afficit totius Christianitatis membra &c. In indice librorum est. Deusdedit Cardinalis collectio canonum, & libri quattuor de rebus ecclesiasticis, ex Vaticana.*

(4) *Distin. 56. cap. 10. in eodem libro ita inscribitur. Contra Bonifacius martyr scribens Echeldebaldo Regi Anglorum. Si gens Anglorum, sicut &c. In marg. est. Iuo p.8. c.224. Verborum varietas nulla est in illis: sicut aliis gentibus Hispaniæ, & Prouinciæ, & Burgundionum. At in illis est: donec index omnipotens talium &c. al. vindex pro index. Et ad illa verba: per ignorantes legē Dei, id est, per Saracenos &c. in marg. est, al. etiam pro id est. Et in notis. Per ignorantes) In epistola B. Bonifacij martyris (quæ vna cum multis aliis extat manuscripta in codice sæpe memorato bibliothecæ Dominicanæ) legitur: per ignorantiam legis Dei, & per Saracenos &c. cum qua lectione concordant aliquot vetusta Gratiani exemplaria, & fere etiam Iuo. In indice librorum est. Bonifacij martyris epistola ex bibliotheca monasterij B. Mariæ supra Mineruam.*

DE CAL-

DE CALLISTI SECVNDI ROmana Synodo.

Dialogus quartus.

A. TRIA volumina eius collectionis, quam Anselmi Lucēsis appellamus, ad manus meas peruenerunt sine nomine collectoris. Primū ex Ludouici Gometii Episcopi Sarnensis, cui ego Romæ suffectus fui sacri Palatii auditor, bibliotheca accepi: idque contuli cum alio exemplo Nicolai Ormaneti Episcopi Patauini. Tertiū nuper ex Mich. Thomasij Ilerdensis Episcopi libris nactus sum, quod exēplum recens est ex bibliotheca Vaticana nuper, vt suspicor, exscriptum. Duo illa volumina satis antiqua visa sunt. In hoc igitur exemplo post ea, quæ in alijs libris leguntur, sunt quædam in singulis libris addita, vt mihi videtur, à posterioribus scriptorib. aut dominis eius voluminis, siue illius, à quo id sumptum est. In his sunt canones concilij Romani Callisti Minoris, de quib. hodie sumus dicturi. Aperi C. hunc librum, & quære librum quartum extremum. B. Cur Romani selecti viri ex hoc libro emendationem Callisti capitum non fecerunt? præsertim cum ipse Thomasius, & Pet. Ciacconius eius sodalis eodem libro fuerint vsi? A. Cur id factum sit, plane ignoro. In caussa tamen fuisse existimo, quod sine vlla inscriptione canonum verba posita sint, ipsaque canonum distinctio nulla sit, vt vestris oculis inspicere potestis. C. Qua igitur de caussa hæc huius concilij esse dicis? A. De singulorum capitum distinctione videam⁹. Simul enim & de scriptore ipso, siue canonum auctore cognoscemus. Capitis primi verba sunt. Sanctorum patrum exempla sequentes, & quæ sequuntur. Hæc Callisti Papæ verba esse Gratianus scribit. (1) Capitis secundi verba esse existimo. Nullus in Præpositum & c. quæ etiam Gratianus eidem Callisto Papæ adscripsit. In verbis est ali-

1. q. 1. c. 10. sanctorum. Dist. 60. c. 2. nullus.

qua varietas. Namq. apud Anselmum mendose scriptum videtur. Nullus & in præpositum, nullus in Archiepiscopum, nullus in Decanum, nullus in presbyter, vel diaconus. Aptius apud Gratianum est. Nullus in Præpositum, nullus in Archiepiscopum, nullus in Archi-presbiterum, nullus in Decanum, nisi presbiter, vel diaconus. Mihi tamen videtur tollēda esse ab hac Gratiani scriptura illa verba nullus in Archiepiscopū. Cur enim magis de Archiepisc. quā de Episc. id statuatur: aut cur Archiepisc. post Præpositum scribatur, caussa nulla est. B. In Anselmi verbis vocem Archiepiscopum ex compendio vocis Archipresbyterum confectam arbitror. Hac de re agitur in synodo Innocentij Minoris cap. IIX. Illa autem verba, nullus in Decanum, Vrbani Minoris in concilio Claromontano esse videntur. Hæc duo capita Callisti minoris videri notarunt selecti viri. nihil enim, inquiunt, Callistus primus scripsit, & tertius Gratiano multo posterior fuit. A. Callisti primi epistulas cur reiciunt? B. Caussam nullam accepi. (2) A. Capitis tertij verba esse existimo. A presbyteris, diaconib. &c. quod apud Gratianum non inueni. Capitis quarti initium est: Præterea iuxta beatissimi Papę Stephani sanctionem statuimus, vt laici &c. Hoc quoque caput non inueni apud Gratian. sed Stephani Papæ verba sunt epist. II. cap. IX. & Eulalij Episcopi Syracusani in synodo tertia Romana contra Symmachum, cuius verba posuit Gratianus *a* non semel, Trosleianum concilium cap. III. Paschalis Minor cap. II. vel IV. Capitulare Caroli, & alior. lib. V. & VI. *a* Burchardus, *b* Iuo, *c* Deus dedit, *d* Anselmus, *e* & liber Cæsar aug. *f*. & Tarracon. *g* (3) Quod sequitur, Sed secundum Apostolor. canones &c. ad caput XXXIIX. Apostolor. refertur, quod in septima synodo cap. XII. insertum est. Id apud Gratianum *h* refertur quasi ex historia Eusebij Episcopi Cæsariensis cap. XII. vt aliquando diximus. *i* Illa autem verba, Si quis ergo Principum &c. Callisti Papæ esse Gratianus *k* auctor est, eaque conscripsit post verba Eulalij, quem falso Gelasium appellat Syracusanum, de quibus nunc dicebamus. Sumpsisse videtur hæc Callistus minor ex decre-

a *Dist. 96. c. 1. p. Eulalius. & 16. q. 7. c. 24. laicis.*
a *Cap. li. 5. c. 249. & li. 6. c. 294*
b *Burg. li. 15. c. 35.*
c *Iuo par. 16. c 36. decret.*
d *Deus de. c. 4.*
e *An'. li. 5. c. 10*
f *Cæs. li. 7. c. 112.*
g *Tarrac. lib. 1. c. 59.*
h *12. q. 2. c. 19.*
i *Dialo. 9. lib. 1.*
k *16. q. 7. c. 25. si quis.*

tis Paschalis minoris cap. v. In verbis Gratiani, et Anselmi hoc interest: quam dominationem Gratian. appellat, alter donationem vocat (4) Quinti capitis initium esse existimo: Coniunctiones consanguineor. fieri prohibemus & c. B. Hæc Callisti primi verba sunt in epist. II. ad Episcopos Galliæ, Isidoro Mercatore teste, & aliis collectorib. Burchardo, *l* Iuone, *m* Anselmo, *n* & Gratiano, *o* & libro Tarraconen. *p* A. Negasse viros selectos Romæ dicebas, quicquam Callistum primum scripsisse; fortasse quia Isidoro parum credendum putarent, cuius auctoritate illæ epistulæ fulcirentur. Quod si Callisti epistulas reicimus, hæc verba posterioris tantum sunt. Sed malo credere secundum Callistum a primo verba huius capitis sumpsisse. B. Idem mihi videtur, præsertim cum eo tempore iam Isidori collectio recepta esse videretur. A Inepte apud Gratianum est prohibentur. quare; quia has & c. Melius in hoc canone, prohibemus, quoniam eas. & apud Isidor. prohibentur, quando has. Quod etiam Gratian. habet: leges ergo diuinæ & postea, leges ergo sæculi, quod etiam apud Isidor. est: melius hic noster scripsit: leges enim diuinæ, & postea, leges vero sæculi (5) Venio nunc ad sextum caput, quod huius Callisti esse negauerit nemo Ordinationes, inquit, quæ a Burdino hæresiarcha, postquam a Romana ecclesia est damnatus, quæq. & a pseudo-episcopis per eum postea ordinatæ sunt, nos esse irritas iudicamus. C. Quis hic Burdinus hæresiarcha fuit; A. Sic appellare solent Romani Pontifices eos, qui in schismate electi sunt, & se aduersus veros Pontifices Episcopos Romanos, siue Papas vocari passi sunt. Hic Burdinus Archiepiscopus olim Bracarensis, in schismate aduersus Gelasium minorem factione Henrici IV. Imp. electus est, & cum prius Mauritius Burdinus diceretur, mox se Gregorium VIII. appellauit. Gelasio mortuo a Callisto captus, & quasi in triumpho in vrbem ductus est. B. Non dubium est, quin hæc aut Gelasij, aut Callisti sint. A. Callisti nomen vides superioribus capitibus additum. Sic etiam additur verbis capitis septimi. Nullus omnino Archidiaconus &c.

l *Burg. lib.* 7. c. 1.
m *Iuo par.* 9. c. 22. *decret.* & *in epist.* 39.
n *Ans. lib.* 11. c 84.
o 35. q. 2. c. 2.
p *Tarrac. lib.* 5. c. 71.

16. q. 7. c. 11. *nullus.*

In verbis pæne conuenit cum Gratiano. Tantum pro sicut à sanctis, scribi debet, sicut sanctis: & pro contra hoc, contra hæc. (6) Capite IIX. de possessionibus ecclesiæ Romanæ agitur Quamobrē facile credis hoc fuisse Conciliū Romæ habitum? Capitis IX. verba sunt. A suis Episcopis excōmunicatos, ab aliis Episcopis, Abbatib. & clericis in communionē recipi proculdubio prohibemus. Caput. x. apud Gratianum inuenietis Callisto adscribi distinct. LXII. Nullus in Episcopum, nisi canonice electum consecret, &c. (7) Alio die de ceteris agemus.

Distin. 62. c. vlt.

(1) CAPITIS *decimi Sanctorum patrum.* 1. *q.* 1. *hæc inscriptio est in Gregoriana editione. Item Calixtus Papa. In notis additur. Est Calixti secundi, qui paulo ante Gratianum vixit, & aliquot cōcilijs à se habitis contra Simoniam, & inuestituras ecclesiarum, quas Germanici Imperatores vsurpauerant, multa decreuit. de quib. Abbas Vuspergensis ab anno Domini* 1118. *in quo electus est Pontifex, vsq. ad annum* 1124. *accurate scribit. (Callisti II. omnia capita imperfecte edita sunt. Et in toto volumine Gratiani, cum solum nomen est Pontificis, aut synodi, neque additur epistula, vel caput, signum est, fontes non fuisse repertos.)*

(2) *In eodem libro inscriptio cap.* 2. *distin.* 60. *hæc est. Item Calixtus Papa. Nullus in præpositum, nullus in archipresbiterum, nullus in decanum, nisi presbyter, nullus in archidiaconum, nisi diaconus ordinetur.*

(3) *Gratianus distin.* 96. *cap.* 1. *ita inscripsit, vt in libro Romano est. Vnde Symmachus Episcopus catholicæ ecclesiæ vrbis Romæ synodo præsidens dixit. Bene quidem fraternitas vestra &c. In marg. est. In synod. Rom.* 3. *sub Symmacho c.* 1. *& seq. Inscriptio cap.* 24. *Laicis.* 16. *q.* 7. *est hæc. Item ibidem [hoc est, in synodo Romana tertia Symmachi Papæ] Eulalius Episcopus Syracusanæ ecclesiæ dixit. Et in marg. est. Et epi.* 2. *Stephani I. c.* 9. *& in decretis Paschalis II. manuscrip. Pol. l.* 6. *tit.* 1. *Deus dedit p.* 4. *In notis. Facultatibus) Antea legebatur dignitatib. Emendatum est ex originali [vt sup. dist.* 96. *Bene quidem) epistola Stephani primi, & decreto Paschalis II. manuscripto: quib. locis hoc idem repetitur.*

(4) *Hæc etiam inscriptio in eodem libro est cap.* 25. *Si quis princi-*

pum. 16. q. 7. Item Calixtus Papa. In marg. pro voce dominationē, est al. donationem. Et in notis. Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inuentum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscriptis c. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui iisdem fere temporib. fuerunt (de Callisto 2. & Paschali intellige) frequenter eadem decreta suorum antecessor. repetebant.

(5) *Quod ad caput secundum attinet, 35 q. 2. & 3. Eius inscriptio in eod. libro est. Item Calixtus Papa epist. secunda ad Episcopos Galliæ. Coniunctiones consanguineor. fieri prohibete: quādo has &c. Leges ergo diuinæ &c. Leges vero sæculi &c. In marg. hæc sunt. Poly ibid. (hoc est. Poly. l. 6. tit. 4.) Burg. l. 7. c. 1. Iuo p. 9. c. 22. Et vers. Nos vero. Simile in concilio Innocen. II. Et ad vocem Imperatorum, al. Imperator Romanorum.*

[6] *Ante caput 11. Nullus omnino. 16. q. 7. hæc in eod. libro verba sunt. Item Calixtus Papa. In marg. est, al. ex concilio Rothomagensi. in verbis nulla varietas. Sicut sanctis canonibus, editum est, & contra hoc facere.*

[7] *Inscriptio cap. vlt. dist. 61. in eod. libro est. Vnde Calixtus. P P. II. Nullus in Episcopum &c. In marg. est. In Pontificali est mentio huius decreti.*

DE EADEM RE.

Dialogus quintus.

C. Licet ne paucis, antequam alia Callisti capita percurras? A. Et paucis, & multis licet. C. Cur hæc Callisti capita, vt Gratiani verbis confirmasti, non sic etiam Burchardi, & Iuonis, & alior. collector. locis confirmas? A. Si Burchardus, & Iuo, & ceteri antiquiores sunt: qui possunt Callisti verba referre? C. Apud Iuonem in extrema Panormia Innocentij minoris verba referuntur, qui Callisto posterior fuit A. Negare possum Iuonis eum librum esse: sed malo hoc affirmare, additum esse concilium Innocentij Pa-

normiæ, non esse partem eius collectionis. Ostendere possum veterem librum, in quo neque id concilium, neq. nomen Iuonis, neque Excerptionum præfatio continetur. Et in epistulis Iuonis ea præfatio temporibus Paschalis minoris scripta est. Deus dedit Vrbani secundi tempore scripsit, item Anselmus Lucensis, siue is, cuius collectionem habemus. In libris Cæsaraūg. & Tarracon. nihil scimus ex Callisto, & Innocentio sumptum esse. Itaque solus Gratianus vtriusque Pontificis verba refert. C. His contentus sū. Redde cetera. A. initium vndecimi capitis ad bellum sacrum pertinet, quod tempore Vrbani minoris inchoatum est. Eis inquit, qui ad Hierosolymam proficiscuntur &c. suor. peccatorum remissionem concedimus &c. sicut à domino nostro Papa Vrbano statutū fuit. Et postea non solū Hierosolymitani belli, sed etiam Hispanici facit mētionē. Habuit autem in Hispania Callistus fratrem Raimundum Comitem Alfonsi Regis generum, & alterius Alfonsi patrem, qui Imperator Hispaniæ appellatus est, à quo Reges omnes originem ducunt. B. Exstare librum audio Callisti de miraculis B. Iacobi Apostoli, cuius sepulchrum is quæsitum in Hispaniam venit. C. Verba mihi recitare libet, si pateris, de Hispanico bello. A. Recita. C. Eos autem, qui vel pro Hierosolymitano, vel pro Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur &c. A. Capitis XII. sententiam non potero vobis explicare. Verba sunt hæc. Illam vero prauam defunctorum Porticanorum consuetudinē, quæ hactenus ibi fuit, ex fratrum nostrorum, & totius curiæ consilio, necnon & voluntate, atque consensu Præfecti remouendam censemus &c. Fratres interpretor Cardinales, & Episcopos: curiam vero, curiam Romanam non clericorum, sed ciuium Romanor. Præfectum autem, vrbis Romæ Præfectum. Sic hoc fuisse concilium Romæ habitum comprobatur. Porticanos suspicor fuisse inepte dictos non à porticibus, sed à portu Ostiensi & aliis, qui portoria exigerent. Consuetudo praua fuisse videtur, vt eis morientibus sine heredib. eorum bona diriperentur. Caput XIII. de induciis scriptū est, quas treuguas

appellabant. Si quis treugam diffregerit &c. Eadem fere verba ab Innocentio secundo, & Alexandro tertiò repetita sunt. Caput XIV. Gratianus Callisto Papæ adscribit. Eius initium est. Sanctorum patrum canonibus consona sentiẽtes, oblationes &c. agitur autem de ecclesiis vrbis Romæ. sentientes melius est, quam sancientes, vt apud Gratian. Pro aut aliis, apud Anselmum est, aut de aliis. (1) Capite XV. agitur de falsa moneta. Quicumque monetam falsam se sciente fecerit &c. Hoc apud Gratianũ non inueni. Caput XVI. inuenio Callisto Papæ ab eodem adscribi. Si quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolor. limina &c. Hac de re quotãnis interdicitur. Pro teloneorum, & pedagiorum, est apud Anselmum, teloneorum, & pedaticorum.(2) Sic etiam caput XVII. Gratianus Callisto Papæ adscripsit. Interdicimus & Abbatib. & monachis publicas pænitentias dare &c. etiam Abbatib. habet Gratianus. &, consecrationesq. altarium. Anselmus, consecrationes altarium. B. Hoc etiam Callisti Minoris esse videri, adscriptum à selectis viris inueni. (3) A. Caput XVIII. non inueni: cuius initium est. In parochialibus ecclesiis presbiteri per Episcopos constituantur &c. Vrbano tamen secundo adscribit Gratianus illa verba: Decimas, & ecclesias à laicis &c. qui addit vocẽ monachi. ea omissa ad presbiteros refertur. (4) Sic initium capitis XIX. non inueni: Seruitium, quod monasteria, aut eorum ecclesiæ, à tempore Gregorii Papæ septimi vsque ad hoc tempus, Episcopis facere, & nos concedimus Quę sequuntur, Vrbano secundo Gratianus adscribit. Possessiones ecclesiarum, & Episcoporum triennales &c. tricennales tamen scribit. (5) Sequitur caput XX. quod Vrbano Papæ inscribitur apud Gratianum. Paternarum traditionum exemplis commoniti &c. B. Vidi in quibusd. schedis Vrbano secundo adscribi addito numero capitis primi. A. Fieri potest, vt idem ambo decreuerint, vt Eugenius, & Leo, de quibus à te relatum est. Duæ illæ voces, vel commissos, neque in veteribus Gratiani libris, neque apud Anselmum sunt: ex scholiis, vt fit, addita sunt. B. Idem selectis viris placuisse, vt reicerentur, inueni. (6) A. Capitis XXI.

10. q. 1. c. 14. *sanctorum.*

24. q. 13. c. 23 *si quis.*

16. q. 1. c. 10. *interdicimus.*

16. q. 7. c. 39. *decimas.*

16. q. 4. c. 1.

24. q. 3. c. 24. *paternarum.*

verba. Callisto Papæ adscribit Pænitentiale Romanum *a* meum, & Gratianus. *b* Presbiteris, diaconis, & subdiaconis; & monachis concubinas habere penitus, interdicimus &c. B. Vrbano secundo cap. II. adscripta sunt in Roman. schedis veterib. quæ à Pariseto docto viro inuentæ sunt. C. Ant. Contius Callisti secundi verba esse existimat. A. Illa verba Gratiani, & Pæniten. sunt, seu matrimonia contrahere, apud Anselmum non inueni. Vox quoque personas, ab eodem omittitur. (7) Initium extremi capitis, hoc est, Alienationes, (quę spiritual. (Specialiter malo) per Othonē Guidonē, & Hieremiam, seu forte Philippum vbilibet de possessionib. Rauennatis Exarchatus factæ sunt, dānamus, B. Suntne hæc nomina Archiepiscoporum Rauennæ; A. Id mihi incertum est. Quæ sequuntur, inueni apud Gratian. Vrbano Papæ adscripta. Generaliter autem omnium per intrusionem &c. B. Hoc etiam caput tertium in illis schedis Vrbano minori adscribitur. & sine nomine est in extremo hoc Anselmo Romano, in quo pro Othone, est Attone. & specialiter, pro spiritualiter. A. Gratianus scribit Alienationes omnium per intrusionem &c. & mox alienationes dico; sed apud Anselmum non est vox dico vtrubiq. Ab illis verbis, Illud etiam per omnia &c. initium capitis quarti est in Anselmo extremo. In verbis nulla varietas est (8) Hæc de Callisti concilio dicere habui. Fuisse autem frequens apparet ex verbis Pandulfi in Pontificali. Illo anno DCCCCXCVII. Episcoporum, siue Abbatum numero Laterani concilium celebrauit, in quo vir regali stirpe progenitus ferè iam deperditam mundo pacem restituit. In chronicis additis Sigeberto id actum fuisse dicitur anno Christi MCXXIII. in quo pax inter regnum, & sacerdotium reformatur, & ius inuestiturarum Episcopalium ab Imperatore exfestucatur, his enim verbis vtitur. C Festuca quid sit, scio: sed exfestucari, sputatilicum verbum videtur, vt illud apud Ciceronem. A. Finge festucam significare furcam, vel furcillam: & exfestucari esse, furcillis expelli. vel translatione sumpta à paleis, vel festucis à tritico separatis, furcis adhibitis: exfestucari est festucas tolli. C. Nunc demum intellego. A. Velim scire B. de octaua synodo

a Pænit. Rom. ni. 8. c. 8.
b Dist. 27. c. 8. presbyteris.
11. q. 2. c. 37. alienationes.

nodo quid attuleris: habebam enim Romæ exemplum canonum sane mendosum. Neque ei auxilio fuit epitome cōciliorum Tolerani Archiepiscopi, quam secutus esse videtur Surius in editione conciliorum. In indice librorum Mich. Thomasij erat octaua synodus Hadriani tempore CP. habita interprete Anastasio bibliothecario, hanc suspicor te attulisse. B. Ita est, vt dicis sed & Græcum librum audio in Hispania esse, qui ad te deferat. C. Venisse accepi Græcum scriptorem hodie cum libris, is fortasse est. A. Omnes libros alio die adferamus, & Gratiani capita conferre poterimus. B. Ita fiet. Sed non solum de octaua, sed etiam de nona synodo, quæ octaua quoq. dicitur, sub Ioanne octauo, erit agendum. A. Recte admones.

(2) CAPVT 14. *Sanctorum patrum.* 10. *q.* 1. *in Romana editione ita inscribitur. Item Calixtus Papa secundus. In marg. est. Poly. l.* 3. *tit.* 9. *Et in notis. Secundus*] *Additum hoc est ex plerisq. vetustis. Neq. vero primus esse potest, cuius tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud B. Mariæ, & omnibus sanctis dicauit. Est autem editum, sancientes, & aut aliis, sine vlla varietate.*

(2) *Hæc in eod. libro inscriptio est cap.* 23. *Si quis Romipetas.* 24. *q.* 3. *Item Calixtus Papa. Ad illa verba, telonæorum, & pedagiorū. additum est in marg. al. pedaticorum.*

(3) *Ante caput decimum Interdicimus etiam.* 16. *q.* 1. *hæc in eod. libro inscriptio est. Item Calixtus Papa II. Pro voce ordinationes est in marg. al. ordines.*

(4) *In eodem libro inscriptio cap.* 39. *Decimas.* 16. *q.* 7. *hæc est. Vnde Vrbanus Papa II: vox monachi retinetur sine vlla varietate.*

(5) *Capitis primi* 16. *q.* 4. *inscriptio in eod. libro est. Quod Vrbanus Papa II. prohibuit dicens. Possessiones ecclesiarum. & Episcoporum tricennales &c.*

(6) *Hæc etiam est in eod. libro inscriptio cap.* 24. *Paternar. traditionum.* 24. *q.* 3. *Item Vrbanus Papa. In notis est. Conuersos*) *In codicib. impressis sequebatur, vel commissos, quæ sunt expuncta, quia absunt à plerisq. manuscriptis Gratiani exemplarib. & vetu-*

sto quodam codice : in quo quidem extremo & hic , & alij tres canones descripti sunt , tamquam fragmentum alicuius concilij.

(7) *Inscriptio capitis octaui Presbyteris. distin. 27. in Romano libro hæc est. Item Calixtus Papa II. In notis additur. Hic canon inuentus est in cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cuiusdam concilij ab Vrbano secundo habiti c. 2. ex eodem vero concilio sunt canones Alienationes 12. q. 2. & Paternarũ. 24. q. 3. Illa verba sine varietate edita sunt, seu matrimonia contrahere. & personas & c.*

(8) *Gratiani verba sunt in eod. libro ante caput 37. Alienationes 12. q. 2. Item Vrbanus Papa. In notis hæc sunt. Post collectionem Anselmi in codice perantiquo habetur fragmentum cuiusdam concilij Vrbani secundi: in cuius initio hæc leguntur. Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem. Hieremiam, seu forte Philippum vbilibet de possessionibus Rauennatis exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis .... ecclesiæ suæ consecrãdus est, alienationes quocumque modo factas, & c. vsque ad finem huius capitis sine vlla varietate.*

DE DVPLICI OCTAVA SYnodo.

Dialogus sextus.

C. ET Græcos libros duorum concilior. & Latinos attulimus. Sed prius velim scire abs te, cur vtrumq. octauum appelletur : nonum enim qui dicunt, quod posterius est, ordinem temporũ sequuntur. A. Tertiam opinionem omittis: sunt qui Florentinum conciliũ octauum quoque generale vocent, illis duob., vt opinor, reiectis. Qui vero Hadriani minoris pro Ignatio contra

Photium concilium, vt à posteriori Ioannis synodo abrogatum reiiciunt, octauam generalem synodum hanc appellant. Illam tamen octauam fuisse, antequam ab hac improbaretur, negare non possunt. B. Qui Florentinum concilium octauum dicunt, quo pacto interpretantur verba professionis Romanorum Pontificum apud Iuonem, *a* & Gratianum *b* relata, & in cōcilio Constantiensi. sessione xxxix. Sancta octo vniuersalia concilia, primum Nicænum &c. octauum quoq. CP. vsque ad vnum apicem immutilate seruare profiteor? A. Non video, quid dicere possint. (1) Sed maior difficultas ex eisdem verbis nascitur, num de priore octauo sub Hadriano minore, an de posteriore sub Ioanne, quod illud prius abrogat, intelligantur. C. Si vtrumq. concilium generale est, ex auctoritate Romani Pontificis habitum, & prius concilium à posteriore abrogatur, posterius solum obtineat, necesse est. A. In Græco libro nuper ex Italia ad me perlato multa continentur contra Photium à Romanis Pontificib. acta post vtramque octauam synodum. Quæ me facile in eam sententiam trahunt, vt credam non confirmasse Ioannem synodum à Legatis CP. habitam. B. Hoc ipsum testatur Ioannes de priore synodo, non fuisse ab Hadriano confirmatam. A. Quid si hoc falsum est & à Photio effictum, vt in aliis fictis subscriptionib. & falsis legatis Patriarchar. à synodo conuincitur? Huc accedit quod si totam eam synodum Hadriani reiicimus: quæ Photius contra Nicolaum Pontificem, & Ignatium Patriarchā egit, approbari videntur. Sunt igitur magis consentanea, & veri magis similia, vt quæ pro auctoritate Romanæ Ecclesiæ à prioribus pontificibus non solum Nicolao, & Hadriano, sed & ante eos à Leone quarto, & Benedicto tertio contra Photium, & Gregorium Syracusanum Episcopum Photii consecratorem acta, & scripta sunt: eadem à Ioanne IIX. Marino, Hadriano tertio, Stephano VI. & Formoso comprobata sint: quod Græce scriptum inuenio verbis rescriptorum eorumdem Pontificum allatis. Quibus adduntur Ioannis noni litteræ ad Stylianum Neocæsariensem, qui cum multa contra Photium ad Stephanum VI.

a Iuo li. 2. tit. 11. c. 15. panorm & part. 4. c. 132. decr.
b Dist. 16. c. 8. sancta.

Pontificem scripsisset, postea mutare sententiam visus est aliis litteris ad hunc Ioannem datis. In illis ad Stephanum missis ait, deceptos esse à Photio Paulum, & Eugenium Episcopos à Ioanne IIX. missos ad Ignatium de Bulgarorum regione, quem cum mortuum inuenissent, à Photio donis ab Imp. minis persuasi sunt, vt coram clero, & populo CP. dicerent, se missos esse contra Ignatium, & vt Photium absoluerent. Postea Petrum ab eodem Pontifice missum esse, & hunc cum Paulo, & Eugenio, Photium receptum esse à sede Apostolica Romana, publice dixisse. B. horum triũ legatorum nomina inueni ab Iuone, *a* & Gratiano *b* esse relata. A. Quærentur eorum verba. B. Iuonis verba sunt. Ex actione v. synodi Constantinopolitanæ CCCLXXXIII. patrum sub Ioanne Papa VIII. cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. Apocrisarii Papæ dixerunt: Hoc nequaquam apud nos habetur &c. C. Eadem fere verba Gratianus refert. Vnde in quinta actione CP. ciuitatis synodo &c. Apocrisarii Papæ dixerunt &c. A. In libro Cæsaraug. ita est. VI. synodi CP. CCCLXXXIII. patrum sub Ioanne Papa VII. Apocrisarii Papæ dixerunt &c. Hæc mendosa sunt neq. enim hæc vi. synodus est, sed octauã, vel nona habita ratione aliarũ generaliũ aut quarta vel quinta habita loci ratione (2) C. Non satis intellego, cur eam quartam, vel quintam dicas. A. Fuere ante hanc generales septem, quæ vel à locis nomen habent, vt Nicæna, CP. Ephesina, Chalcedonensis, & quinta CP. iterum. & sexta item CP. tertium, & septima Nicæna posterior. Vides ante hanc tres Constantinopolitanas, quarta est, quam octauam sub Hadriano appellant, quinta hæc sub Ioanne IIX. non VII. Quod si illa octaua vt abrogata tollitur è medio, hæc erit octaua generalis, & ratione loci quarta Cp. C. Iam recte hæc mihi explanata sunt. Sed incidi in librum Dominici Iacobatij de conciliis, in quo referebat veterum canonistarum, sic enim dicere solet, opinionem fuisse nihil differre octo, an quattuor dicas fuisse ge-

a Iuo par. 7. c. 149. decret.
b 7 q. 1. c. 45. hoc nequaquã.
Cæs. lib. 9. c. 62.

neralia concilia. Et quod Gregorius *a* ait, ſicut ſancti euangelij quattuor libros, ſic quattuor concilia ſuſcipere, & venerari me fateor: quod repetit Gregorius VII. lib. VII. registri: & Iuo, *b* & Anſelmus, *c* & Gratianus, *d* & alii *e* referunt. Et beatus Iſidorus *f* ait, quattuor ſunt venerabiles ſynodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quaſi quattuor euangelia, vel totidem paradiſi flumina. Hæc, inquiunt, verba non ad ſola quattuor priora concilia pertinent, ſed etiam ad quattuor poſteriora. Octo enim eſſe generalia concilia fatentur ex verbis profeſſionis Romani Põtificis, de quib. hodie dictum eſt. B. Quo pacto Gregorius, & Iſidorus, qui ſexta, ſeptima, & octaua ſynodo fuerunt priores, de his cogitare potuerunt; C. Ratione, & auctoritate mouentur. Rationem adferunt, quod quattuor loca fuerint generalium concilior., in quib. quattuor locis octo generalia concilia habita ſunt: Nicæa, CP. Epheſus, & Chalcedon. Vt cũ dicimus quattuor eſſe Patriarchas, CP. Alexandrinum, Antiochenum, & Hieroſolym. nullam habemus rationem ſucceſſionis perſonarum, quæ permultæ fuerunt. B. O plumbeum pugionem! Hac ratione generalia non erunt Lateranenſia concilia, Lugdunenſia, Viennẽſe, Conſtantienſe Florentinum, Tridentinum: quod non eiſdem locis habita fuerint, quibus illa quattuor prima. (3) A. Dic de auctoritate. C. Vtuntur auctoritate Innocentij tertij, quæ vtriq. veſtrũ maxima eſt: cuius verba tã in tertia collectione, quam in Gregoriana inueniuntur: quos etiã libros reicere non licet. A. Magnam tu quidem moues expectationem. Recita verba. C. Verũ poſtulationi huiuſm. videbatur concilij Conſtantinopolitani capitulum obuiare, in quo ſtatutum eſt: vt quicumque de pontificali dignitate ad monach. vitam, & penitentiæ locum deſcenderit, nequaquam vlterius ad pontificatum reſurgat. B. Hoc idem caput eſt concilij octaui ſiue noni, cuius verba referũt Iuo, *a* & Gratianus, *b* & Cæſaraug. *c* liber. Et verè Innoc. ait eſſe hoc concilij CP. capitulum. C. audi reliqua. Vnde contra dictum concilium, cùm ſit vnum ex quattuor principalib. quę ſicut quattuor euangelia ec-

a Lib. i. epiſt. 24. regiſtri.
b Iuo par 4. c. 117. decret.
c Anſ. lib. 6. c. 52.
d Diſt. 15. c. 2.
e Caſ. lib. 1. c. 36. Tarrac. lib. 1. c. 150.
f Iſid. lib. 6. 16. etymol. Grat. diſt. e. c. 1.

De renum. cap. 5. poſt translationem. in 3. collect. & c. 11. e. tit. Gregor. ix.

a Iuo d. par. 7. 6. 149.
b 7. q. 1. c. 45. hoc nequaqcã.
c Cæſar. d. lib. 9. c. 62.

clesia catholica veneratur, nullatenus videbatur eorũ postulatio admittẽda. Vides hic Gregorij verba ad hoc posterius concil. referri. Audis hoc concilium, de cuius auctoritate dubitabamus, quasi vnum ex quattuor euangeliis esse venerandum. B. In rescriptis pontificum multa sunt ex aduocatorum allegationibus accepta: sic hoc fuit ab Innocẽtio scriptum, quod putaret illum verum dicere, qui abusus est illa veterum canonistar. tuor. opinione. Canones autem concilij Constant. primi non erãt Latinis noti, vt Nicolaus ad Michaëlem scribit. Licet in Corpore canonum inueniantur. Vnde facile impositum est huic pontifici, vt crederet id caput esse eius concilij, cum sciret esse alicuius Cp. C. Iuo, & Gratian aperte dicunt esse concilij Cp. sub Ioanne IIX. non sub Damaso. (4) A. hoc etiam confirmatur ex Græca synodo, & ex Nomocanone Ioannis Zonaræ & Theodori Balsamonis, & Alexij Aristeni. in quib. tres canones sunt huius concilij, quod in templo sanctæ Sophię habitum esse dicitur. Illic etiam sunt XVII. canones alterius concilij Cp. in templo beatorum Apostolorũ habiti, quod ex prima, & secunda synodo dicunt. Credo propter duas quãsdam synodos contra Ignatium habitas quæ improbatæ sunt à Nicolao, & Hadriano minore, licet in posteriore interfuerint Rodoaldus, & Zacharias Legati Nicolai, quos vt pręuaricatores Nicolaus in synodo Romana deposuit. Ex his XVII. capitib. nihil est apud Gratianum, quod sciam. Ex illis vero trib. primum caput vix ferendum est de Italis excommunicatis à Ioanne papa non recipiendis à Photio: item vt excommunicati à Photio non recipiantur a Ioanne papa, neq. à Romana ecclesia saluis priuilegiis Romanæ ecclesię, & eius pontificis. Alterum caput est id, de quo agitur, plenius apud Græcos scriptũ, quã apud Latinos. Et si antea, inquit, aliqui Episcopi in monach. habitum demissi, in pontificali coacti sunt permanere, & id agentes contemnebantur: sancta synodus decernit hæc esse corrigenda iuxta ecclesiasticam disciplinã. Statuit igitur: vt si quis Episc. aut alius Antistes ad monachor. vitam velit peruenire &c. B. Quæ Latini referunt non ex verbis canonis initio con-

cepta esse videntur, sed ex actione v. & ex verbis Apocrisariorum, siue Legatorum. A. Sic etiã est ante verba canonis in Græco libro. Interrogante enim Photio Legatos Romanos ipsi respondent, quos, non Apocrisarios, sed τοποτηρητὰς Græcus vocat liber: τοῦτο παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι &c. Nunc si placet, varietatem trium libror. Latinor. videamus. Pro voce habeatur, Iuo, & Cæsaraug. habetur, scribunt aptius. Græce est, οὐκ ἔστιν, οὐδὲ σώζεται. Quod Gratianus scribit, ordine & habitu: illi scribũt, ordine, aliis omissis: Græci τάγματος. Quod Gratianus, ad monachorum, addunt illi, id est, pœnitentium. Græci, τουτέστι τῶν μετανοούντων. Pro voce vitam qua Latini vtuntur, Græci χώραν, hoc est, locum scribunt. pro, in episcopatum reuerti, Iuo, & Cæsaraug. habent, ad Pontificatum reuerti. Græci τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Item præcepit sancta synodus &c. Hæc sunt ex canone secundo, ita scribenda. Item. Præcepit &c. vt Iuo, & Cæsaraug. notãt. Quod Gratianus ait, de Põtificali dignitate, habituq. in Cæsaraug. est, de Pontificatu, apud Iuonem, de Pontificali dignitate, aliis omissis. Græce est, τὸ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος. Pro illis, & pœnitentiæ descenderit locum, in Cæsaraug. est, descenderit. apud Iuonem, & ad pœnitentię descenderit locum. Græci habent, καὶ τὸν γὰρ μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι. Pro voce, nequaquam, habet Cæsaraug. ne iam, & Iuo, nequaquam iã. Græci μηκέτι & pro, resurgat, ἀντιποιεῖσθαι. Quod sequitur Monachorum enim vita subiectionis habet verbũ: sub obscurum efficit vox verbum pro ratione positum, quod vox λόγον vtrumq. significet. Iuo vitam, pro vita, non recte habet. In libro Cæsaraug. hæc verba desiderantur. Illud Gratiani est: Hoc ad pœnitentiam &c. quæ Iuo non habet. Apud Græcos alia quoque sunt, ex quibus videtur hoc idem cõfirmari. Tertio can. anathema dicitur laico verberãti, aut capiẽti ex quacũq. caussa Episc. De capitibus octauę synodi sub Hadriano cras agemus: quamuis ordine perturbato.

(1) DE *inscriptione capitis octaui Sancta. dist. 16. scriptum est lib. 1. dial. 20. addit. 14.*

[2] *Ante caput* 45. *Hoc nequaquam*. 7. *q*. 1. *hæc verba sunt in eodem libro. Vnde in quinta actione Constantinopolitanæ synodi* CCCLXXXIII. *Patrum, sub Ioanne Papa octauo, cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus Apocrisarij Papæ dixerũt. In marg. est. Iuo. p.* 7. *c*. 149. *Et in notis. In quinta*] *Apud Iuonem par.* 7. *c*. 149. *pro indice huius capituli leguntur hæc. Ex actione quintæ synodi Constantinop.* CCCLXXXIII. *patrum sub Ioanne Papa* VIII. *cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus. Initium vero ipsius capitis est, Apocrisarij Papæ dixerunt. Hoc nequaquam. In extremo hoc capite additur etiam in notis. Hæc synodus sub Ioanne octauo extat Græca in Vaticana bibliotheca. Cuius synodi tres tantũ canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur, Synodus in templo sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia huius capitis. Visum autem est, vt omnia melius percipiantur, locum hunc Græce, & cum noua interpretatione esse adscribendum.* φώτιος ὁ πατριάρχης, *&c. id est. Photius Patriarcha dixit &c.*

(3) *Initium capitis primi dist.* 15. *in eodem libro est. Canones generalium conciliorum* (*vt Isidorus ait lib.* 6. *etymol. c*. 16.) *à tempore Constantini cœperunt &c. In marg. est. Pann. l*. 2. *c*. 104. *Ante cap.* 2. *e. dist. hæc sunt. De quattuor vero conciliis scribit B. Gregorius ita dicens lib.* 1. *registi epist.* 24. *Sicut sancti euangelij &c. In marg. est. vero) al. quoq. In scholio capitis* 8. *Sancta octo. dist.* 16. *hæc sũt. Sancta)* VIII. (*mendose pro Sancta octo) hæc concilia dicuntur octo, quia octies sunt celebrata, vt hic dicuntur, & quattuor quia in quattuor locis celebrata, vt sup. dist. proxi. sicut.* (*Hæc censura carent*)

(4) *Hæc inscriptio est capitis vndecimi Post translationem. de renuntia. in editione Romana. Idem* (*Innoc. III.*) *Episcopo Fauentin. in Archiepiscopum Rauen. electum. In marg. est. Cap.* 5. *eo. tit. in* 3 *compilatione. In scholiis ad illa verba, cum sit vnum ex quattuor principalib. & c. Ex quatuor*) *Et sunt hæc scilicet Nicænum, Constantinum. Ephesinum primum, & Chalcedonensem* (*scribe, Chalcedonens*[illegible] 15. *dist. sicut.*

DE EA

DE EADEM SYNODO OCTAVA Hadriani.

Dialogus septimus.

B. NOLVI te heri interpellare, sed hodie peto abs te, cur putes Petrum presbyterum ante duos Episcopos legatos Ioannis nominari; quorum alter Ostiensis est, cui datum est, vt pallio vtatur, cum Pontificem Maximum consecrat. Nunc eum Decanum Cardinalium appellant, & princeps totius ordinis est. A. Quærendum etiam erit, cur postremus Ostiensis appelletur. Fortasse tunc Episcopi non dicebantur Cardinales, sed soli presbyteri & diaconi. Et si quis eorum Episcopus eligeretur, non amplius ex collegio Cardinalium erat, sed Episcopus Anconitanus puta, vel Bononiensis, vel alterius ciuitatis dicebatur. Et inter Episcopos ordo temporis seruabatur. Quod dixi de Cardinalibus Episcopis electis, Innocentij tertij exemplo comprobatur, qui noluit Rauennatem Archiepiscopum fieri eum, qui tituli S. Praxedis presbyter Cardinalis erat, ne ab ecclesia Romana discederet. Sed videamus, quid in Græca synodo fit. In ea enim & Ioannis litteræ sunt, & sæpius nomina horum legator. C. De numero quoque Episcoporum velim scire, an Græca cum Latinis conueniant. B. In prima actione ante aduentum Legatorum erant cum Photio & legato Hierosolymor. Patriarchæ ccclxxvi. Episcopi, nisi a me erratum est. Possumus igitur fidem adhibere Latinis Iuoni & Gratiano, qui omnes ccclxxxiii. numerant. In eadem actione Petrus presbyter Cardinalis prius, quam Paulus, & Eugenius nominatur. Is quoque prius ad Photium alloquitur nomine Ioannis Pontificis. A. Heri dicebamus, hunc missum fuisse a Ioanne ad Photium, illos duos ad Ignatium. Idem ostendunt Ioannis litteræ, in quibus Eugenius ante Paulum nominatur. Sed in commonitorio dicitur. Com-

c. 3. de postul. prel. in 3. collect. & apud Gregor. IX. incip. bona mem.

monitorium fratribus Paulo, & Eugenio Episcopis, & Petro presbytero Cardinali missis CP. Ita autem cetera scripta sunt, vt videantur omnes simul mitti. In actione quoque quinta Paulus, & Eugenius Episcopi ante Petrum presbyterum appellantur. Et in subscriptione concilij primus Paulus Episcopus Anconitanus, postea Eugenius Episcopus Ostiensis, postremus Petrus presbyter Cardinalis subscripserunt. omnes vt Legati, sed non vt Cardinales. B. Quando hæc duo conueniunt, commonitorium Ioannis, & subscriptio: malo his credere, quam Iuoni & Gratiano. A. Canones octauæ synodi sub Hadriano videamus. Et omissis alijs, de his, quæ apud Gratianum sunt, dicamus. Caput xv. quod in Græco libro desideratur, & a Gratiano *a* sextæ synodi vniuersalis esse dicitur, in libro Cæsaraug. *b* septimæ synodi ccxl. Patrum actione x. apud Anselmum *c* recte octauæ synodo vniuersali adscribitur. C. De numero actionis, & Patrum conuenit ne cum Græcis? A. In actione conuenit. sed Stylianus, de quo heri diximus, centũ & duos Patres fuisse scribit. Nos de varietate verborũ videamus. Mẽdose est apud Gratianũ venerabilis synodus, pro vniuersalis synodus, quod alii habent. Pro cimilia, & vasa sacrata; quod etiam Anselmus habet; cimilia, id est vasa sacrata, Cæsaraug. ciuilia pro cimilia est in quodam Anastasii libro non recte. Ego nihil muto, sed Græcis litteris scribo κειμήλια, aut Latinis, cimelia. vnde cimeliarchus est, vt Demochares notat, qui cimeliis, vel thesauro ecclesiæ, aut Principis præest. Quod Gratianus ait, pro redẽptione captiuorum alii habent plenius, quæ accipiuntur in redemptionem captiuorum. Quod dicitur, sed non tradere salaria ecclesiarum in emphitheotica pacta, non facile intelligitur. nec pro non habent alii, pauca pro pacta, Cæsaraug. mendose. neophitæ vbi compacta, Anastasii mendosus liber. emphyteutica pacta, Anselmus aptius. Solaria pro salaria scribendum puto. Sic enim scio appellaria Iurisconsultis, quæ pro solo pẽduntur. Simile erratum esse quidam putant cap. vii. de vsufructu, sed id incertius. B. Mihi vox solaria magis placet. sed postea eadem vox salaria bis

a 12. q. 2. c. 13. *Apostolicos*
b Cæs. lib. 7. c. 74.
c *Ans. lib. 6. c. 169.*

Vide lib. 1. dial. 9. ad 8.

cap. 2. p. si quis nemine. D. ne quid in loco. & c. 15. D. qui potior.

est. A. Eadem ratione mutari poterit. Pro illis verbis, & post pauca, quæ habent etiam Anselmus, & Cæsaraugust. sunt alia in Anastasij libro non inutilia. Omnem vero ecclesiasticarum rerum potestatem habentem, & has meliorare, ac dilatare, prout oportuerit, ecclesiastica loca (quæ per† redditus fiant, & insuper propriarum rerum dispositionem distribuere ac committere, seu conferre quibuscumque voluerit & iudicauerit, iuxta propriam potestatem, ac dominatum. Quisquis autem apparuerit post hanc &c. Vox apparuerit a Gratiano est omissa, habent alij. Illud quoque ineptum est, huic sanctæ sedi, tollenda est vox sedi, quam solus Gratianus habet; item vox tentauerit, quæ irrepsit pro illa apparuerit, de qua diximus. Pro diuinarum rerum, scribi debet diuinarum legum, vt omnes habent præter Gratian. Pro cimiliorum, & salariorum locorum, est apud Anselmum, cimiliorum scilicet, & salariorum locorum: salarium pro salarior. habet liber Cæsaraugust. cetera vt Anselmus. sed pro scilicet liber Anastasij. Ego malo, cimeliorum, & solariorum, & locorum. De omnibus enim supra dictum fuerat. B. Idem fiet, si scripseris, cimeliorum scilicet, solariorum, & locorum. C. Vox locorum postea omissa est, ex quo fit, vt hic significare possit solaria locorum. A. Non magnopere repugno. Pro illis, Qui vero ceperit, aut emerit; alij habent, Qui vero emerit aut perceperit; non male. Pro cimilijs vel salarijs, scribo, cimelijs vel solarijs. &, pro vel, est in Cæsaraug. In extremo capite desiderantur hæc verba ab Anselmo etiam, & Cæsaraug. omissa. Si vero de proprijs rebus aut de alijs quibusdam conuentionibus; habeat id secundum propriam potestatem & voluntatem, omni vita sua, & post finem vitæ suæ dimittat, & conferat hoc quibuscumque voluerit; non tamen sæculare diuersorium fiat. (1) Nunc de capite XIX. videamus, quod etiam Græco libro desideratur. Id Iuo, *a* & Gratianus *b* Gelasio Papæ adscribunt, Anselmus *c* recte synodo octauæ vniuersali. In verbis non magna varietas est. Pro etiam siue a diuæ, & siue a piæ, habet Anselmus: & siue a diuæ, Anastasius, & Iuo. Pro præsulum eorũ,

† per quas.

a Iuo in epist. 71. vel 30. ad Decan. Beluacen.

b 16. q. 3. c. 9. placuit.

c Ans. lib. 4. c. 30.

ceteri habent, præsulum earum. Pro ac iussu præsulis, quod habent Iuo, & Gratianus: ac vsu præsulis, Anastasius, & Anselmus. Quod Gratianus solus scribit, Quisquis ergo clericorum, vel sæcularium: in alijs libris est, Quisquis ergo sæcularium. Post verbum restituerit, est in solo concilio Anastasio interprete, & reseruauerit. (2) Caput XXI. quod
d Dist. 12. c. vlt. Græcis est XIII. non recte, Gratianus *d* post Anselmum, *e*
e Anselm. lib. 2. c. 72. & Deus-dedit *f* octauæ synodo adscribunt. sed Anselmus omnia verba refert, Gratianus aliquot verba sumpta ex
f Deus d. c. 3. diuisione 4. priore parte huius capitis. Deus dedit alia quædam ex po-
g Cæs. li. 7. c. 74. steriore cum hac inscriptione. In synodo vniuersali CCXL. patrum habita pro Ignatio Patriarcha, quæ quibusdam octaua dicitur. C. Conuenit in numero patrum cum Cæsaraugustano. *g*. A. Certiora poteris ex ipsa synodo cognoscere. (3) Mihi enim canere receptui necesse est propter quasdam occupationes.

(1) CAPVT 13. *Apostolicos. 12. q. 2. in eod. libro ita inscribitur. Item ex octaua synodo vniuersali. c. 15. In marg. est. Ans. l. 6. c. 171. Et in notis. Octaua) Sic est emẽdatum ex Anselmo, cum antea legeretur sexta. Est autem canon decimus quintus synodi octauæ habitæ tẽpore Hadriani Papæ secundi contra Photium ex versione Anastasii bibliothecarij. Videlicet pro redemptione) In concilio ipso, & apud Anselmum legitur, quæ accipiuntur in redemptionem captiuorum. Decernimus) In ipso canone sequuntur hæc. Omnem vero &c. vt in dialogo, præter voces, propriarum rerum, pro quibus sunt, propriam rerũ. Ad illa, cimelia, & vasa sacrata, est in marg. κειμήλια Græce thesauri dicuntur, ope, pecunia repesitæ (scribe, opes, pecuniæ repositæ) instrumenta pretiosa, aurea vasa, clinodia: inde cimeliarchus C. de agri. & censi. l. lit. 11. Vox salaria retinetur sine vlla varietate.*

(2) *Ante caput octauum Placuit huic. 16. q. 3. in eodem libro ita scriptum est. Vnde Gelasius Papa ait. In marg. hæc sunt, In synodo octaua sub Hadriano secundo capite decimooctauo. Et Poly. lib. 3. tit. 12 Anselm. lib. 4. cap. 20. Ad illa, & præsulum eorum, abest ab orig. additur in marg. (vox eorum, vt puto) In notis additur. Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in synodo octaua habita ab Ha-*

driano II. c. 18. & ex ea citatur apud Ansel. & Polycar. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis. Sæcularium) In vulgatis legebatur; Quisquis ergo clericorum, vel sæcularium. Sed absunt illæ duæ voces, clericorum, vel, ab aliquot vetustis, & ab ipso concilio manuscripto. In concilio impresso legitur. Qui contra fecerit, vt sacilegus iudicetur, & donec talia priuilegia &c.

(3) *Distin. 22. capitis vlt. inscriptio est in eod. libro. Vnde in* VIII. *synodo habita sub Hadriano Papa II. can. 21. Diffinimus neminem &c. In. Marg. est. Deus dedit p. 3. Ansel. l. 2. c. 72. (Dictum est lib. 1. dialo. 9. addit. 6.)*

DE EADEM RE ET DE FALSA INscriptione quorundam capitum Gratiani ex octaua, & nona synodo inscriptorum.

Dialogus octauus.

A. NVMERASTI C. Episcopor. nomina octauæ synodi? G. Actionis decimæ numeraui Archiepiscopos lv. Episcopos xliv. præter Ignatium Patriarcham, & Legatos Romanos, & aliorum Patriarcharum legatos, subscriptionum par numerus est. Græci in additis ad VIII. synodum hos centum & duos fuisse referunt: in synodo Nicolai contra Photium, & Radualdum, & Zachariam, clxx. interfuisse, in synodo Hadriani contra Photium cxx. In libro Deusdedit Cardinalis ita scriptum est capite primo. Ex VII. synodo vniuersali habita a quinque Patriarchis cum cccl. patribus sub primo Hadriano Pontifice Romano. Omnis electio Episcopi &c. quod sumptum est ex cap. III. septimæ synodi. (1) *Dist. 63. c. 7. omnis.* Mox sequitur. Ex VIII. synodo item vniuersali habita item a quinque Patriarchis cum patribus ccxl. sub primo Nicolao Pontifice. Promotiones, & consecrationes Episcopor. *Dist. 2. c. 2.* & c. vt cap. XXII. huius synodi, de qua agimus. Vtriusque *Tarrac. lib. 1. c.* capitis verba refert liber Tarraconensis. A. Certiora mihi *46. & 47.*

videntur, quæ ex subscriptionibus retulisti, & ex errore notarum facile pro cxi. scriptum est ccxl. fient autem cxi. si legatorum habeas rationem. Sed nos veniamus ad caput

c. 1. & 2. c. d. ipsum xxii. cuius tu mentionem fecisti. Id Gratianus bis posuit, vt de eius diligentia cognoscatis distinct. lxiii. cap. i. & ii. Namque Hadriano Papæ adscripsit illa verba. Nullus laicorum, Principum &c. Item illa. Quisquis sæcularium Principum &c. Mox addit. Item ex octaua synodo. Hadrianus Papa secundus, quod Nicolaus prædecessor eius disposuerat, missos suos, Donatum scilicet Ostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum: sic enim mutandum esse diximus; & Marinum diaconum

Lib 1. dialogo 4. S. R. E. ad Basilium Imperatorem, & ad filios eius Constãtinum, & Leonem Augustos Constantinopolim direxit. Cum quibus & Anastasius bibliothecarius Romanæ sedis vtriusque linguæ Græcæ & Latinæ linguæ peritus perrexit. B. Idem Anastasius in præfatione eiusdem synodi ad Hadrianum ait, se missum fuisse a Ludouico Imperatore cum eadem celebraretur synodus. A. Reliqua persequamur. Et synodo congregata, quam octauam vniuersalem synodum illuc conuenientes appellauerunt, exortum schisma de Ignatij depositione, & Photij ordinatione sedauerunt, Photium anathematizantes, & Ignatium restituentes. in qua sic statutum est. Cõsecrationes, & promotiones Episcoporum &c. Photium autem, non Fotinum scribendum esse aperta res est: quamuis in eodem nomine errent aliquot historici. C. Vnde hanc historiam didicit Gratianus? A. Res mihi incerta est. Sed videamus, an meliora dicant Iuo, & Anselmus, & alij collectores. C. In Panormia Iuo-

Iuo lib. 3. tit. 2. c. 1. panor. & part. 5. c. 122. decr. nis ita scriptum est. Ex canone Apostolor. viii. synodus cap. xi. Promotiones & consecrationes &c. B. Cur hic de Apostolorum canone dicitur? A. In margine libri aliquis addiderat, Apostolor. cap. xxx. cuius verba refert vii. sy-

Ans. lib. 6. c. 20. nodus, non octaua. C. Idem Iuo in excerptionibus sic ait. octaua synodus cap. xi. Promotiones &c. Anselmus scribit. Hadrianus Papa vniuersali octauæ synodo præsidens dixit. Promotiones, & consecrationes &c. B. Quasi vero

hæc præsente Hadriano constituta sint. C. Non meliora sunt, quæ Deusdedit, & liber Tarraconen. referunt, sub Nicolao primo hanc synodum habitam esse, vt antea diximus. A. Vide Cæsaraugustanum. *a* C. In octaua synodo cap. XI. Promotiones & consecrationes &c. A. Videtis, opinor, horum omnium negligentiam, qui neque fontes perquirunt, neque temporum historiam scire cupiunt, neque de auctoritate librorum laborant: sed eis omnia pro oraculo sunt, quasi ea vt Moses duabus tabulis exarata Dei digito, perceperint. (2) C. Suntne alia ex hac synodo apud Gratianum? A. Falsæ inscriptiones permultæ sunt, de quibus nobis certiora B. noster dicet. Scio enim quædam selectos illos viros Romæ inuenisse in regulis breuiorib. Basilij. B. Apud Isidorum quædam etiam inuenerunt, nonnulla incerta relicta sunt, quæ septimæ, octauæ, aut nonæ synodo Gratianus adscripsit. Initium sumamus a capite XXII. distinctionis LIV. *b* octauæ synodo inscripto. Sunt enim verba eius capitis ab Isidoro sumpta in regula monachorum cap. XVIII. de familiari vita. Ex quo mutandum est, pro non licebit, non licet: & pro dare non potest, dare non debet. (3) Distinct. XXCI. *c* caput XXVI. ex septima synodo inscribitur: sed in incertis ponendum est. quamuis capite extremo eiusdem synodi sint quædam verba apta rei, de qua agitur. (4) Distinct. XC. *d* caput IV. & V. ex octaua synodo sunt apud Gratianum, sed ex concilio Maguntino est caput IV. apud Burchard. *e* & Iuonem, *f* & in Pænitentiali Romano: *g* & caput V. ex concilio Agathensi, & ex eod. Maguntino apud eosdem. tamen incerta etiam hæc duo capita relinquuntur. (5) Caussæ primæ caput nonum ex octaua synodo est apud Gratianum, *h* melius apud Anselmum, *i* & Deusdedit cap. II. ex vltima epistola synodi septimæ; apud Iuonem *k* est, ex cap. XX. synodi VII. & ex VII. synodo apud eundem Gratianum. *l* In libro Cæsaraugustano vt apud Iuonem. Videnda Tarasij CP. epistula ad Hadrianum Papam contra Simoniacos, quæ in Græco libro est post VII. synodum. (6) A. Non magnum erratum esset, si quod ex VII. synodo erat, aut ei coniunctum, VIII.

a *Cæs. lib. 3. c. 63.*
b *Dist. 54. c. 22. Abbati.*
c *Dist. 81. c. 26. in omnib.*
d *Dist. 90. c. 4 alienus. & c. 5. si quis.*
e *Burg. li. 10. c. 52. 53. 54. & 62.*
f *Iuo par. 13. c. 53. 54. 55. & 63. decret.*
g *Pæn. tit. 6. c. 9. & 10.*
h 1. q. 1. c. 9. *qui per pecuniam.*
i *Ansel. libr. 6 c. 80.*
k *Iuo par. 5. c. 121. dec.*
l 1. q. 7. c. 2. *p. sed quoniam.*
Cæsar. lib. 4. c. 9.

ſynodi eſſe diceretur. B. Non ſatis certus ſum, an eadem illic verba ſint. (7) Illud Paleæ caput extremæ cauſſæ quintæ, quod etiam ex octaua ſynodo inſcribitur, nuſquam repertum eſt. Inueni tamen Paleæ non eſſe adſcriptum, & viden. Iſidor. in reg. monachor. cap. XVII. (8) Quod vero eidem octauæ ſynodo, & Iſidoro adſcribit Gratianus cauſa XI. *a* ex dictis Iſidori Burchardus, *b* & Iuo *c* eſſe ſcribunt. Non diſſimilis ſententia exſtat apud Iſidorum in monachor. regula cap. XVII. de excommunicatis, & apud Benedicti regulam cap. XXVI. cuius verba referunt Iuo *d* & liber Cæſarauguſt. *e* (9) Certius eſt, quod in eadem cauſſa ex octaua ſynodo eſſe dicitur, *f* Iſidori eſſe lib. III. cap. lix. de ſummo bono. Vt quod ei proximum eſt Gregorio adſcriptum, ex eodem libro Iſidori eſt cap. lix. licet ex libro Officiorum Iſidori eſſe dicatur apud Burchardum. *g* (10) C. Quamobrem dicemus in tam multis pro Iſidori, aut alterius nomine abuſum Gratianum hac ſynodo? B. Inueni a ſelectis viris notatum, fieri potuiſſe, vt in aliquo libro Octaua ſynodus inſcripto poſt verba eius ſynodi alia capita eſſent ex varijs ſcriptoribus relata ſine vlla inſcriptione. Ita factum eſſe, vt addita octauæ capitibus pro verbis eiuſdem ſynodi haberentur. C. Apertius eſt cum Paullo cauſſam confiteri, quia ignorans feci. An eadem illa cauſſa eſt in Gregorio pro Iſidoro ſcripto? B. Minime gentium. Sed cetera videamus. Nonæ ſynodi eſſe dicitur caput primum cauſſæ XX. *h* quod ſelecti viri Baſilio adſcribunt in regulis cap. XV. & in epiſt. ad Amphilochium cap. XIIX. Ideo vero ex nona ſynodo dictum eſſe putant, quod canones Baſilij poſitos poſt canones octauæ ſynodi crediderit aliquis eſſe ex nona ſynodo. A. Ludere mihi videntur, qui hæc dicunt. (11) De alijs dices, cum libebit.

5. q. 6. c. 7. ſi quis.

a 11 q. 3. c. 28. *ſi quis. & c. 18. cum excõmunicato in fin.*
b *Burg. li. 11. c. 32.*
c *Iuo par. 14. c. 96. decret.*
d *Idem d. par. 14. c. 34.*
e *Cæſar. lib. 14. c. 39.*
f 11. q. 3. c. 77. *non ſolum. & 78. quattuor.*
g *Burg. li 16. c. 28.*
h 20. q. 1. c. 1.

(1) IN *Gregoriana editione inſcriptio cap. 7. diſt. 63. eſt. Item ex ſeptima ſynodo, quæ eſt ſecunda Nicæna 350. Epiſcoporum c. 3. Omnis electio Epiſcopi. (De eodem capite ſcriptum eſt li. 1. dialo. 9. addit. 10.)*

(2) *Eiuſd.*

(2) *Eiusd. distin. 63. capitis 1. & 2. inscriptiones retulimus dialogo 4. addit. 1. lib. 1.*

(3) *Capitis 22. distin. 54. hæc in eod. libro Romano inscriptio est. Probatur auctoritate octauæ synodi, in qua sic statutum legitur. Abbati, vel monacho monasterij seruum non licebit &c. dare non potest &c. In marg. est. Isidorus Hispal. in reg. monach. de famil. vita. Et in notis. post alia. Caput autem, quod nunc a Gratiano citatur, alibi repertum non est, quam apud Isidorum Hispalensem in reg. monach. c. de famil. vita. Et vers. Vnde in alio capitulo præfatæ constitutionis hæc ratio redditur. (Iniustum est enim &c. additur in notis. Iniustum) Infra 17. q. 4. c. in venditionib. vers. iniustum. hoc ipsum citatur ex concilio Agathensi, vbi etiam extat c. 56.*

(4) *Hæc est in eod. libro inscriptio cap. 26. In omnibus. dist. 81. Item ex VII. synodo. In notis est. Caput hoc etiam in aliquot manuscriptis citatur ex septima synodo, in cuius sane postremo capite aliqua huc spectantia habentur. Ceterum in plerisq. citatur ex octaua: & sententia videtur sumpta ex c. 83. Asceticor. B. Basilij, cuius regulas sub nomine octauæ synodi sæpe citari alibi notatum est.*

(5) *Ante caput quartum Alienus sit. distin. 90. in eod. libro hæc verba sunt. Item ex octaua synodo. Et in marg. est. Burc. l. 10. c. 52. & 54. Iuop. 13. c. 55. & 53. ex conc. Moguntino. In notis additur. In libello P. Basilij de institutis monachor. Rufino interprete (qui nuper Coloniæ cum regula B. Benedicti est impressus) c. 42. in vltima responsione habetur prima pars huius capitis, vsque ad ver. abiiciatur. Qui murmurans] Eius. libelli c. 50. penultima interrogatio sic habet. Si vero etiam &c. Iuxta mensuram) Hæc pars non habetur in eo Basilij loco. Apud Burchar. vero, & Iuonem (a quib. citatur ex concilio Mogunti.) Sic legitur. iuxta mensuram, opusq. peccati, quia in hoc sententia, &c. Capitis quinti e. dist. inscriptio est. Item ex eodem. Si quis monachus contentiones &c. In marg. additur, abest a multis exempl. (quod ad vocem monachus refertur) Est etiam in marg. In regula Isidori c. 17. Burc. l. 10. c. 62. Iuop. 13. c. 63. Et. vers. Qui contentiosus. additur in marg. In l. sententiar. Patrum c. 96. ex statutis seniorum. Bur. l. 10 c. 53. Iuo par. 13. c. 54. In notis hæc sunt. Si quis monachus] Hanc priorem partem Burchardus, & Iuo citant ex concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice libror. sexdecim lib. 5. c. 22. abest autem fere vbiq. etiam in multis*

Gratiani exemplarib. vox monachus. Tam diu) Apud Burchardum, & Iuonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino, habetur autem in libro sentẽtiar. Patrum c. 96. ex statutis senior.) legitur, ita pæniteat, qualiter culpæ qualitas exstat.

(6) *Inscriptio capitis noni Qui per pecunias. 1. q. 1. in eod. libro hæc est. Item ex octaua synodo. In marg. est. Nouella 6. c. 1. & nou. 123. c. 3. apud Iulian. antecessorem. Ans. l. 6. c. 7. Iuo p. 5. c. 121. Et in notis. Octaua] In aliquot vestutis exemplarib. caput hoc citatur ex septima synodo, in qua capitulo quincto refertur canon trigesimus Apostolor. ad hanc rem faciens. In epistola autem Tarasii ad Hadrianum Papam (quæ in exemplarib. bibliothecæ Vaticanæ, & aliis est in fine ipsius septimæ synodi) refertur canon 22. synodi, quæ in Trullo his verbis. Eos, qui per pecunias ordinati sunt, siue Episcopi, siue quicumq. clerici, & non secundum probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus: sed & illos, qui hos ordinasse noscuntur. Extat etiam hac de re epistola Basilij ad Episcopos sibi subiectos.*

(7) *Caput secundum Si quis omnem. 1. q. 7. in eod. libro ita inscriptum est. Item ex septima synodo. Et in marg. est. Ex actione 1. in 7. anathematis. Deusdedit p. 2. Iuo p. 4. c. 198. Ex epist. Tarasii ad Ioannem. Iuo p. 5. c. 121. Ans. l. 6. c. 87. (Hæc erant ita distinguenda, vt ab illis verbis Ex epist. ad vers. Omnis. pertinerent. non ad prin. capitis) Id in notis melius distinguitur in hunc modũ. Si quis) Caput hoc ex magna parte collectum est ex variis locis septimæ synodi: sed non ex versione Anastasii Bibliothecarij qua alioqui sæpe vti solet Gratianus. Initium quidem est in actione prima anathematismo septimo. Omnis Episcopus) Hinc vsq. ad vers. Tarasius Patriarcha, sumpta sunt ex epistola Tarasii ad Ioannem presbiterũ, omissis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidẽ epistola in versione Anastasii est post actiones , & canones septimæ synodi: sed in noua versione impressa in tomis concilior. est ante ipsam synodum. Tarasius] Hæc videntur sumpta ex epistola Tarasii ad Hadrianum [de qua dictum est sup. q. 1. ad c. eos qui] aut ex quinto capite septimæ synodi: quib. locis refertur canon trigesimus Apostolor. Quicumq. per pecuniam] Hæc habentur etiam nouella 123. c. 4. apud Iulian. antecessorem. Si vero religiosam] Hæc non sunt in canone Apostolor. In eod. vers. Tarasius. in marg. est. In epist. Tarasii ad Hadrian. & in 7. syn. c. 5. ex can. Apost. 30. Et vers. Quicumq. per pecuniam. In ea. ep. & c. 5. ex conc. Chalc. c. 2. nouella*

113. c. 24. *apud Iulian. antecesſ. Et verſ. Qui poſt bapiſmum. Con. Neocæſ. c. 9. Et verſ. Similiter. Can. 26. al. 28. Apoſto. diſt. 63. omnis elec. Can. Apoſt. 29. al. 31. & in ſept. ſyn. c. 3.*

(8) *Hæc eſt capitis ſeptimi Si quis falſum. 5. qu. 6. in eodem libro inſcriptio. Item ex octaua ſynodo. In marg. eſt. In regula Iſidori c. 17. Et in notis. Capiti huic in vulgatis erat præpoſitum nomen paleæ; quod ſublatum eſt auctoritate omnium vetuſtorum exemplarium, quotquot collata ſunt. Extat autem in regula monachor. B. Iſidori c. 17.*

(9) *Ante caput* 18. *Cum excommunicato.* 11. *q.* 3. *hæc in eodem libro verba ſunt. Item Iſidorus in regula monachor. cap.* 18. *Et in marg. eſt. Polyc. ibid. (hoc eſt, l. 7. tit. 1.) Burc. l. 11. c. 31. & 32. Anſ. l. 12. c. 16. Iuo p. 14. c. 95. & 96. In notis. Prior pars huius capituli vſque ad verſ. Si quis enim, habetur iu regula ſancti Iſidori (quæ miſſa eſt ex Hiſpania) c. 18. ex qua citat hoc Smaragdus in expoſitione regulæ ſancti Benedicti c. 26. excepta tamen iſta clauſula, niſi quæ ad eandem excommunicationem pertinent, quæ neque in regula B. Iſidori legitur, neque apud Smaragdum. Eſt tamen apud Burchardum, & Iuonem. Si quis enim) Hæc vſque ad finem refert Smaragdus ex quodam magiſtro monachorum quod notabitur infra eadem c. ſi quis frater. Inſcriptio cap. 28. Si quis frater. e. q. hæc eſt. Item ex octaua ſynodo. In marg. eſt ſup. eadem cum excõmunicato. Burc. l. 11. c. 32. Iuo p. 14. c. 96. In notis additur. Canon hic neque habetur in octaua ſynodo, quæ habita fuit tempore Nicolai primi (immo Hadriani ſecundi) neque in alia, quæ & ipſa nominatur octaua ſub Ioanne octauo celebrata, quæ in bibliotheca Vaticana ſeruantur. Multa vero, quæ a Gratiano ex octaua ſynodo citantur, in regulis Baſilij, Iſidori, & alijs ſcriptis ad monachos pertinentib. inuenta ſunt. Hoc quidem ſup. ead. cum excommunicato. fuit tributum Iſidoro, quemadm. etiam a Burchardo, & Iuone. Sed Smaragdus in expoſitione regulæ B. Benedicti c. 26. cum antea egiſſet de monacho a ſuo præpoſito excommunicato, hæc ſcribit valde ſimilia. Hinc quidam magiſter monachor. ait. [Si quis vero frater aut palam, aut abſconſe cum eo fuerit locutus, aut coniunctus, communem cum eo excommunicationis contrahat pœnam] quæ lectio conuenit cum lectione Burchardi & Iuonis.*

(10) *Quod attinet ad caput* 77. *Non ſolum ille. e. qu.* 3. *in libro*

Romano inscriptio hæc est. Item ex octaua synodo. Et in marg. Isidorus l. 3. de sum. bono c. 59. Et in notis. De hac inscriptione octauæ synodi, notatum est sup. ead. q. 3. Si quis frater. Inscriptio cap. 78. Quattuor modis. e. q. st. Vnde Gregorius ait. In marg. est. Isidorus l. 3. de sum. bono. c. 58. Burc. l. 16. c. 28. Ad illa, animum alicuius corrumpimus, additur al. muneris alicuius corrumpitur, Isid. & pro voce aduersarium, al. aduersa. In notis est. Apud Gregorium non est inuentum: sed apud Isidorum (quemad. citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interiectis post caput qui recte supra ead.

(11) *Gratiani verba sunt ante caput* 1. *causa* 20. *q.* 1. *in eod. libro probatur auctoritate nona synodi. Firma autem &c. In notis est. Nonæ] In nonnullis vetustis exemplaribus est, octauæ. Verum in octaua ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro B. Basilij de institutis monachor. Ruffino interprete c. 8. Similia etiam sunt apud eund. B. Basilium in regulis fusius disputatis c. 15. Ac perfecta) Hæc non sunt in eo B. Basilij loco.*

DE EADEM RE.

Dialogus nonus.

C. CVM Pontificalem librum non editum ad te nuper adlatum in manibus haberem, incidi in extrema tempora Innocentij tertij; illic inueni mentionem Gratiani fieri his verbis, quæ tibi melius in libro ipso indicauero, quia sunt quædam mihi valde ignota. A. Ostende locum. neque enim ingratum erit de Gratiani vita, aut tempore cognoscere. C. Hoc anno scilicet MCCXV. Gratianus monachus de Clusa ciuitate Tusciæ natus Decretum composuit, vt dicit Hugucon feria q. vi. c. for. Floret etiam Magister Petrus Lombardus, qui sententias composuit. B. Si hæc vera sunt, cur in eo libro nihil est post Innocentium minorem conscriptum? Certiora sunt, quæ alij de Eugenio tertio referunt, & ab eodem Gratiano scribunt mentionem fieri

anni MCL. A. Quæratur locus in formulis appellationum & apostolorum. B. In libro Antonij Democharis sic est. pridie kalendas Maij anno domin. incarnation. MCLXI. indictio. IV. & in marg. alias MCV. feria IV. His addit Cō-tius. Sic in meo manu scripto. C. In alia veteri editione est etiam MCV. fran. IV. (inepte pro feria quarta) & in scholijs. MCV. Dicit H. quod hic est falsa littera, quia non sunt tot anni, quod liber iste compositus fuit. Fuit enim editus docente Iaco. Bonon. in legib. & Alex. in theologia, qui fuit postea Papa Alex. III. & fuit anno domini MCL. vt ex chronicis patet. A. Habeo alia scholia vetustiora. Cura, vt liber adferatur. C. Eadem est scriptura numeri MCV. feria IV. & in margine hæc sunt. Non currebat annus iste incarnationis tempore Gratiani, cum & ipse inseruit huic operi capitula Innocētij secundi, qui paulo præcessit Alex. contemporaneum Gratiano. A. Ex his apparet, deceptum fuisse illum historicum, & pro Hugone, siue Hugucione secunda quæst. VI. c. forma, illa monstra peperisse. C. An obsecro te, idem ille est, qui H. notatur in scholijs? A. Ego eundem esse arbitror. (1) Sed nos ad octauam synodum reuertamur. B. Caussa XX. quæstione secunda extrema *a* sunt quædam verba, quæ ex synodo nona Gratianus refert, ex Isidoro liber Tarracon. *b* sed Basilij verba sunt in monachor. institut. cap. IIX. inteprete Rufino. (2) Caussa XXVI. quæst. VII. *c* multa capita sunt octauæ synodo inscripta, quæ Basilio inscribi debuerunt primo excepto, quod incertum est. Sine inscriptione refert Pænitentiale Romanum. *d* Videtur esse epitome capitis XXXI. concilij Carthaginensis III. vt in notis tuis inueni. Aliud caput *e* selecti viri Basilij esse existimant in epist. ad Amphilochium capite LXXIII. sine inscriptione est in eodem Pænitentiali. (3) Tertium caput *f* ex dictis Basilij Episcopi, inscribunt Burchardus, *g* & Iuo. *h* & in margine Iuonis legi, In regulis breuioribus respon. ad interrog. VIII. Hoc idem selectis viris probatur. Quattum caput, *i* cuius initium est Affectum, eisd. regulis adscribunt capite V. Quintum caput *k* Burchard. *l* & Iuo, *m* ex dictis Augustini, inscribunt; Romani Basi-

2.q.6.c.30 post appellationem., p.forma.

a *20.q.2.c.vlt.*
b *Tarrac.li.6. cap.260.*
c *26.q.7.c.7. pro qualitate.*
d *Panit. Rom. tit.9. c.10.*
e *d.q.7 c.8. hoc fit.*
f *d.q.7.ca.9. panitentem.*
g *Burc. li 19. c.39.*
h *Iuo par.15. c.55. dec.*
i *e.q.c.10. affectum.*
k *e.q.c.11. erga eum.*
l *Burch.li.19. c.64.*
m *Iuo par.15. c.78.d.c.*

lio in regulis breuiorib. cap. IX. (4) A. Laudanda est maxime horum Patrum diligentia. B. Adhuc audies alia eadem ratione recte mutata. Caussa XXVII. quæst. II. *n* ex VIII. synodo caput illud inscripserat Gratianus, cuius initium, Si quis coniugatus. Ex dictis Basilij Episcopi, Burchard. *o* Iuo, *p* & Anselmus *q* Basilij tantum nomen est in libro Cæsaraugustano. *r* Pars epist. Alexandri secundi ad Landulfum est in Panormia, & in excerptionibus Iuonis, *a* cuius initium Notificasti: & post alia a Gratiano *b* etiam relata hæc sunt. Sanctus enim Basilius de hac re taliter dicit. Si quis coniugatus &c. Selectis viris placuit: Basilius in regulis fusius disputatis cap. XII. C. Quid est, quod in margine Iuonis legitur: Ex synodo VIII. sub Photio Constant. celebrata penultimo canone, cui aliquot interfuere Episcopi Basilij nomine? B. Vnde hæc sumpta sint, ignoro. (5) Caput primum dist. II. de pœnitentia non octauæ synodi est, vt Gratianus refert, sed Basilij in regulis breuioribus capite CCXXCIX. Extremum est caput XXV. de consecrat. dist. II. quod Gratianus ita inscripsit: ex octaua synodo Basilius Episcopus dixit. Id etiam inueniri in regulis breuioribus Basilij testantur. A. Quoto capite? B. Id etiam ignoro, quia is liber nondum a me lectus est. sed in quadam scheda est cap. 172. (6) A. Non omnia possumus omnes. Hactenus de octaua synodo. Habesne aliquid ex Capitularibus Imperatorum, præter ea, quę ante discessum tuum tibi ostenderam missa mihi a Latino Latinio, & a Petro Ciacconio? B. Volumen attuli Capitularium quorundam Imperatorum post septem illos libros quos nosti, editorum. Sed exceptis duobus ad Gratiani emendationem non pertinent. A. Duo illa, quæ sunt? B. Ex concilio trecensi sub Ioanne VIII. item ex Fulberto Episcopo Carnotensi de forma fidelitatis, quem Philibertum Episcopum Gratianus appellat. sed Fulbertus dicitur in Panormia veteri Iuonis, Silibertus in edita, Fulbertus recte dicitur in Iuonis excerptionibus, & in libro Cæsaraugustano. Illud quoque didicimus ex hoc libro Capitularium, ad quem hæc epistula Fulberti missa sit, & nomen ecclesiæ, cuius Episcopus erat,

n 27 q. 2. c. 21. *si quis.*
o *Burc. lib. 9. cap. 45.*
p *Iuo par. 8. c. 183. dec.*
q *Ans. lib. 10. c. 20.*
r *Cæs. lib. 10. c. 65.*
a *Iuo lib. 6. tit 5. c. 11. panor. & par. 8. c. 210 decr.*
b 33. q. 5. c. 2.
De pæn. d. 2. c. 1.
De consec. d. 2. c. 25. timorem.
22. q. 15. c. 18. *de forma.*
Iuo lib. 8 tit. 8. c. 33. panor. & par. 12. cap. 76. decr.
Cæs. lib. 6. c. 22.

quæ ceteri omiſerant A. Recita verba. B. De forma fidelitatis inter dominum & fidelem ſuum. Glorioſo Duci Aquitanorum Vuillelmo Fulbertus Carnotenſis Epiſcopus orationis ſuffragium. De forma fidelitatis aliquid ſcribere monitus &c. C. Suntne hæc ſumpta ex libro feudorum, an poſt Gratianum illic ſcripta? B. Ioannes Trittenhemius hunc Fulbertum, ſiue Fulpertum ait fuiſſe ſub Henrico primo Imperatore anno plus minus Chriſti MX. Sic apparet antiquiorem fuiſſe Iuone Carnotenſi, & Gratiano, poſt quos fuerunt Gerardus & Obertus, qui librum feudorum ſcripſerunt ſub Friderico primo, qui anno Chriſti MCXC. mortuus eſſe dicitur. A. Gratum eſt hæc reperta eſſe, quæ me diu quærentem fefellerunt. Et memini a me doctum virum in Sicilia petijſſe, vt ſi quid de hac Philiberti epiſtula comperiſſem, ſic enim appellari putabamus, eum certiorem facerem. (7) De concilio Trecenſi videamus, de quo in libro Aimoinj de geſtis Francorum ſcio aliquid referri. B. Ita eſt, vt dicis. Sed apud Gratianum non multa verba ſunt, ſi cum Iuone & alijs conferamus; in veteri autem libro alijs verbis concilij ſententia conſcripta eſt. Eſt autem operæpretium conferre ſingulorum capitum inſcriptiones. Vnde Ioannes Papa VIII. ſcribit omnibus Epiſcopis. ſic Gratianus: at Iuo. *a* Ioannes VIII. in libro Gothicæ legis. Sine inſcriptione liber Cæſaraguſt. *b* initio libri ſeptimi. Ioannes Papa VIII. eſt apud Anſelmum. *c* In veteri libro hæc inſcriptio legitur. Lex ſacrilegum edita a Ioanne Papa coram ſereniſſimo Luduuico Imperatore, & Epiſcopis IIII. in concilio Trecacenſi, & eorum auctoritate iuncta Gothicæ legi, Per defectum ſacrilegij. Addam ſi placet, initium ex eodem libro, vt certius teſtimonium habeamus. Ioannes Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei omnibus Epiſcopis per Narbonenſem, atque Hiſpanicas prouincias conſiſtentibus Abbatibus, preſbyteris, cunctiſque ſimul ordinibus diuino miniſterio mancipatis, necnon Comitibus, Vicecomitibus, Vicarijs, Cẽtenarijs, Iudicib. & omnib. in poteſtatibus conſtitutis, & omni populo, & cunctæ ſimul generali eccleſiæ ſalutem

Lib. 5. c. 37. 17. q. 4. c. 21. quiſquis.

a *Iuo li. 2. tit. 8 c. 1. & 2. panor. & par. 3 c. 98. decr.*
b *Caſa. lib. 7. c. 1.*
c *Anſ. lib. 5. c. 40. & 46.*

cariſſimam cum benedictione Apoſtolica. Auctore omnipotenti Deo mediante, incarnationis D.N. Ieſu Chriſti (an.) DCCCLXXXVIII. xv. kal. Sept. Indict. I. Domno videlicet Ludouico ſereniſs. Rege an. 1. actum eſt hoc a nobis apud vrbem Trechas pro ſtatu ſanctæ Dei eccleſiæ ſynodale concilium &c. A. Rectene anni cum Indictione conueniunt? B. Minime conueniunt, & ſuſpicor in vtroq; numero erratum eſſe, atque ita mutandum, an. DCCC LXXVIII. Indict. xi. quod exiſtimo Aimoini verbis confirmari libro v. cap. xxxviii. Apud Iuonem in excerptionibus ita eſt. Ioannes Epiſcopus S. S. D. omnib. Epiſcopis, Comitib. Vicecomitib. Centenarijs, Iudicib. catholicis in Hiſpania & Gothia, & prouincijs degentib. omnique populo occidentali catholico ſalutem, & Apoſt. bened. Noueritis dilectiſs. filij, quia nos pro ſtatu ſanctæ Dei eccleſiæ iuſſimus congregari ſynodale concilium apud vrbem Trechas, vbi ſedentibus nobis in corona venit &c. Sineboldus ſanctæ primæ ſedis Narbonenſis Epiſcopus cum ſuis ſuffraganeis Epiſcopis, & detulit nobis librum Gothicæ legis, vbi nihil habeatur de ſacrilegijs &c. In libro Cæſarauguſt. Iuonis verba ſunt his exceptis. & Gothia prouincia degentib. item Sigeboldus, pro Sineboldus. & habebatur, pro habeatur. Multa in vtroque libro ſunt omiſſa, & hæc ipſa alijs verbis dicuntur: quorum initium eſt. Inter cætera autem oblatus eſt in eodem nobis concilio primum a Segebodo Narbonenſis eccleſiæ Metropolitano proclamationis libellus &c. A. Magna varietas eſt. Sed de verbis a Gratiano relatis videamus. Sequiturne Gratianus Iuonis, an alterius libri editionem? B. Iuonis, cuius nomine duo libri nuncupantur, quos te video Panormiam, & Excerptiones appellare, & dubitare, vtrum eiuſdem ſint ſcriptoris. Panormia vſus fortaſſe eſt Gratianus, Excerptiones non vidiſſe exiſtimo. In hoc capite Excerptionum libri ordinem ſecutus videtur, cum præpoſtere eſſent duo capita in Panormia collocata. Initium primi capitis eſt, Sacrilegium enim committitur; quæ verba Contius Gratiani eſſe credidit: initium ſecũdi, Inſpectis legibus Romanis. Ante vocem

te vocem Sacrilegium, in Excerptionibus eſt: Hucvſque Lex Papæ. quę in fine capitis poſterioris ſunt in Panormia. In libro Cæſarauguſtano vox Hucvſque, ſola eſt. In veteri libro omnia alijs verbis explanantur, & illa omittuntur, Sacrilegium enim committitur &c. De varietate pœnarum, ſiue multarum in raptores agitur. triplicem fuiſſe dicitur, ante Iuſtinianum XII. auri librar. a Iuſtiniano V. auri obryzi librar. a Karolo XXX. librar. examinati argenti conſtitutam. Hæc leniſſima pœna, ſed vſu abrogata, reſtituitur, & DC. ſolidorum eſſe declaratur. præſenti, inquit, ideo confirmamus edicto, vt cuiuſcumq; ſit homo gentis, vel ordinis, cuiuſcumq; ſit legis, vel patrię iudex, ſi in peruaſores, aut violatores eccleſiaſticarum rerum legem ſuperius taxatam, id eſt, DC. ſolidor. ſummam iudicare noluerit; aut peruaſor, ſiue violator, ſi pulſatus ab Epiſcopo, vel Abbate, ſeu aduocatis eccleſię, perſoluere noluerit: primum tertio, ſecundum Domini vocem admoniti, ſi non emendauerint, a ceterorum Chriſtianorum communione ſint ſeparati &c. Apud Iuonem poſt relatas multas Iuſtiniani & Caroli, videlicet, inquit, in triginta libras argenti examinati, id eſt ſexcentorum ſolidorum ſummam argenti puriſſimi, ideoque quiſquis inuentus fuerit reus ſacrilegij, iſtam leniorem compoſitionem emendet ipſis Epiſcopis, vel Abbatibus, ſiue perſonis, ad quos † querimonia ſacrilegij iuſte pertinuerit, &c. Eadem ſunt in libro Cæſaraug. Videtis igitur Gratianum horum verbor. partem retuliſſe, partem omiſiſſe. de triginta enim libris retulit, de DC. ſolidis nihil dixit, neque de excommunicatione. In fine huius capitis in veteri libro eſt. Et ſubſcripſerunt Ioannes Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cum decem Archiepiſcopis, & XLI. Epiſcopis. (8) A. De ceteris aliud erit dicendi tempus. nunc nobis ſurgendum eſt.

† quas

(1) VERBA *Gratiani ſunt in Gregoriano libro cap.* 31. *Romanis, Poſt appellationem. verſ. Forma Apoſtolor.* 2. *q.*6. *Pridie Kal. Maij anno Domini incarnationis MCXLI. Indictione quarta. In notis eſt. MCXLI.) In vulgatis erat MCLXI. qui numerus, vt recte in*

glossa dicitur, constare non potest. Quod etiam confirmatur; quia quarta indictio, de qua hic est mentio, non conuenit cum anno illo. In manuscriptis autem, cum varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantum transpositione restitui potuit, & quarta indictio cum hoc anno concurrit. In scholiis. MCXLI.) Dicit Hugo, quod hic est &c. vt in dialogo. In admonitione ante Gratiani verba, præterea, quæ retulimus lib.1. addit.1. hæc sunt. In Chronico, quod inscribitur Pomarium ecclesiæ Rhauennatis, qui liber in bibliotheca Vaticana seruatur, hæc de Gratiano leguntur. Anno Christi MCLI. Gratianus monachus de Classa (in marg. est, Alij Clusio, alij Ginsa) ciuitate Thusciæ natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis. Idem testatur Hugutio vetustissimus huius codicis interpres secunda quæstione sexta cap. Post appellationem. & Vincentius in libro historiarum bis, semel libro vigesimo tertio cap.31. loquens de Isidoro. & iterum lib.25. c.84. agens de Iuone; & aliis decretorum collectoribus & sanctus Antoninus par.3. histor. tit.18. c.6. Trittemius vero in libro de scriptoribus ecclesiasticis Gratianum agnoscit huius collectionis auctorem; itemque in libro secundo de viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsam fortasse operis inceptionem spectans fuisse) ab eo compositum anno Domini MCXXVII. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellan. vocat Corpus Decretorum.

(2) *Capitis quarti siue extremi, Oportet infantes. 20. q.2. in eod. libro hæc inscriptio est. Vnde in nona synodo legitur. In marg. est. al. octaua. Et in notis Est in eod. libello B. Basilij, & eod. capite, in quo est c. firma. supra ead. q.1. & sequitur continenter post illud. (Vide paullo ante dial.8. addit.11.)*

(3) *Inscriptio capitis 7. Pro qualitate. 26. q.7. in eodem libro hæc est. Vnde in octaua synodo legitur. In notis est. Videri potest sumptum ex regulis breuiorib. B. Basilij. c.106. quod notatum alibi est euenire in iis capitibus, quæ ex octaua synodo citantur. Capitis 8. Hoc sit. e. q. inscriptio sola voce ITEM constat. In marg. est. Smaragdus in regulis B. Benedicti c.24. In notis. Caput hoc habetur in libello beati Basilij de institutis monachor. Rufino interprete c.90. ibi enim vltima interrogatio est hæc. Qualib. correptionib. &c. Responsio. Hoc sit &c. Itaque ex Interrogatione, & responsione confectum*

est hoc caput; sicut & duo sequentia, quæ apud eund. Ruffinum leguntur.

(4) *Eiusdem quæst. c.9. Pænitentem. in eodem libro hæc pro inscriptione habet verba. ex eadem synodo euidenter ostenditur, cum dicitur. In marg. est. Burc. l.19. c.39. Iuo par.15. c.55. In notis. Burchardus, & Iuo citant ex dictis Basilij Episcopi, & in regulis illius breuioribus numero 8. est sententia huius capitis: quod tamen acceptum videtur ex c.24. eiusdem libelli de institutis monachor. Vbi secunda interrogatio sic habet. Pænitentes &c. Responsio. Sicut Dominus &c. Ante caput 10. Affectum illum. c. q. est vox ITEM pro inscriptione. Et in notis est. Sententia huius capitis est in regulis breuioribus num.5. Acceptum tamen videtur ex c.19. eiusdem commemorati libelli: in quo hæc est interrogatio. Quomodo quis debet &c. Responsio. Affectum illum &c. Castos] Antea legebatur cautos emendatum est ex libello Ruffini in vulgata est contaminatos, Græce ἁγνὸς. Ante caput 11. Erga eum. c. q. est etiam vox ITEM. Et in marg. est. Burc. l.19. c.64. Iuo par.15. c.78. Et in notis. Hoc etiam habetur in regulis breuioribus num.9. In eodem vero libello c.24. vltima interrogatio est hæc. Erga eum &c. Responsio. Sicut præcepit &c. Apud Burchardum, & Iuonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet. Erga eum, qui pro peccato commisso non pænitet, tales &c. quod magis conuenit cum prædicta interrogatione, quam quomodo est apud Gratianum.*

(5) *Hæc etiam est inscriptio cap.22. Romanis, cuius initium est, Si quis coniugatus. 27. q.2. Item ex octaua synodo. In marg. hæc sunt. Sent. ibid. (hoc est, Sent.4. dist.27.) Poly. ibid. (id est, l.6. tit.4.) Ansl.10. c.20. Burc. l.9. c.45. Iuo p.8. c.183. & 220. Pann. l.6. c.85. In notis est. Si quis coniugatus] Hæc vsque ad vers. Nam si illo. habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis c.12. Burchardus quidem, Polycarpus, & Iuo par. 8. c.183. citant totum hoc caput ex dictis Basilij. Idem vero Iuo c.220. & auctor Pannormiæ citant epistolam Alexandri secundi Landulpho scriptam, in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra 33. q.5. Notificasti. Inscriptio cap.2. Notificasti. de quo supra, hæc est. Item Alexander Papa II. Landulpho in Corsica. Et in marg. est. Iuo p.8. c.220. Pann. l.6. c.85.*

(6) *De pœniten. distin.11. cap.1. inscriptio in eodem libro Romano*

est. Item ox octaua synodo. Si quis semel &c. In notis est. Habetur in libro de institutis monachorum interprete Ruffino c.22. ex Basilio in regulis breuioribus numero 289. Inscriptio cap.25. de consecr. dist.2. hac est. Item ex octaua synodo. Basilius Episcopus dixit. Timorem docet nos &c. In marg. hac sunt. Ex Basilij regulis breuioribus c.172. Et in notis. Hoc Basilij caput est ex versione Ruffini c.70. quibusd. tamen omissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis eiusd. locis, vt alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas B. Basilij post octauam synodum in codice, quo Gratianus vsus est, fuisse collocatas.

(7) *Gratianus ante caput* 18. *De forma.22. q.5. in eodem libro ita scribit. De forma vero fidelitatis &c. Sic inuenitur in epistola Fulberti Episcopi. In marg. hac sunt. In vsib. feudor. lib. 2. tit. 6. Iuo par.12. c.76. Pan. l.8. c. 122. Et in notis. Epistola hac Fulberti missa est e Gallia, descripta ex vetusto codice ecclesia Beluacensis: cuius hic est titulus. Glorioso Duci Aquitanorum VV. Fulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium.*

(8) *Caput* 21. *Quisquis inuentus.17. q. 4. in eodem libro ita inscribitur. Vnde Ioannes Papa octauus scribit omnib. Episcopis. In notis hac sunt. In epistola manuscripta Ioannis octaui, scripta Episcopis, & Abbatibus per Narbonensem, & Hispanicas prouincias constitutis, pracipitur obseruari lex contra sacrilegos in concilio Trecasensi edita coram Ludouico Imp. & quinquaginta trib. Episcopis. Diuersa autem sunt istius epistola verba ab iis, qua recitantur & a Gratiano, & a ceteris collectoribus: sed eadem sententia. In marg. est. Ansl.8. c.40. Poly. l.6. tit.10. Iuo par.3. c.98. Pann. l.2. c.80. & 79. Et vers. Idem. Si quis domum. supra 11. q.3. ad mensam. Ans. l.5. c.52. Et vers. Si qui monasteria. Ans. l.5. c.47. Burc. l.11. c.22. Iuo p.3. c.124. & p.14. c.96. Simile in Meldensi c.60.*

DE CAPITVLARIBVS CAROLI, & Ludouici, & aliorum Imperatorum.

Dialogus Decimus.

C. LEGIS Gothicæ heri mentio facta est Ioannis IIX. tempore, quo iam Gothi in Hispania regnare desierāt ante annos fere clxx. An non amisso regno leges etiam abrogatæ sunt? Cur in hoc iubetur concilio, vt in Hispania, & Gothia hoc decretum addatur legi Gothicæ? Quid Gallis cum Gothia commune fuit? A. Nonne vides Narbonensem Antistitem hoc petere? Narbonensis Gallia aliquando Gothia dicta fuit, & Gothorum Regibus paruit, postea se in libertatem vindicauit, & a Francis possessa est. Ea quoque Hispaniæ pars, quæ Narbonensi coniungitur, Gothicis legib. diu vsa est, quib. & Galli Reges, quorum erat tunc suprema potestas, & Comites Barcinonenses vtebantur, qui postea soli imperium in his locis obtinuerunt. Neque etiam credas in reliqua Hispania leges Gothicas fuisse abrogatas: seruabantur enim a Christianis hodieque exstat is liber, quod Forum iudicum appellatur. C. Eum librum editum esse audiui a Petro Pithœo, & habere te scio aliquot huius libri antiquiora exempla. Estne aliquid ex hoc libro sumptum apud Gratianum? A. Vnius tantum loci memini, *a* in quo de gradibus cognationum agitur, *b* quem Isidori nonnulli esse crediderunt. Est autem ex Pauli sententijs, & ex earum veteri interprete. Id caput non credo Gratianum ex Gothicis legib. accepisse, sed ex Burchard. *c* aut Iuone, *d* aut alijs collectoribus. *e*

(1) C. De septem libris Capitularium scire cupio, a quo scripti sint, & qua auctoritate, & quid auxilij ex eis Gratiano adferri possit. A. Quatuor libros Capitularium Caroli Magni, & Ludouici Pij eius filij, atque Lotharij Ludou. F. Caroli Nepotis Ansegisus Abbas Lobiensis, qui postea

a *Vuisigo. lib. 4. tit. 1.*

b 35. *q.* 5. *c.* 6. *primo gradu.*

c *Burc. lib. 7. c. 28.*

d *Iuo lib. 7. tit. 12. c. 1. panor. & par. 9. c. 64. decr.*

e *Tarrac. li. 1. c. 272.*

Senonensis Archiepisc. fuit, edidit anno Christi DCCC XXVII. Imperij Ludouici Pij anno XIII. Indictione quinta. Primo & tertio libro continentur Caroli Capitularia; secundo & quarto Capitularia Ludouici & Lotharij. Libri singuli ita distinguntur, vt primo & secundo libro agatur de rebus ecclesiasticis, alijs duobus de ceteris rebus. Sequuntur tres libri a Benedicto Leuita adiecti, quibus prætermissa ab Ansegiso Capitularia eorumdem trium Imperatorum continentur. Ordinem noli ab eo exposcere, contenti simus ipso collectionis opere, & vt aiunt, quod dant, accipiamus. Omnia fere sine vlla inscriptione proponuntur, etiam si ex alijs libris intelligamus cuius sint. Hæc ait fuisse Apostolica auctoritate confirmata: nomina Pontificum subiecit, præter Leonem, Sergium & Gregorium. Sumsit autem ea ex Maguntina bibliotheca, quæ tribus filijs Ludouici Imperatoris misit, Ludouico, Lothario & Karolo Regibus. C. Quæ a te dicta sunt, eisdem libris confirmantur, an aliorum auctoritate? A. Vtrumque proferre possum. Vide præfationem Ansegisi lib. I. Capitularium, & alteram Benedicti Leuitæ libro V. cuius partem refert Iuo *a* libro secundo Panormiæ, & parte IV. Excerptor. & liber Cæsaraug. *b* Adde Sigebertum in chronicis, & Ioannem Trittenhemium. Et quia de auctoritate Capitularium dubitabas, licet verum sit, hæc fragmenta esse constitutionum trium Imperatorum a priuatis hominib. collecta, tamen vt Benedictus ait, *c* Apostolica auctoritate confirmata sunt. Lege etiam verba concilij Meldensis cap. lxxiix. Vt capitula ecclesiastica a Domno Carolo Magno Imp. necnon & a Domno Ludouico Pio Aug. promulgata, obnixe obseruari præcipiantur; sicut & legalia obseruanda esse noscuntur. & ca. lxxx. ad Carolum Caluum Ludouici Pij filium. Capitula patris vestri sine refragatione de cetero conseruentur, ac capitulis vestræ religionis ab exiguitatis nostræ ministerio oblatis hoc diploma, si complacet, adnectatur. Sic multa capita referuntur huius collectionis in concilio Trosleiano, in Ticinensi, & in Coloniensi sub Carolo tertio. Leonis IV. ex epist. ad Lotharium Aug. verba

a *Iuo lib. 2. tit. 11. c. 11. panor. & par. 4. cap. 174. decr.*
b *Cæsar. lib. 2. c. 3°.*
c *Lib 7 c. 478 Capitul.*

referunt Iuo, *a* & Gratian. *b* & liber Cæsaraug. *c* De Capitulis vestris, vestrorumq. prædecessorum irrefragibiliter custodiendis, & conseruãdis, quanto valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc, & in æuum cõseruaturos, modis omnibus profitemur. (2) B. Exstantne integri septem libri Gapitularium? A. Multa desiderãtur, vt notatur in triplici appendice post librum quartum, & libro VI. post caput CCLXXXIIX. vsq. ad CCCXXX. & lib. VII. post caput CCCCLXXIIX. ad DLIIX. Adiecta sunt postea duabus collectionibus capita XXVIII. & capita CCXCVI. Ex quo euenit, vt non omnia, quæ Iuo, & Anselmus, & Deusdedit, & alij collectores in Capitularibus esse referunt, inueniantur. Sed tempus est, vt Gratiani capita cum hoc libro conferamus. B. Quæ in legib. Longobardor. esse dicuntur ex Carolo & Ludouico, & aliis Regibus sumpta, eisdem verbis scripta sunt, quæ in Capitularibus inueniuntur? A. inueni nonnulla, sed melius sunt in illis legibus quod habent singula inscriptiones suas, & certis titulis collocata sunt. Non pauca etiam ex his Capitularibus inueni in conciliis Maguntino, Parisiensi, Vormaciensi, & aliis. Et suspicor, fontem hunc Capitularium fuisse ipsa concilia, atque conuentus, in quib. Imperator cum Episcopis, & aliis consiliariis de rebus tam ecclesiasticis, quam profanis agebant; sic in concilio Trosleiano appellantur conciliorum pedissequa hæc Capitularia Principum. Apud Gratianum distin. LXIII. hanc inscriptionem inuenietis. Ex primo libro Capitulorum Caroli, & Ludouici Imperatorum. Eisdem fere verbis vtuntur Deusdedit Cardinalis, & Anselmus Lucensis. Extat lib. I. Capitular. Caroli cap. LXXXIV. & in additis posteriorib. cap. I. In verbis non magna varietas est. Pro, vt dei nomine, illic scriptum est, vt in Dei nomine; & pro potiatur, potiretur; & pro præbemus, præbuimus. (3) Ante hoc caput positum est, quod Gratianus caussa XVI. retulit, ex libro Capitulor. Caroli, & Ludouici, id Anselmus *a* quoq. proximum superiori collocauit; illic tamen est Caroli caput LXXXIII. & in additis posteriorib. in præfatione. Varietas non est contemnenda. Pro, verum etiam Deo opitulante

a Iuo li. 2. ii. 11. c. 12. panor. & par. 4. cap. 176. decr.
b Dist. 10. c. 9 de Capitulis.
c Cæsar. lib. 1. c. 61.

Dist. 63. cap. 34. sacror. Deusd. c. 1. Ans. lib. 4. c. 41.

16. q. 1. cap. 59. quia iuxta.
a Ans. d. li. 4. c. 42.

conferre optamus, scribe, verum etiam multa Deo opit. con. op. vocem multa habet Anselmus, sed pro optamus scribit temptamus, quod reicio. Pro illis, vt autem ab ecclesiasticis officiis de diuidēdis rebus ecclesiæ suspicionem: Anselmus habet, tamen vt ab ecclesiasticis de non vendendis reb. ecclesiæ suspicionem. libro primo Capitul. est: tamen vt ab ecclesiasticis de non diuidēdis rebus illius suspicionem. & in additis eadem verba sunt, excepta voce illius, pro qua est, vllius ecclesiæ, aptius. B. Non dubium est, quin vox officiis tolli debeat, cetera ferre possem. A. Post vocem temporib. desiderantur hæc. qui nostram, vel progenitor. nostror. voluntatem, vel exemplum imitari voluerint. quæ etiam Anselmus omisit. (4) Quod apud Gratianum ita inscribitur: Vnde in libro Capitulorum clxxv. cap. legitur, Si quem pænituerit &c. ex interprete Codicis Theodosiani sumptum est lib. ix. tit de abolitionib. constit. 1. quæ secūda est in Codice Iustiniani. Apud Iuonem quoq. inscriptio mendosa est cap. xx. Pro, si cum accusato, scribendum, si ei cum accusato. Pro illis, per obreptionem conuenerit de colludio, &c. illic est per corruptionem de absolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio pœnam excipiat &c. Hæc etiam verba non recte Iuo retulit. Cetera dicentur alio die: hodie pensum absoluimus.

2 q. 3. c. 8. si quem.

(1) LIBRO *priori. dialogo, 6. addit. 4. retulimus, quid in editione Romana de inscriptione, & notis c. 6. Primo gradu. 35. q. 5. scribatur.*
(2) *De inscriptione capitis noni, De capitulis. distin. 10. actum est lib. 1. dial. 19. addit. 12.*
(3) *Inscriptio capitis 34. Sacrorum canonum. distin. 63. in eod. libro hæc est. Itē ex primo libro capitulorū Caroli, & Ludouici Imperatorū c. 84. In marg. est. al. Capitularium. Et Ans. l. 6. c. 6.*
(4) *Hæc etiam est in eod. libro inscriptio cap. 59. Quia iuxta, 16. q. 1. Item ex libro primo capitulor. Caroli, & Ludouici Imperator. c. 83. In marg. est. Deus dedit p. 5. Ans. l. 4. c. 43. Pro Vt autem, est, al. tamen vt. In notis est. Ecclesiasticis) Sequebatur, officiis, quæ vox neque in vetustis, neq. in ipso capitulari est: refertur enim ad homines, non ad officia. Diuidendis.) In capitulari impresso legitur*

legitur, non diuidendis. In capitulis autem manuſcriptis, quæ ab Epiſcopis prouinciar. Rhemenſis, & Rhothomagenſis Ludouico Regi miſſa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia. Quia vero Carolus Princeps Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francor. Reges, ac Principes, res eccleſiar. ab eis ſeparauit, atque diuiſit, pro hoc ſolo maxime eſt æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianen. Epiſcopus &c. Huius hiſtoriæ mentio etiam eſt in vita B. Eucherij Epiſcopi Aurelian. & B. Rhigoberti Archiepiſc. Rhemen. Qualis vero eſſet huiuſmodi eccleſiaſticor. bonor. diuiſio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem, & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem libro primo capitularium ante capitulum iſtud 83. ſic exponitur. Tempore Hadriani Papæ, & Karoli Magni Imp. &c.

(5) Ante caput octauum, Si quem pœnituerit. 2. q. 3. in eod libro hæc verba ſunt. Vnde in libro capitulariũ c. 175. legitur. Et in marg. eſt. Cod. Theod. li. 9. tit. 37. c. 1 in interpretatione. Et Iuo p. 16. c 251. In notis eſt. Per obreptionem) Apud Iuonem legitur, factum per corruptionem conſenſum, de colludio pœnam excipiat legib. conſtitutam. Sed in interpretatione legis primæ, quæ eſt in Codice Theodoſiano, hoc modo, per corruptionem de abſolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio pœnam excipiat legib. conſtitutam.

DE EADEM RE.

Dialogus XI.

C. LATINAM ne vocem, an barbarã eſſe dicemus Capitulare: ſiue Capitularia? A. An non recte deducitur a capite capitale crimen, & capitalis homo; C. Recte. A. Sic igitur a capitulo capitularis, & capitulare pro capitularis quod ineptum eſſet. ſic etiam a ſęculo ſæcularis, ab angulo angularis dicitur. C. Quis ex veterib. Latinis hac voce vſus eſt? A. Non omnium veterum libros ha-

bemus: ex illis deperditis existima hanc erutam vocem fuisse. Acta capituli multi capitularia dicunt, & syndicum capituli capitularem: non ineptissimum id quidem videtur. C. Qui librum capitularem dicunt, quod capituli sit, minus peccare videntur: quam qui ideo volumen capitulare dicunt, quod in multa diuidatur capitula, & quasi collectio sit multor. capitulorum. A. Non igitur de voce ipsa quærẽdum fuit, an esset Latina, sed de vsu vocis in hac notione? Et mihi quidem a barbaris inductum esse arbitror Caroli, & Ansegisi, & Theodulfi temporib. Sed vt ad Gratianum redeamus: is hac voce vsus est caussa XI. cap. XXXIIX. Nam post duas cõstitutiones relatas sic ait. Hæc si quis antiquata cõtendat, quia in Iustiniani Codice non inueniuntur ita inserta: per Carolum renouata cognoscat, qui in suis Capitularibus ait inter cetera. Volumus, atque præcipimus &c. Sic etiam Anselmus inscripsit, In Capitularib. Caroli Imperatoris. In libro Cæsaraug. inscriptio desideratur. Exstant hæc verba in lib. VI. Capitular. cap. CCLXXXI. B. Caroli esse hoc caput ego dubito, cum liber sextus, vt heri dicebas, Benedicti Leuitæ sit, qui Caroli, Ludouici, & Lotharii capita collegit ab Ansegiso prætermissa, neque distinxit singula cuius essent. A. Si nolis fidem habere Anselmo, & Gratiano hoc dicentib. ego te aliis probationibus nõ conuincam. Nisi forte multitudine nominum vrguearis, qui Carolo potius, quam ceteris subditis se esse patiantur. Romani, Franci, Alamanni, Baiuuarii, Saxones, Thuringii, Fresones, Galli, Burgundiones, Britones, Langobardi, Vascones, Beneuentani, Gothi, Hispani. B. De Lothario facile cedam hac in re, at de Ludouico difficilius in primis præsertim Imperii annis post mortem patris. Sed cur hic Franci a Gallis separantur, & a Romanis Longobardi, & Beneuentani, inter quos Vascones interponuntur? A. Romanos omnib. præferri ab Imp. Romanorum mirandum non est: Francos Germanos fuisse creditur, & regale nomen diu in Gallia obtinuerunt, vnde Reges Francorum dicebantur, atque dicuntur, vt Gothi in Hispania Reges Gothorum. Gallos fortasse vocat Italos ex Gallia togata. Cur Vascones

11. q. 1. c. 38. volumus.

Ans. lib. 3. c. 105.
Cas. lib. 5. c. 13.

post Langobardos posuerit, bellorum ordinem secutum fuisse credo. illis enim victis male pugnauit cum Vasconib. Extremi ponuntur Beneuentani, Gothi, & Hispani, vt qui longius a sede Imperij abessēt. B. Beneuentum a Romana vrbe propius abest, quam Vascones. A. Non hanc sedem Imperij statuo, sed Parisiorum vrbem, aut Aquisgranum. C. Gothos intelligis Gallos, an Hispanos, an ex vltima Gothia, quæ olim Scandinauia dicebatur? A Ex Narbonēsi prouincia, & illi coniuncta parte Hispaniæ, vt heri diximus. Sed de varietate verborum videamus. Pro ditioni nostræ, illic est, nostræ ditioni Deo auxiliante. Pro quocumq. est, licet quocumque. Pro voce astricti, & voce annexi, illic est, constricti, & connexi. Pro, ex XVII. quod etiam est in Capitularib. videtur scribendum, ex XVI. vt est in Codice Theodosiano Cuiacij. Pro Blauij. scribe Ablauij Pro illis, quam illi, & omnib. per scripturam misimus, illic est omissa voce quam, illi & omnib. rescriptam sumpsimus. Ante verbum posuimus: adde, tam clericorum, quā & laicor. Pro, lege cuncti perpetua teneant, illic est, lege cunctis perpetua tenendam, sed vtrumq. displicet. Anselmi, & Cesaraug. varietatē cognoscamus. B. Hæc postrema verba Gratiani adgnoscunt: illud recte vtrubique est, Deo auxiliante, & ex XVI. & Ablauii, & constricti, & connexi, in ceteris fauent Gratiano. Sed quid tu pro illis verbis extremis substitueres? A. Imp. Constantinus Aug. Ablauio P.P. Quicumque itaque &c. B. Quæ similitudo est inter has, & illas voces: A. Nulla prorsus, nisi forte aliud C. nostro videatur. C. Id cogitabam. Pro, lege cunctis, Imp. Const. ferri potuit, præsertim si l. pro lege scribas. vox perpetua in P.P. conuerti potest. Voci teneant, aut tenendam, non video esse locum. nisi ex voce fiat extrema Constantinus. A. Finge fuisse scriptum, tenendā perpetua, aut pro P.P. Pr. Præt. (1) B. Cur Theodosius appellatur a Gratiano *a* huius constitutionis scriptor? A. Quia in Codice Theodosiano est. Sed melius Iuo, *b* & Anselm. *c* ex Capitularib. sumpserunt. quamuis numerus mendosus sit. B. Cur diuiduntur illa verba, *d* Omnes itaque caussæ &c. a su-

a 11. q. 1. c. 36. *quicumque.*
b *Iuo par* 16. *cap.* 312. *decr.*
c *Anseld. c.* 105.
d *c.* 37. *c. q.* *omnes.*

perioribus, cum in constitutione Constantini coniuncta
e Iuo li. 5. tit. 2. c. 1. panor. sint? A. Inepte factum existimo. Sed & separata Iuo *e* in Panormia retulit Imp. Theodosii nomine adscripto. C. Cur cap. xi. appellatur, quæ constitutio prima est sub tit. xii. de Episcopali iudicio? A. Cuiacius fatetur, extra ordinem eum titulum se inuenisse: Carolus fortasse non capitulum xi. sed titulum scripsit (2) Alia capita perquiramus. Caussa. xvii.
17. q. 4. c. 27. qui subdiaconū & c. 28. qui occiderit. quæst. iv. duo capita sunt ex Capitularibus sumpta. Prioris inscriptio est, item ex libro v. Capitularium. Posterioris, Item ex eodem lib. vi. Cap. Illud est libro tertio cap. xxv. hoc lib. vi. cap. xc. Capitularium. Caroli legem esse illam
Iuo lib. 8. tit. 1. c. 2. panorm. & par. 10. c. 9. & 10. decr. constat, tum ex Ansegiso, qui eam libro iii. retulit, tum ex lib. i. tit. ix. de homicidiis liberor. homin. legum Langobard. Vtrumque caput refert Iuo in Panormia, & in Excerptionib. & liber Cæsaraug. *a* ex Capitularib. sed aliis verbis
a Cæs. libr. 7. c. 7. ex concilio apud Theodonis villam, quod exstat, Burchar-
b Burc. li. 6. c. 5. & 6 dus, *b* & Iuo *c* in Excerptionib. Varietas in Gratiani, & a-
c Iuo par 10. c. 134. & 135. decret. liorum verbis hæc sola est, quod in Capitularib. additur post illa, Qui monachū, cccc. solid. culp. iud. quæ mihi interpretari non licuit. forte scribi debuit, comp. iud. pro compositione iudicetur. B. Quod de presbytero occiso dicitur, vt dc. solidis componat, simile est illi, quod Ioannes IIX.
d Dialo. 9. Carolum constituisse referebatur. *d* A. Recte admones. sed in concilio apud Theodonis villam non de occiso, sed de vulnerato id statuitur: & vt C noster nouum verbum discat recitet ex Burchardi libro, quem habere video, cōcilij verba. C. Si quis presbiterum calumniatus fuerit, & spassauerit &c. & alio capite. Si presbyterum quis male tractauerit, & spassauerit &c. monstri genus videtur hæc vox, quæ si a spatha deducitur, spathauerit scribi debuit: ego vulnerauerit, maluissē, aut sauciauerit. A. Sit ita, per me li-
e De consecr. d. 4. c. 104 monachi. cet. (3) De illo videamus, quod est, de consecratione dist. iv. *e* Monachi sibi compatres, commatres ve non faciant, nec osculentur feminas. Id ex libro Capitulor. inscripsit
f Iuo li. 1. tit. 2. c. 74. panorm. & part. 1. cap. 133. decr. Gratian. & Capitulor. lib. vi. cap. ccccxxiv. Iuo *f* in Panormia veteri. In edita est, epistolar. tit. vii. cap. xv & in
a Cæs. lib. 9. c. 42. Excerptionib. Capitularium lib. vii. cap. ccccxciv. sic etiam est in libro Cæsaraug. *a* & in titulis capitum libri vii. Capi-

tularium. Ipsius enim capitis verba desiderãtur. (4) In eadem distinct. caput c xxvi. *b* ita inscribitur. Item Capitulor. libro v. cap. L.xxvi. & apud Iuonem *c* in Panormia edita Cypriano adscribitur libro vi. cap. LXXVII. sed in veteri est, Capitulor. lib. vi. cap. LXXVII. & in Excerptionib. excerpta prima voce, pro qua est Capitularium. Id confirmatur ipso libro Capitularium. (5) Extremum sit distinct. v. cap. xxxiv q. quod Gratianus inscripsit distinct. v. cap. xxviv. *d* quod Gratianus inscipsit, Item libro v. Capitulor. & Iuo, *e* Libro v. Capitulor. cap. CLXXXV. Sed in ipso libro Capitular. bis est lib. v. cap. c x v. & libro VII. in additis cap. CLXXIII. Eadem verba sunt concilii Maguntini cap ix. quod sub Carolo Magno Imp. habitum est. Eius concilii xxv. capita sunt in Capitularibus, (6) Hæc sint de Capitularib. dicta. Cras velim de Nicolai Papæ p imi epistulis agamus. Te enim attulisse quasdam ex veteri libro descriptas cognoui.

b De consecr. d. 4. c. 116. in Sabatto.
c Iuo li 1 tit. 2. c. 96. dec. & par. 1. c. 112. dec.
d De consecr. d. 5. c. 34. in omnibus.
e Iuo par. 6. c. 402. decret.

(1) GRATIANI *verba sunt ante caput* 37. *Romanis, cuius initium, Volumus.* 11. *q.* 1. *hæc si quis antiquata contendat (&c. vt in dialogo) per Carolum renouata cognoscat, qui in suis capitularib. l.* 6. *c.* 281. *ait inter cetera. In marg. est. Ans. ibid. (hoc est. l.* 3. *c.* 108. *) In notis est. Rescriptam sumpsimus) Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur, per scripturam misimus. Ad illa verba, lege cunctis perpetua teneant, additur in marg. lege cunctis perpetuo tenendam] orig. In scholiis. Capitularibus) Id est, in Longobarda, non tamen inuenitur, quæ in ea nunc est, sed in Gallia. Gentium nomina hæc sunt. tam Romani, quam Franci, Alemani, Bauari, Burgundiones, Saxones, Turingi, Frisones, Galli, Brittones, Longabardi, Guascones, Beneuentani, Ghoti, Hispani. De aliis verbis videatur editio Romana.*

(2) *Eadem q.* 1. *inscriptio cap.* 35. *Quicumq. litem. in eod. libro. est. Vnde Theodosius Imperator. In marg. hæc sunt. Cod. Theodos. l.* 16. *de episcopali iudicio. l.* 1. *par. quicumq. ext. de iudic. c. nouit. Capitul. l.* 6. *c.* 281. *Ans. l.* 3. *c.* 108. *Iuo p.* 16. *c.* 312. *In extremo capite additur in notis. Dirigatur) In Cod. Theodosiano lib.* 16. *tit de episcopali iudicio. l. prima, quæ repetitur lib.* 6. *capitul. c.* 281. *& in concilio tertio Valentino sub Lothario, & apud Iuonem, & Ansel-*

mum sequuntur hæc. Multa enim, quæ in iudicio captiosæ præscriptionis iuricula non patiuntur, inuestigat, & promit sacro-sanctæ religionis auctoritas. ac statim adnectitur caput sequens. Omnes itaque causæ. Ante caput. 36. Omnes. e. q. est tantum, item ibid. Et in marg. Capitul. Ibid. Ans. ibid. Iuo ibid. Pann. l. 5. c. 23.

(3) *Capitis* 27. *Qui subdiaconum.* 17. *q.* 4. *in eod. libro inscriptio est. Item ex lib.* 3. *Capitul. c.* 25. *In marg. sunt hæc. Et in conc. Trosleiano c.* 13. *& inter leges Longobard. tit. de homicid. lib. hominis. l.* 27. *Pan. l.* 8. *c.* 7. *Burc. l.* 6. *c.* 5. *Iuo p.* 10. *c.* 9. *&* 134. *similia quædam. Inscriptio cap.* 28. *Qui occiderit. e. q. est. Item ex lib.* 6. *capitul. c.* 90. *Et in marg. Iuo p.* 10. *c.* 10. *Pann. l.* 8. *c.* 8.

(4) *In eodem Romano libro inscriptio cap.* 104. *Monachi sibi. de consecr. dist.* 4. *hæc est. Item ex libro Capitulorum. In marg. est. Iuo par.* 1. *c.* 133. *Pann. l.* 1. *c.* 81. *In notis. In indice septimi libri Capitularium numero* 494. (*nam capita ipsa a* 475. *usq. ad* 558. *in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur*) *hæc leguntur. Ne sibi compatres, & commatres monachi faciant.*

(5) *Ante caput* 126. *In sabbato. e. distin. hæc in eod. libro verba sunt. Item Capitularium lib.* 6. *c.* 77. *in marg. est. Iuo par.* 1. *c.* 112. *Pann. l.* 1. *c.* 103.

(6) *Hæc etiam est in eod. libro inscriptio cap.* 34. *In omnibus de consecr. dist.* 5. *Item in lib.* 5. *Capitul. c.* 115. *In marg. est. Et in Mogunt. sub Carolo c.* 9. *Iuo p.* 6. *c.* 402. *In notis. Ministris*) *In originali. & apud Iuonem est magistris. Sed ob glossam non est emendatum.*

DE NICOLAI PRIMI EPISTVLIS, & responsis.

Dialogus XII.

A. IN conciliis Coloniæ editis duæ tantum Nicolai epistulæ sunt, quarum prior est ad omnes catholicos, cuius initium, Quæ apud CP. vrbem: posterior ad Michaëlem Imp. cuius initium, Proposueramus quidem. Sequitur has collectio fragmentor. Nicolai rescriptor. ex Gratiano in xx. titulos diuisa. In epistulis Nicolai in vrbe Roma editis xvi. epistulas inueni, & alia quædam fragmenta. Repetitæ sunt illæ duæ, & aliæ xiv. ad caussam Ignatij, & Photij pertinentes. Omnes, sex exceptis, exstant Græce, & Latine in octaua synodo, quamuis Græca sunt breuiora, Latina pleniora. In fragmentis editis cum illis xvi. epistulis, agitur de abroganda Metensi synodo, de depositione Thiegandi Treuerensis, & Guntharij Coloniensis Archiepiscopi ob caussam Lotharii Regis, & duarũ mulierum Thietbergæ, & Vualdradæ, & ob sententiam in Engeltrudem vxorem Busonis non seruatam. Item de reliquis Episcopis dictorum Archiepiscopor. complicib. & de eadem Engeltrude, quæ a viro discesserat. Postremo de sententiis, & interdictis Apostolicæ sedis. Additur his epistulis, & fragmẽtis ex Reginone, & Sigeberto historia, & ex Othone Episcopo Frisingensi. Inseritur pars epistulæ Nicolai ad Carolum Regem de eadem caussa Regis Lotharij, & Thietbergæ Reginæ: item pars epistulæ ad omnes Episcopos Germaniæ, & Galliæ de excommunicatione Vualdradæ pellicis: & pars epistulæ ad eundem Lotharium Regem de eadem caussa. Nunc quid tu adferas, scire cupio. B. Responsorum Nicolai ad consulta Bulgarorum capita cvi. C. Edita sunt nuper cum Clementis constitutionib. Latinis, & cum Arabicis Nicænæ synodi capitib. xxc. B. Conferri poterit vter-

que liber. Alio volumine continentur Nicolai epistulæ plus minus sexaginta, in quibus nonnullæ sunt de caussa eadem Lotharij Regis: primæ autem ad caussam Rothadi Episcopi Suessionēsis male ab Hincmaro Remensi Archiepisc. depositi pertinent. C. Hac quoque de re nuper editæ sunt xvi. Nicolai epistulæ in appendice bibliothecæ sanctorum, Patrum. A. Ex his omnibus videndum nobis est, quam opem Gratiano adferamus. Et percurramus, si placet, titulos xx. ex Gratiano, cum concilijs, vt dictum est, editos. Titulo. i. duo capita sunt, de quibus aliquando egimus. *a* Cap. i. distin. x. *b* quod est in appendice epist. iv. B. In veteri libro epist. ii. desiderantur enim epist. i. ad Hincmarum, & pars epist. ii. ad eund. & epist. iii. ad Carolum Regem. A. Distinctionis xii. caput v. *c* inueniri G. dicebat in epist. lix. Nicolai ad Hincmarum Archiepiscopum, & alios, cuius initium, Omnium nos portare. B. Is numerus conuenit cum hoc veteri libro. In appendice ea epistula nō est. (1) A. Titulo ii. tria capita sunt. I. est distin. xix. cap. iii. quod ex epist, ad eund. Hincmarum esse dicitur. B. Id inueni epist. xxxii. cuius initium, Epistulam Beatitudinis tuæ, quæ longior est, prope finem. Ex ea pro impiis scribendum improbis. & vox compresse in compressæ mutanda est. & pro abicienda, & vitanda est, tantum legi, vitanda est. A. Quid Iuo, *d* & liber Cæsar august. *e* habent? B. Iuo in Panormia voce abicienda caret. vocem impiis retinet; & cōpresse. Idem in Excerptionib. vocem compressæ habet cetera vt in Panormia. C. in Cæsaraug. vox abicienda non est, neque illa, ab impiis. vox compresse est. Sed in eo libro diphthongorum ratio non habetur. Cur in margine addunt Demochares, & Contius: Augustin. lib. iii. cap. vi. contra Donatistas? B. Erratum est in Contianis libris, nam Demochares recte prope caput iv. Veritate, addi iusserat. (2) A. II. caput est de quo G. dixerat, *a* caput tertium distin. xii. *b* cuius pars incerta est, pars sumitur ex epist. Nicolai ad Photium edita Romæ, quæ & iam lecta est in synodo ix. (3) Caput iii. est distin. xxi. caput vi. *c* ex epist. Nicolai

a Lib. 1. dialog. 19. & 20.
b c. 1 dist. 10.
c Dist. 12. c. 5. ridiculum.

Dist. 8. c. 3 mala.

d Iuo lib. 2. tit. 12. c. 28. panor. & par. 4 cap. 203. decr.
e Cæs. libr. 1. c. 14.

a Libro 1. dial. 20
b Dist. 12. c. 3. scit sancta.
c Dist. 21. c. 6. deniq.

Nicolai ad Michaëlem Imp. cuius initium, Proposueramus, quam exstare diximus in conciliis, & in editione Romana. Hoc etiam caput referunt Iuo, *d* & Anselmus, *e* & liber Cæsaraug. *f* Tituli tertij capita XVI. sunt. Primum est eiusd. XXI. distinct. caput IV. *g* quod non recte Gratianus adscribit Nicolao ad CP. Episcopum: est enim ex ead. epistula ad Michaëlem Imp. vt etiam Demochares notat, & aliqua verba sunt Ennodij a Nicolao relati, quem vocat Ticinensem Episcopum. B. Is est Ennodius, qui laudatur in synodo Romana contra Symmachum Papam? A. Idem est vt ex hac epistula Nicolai, & ex dictato Gregorij VII. elici potest. Alterum caput *h* ex eadem epistula est, vt recte Demochares notat, licet tantum adscripserit Gratianus vocem Idem cap. V. eiusdem distin. Tertium quoque caput *i* ex eadem est, & Gratianus post Iuonem, *k* & Anselmum *l* Nicolao ad Michaëlem Imp. adscribit. Quartum etiam, & quintum ex eadem est, & a Gratiano *m* in eadem distinctione conscriptum. C. Poterat, si ex fonte hausisset, vno capite omnia verba referre. Sic ordinem quoque epistulæ seruasset, quod minime fecit. A. In extremo quarto capite, quod Gratiano est IIX. præstolandum, est in conciliis, quod malo, quam postulandum. Quintum refert præter Iuonem, *n* & Anselmum *a* Hadrianus minor in epi[st]. ad Ignatium CP. lecta in IIX. synodo actione tertia. (4) Caput sextum sumitur ex caussa II. quæst. II. capite etiam II. *b* quod Gratian. Nicolao Papæ adscribit, addit Ioã. Cochlæus Carolo Regi Francor. Alibi *c* idem Gratianus Carolo Imperatori scripserat in simili re, atque adeo in eadem. Sed malo credere vtrũque falsum esse, & vtriusque capitis verba esse Isidori Mercatoris in præfatione concilior. (5) VII. caput *d* ex illa ad Michaëlem Imp. epist. est, vt Gratianus refert (6) IIX. & IX. *e* incerta sunt, licet Gratianus inscripserit, Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo. Senensi. X. caput *f* incertum etiam est, male Nicolao ad Ismarũ Remorum Archiepiscop. inscriptum a Gratiano. Semper autem est Hincmarus in veterib. libris scriptus. (7) Verior est inscriptio capitis XI. apud Gratian. *g* & Iuonem, *h* & Ansel-

d *Iuo par. 5. c. 17. & par. 6. c. 355. decr.*
e *Ans. lib. 7. c. 144.*
f *Cæs. li. 8. c. 26.*
g *Dist. 21. c. 4. inferior.*
h *Dist. 21. c. 5. nolite.*
i *Dist. e. c. 7. nunc autem.*
k *Iuo. li. 4. tit. 1. c. 6. Panor. & par 5. c. 8. decr.*
l *Ansel. lib. 2. c. 67.*
m *Dist. ea c. 8. submittitur, & c. 9. in tantum.*
n *Iuo li. 4. tit. 1. c. 6. Panor. & par. 5. c. 8. decr.*

a *Ans. li. 2 c. 67.*
b *2. q. 2. c. 2. omnes.*
c *33 q. 2. c. 3. historia.*
d *3. q. 5. c. vlt.*
e *3. q 9. c 12. reuera. & c. 14. indicas.*
f *e q. c. vlt.*
g *4 q. 1 c. 2. quod autem.*
h *Iuo li. 4. tit. 7. c. 10. Panor. & part 14. c. 70. decr.*

mum, *i* cum sit ex illa epist. Nicolai ad Michaelem Imp. ex qua etiam est caput XII. *k* (8) Quod sequitur caput XIII. Gratianus *l* Nicolao Papæ adscribit, additque. Cochlæus, Carolo Regi Francorum, vide an sit in veteri libro? B. Est epist. XX. ad Carolum Regem incip. Numquam. vel Nil æque. ex qua alia capita sunt apud Gratianum. In verbis nulla est varietas. (9) A. Caput XIV. sumitur ex illa magna epistula ad Michaelem, quod etiam Iuo, *m* & Gratianus *n* notant. Sed Nicolaus refert Cælestini Papæ epistulam ad Episcopos Orientis cap. XII. Græce, cap. VII. Latine in concilio Ephesino relatam. (10) Caput XV. *o* diximus Isidori esse Mercatoris verba in præfatione conciliorum, & non esse Nicolai ad Carolum Regem. Caput XVI. ex Reginone didicimus sumi ex epistula Nicolai ad Carolum. Et quia est hoc caput proximum superiori apud Gratianum, *p* verisimile videtur inscriptionem huius capitis in illud recidisse. B. Ita est, vt suspicaris. namque hæc est illa ad Carolum epistula XX. ex qua dixi alia quoque esse capita apud Gratianum. Id etiam Burchard. *a* & Iuo *b* notant. A. De varietate videamus. B. Pro illis, iudicium agitandum sit, nulla ratio patitur: illic est, iudiciũ sit agendũ, nulla ratione patet. Pro Thebergã est Theupergam Pro illis, posse inire certamen, illic plura sunt, posse legalẽ inire conflictum, vel legitimum controuersiæ subire certamen. Pro illis, Itaque etiam locus, illic est, Inter quos etiam locus. Pro nulla vis multitudinis formidetur, est, nulla sit vis multitudinis formidanda. A. Quid ex his Burchardus recipit? C. Iudicium sit agitandum, nulla ratio patet. Thietbirgam, & posse inire conflictum, vel legitimum controuersiæ inire certamen, & Inter quos etiam locus, & nulla sit vis multitudinis formidanda. A. Iuo videatur, & Reginon. B. Patitur, Theibergam, habet Iuo, cetera vt Burchardus. agitandum pro agendum, Reginon libro II. Chronicor. Thietbergam, pro Theupergam, & nulla vis, pro nulla sit vis. cetera vt in epist. XX. (11) A. De alijs titulis postea agendum erit, nunc valetudini consulamus.

i Ans. lib. I. c. 72.
k 4. q. 4 c. vlt.
l 6. q. 4. c. 6. quod bene.
m Iuo li. 5. tit. 5. c II. Panor. & part 14. c. 58. decr.
n 24. q. I. c. 35. ait.
o 33. q. 2. c. 3 historia.
p c. q. c. 4 fine.
a Burc. li. 9. c. 51.
b Iuo par. 8. c. 216. decret.

(1) DE *inscriptione cap. 1. distin. 10. scriptum est lib. 1. dial. 19. addit. 10. & de capite 5. Ridiculum. dist. 12. lib. e. dial. 20. addit. 8.*

(2) *Caput tertium Mala. dist. 8. in eod. libro Romano ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Hincmaro Remensi Archiepiscopo. In marg. est. Iuo p. 4. c. 203. Pan. l. 2. c. 28. Et in notis. Caput hoc est ex epistola Nicolai, quæ incipit, Epistolam Beatitudinis tuæ: extatque vna cum aliis eiusdem. & aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romæ in bibliotheca monasterij Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est. Voces vitanda, & improbis, & compressæ editæ sunt.*

(3) *Libro 1. dial. 20. addit. 7. scriptum est de inscriptione capitis 3. Scit sancta. dist. 12.*

(4) *Inscriptio capitis sexti, Denique distinct. 21. in eod. libro hæc est. Idem Nicolaus Papa eadem epistola. (Est autem capite quarto Inferior. scriptum. Vnde Nicolaus Papa ad Michaelem Imp. in epistola, cuius initium est, Proposueramus.] In marg. est. Ans. l. 7. c. 144. Iuo par. 5. c. 17. & par. 6. c. 355. Capitis quinti, Nolite nos. inscriptio est. Idem ead. epistola. Et capitis septimi, Nunc autem. Idem ead. epistola. In marg. hæc sunt. Poly. l. 1. tit. 20. Ans. l. 2. c. 67. al. 65. Iuo par. 5. c. 8. Pann. l. 4. c. 6. Capitis octaui Submittitur, inscriptio hæc est. Idem Nicolaus ead. epist. In marg. est. Poly. l. 1. tit. 20. Ans. l. 2. c. 65. Iuo par. 5. c. 8. Pan. l. 4. c. 6. & 7. Et in extremo capite additur in marg. In concilio Chalcedonen. actione 5. Et in notis. In contumacia. Hinc vsque ab verb. ponens addita sunt ex originali.*

(5) *Ante caput secundum Omnes. 2. q. 2. in eod. libro ita scriptum est. Item Nicolaus Papa. Et in marg. est. 33. q. 2. historia. p. hæc omnes. In præfatione Isido. in collectionem suam. Inscriptio cap. 3. Historia. 33. q. 2. hæc est. Item Nicolaus Papa Carolo regi. In marg. est. In præfatione Isidori in volumen conciliorum. In notis. Huius mulieris meminit Iustinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius ecclesiastica historia lib. 4. c. 16. Verba quidem huius capitis in epistolis Nicolai impressis, aut manuscriptis non sunt inuenta: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in suam canonum*

collectionem. Præstat tamen Iustinum, & Eusebium adire. Fortasse autem in hoc caput translatus est titulus ex sequenti.

(6) *Extremi capitis, cuius initium est, Quod suspecti, 3. q. 5. in eodem libro inscriptio est. Vnde Nicolaus Papa scribit. Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit (Proposueramus) In marg. est. Iuo p. 5. c. 55. In notis multa sunt animaduersione digna. (Vid. dial. 2. li. 1. add. 9.)*

(7) *Caput 12. Reuera. 3. q. 9. in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo Senensi. In marg. est al. Senonensi. Sententia habetur in epist. Nicolao ad Episcopos, qui in Conuicinum conuenerant, nuper impressa. Inscriptio cap. 14. est Item Nicolaus Papa Gallioni Senensi Archiepiscopo. Indicas Hermannum. &c. in marg. est al. Senonensi & al. Herimannum. Capitis extremi inscriptio est hæc. Item Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Necesse est &c.*

(8) *Hæc inscriptio est in eod. libro, capitis 2. Quod autem, 4. q. 1. Item Nicolaus Papa in epistola ad Michaelem Imp. cuius initium est, Proposueramus. In marg. est. Ans. l. 1. c. 71. Iuo p. 14. c. 70. In notis multa sunt optime addita. Inscriptio capitis extremi, Contra ritum. 4. q. 4. eadem est. Vnde Nicolaus Papa ad Mich. Imp. epistola, cuius initium est, Prop. In notis est. Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romæ impresso.*

(9) *Gratiani verba sunt in eod. libro ante caput 6. Quod bene. 6. q. 4. Vnde Nicolaus Papa ait in epistola ad Carolum Regem, cuius initium (Numquam dolorem generat.) In marg. est. Burch. l. 9. c. 49.*

(10) *In eodem libro Romano inscriptio cap. 35. Ait Cælestinus. 24. q. 1. hæc est. Item Nicolaus Papa scribit Michaeli Augusto epist. 7. In marg. est. Iuo par. 14. c. 58. Pann. l. 5. c. 134. In notis. Nicolaus hic citat epistolam Cælestini Papæ scriptam Ioanni, Iuuenali, &c. Episcopis per orientem, prout est in concilio Ephesino Vaticanæ bibliotheca, & Lutetiæ impresso.*

(11) *De inscriptione capite 3. Historia 33. q. 2. scriptum est in addit. Inscriptio cap. 54. siue de coniugij. e. q. hæc est Item Nicolaus Papa in epistola Carolo Regi. In marg. hæc sunt. Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 32. Iuo p. 8. c. 116. Reginol. 2. Chronographiæ. In notis est. Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in*

codice monasterij Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita, & emendata.

DE EADEM RE.

Dialogus XIII.

C. DE duobus mihi satisfieri velim: quis ille Carolus est, ad quem Nicolaus scripsit, Carolum enim Magnum esse tẽpora non patiuntur: & qui sunt hi tituli viginti, quorum tres peracti sunt; qua de re singuli conscripti, & a quo sunt collecti? A. De Carolo recte ais Carolum Magnum non esse, mortuus est enim sub Leone tertio Pontifice. Quadragesimo quarto anno post mortem Caroli Nicolaus eligitur, anno Christi DCCCLIIX. Carolo Ludouicus Pius filius successor fuit. huic tres filij fuerũt Lotharius Imp. & Ludouicus, & Reges. Ludouicus Germanorum; Carolus, qui cognomento Caluus dicitur, Francorum Rex post patris mortem dicebantur. Lotharius Imp. filios quoque tres reliquit Ludouicum Minorem Imp. & Lotharium, & tertium Carolum. Hi quoque duo alter Lotharingiæ, alter Prouinciæ præfuit, & Regum nomen acceperunt. Caluus post Ludouici minoris mortem Imperator appellatus est anno Christi DCCCLXXVI. Huius fratri Ludouico, quem Germanis imperasse diximus, filij fuerũt Carlomannus, & Carolus. Sed quæ de Nicolai verbis accepimus, ad Carolum Regem cognomento Caluum pertinere putamus, qui tunc Francor. Rex dicebatur. C. Lotharius autem quis est ex supra dictis, an Lotharius Lotharij Imp. filius? A. Is ipse est, de cuius scelere agitur, qui Reginam Thietbergam a se depulerit fictis apud synodum criminib. vt Vualdradam concubinam loco vxoris teneret. De titulis non est, quod magnopere labores.

In conciliis enim a Ioanne Cochlæo collecti extāt. Primo titulo de constitutionibus ecclesiæ agitur, altero de consuetudine, tertio de iudiciis. Sequitur quartus de Romana ecclesia, & sede Apostolica, in quo sunt capita vndecim. Primum caput a Gratiano distinction. XXII. ita inscribitur. Vnde Nicolaus Papa scribit Mediolanensib. Anselmus tamen refert hoc pacto. Ex epist Nicolai Papæ Iunioris Mediolanensibus missa. B. Selecti viri notarūt, Petri Damiani verba esse, qui Legatus fuit Nicolai secundi, & orationem ad Mediolanenses inscriptam reliquit. C. Quid respondebimus Demochari, & Contio ita in margine adscribentibus: Ex epist. ad Michaelem potest ostendi, quæ sola exstat? B. Nec solam exstare, nec in ea hæc esse quærenda. (1)

Dist. 22 c. 1.
Ansel. li. 1. c. 63.
Dist. 79. c. 1.

A. Vereor, ne etiam alterum caput ad eundem Nicolaum minorem pertineat, vt recte Demochares arbitratur, quamuis Nicolai tantum nomen adscripserit Gratianus; Nicolai in concilio XIII. Episcoporū, Anselmus mendose. Melius est in libro Cæsaraug. *a* Nicolaus iunior in concilio CXIII. Episcoporum. Id concilium bis editum est cum aliis Coloniæ, in priori editione Nicolao primo adscribitur, in posteriori Nicolao secundo. C. Vtra verior est? A. Vetus est, posteriores cogitationes esse meliores. Sed res erat aperta, cum in eo concilio de Berengarij Andegauēsis palinodia agatur, quæ apud Iuonem, *b* & Gratianum *c* exstat, & apud Lanfrancum in libro de sacramento eucharistiæ, & in registro Gregorij VII. coram quo iterum eandem hæresim damnauit, & in libro Tarraconensi. *d* Non potuit autem idem coram Nicolao primo, & coram Gregorio VII. palinodiam canere, cum CC. annorum interuallum sit. Hoc autem caput, de quo agimus, in eo concilio plenius scribitur, & a Gratiano iterum refertur in eadem distin. LXXIX. cap. IX. *a* & ab Iuone, *b* & Anselmo, *c* & est in libro Cæsaraug. *d* superiori coniunctum cum hac inscriptione, Idem in eodem. Demochares eidem capiti adscripsit in margine, Nicolaus Papa II. C. Ab Iuone accipere potuit, qui ita inscripsit: Nicolaus Iunior synodo præsidēs in Constātinopolitana ecclesia cap. II. Sed fuitne Nicolaus

Ansl. li. 6. c. 12. in addit.
a Cæs. lib. 5. c. 9.
b Iuo li. 1. tit. 4. c. 4. Panor. & par. 2. c. 10. dec.
c De consecr. d. 2. c. 41. ego B.
d Tarrac. lib. 5. c. 58.
a Dist. 79. c. 9. si quis.
b Iuo par. 5. c. 80. dec.
c Ans. lib. 6. c. 13.
d Cæs li. 5 c. 10.

vmquam CP. in synodo? A. Numquam, quod sciam; sed Romæ id concilium habitum est in basilica Constantiniana. C. Erratum igitur est in simili nomine? A. Ita existimo. Non male Cochlæus cap. I. & IX. coniunxit cum hac inscriptione, Nicolaus in concilio præsidens. Male autem Nicolao primo vtrumque caput adscripsit. Quid selecti viri statuunt? B. Caput nonum Nicolao II. in concilio Romano adscribunt, caput vero primum inscribunt Nicolaus in concilio Romano cap. I. (2) A. Nos ad caput tertium tituli quarti veniamus. Id Gratian. Nicolai tantum nomine inscripsit. addit Cochlæus Ludouico Imperatori. Tu quid habes ex tuis epistulis? B. Nihil omnino. (3) Caput quartum bis Gratianus *e* posuit. est in epist. magna ad Michaelem Imp. vt idem, & Anselmus *f* notant. (4) Caput quintum eius argumenti est, de quo alio die dictum est epistulas XVI. inueniri in bibliothecæ appendice, & easdem esse in veteri libro cum aliis permultis. Apud Gratianum *g* in inscriptione Hincmari Remensis Archiepiscopi nomen desideratur, & pro Rothado Rotardus Episcopus scribitur. Apud Anselmum recte ille Hincmarus dicitur, hic non recte Rothardus. B. Hæc est in appendice epist. XIII. in veteri libro epist. X. cuius initium, Si coram, in vtraque. Hincmarus est, Rothaldus in appendice, Rothadus in veteri libro. A. De aliis varietatibus videamus. B. Pro illis, accepto fomite iudicij materiam; in appendice est, accepta fomitem iudicij, & materiam: in veteri accepta fomite iudicij, & materiam. A. Placet mihi appendicis scriptura. B. Pro verbo remouit, in illis est, reuocauit. Pro & infra. Priuilegia tamen &c. in appendice est; Cum etiam si nullus à vestro iudicio prouocasset, priuilegia tamen &c. In veteri est: Quem etiam si vllis pateret indiciis, a vestro illum ad nostrum iudicium prouocasset, priuilegia tamen &c. A. Mutandum est in veteri, Cum, pro Quem; & ille, pro illum. B. Pro, quod iterum dicitur, & infra. in vtroque libro multa scribuntur, quæ referre non est necesse. Pro Hoc quippe, illic est, Hæc quippe; & pro noueritis, noueris. Post verbum videbantur, hæc omissa sunt, &

Dist. 97. c. vlt.

e 1. q. 1. c. 123. & 9. q. 3. c. 21. *per principalē.*

f *Ans. libr.* 3. c. 72.

g 2. q. 6. c. 13. *arguta.*

a nobis tot impensis laboribus vestra resistente contumacia, recuperari non poterant. Pro canonica, in libro Mich. Thomasij est, cana, quod alij duo libri non agnoscunt: pro ingenio, est genio in veteri libro; desideratur in appendice: in qua est decorarentur, pro decorentur. A. Quid ex his probat Anselmus? C. Quæ sunt ante illas voces duas, & infra posteriores, ab Anselmo videtur Gratianus accepisse. Ante illa verba Hæc quippe, quæ etiam is habet, nonnulla sunt a Gratiano prætermissa. noueris, autem adgnoscit, non vero, quæ post verbum videbantur, addunt alij. vocem canonica, & ingenio, & decorarentur retinet. (5) A.

9. q. 2. c. 10. patet. Iuo lib. 4. tit. 1. c. 10. panorm. & par. 5. c. 19. decr. a Ans. libr. 1. c. 72.

De capite VI. videamus. Et mendose in conciliis est, VI. quæst. III. pro IX. quæst. III. Recte autem & a Cochlæo, & a Demochare dicitur esse ex epist. Nicolai ad Michaelem sæpe repetita. Idem referunt Iuo, & Anselmus. *a* qui non Innocentium, sed Bonifacium scribunt, vt est in conciliis. Locus tamen quærendus apud Bonifacium. cui etiam adscribi partem horum verbor. video relatam ab Hadriano minore in concilio Romano, cuius mentio fit in IIX. synodo CP. actione VII. (6) Caput VII. ex epistula ad Episcopos Galliæ esse dicitur, apud Petrum Ciaconium in incertis collocatur. B. Nusquam extare adscripserunt Romani, qui notant, ex ea probari auctoritatem epist. I. Alexandri primi. A. Debuissent prius, cuius esset hoc caput, probare. nam ex incertis incerta probatio elicitur. Nicolaum relatas epistulas ab Isidoro Mercatore non improbare, dubium non est. (7) Cap. IIX. ex epist. omnib. Episcopis missa

25. q. 6. c. 2. auctoritatem.

a 17. q. 4. c. 30. nemini. b Iuo lib. 4. tit. 1. c. 9. panor. c Ans. li. 1. c. 9.

Gratianus, *a* & Cochlæus. ex epist. ad Michaelem Imp. Demochares. Iuo, *b* & Anselmus, *c* vt Gratianus. Quid scelecti viri censent? B. Sententiam potius, quam verba esse in illa epist. ad Michaelem. A. Mihi incertum adhuc hoc erit caput. (8) Caput IX. non recte in conciliis editum fuit apud Gratianum inueniri XXXV. quæst. II. com. XXV. caussa *d* inueniatur. De inscriptione varietas est inter collectores. Anselmus, *e* & Gratianus, Nicolaus vniuersali synodo præsidens. Liber Cæsaraug. *f* habet: Nicolaus, & Leo IV. in concilio Episcopor. LXXXII. cap. IV. Deusdedit,

d 25. q. 2. c. 18. si quis. e Ans. li. 4. c. 26. & li. 1. c. 3. f Cæs. li. 2. c. 39.

g & Iuo;

g & Iuo; *h* Leo IV. in concilio Episcopor. LXXII. cap. V. Est in fragmentis editis Romæ post XVI. epistulas Nicolai ex aliquo fortasse concilio caput quintum. B. Selecti viri inscribunt, Nicolaus ciuib. CP. quæ est inscriptio extremæ epistulæ editionis illius Romanæ. A. Non placet ea inscriptio. nam quinque illa capita aliena sunt, ex synodo, vt suspicor, contra Metensem synodum, & illos duos Antistites Treuerensem, & Coloniensem, qui diuortium Lotharij constituerunt. Huius synodi Romanæ Nicolai mentio fit apud Reginonem in Chronicis anno Christi DCCCLXV. Pro illis verbis, pro catholica fide, vel ecclesiastica disciplina, pro correctione imminentium, vel futuror. malorum; illic est: pro catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, seu futurorum malorum. (9) Capitis decimi fons est magna illa epistula ad Michaelem, vt Cochlæus, & Demochares notant, licet Gratianus *a* Nicolai tantum nomen adscripserit. sed Iuo, *b* & Anselmus *c* rectius Michaelis etiam nomen retinent. (10) Extremum caput, quod nobis quoque hodie extremum erit, Gratianus *d* Nicolai clero, & plebi Viennensis ecclesiæ esse scribit, sed Anselmus *e* ita inscripsit. Nicolaus Episcopus clero, & plebi Nonensis ecclesiæ. In libro Veronensi est, electo, & clero ecclesiæ Nonensis. Quid tu ex Romanis libris habes? B. Libri cuiusdam tui mentionem vidi in Thomasiano libro; eum esse existimo, quem tu Veronensem appellasti. Eadem enim scriptura est in vtroque libro. A. Incertum igitur hoc relinquamus hodie caput. (11) De ceteris alio die agemus.

g *Deus de c. 4.*
h *Iuo par. 5. c. 35. dec.*

a *35. q. 9. c. 6. sententiam.*
b *Iuo par. 5. c. 19. dec.*
c *Ans. lib. 1. c. 72.*
d *De consec. d. 1. c. 7. Ecclesia.*
e *Ansel. lib. 5. c. 42. in addit.*

(1) ANTE *caput primum distin. 22. hac in eodem Romano libro verba sunt. Vnde Nicolaus Papa II. scribit Mediolanensibus per Petrum Damianum legatum suum. In marg. post vocem Papa est, Iunior, Ans. Et, Ans. l. 1. c. 63. al. 64.*

(2) *Gratianus in eodem libro ante cap. 1. dist. 79. his verbis vtitur. Vnde Nicolaus Papa II. ait in epistola, qua synodum a se Romæ habitam refert cap. 1. Si quis Apostolica &c. In marg. est. Poly. l. 1.*

tit.4. Anf.l.6.c.15. infra ead. c. si quis pecunia. Et in notis. Si quis] Verba Nicolai in epistola, quæ in voluminibus conciliorum impreßis post decreta Nicolai primi habetur, hæc sunt. Primo nam. &c. Idem fere habetur ad finem illius synodi, & refertur infra c. si quis pecunia. Ante cap. 9. Si quis pecunia. hæc verba sunt. Vnde Nicolaus Papa II. in concilio Romano statuit, dicens. In marg. additur, in fine. Et, supra fere idem dist. ead. c. si quis Apostolicæ. Anf. l.6.c.16. Poly.l.1. tit.4. Iuo par.4.c.8.

(3) *Capitis extremi distin.97. in eodem libro inscriptio est. Vnde Nicolaus Papa. Nobilißimus vir &c.*

(4) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 123. Per principalem.1.q.1. Vnde Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epist. quæ incipit (Proposueramus) In marg. est. infra 9.q.3.c. per principalem. Anf. l.1.c.75. & l. 2. c. 14. Dicti cap. 21. Per principalem. 9. q.3. inscriptio est ead. Item Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epistola, cuius initium, Proposueramus. In marg. est. supra 1.q.1. Anf. l.1.c.72. & l.2. c.14.*

(5) *Ante cap.13. Arguta.2.q.6. hæc in eod. libro verba sunt. Item cum Nicolaus Papa in Hincmarum Rhemensem Archiepiscopum inuehatur, qui Rhotandum Episcopum appellantem Apostolicam sedem damnare ausus est, ita dicẽs. In marg. hæc sunt. al. Rothaldum. In appendice bibliothecæ sanctor. patrum. Anf. l.2.c.67. Ad vocem remouit, est in marg. al. reuocauit, orig. Ad vers. Hæc quippe. Anf. l.2.c.85. In notis. Cana] Cum antea legeretur canonica, emendatum sic est ex epistola ipsa, quæ habetur manuscripta, & nuper est impressa in appendice bibliothecæ: & In libro Ennodij pro Symmacho legitur. cana miracula, & canum genium, iuxta illud Virgilij Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus, Iura dabant.*

(6) *Inscriptio capitis decimi, Patet profecto. 9. qu.3. in libro Romano hæc est. Vnde Nicolaus Papa ad Michaelem Imperatorem in epistola, cuius initium Proposueramus) In marg. est. Anselm. li. 4. c.75. Iuo p.5.c.19. Pann.l.4.c.11. Et vers. Nec de eius. additur. infra ead. ipsi sunt. p. nec de eius. In notis est, Caput hoc apud ceteros etiã collectores, multis verbis omißis in summam quãdam redactum est. Innocentius] In epistola Nicolai, & apud reliquos collectores est Bonifacius. Verum neq. in Bonifacij, neq. in Innocentij epistolis inuentum est, quod hic affertur. In ea vero epistola Nicolaus refert etiam*

alia quædam ex epistola Bonifacij ad Episcopos per Thessaliam.

(7) *Caput secundum Auctoritatem.*15. *q.*6. *in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Episcopis Galliæ. In marg. est. Poly. l.* 6. *tit.*11. *Et in notis. Alexandri] Nicolaus citat epistolam Alex. I. de qua re notatum est supra dist.*19. *Si Romanorum.*

(8) *Quod attinet ad cap.*30. *Nemini.* 17. *q.* 4. *Eius inscriptio in eod. libro est. Vnde Nicolaus Papa omnib. Episcopis. In marg. est. Ansl.l.*1.*c.*21. *Pann.l.*4. *c.*10. *In notis hæc leguntur. Epistola, ex qua hoc caput est sumptum, non extat: aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaelem Imperatorem.*

(9) *Ante cap.*18. *Si quis dogmata.* 25. *q.*2. *in eodem libro hæc sunt. Item Nicolaus Papa vniuersali synodo præsidens dixit in concilio Romano c. vltimo. In notis additur. Caput hoc extat in concilio Romæ habito, in quo Nicolaus Papa primus Thietgandum, & Guntarium Episcopos deposuit. Quod concilium impressum est Romæ post epistolas ipsius. In marg. est. Poly l.*1. *tit.*17. *Deusdedit p.*4. *Ansl.l.*4. *c.*26 *& l.*12. *c.*3. *Iuo p.*5. *c.*35. (*Edita sunt verba synodi.*)

(10) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap.*6. *Sententiam.*35. *qu.*9. *Item Nicolaus Papa ad Michaelem Imperatorem in epistola septima. In marg. est Ansl. l.*1. *c.*7. *Iuo par.* 5. *c.*19. *Voluerit) Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Iuo habent, renuerit.* (*Vid. dial.*19. *add. vlt.*)

(11) *In eodem libro inscriptio cap.*8. *Romanis de consecrat. dist.* 1. *hæc est. Item Nicolaus Papa electo, & clero Nonensis ecclesiæ. Ecclesia, id est, catholicorum collectio &c. In marg. est. Ansl.l.*5. *c.*42.

DE EADEM RE.

Dialogus XIV.

C. LÆTOS nos fecit recens ex vrbe tabellarius, qui attulit aliquot Gratiani pagellas ad te G. missas, vt cognoscere posses, qualis esset, quæ propediem finem accipiet, Romana iuris Pontificij editio. Eas igitur ad te pagellas adferimus, vt quid tibi videatur, scire possimus.

A. Pergratum mihi eſt, perq. iucundum, quod dicis. Ipſas igitur Pagellas videamus. C. Cur idem caput vario genere litterarum ſcriptum eſt? A. Sic diſtinguntur, vt opinor, Gratiani verba a verbis aliorum. Sed & aliis litteris verba ſelectorum virorum conſcripta ſunt, aliis ſcholia Ioannis Teutonici, & aliorum interpretum. B. Numeros addunt ſingulis capitibus ſed an ſequantur Contij editionem, ignoro. Illud videntur retinuiſſe ex aliorum vulgari vſu, quod ſingulis paginis addunt, Decreti ſecunda pars. A. Conferte has pagellas cum meis libris, & ad me poſtea varietatem referre poteritis. Hodie de Nicolai titulis agemus. C. Ita fiet. A. Titulo quinto de decretis Romanorum Pontificum agitur. Caput primum ab Iuone, *a* & Gratiano, *b* & Cochlæo, & Demochare Nicolai eſſe dicitur ad Michaelem Imp. Ego ad Photium CP. ſcribendum cenſeo, ex epiſt. VI. regiſtri Romæ editi, cuius initium eſt, Poſtquam beato Petro, quæ lecta eſt in octaua ſynodo CP. actione quarta. (1) Alterum caput apud Iuonem inſcribitur, Nicolaus Archiepiſcopis per Gallias: apud Gratianum vero, Archiepiſcopis, & Epiſcopis per Galliam conſtitutis. Id confirmatur ex epiſt. XIV. in appendice bibliothecæ, cuius initium, Quamuis ſingularum; in qua eſt, apud Gallias, pro per Galliam. Eius exemplum vnus ex ſelectis viris ante aliquot annos ad me miſit, quod ea confirmari putaret omnium veterum Romanorum Pontificum epiſtulas, quas Iſidorus Mercator refert. B. In veteri libro, qui Achillis Statij fuiſſe dicebatur, eadem extat, cuius exemplum cum aliis attuli. Sed nihil illic inueni de Iſidori collectione ſcriptum. Adfine tamen huic argumentum tractatur. Non eſſe reiciendas Pontificias epiſtulas, licet in Corpore canonum non inueniãtur. A. Ita eſt, vt dicis. Sed & illud verum eſt, Nicolaum referre non vno in loco verba earum epiſtularum quod a tempore Hadriani Pontificis, & Caroli Magni Imp. fieri cœptum eſt. Prioribus ſcriptoribus ignotæ fuiſſe videtur. Sed ad varietatem veniamus, de qua paucis agemus, quãdo totam epiſtulam legere licet. Initio vox vere tollenda eſt, cum Gratianus ait: ita vt, quod vere

a Iuo par. 4. c. 211. decret.
b Diſt. 11. c. 2.
Iuo par. 5. c. 33. decr.
Diſt. 19. c. 1.

ſedes Apoſt. probauit, hodie teneatur acceptum. In appẽdice eſt, ita vt, quod ſedes Apoſt. probat hodie, teneatur acceptum. Iuo tollit vocem vere, cetera, vt Gratianus habet. B. Idem eſt in veteri libro. A. Illa quoque tollenda ſunt: & ideo inter canones non eſſe aſſumenda: quæ neque apud Iuonẽ ſunt, neque in appẽdice. B. Interpretis fortaſſe verba fuerunt, in veteri libro nulla ſunt. A. Pro Cum & ipſi &c, in omnibus illis ſcribendum: cum ipſi &c. illis. Iuo tamen, vel pro illis, ſcribit. B. In veteri eſt, vt in appendice & imminutis, pro diminutis: vt apud Iuonem. A. Pro illis qui ante ipſum fuit, vel poſt ipſum eſt, ad aliquod inſtitutum, vel reſcriptum recipiendum eſt: ſcribendum ex appendice: qui ante, vel poſt ipſum fuit, eſt aliquod inſtitutũ, vel ſcriptum recipiendum. Iuo aliquod, pro ad aliquod, & ſcriptum, pro reſcriptum: cetera, vt Gratianus habet. B. In veteri eſt, vt in appendice. A. Quod poſt alia dicitur caput eſſe x. Leonis in Corpore canonum, v. pro x. ſcribendum eſt tum ex ipſo libro, tum ex Iuone, & appendice. In conciliis eſt caput extremum epiſtulæ primæ. B. In veteri libro eſt. Ait enim capitulo quinto ſuorum Decretalium. A. Mox in Leonis verbis pro bonæ recordationis, ſcribendũ, beatæ record. & pro illis, ita noſtra declaratione cuſtodiri mandamus: ſcriptum in conciliis eſt: ita veſtram dilectionem cuſtodire debere mandamus. Idem etiam eſt in libro Cæſaraug. In appendice eſt: ita veſtræ dilectioni cuſtodiri mandamus. In Corpore canonum: ita a veſtra dilectione cuſtodire debere mandamus. Vox debere apud Iuonem deſideratur, cetera ſunt. B. In Achillis libro duplex ſcriptura cognoſcitur: altera eſt Iuonis, altera conciliorum omiſſo eodem verbo cuſtodire. A. Ego conciliorum ſcripturam magis probo: mox illam, quæ in corpore canonum eſt. In extremo capite pro illis, per ſingula corporum volumina, ſcribendum, per ſingula voluminum corpora, vt in omnibus illis libris eſt, appendice, Iuone, & Cæſarauguſt. B. Sic etiam eſt in veteri illo libro. (2) Venio ad caput tertium Cochlæi, cuius initium, Si decreta, quod eſſe ait extremũ diſtin. xx. clero CP. ſed neque extremum eſt, neque clero

Cæſ. lib. 1. c. 32.

Cæſ. lib. 2. c. 18.

Diſtin. 20. c. 2.

inscribendum, sed Photio CP. vt apparet ex registro Romæ edito epist. vi. cuius initium, Postquam beato, quam lectam esse diximus in synodo iix. actione iv. In libro Cæsaraug. Michaeli Imp. apud Gratian. clero CP. non recte est inscriptum. (3) Nunc ad titulum sextum de Imperatoribus veniamus sub quo sunt capita sex ex epist. ad Michaelem Imp. Caput primum mendose dicitur esse apud Gratianum distin. x. caput primum, cum sit caput quinctum, cuius initium, Imperium. Quattuor capita habet Gratianus distin. xcvi. *a* De quibus, hoc tantum dicã ex Gelasij Pontificis verbis in tomo de anathematis vinculo, sic enim in conciliis inscribitur, sumpsisse Nicolaum illa verba, Cũ ad verum ventum est &c. & Cypriano adscribere Gratianum distin. x. *b* post Iuonem. *c* Verborum varietas non est contemnenda. Non enim recte distin. xcvi. scripta sunt, cum ante illa, act. b. propriis, desideretur vox SIC, & pro illis, & vt Christiani, scribi debeat, vt & Christiani: quæ recte Iuo, & Anselmus *d* scripserunt. Quod etiam alio capite, cuius initium, Satis euidenter, ex Theodosio minore ad synodum Ephesinam refertur, id esse opinor actione prima capite xxxi. in ead. synodo relatum. Apud Gratianum pro synodum nostram, scribendum est, synodum vestram, vt in conciliis est, & apud Anselmum. (4) Caput sextum cuius initium, Non quales, apud Gratianum *e* est caussa prima, & apud Iuonem, *f* & Anselmum *g* ex eadem epistula ad Michaelem Imp. (5) Nunc ad titulum vii. de Regib, veniamus. cuius septem capita Cochlæus refert, ex quib, quattuor habent hanc inscriptionem, Nicolaus Lothario Regi: De his hodie dicemus. Caput primum refert Gratianus distinct. lxiij. *h* de quo scire cupio, quid selecti viri sentiant. Ego tantum inuenio in libro Cæsaraugust. *i* eãdem inscriptionem. B. Notant selecti viri, exstare epistulam ad Lotharium, item aliam de eadem re ad Episcopos regni Lotharij: sed ego diu quæsitam neutram inueni. (6) A. Quid illam, ex qua sumitur caput quartum, cuius initium, Præcipue Gualdradæ? B. In veteri libro exstat, & principium eius epistulæ est, Audito reuertente misso. Magna quoque

Cæsar lib. 2. c. 48.

Dist. 10 c. 5 imperium.

a Dist. 96 c. 4. vbinã c. 5 deniq. c. 6. cum ad verum. c. 7. satis euidenter.
b Dist. 10. c. 8. quoniam.
c Iuo par. 4. c. 188. in decr.
d Ans. lib. 3. c. 72.
e 1 q 1. c. 86. non quales.
f Iuo par. 5. c. 18. dec.
g Ans. d. c. 72.
h Dist. 63. c. 4. petro.
i Cæs. li. 3 c. 65.

11. q. 3. c. 3. præcipue.

pars eius exstat in historia Reginonis, cuius pars edita est Romæ post Nicolai epistulas. Pro Gualdradæ, illic est, Vualdradæ. C. Ant. Contius notat vocem Præcipuæ, cum AE. scribendam in fine, quod nomen fuerit proprium eius mulieris. Estne hoc in aliquo ex his libris? B. Nullum vestigium exstat. Sed neque apud Anselmum, qui huius capitis verba refert. Pro verbo declina, quo Gratianus, & Anselmus vtuntur, est in veteri libro, & apud Reginonem, declinans, & adduntur hæc: & eius consortium perpetuæ obliuioni contradens. Post vocem, sequestrata, alia quoque verba omissa sunt. sed & post vocem passione, hæc addi possunt, & breuissimi temporis desiderio. Pro illis, ad perenne traharis exitium, est illic, ad sulphureos fetores, & ad perēne tr. ex. Pro illis, vt ait beatus Gregorius: plura sunt in veteri libro. Sed vt manifestius vera nos dicere scias, beatum Papam Gregorium audi, qui ait. Sunt autem verba Gregorij parte III. pastoralis cap v. (7) A. Nūc de alio capite tibi dicendum est, cuius initium, Ita corporis, *a* quod Iuo, & Gratianus esse Nicolai ad Lotharium Regem prodiderunt & ex eadem epistula idem Iuo *b* esse ait aliud caput cuius initium est, An non districta. *c* B. De his duobus capitibus nihil certi accepi. (8) A De ceteris agemus, cum licebit.

Ansel. lib. 11. c. 36.

a *11. q. 3. c. 96. ita corporis.*
b *Iuo par. 8. c. 227. decret.*
c *24. q. 3. c. 29. an non.*

(1) DISTIN. II. *cap.* 2. *in Gregoriana editione hæc inscriptio est, Item Nicolaus Papa I Michaeli Imperatori. Consequens est &c. In marg. hæc sunt. Sententia elicitur ex epist. cuius initium Proposueramus. Iuo p.* 4. *c.* 211. (*Fons omittitur. Vid. lib.* 1. *dial.* 20. *add.* 1.)

(2) *Gratiani verba sunt ante caput* 1. *distin.* 19. *in eod. libro. De his ita scribit Nicolaus Papa Archiepiscopis, & Episcopis per Gallias constitutis. Si Romanorum Pontificum &c. In marg. est. Iuo p.* 5. *c.* 33. *Et ad verba illa, capitulum sancti Papæ Innocentij, additur. Innoc. PP. I. ad Exuperium epist.* 3. *c. vlt. Et ad illa, vnum Beati Leonis capitulum, additur, Leo PP. I. epi.* 1. *in fine. Et ad verba, cap. decimo, additur, al. quinto suor. decr. Et ad illa, Papa Gelasius hæc adduntur. Gelasius Papa. I. cum* 70. *Episcopis. Habetur sup.* 15. *dist. c. sancta Romana. p. Item decretales. In notis est. Cum ipsi*)

Locus fuit emendatus ex ipsa epistola Nicolai, quæ Romæ manuscripta habetur: & nuper impressa est in appendice bibliothecæ sanctorum patrum: vt dictum est supra dist. 10. c. leges. (scribe, lege) in qua epistola multa alia habentur ad epistolas decretales etiam antiquissimas pertinentia.

(3) *Capitis secundi, Si decreta, distin. 20. in eod. libro inscriptio hæc est. Item Nicolaus I. Photio, in epistola, cuius initium est, (Postquam Beato Petro.) In marg. hæc sunt. Est eadem epist. 6. ex qua sumptum est c. quod dicitis. supra dist. 16. Ans. l. 3. c. 33.*

(4) *Ante caput quintum, Imperium vestrum. dist. 10. hæc in eodem libro verba sunt. Item Nicolaus Papa I. in epistola ad Michaelem Imperatorem, cuius initium est, (Proposueramus) Capitis 8. Quoniam idem. e. dist. inscriptio est. Item Nicolaus Papa I. in epistula 7. ad Michaelem Imperatorem. In notis additur. Huic capiti in codicibus impressis erat præpositus hic titulus, Cyprianus Iuliano Imperatori: quod est contra omnem temporum rationem. In manuscriptis omnibus excepto vndecimo Vaticano, abest dictio Imperatori, quemadmodum. & apud Iuonem. Nonum autem habet, Iuliano Episcopo. aliud peruetustum, Iubiano. Ceterum integrum hoc caput est in epistola Nicolai ad Michaelem Imp. quæ incipit, Proposueramus: ex quo refertur infra dist. 96. c. cum ad verum. vna cum aliis verbis eiusdem epistolæ, ex quib. hæc pendent. Et sumptum est ex Gelasio in tomo de anathematis vinculo. Propria) In originali est, propriā volens medicinali humilitate sursū efferri. Iuo habet, vt Gratianus hic in plerisq. codicib. In nonnullis tamen est, propria volens medicinali humilitate sursum efferri: quemadm. etiam infra dist. 96. c. cum ad verum. Apud Gelasium loco indicato legitur, sic actionib. propriis, dignitatibusque distinctis officia potestatis vtriusque discreuit, suos volens medicinali humilitate saluari, non humana superbia rursus intercipi, vt & Christiani &c. In marg. est. Iuop. 4. c. 188. infra dist. 96. c. cum ad verum. In Casu. Iulianus Imp. vendicabat sibi imperium, & Pontificatum: quod locum habuit in veteri testamento. Sed dicit Cyprianus &c. Distin. 96. c. 4. Vbinam legistis. inscriptio est. Item Nicolaus Papa in epist. ad Michaelem Imp. quæ incipit (Proposueramus) In marg. est. Ans. 1. c. 75. Capitis 5. e. dist. cuius initium est, Deniq. hi. inscriptio est. Idem in eadem epistola. Et in marg. Ans. ibid. Capitis sexti, Cum ad verum. inscriptio hæc est.*

Idem

Idem paulo inferius. In marg. est. supra dist. 10. c. quoniam. Ans. ibid. Et in notis. Ad verum. Post vltima verba capitis antecedentis sequitur continenter in ead. Nicolai epistola. Fuerunt hæc ante aduentum Christi &c. Sed cum ad verum ventum est, eundem regem, atque Pontificem vltra sibi &c. Nihil autem mutatum est & ob glossam, & quoniam est initium capitis. Nonnulla vero alia huc pertinẽtia notata sunt supra dist. 10. c. quoniã. Inscriptio cap. 7. Satis euidẽter. e. dist. est. Idẽ in ead. paucis interiectis. In marg. est. Ans. l. 1. c. 71. Et vers. Sed & Theodosius. Rufinus in hist. lib. 1. c. 2. In notis est. Theodosius minor) Verba hæc sunt accepta ex epistola Theodosii, ac Valentiniani Imperatorum synodo Ephesina per Candidianum missa, quæ est in extremo primæ actionis ipsius synodi. In versione antiqua, quæ seruatur in bibliotheca Vaticana, & quæ Lutetiæ edita est, eadem plane hoc loco habentur verba cum his, quæ refert Nicolaus, & optime conueniunt cum Græcis.

(5) *Inscriptio capitis 86. Non quales, 1. q. 1. in eod. libro Romano hæc est. Item Nicolaus Papa Michaeli Imperatori in epist. quæ incipit (Proposueramus). In marg. est. Ans. l. 1. c. 75. Iuo par. 5. c. 18.*

(6) *Hæc etiam est inscriptio in eod. libro capitis quarti, Porro scias. dist. 63. Item Nicolaus Papa I. Lothario Regi. In marg. est. Iuo p. 5. c. 357.*

(7) *Quod ad caput tertium attinet, cuius initium, Præcipue Gualdradæ. 11. q. 3. hæc est in eod. libro eius inscriptio. Item Nicolaus Papa ad Lotharium Regẽ in epistola, cuius initium (Audito.) In marg. est Ans. l. 3. c. 66. Regino chron. l. 2. Et ad verba, vt ait beatus Gregorius, additur, Pastor p. 3. c. 5. Et in notis. Sumptum est caput hoc ex epistola Nicolai, quæ incipit, Audito reuertente misso vestro. & extat Romæ in monasterio Dominicanorum. est autem quasi in epitomen redactum (redacta scribo) multis verbis omissis. Huius epistolæ bonam partem refert Regino libro secundo Chronicorum.*

(8) *Eadem quæst. tertia capitis 96. Ita corporis. in eod. libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Lothario Regi. In marg. hæc sunt. Iuo p. 8. c. 227. Et vers. Probat. additur, supra ead. Teugualdum. Inscriptio cap. 19. An non districta. 24. q. 3. est. Item Nicolaus Papa Lothario Regi. In marg. est. Iuo p. 8. c. 227.*

DE EADEM RE.

Dialogus XV.

.ECQVIDNAM lucri ex Romanis pagellis fecistis? C. Sūt multa nobis grata, Illud in primis, quod inuenimus caput quoddam falso Eutychiano adscriptum non à Gratiano *a* solum, sed a veteribus quoq. Burchardo, *b* Iuone, & *c* Anselmo, *d* & alio nobis ignoto, Polycarpo: *e* recte vindicatum Theodulpho Aurelianensi cap. XXVI. quod a te quoq. fuerat animaduersum. *f* A. Polycarpus non est scriptoris nomen, sed libri a Gregorio presbytero collectore canonum conscripti. Estne aliqua varietas insignis: C. Post illa, neque bibat, addunt, neque oret, ex Theodulpho, Burchardo, & Iuone. (1) B. Alio capite *g* in verbis Ambrosii, *h* quor. pars est in Toletano concilio *i* pro illis, quod & iuratus inter saltantium choros promiserat, scribunt, quod euiratus inter & c. ex Ambrosio, & Iuone in excerptionibus. *k* namque in Panormia *l* eiuratus editum est. A. Consulite veterem Panormiæ librum. Facilis autem errandi occasio est. C. In veteri est euiratus, sed ita scriptum, vt aliquis facile non admonitus eiuratus legat. A. Euiratus placet, quasi virum se esse oblitus. Sed quid in concilio Tolerano est, & apud Rabanum, *m* qui eiusd. Toletani, & Ambrosij verba refert; B. in vtroque libro hæc verba sunt omissa. (2) Sed & Rabanum Romani non adscripserunt: quod etiam facere debuerant in margine capitis v. & IX. eiud. quæstionis. *n* (3) A. fortasse imperfectæ hæc paginæ conscriptæ sunt. C. Ita est, vt dicis: namque alia inuenimus mendosa, aut omissa. A. De his alio die agemus. Nunc ad Nicolaum reuertamur. Caput secundum tituli septimi, cuius initium, Quæ Lotharius, apud Gratianum hanc habet inscriptionem,

a 22.q.1.c. vlt.
b Burc. li.12. c. 14.
c Iuo par. 12. c. 71. dec.
d Ans. lib. 11. c.65. vel 71. in Rom.
e Polyc. lib.6. tit.11.
f Libro 1. dial. 13.
g 22.q.4.c. 8. vnusquisq.
h Amb. li.3.c. 12. de officiis.
i Tolet. 8.c.2.
k Iuo par. 12. c. 17. dec.
l Idem lib. 8. tit.8.c.16. Pan.
m Raban.c.21. pœniten.
n 22.q.4.c.5. in malu. & c.9. incommutabilis.

2.q.1.c.16. quæ Lotharius.

Nicolaus Papa Carolo Regi: quod ante eum Iuo in epist. LXII. siue CXXVI. ad Hugonem Lugdunensem scripserat. Regem Francorum appellat Cochlæus, Imperatorem Anselmus qui plenius verba Nicolai refert. Fons quærẽdus est ex tuo veteri libro. B. Ludouico Regi inscribitur epistula, *Ans. li. 12. c. 55.* cuius initium, Syllabarum vestrarum, in ea extrema Anselmi, & Iuonis, & Gratiani verba inuenta sunt. In verbis varietas non est animaduersione digna. Recte Contius notat, verba Gratiani esse illa, In manifestis &c. (4) A. Quod sequitur caput, Scelus, quod Lotharius: ex alia epistula sumptum videtur, quæ missa esse dicitur Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis, apud Gratianum: *a* atque per vniuersas prouincias, addit *a 2. q. 1. c. vlt.* Iuo, *b* idemq. est in libro Cæsaraug. *c* in quo tamẽ vox Gal- *b Iuo par. 8. c.* liam desideratur. A te expecto, vt fontem aperias. B. Fru- *226. decret.* stra expectas: nullum enim habeo, quem possim ostendere. *c Cas. li 10. c. vlt.* nisi forte ex Iuone coniectura ducamur: vt idẽ sit fons, qui *11. q. 3. c. 10.* est alterius capitis, cuius initiũ, Teugualdũ, quod est in ex- *Teugualdum.* tremo registro Romæ edito, & id fragmentum esse synodi Romanæ existimabas: quod etiam selectis Romæ placuit. A. Non displicet coniectura, sed certiora exspectemus. (5) De illo videamus, cuius initiũ, Excellentissimus Rex Caro- *11. q. 3. c. 102. excellentiss.* lus, quod ex epist. ad Hincmarum Remorum Archiepiscopum sumptum dicitur, licet in nomine sit varietas, de qua alio die dictum est. Apud Iuonem eadem est inscriptio, quæ *Iuo li. 5. tit. 3. c. 26. Pan. & par.* apud Gratianum. Quid tu habes dicere? B. In incertis esse *14. c. 46. decr.* collocandum. (6) A. Sequitur titulus IIX. de Patriarchis, & Archiepiscopis, cuius quattuor capita sunt. quartum autem est illud, de quo agebamus, cuius initium Teugual- *a d. c. 10. Teugualdum.* dum, *a* ex epistula missa omnibus Episcopis Galliæ, & Ger- *b Iuo d. c. 226.* maniæ apud Cochlæum. Id Iuonis *b* verbis confirmatur, licet Gratianus Nicolai tantũ nomen adscripserit: nisi quid selecti viri addiderunt. B. Addunt, in synodo Romana cõtra synodum Metensem cap. secundo. In extremo capite illis verbis, Prædictis autem depositis, hæc addunt. Hæc nõ sunt in eo concilio, sed ex aliqua epistula sunt, quam non habemus, viden. Regino libro secundo chronicor. A. Iuo

eadem verba omisit, sed & in fragmento Romæ edito pro eis verbis alia sunt. De alijs nos capitib. videamus. Caput primum *c* ex epistula ad Ioannem Rauennatem Archiepiscopum esse dicitur. Ad Nicolaum minorem pertinere in quodam Mich. Thomasij libro inueni. B. In Pontificali de vitis Pontificum libro certius est, Nicolaum primum in cōcilio Romæ habito in domo Leoniana de caussa huius Ioānis cognouisse, eique restituto dixisse, vt Episcopos per Æmiliam post electionem de eis cleri, & populi, atque per epistulas Apostolicæ sedis Præsulis non habeas consecrandi licentiam. A. Hæc meliora sunt, quam quæ Gratianus refert. (7) Quid de altero capite dices cuius initiū, Hæc est ordinatio, *d* ex epist. ad Salomonem. Regem Britonum? B. Nihil habeo, quod dicam. C. Contius addit, Regem vltimum eum fuisse Britonum. (8) A. Caput tertium, cuius initium, Conquestus est, *e* apud Iuonem *f* sæpe relatum inuenio tam in Excerptionibus & in Panormia, quam in epistulis, ex epistula Nicolai ad Rodulphum, siue Radulfum Archiepiscopum Bituricensem, quem etiam Primatem Aquitaniarum vocat. Sic etiam inscriptum est, vt apud Gratianum, bis in libro Cęsaraug. *g* B. Non exstat in his, quos attuli libris. A. Ex eadem epistula fortasse est caput prius tituli noni de sacris ordinibus, cuius initium, Quæ in consecrationibus: habet enim similem inscriptionem apud Iuonem: & Gratianum, nisi tibi aliud videatur. B. Non habeo, quod tuis verbis addam. (9) A. posterioris capitis, cuius initium, Simoniaci, inscriptio apud Iuonem *a* est, In decretis Nicolai cap. 11. apud Gratianum, *b* Nicolaus Papa II. vtram tu inscriptionem veriorem putas; B. Nihil certi constitui potest. (10) A. Titulus x. de Episcopis octo habet capita, ex quibus tria eādem habent inscriptionem Nicolaus Aluino, vel potius Albino Archiepiscopo Ianuensi. Primi *c* initium, Episcopi ab anni: alterius, *d* Pontifices, qui aliqua: tertij, *e* Episcopos vero. Hæc apud Iuonem *f* in Excerptionibus ita inscribūtur, Nicolaus Aluino Iouanensi Episcopo: sed in margine Ianuēsi. Mihi quidem mendosum videtur, Ianuensi Archiep. sed & Contio

c Dist. 63. c. 13. Epos.

d 3. q. 6. c. 10. hæc quippe.

e 9. q. 3. c. 8. conquestus.

f Iuo li. 4. tit. 4. c. 3. Panor. & par 5. c. 56 decr. & in epistul. 77. vel 131 Remensis diœcesis Episcopis, & Epistul. 234. vel 238 Lugd. Primati, & ep. 54. vel 65. Hugoni Lugdun. Archiepiscopo, & epistul 58. Vrbano 2. Pōt. Max.

g Cæs. lib. 2. c. 79. & li. 3. c. 51.

Dist. 23. c. 12. præterea.

Iuo par 6. c. 121. decr.

a Iuo lib. 3. tit. 9. c. vlt. Panor.

b 1 q. 1. c. 107. statuimus.

c Dist. 34. c. 1.

d 7. q. 1. c. 4. Pontifices.

e d. c. 4. in fin.

Iuo par. 5. c. 352. & 353. decret.

Iouanensi non displicet; tibi optio permittitur, vel potius, vt fontem ostendas, rogandus es. B. Hac quoque in re mei adhuc fontes sitiunt. Ianuenses autem, vel Genuates sub Nicolao Archiepiscopum non habuisse crediderim. De Iouanensi Episcopo quærendum censeo. C. Quid si Louaniensem, vel Viennensem scribamus? B. Incertum id quoque est. (11) A. Est aliud caput cuius initium est, Episcopis dispensatio, id Gratianus Nicolai Papæ tantum nomine inscripsit; Cochæus, & Demochares rectè Michaeli Imp. adscripserunt: est enim in extrema illa epistula, cuius initium, Proposueramus. (12) In tertio capite Si quælibet, cuius initium apud Gratian. est, Denique Suffredus, nihil addunt. Tuum auxilium implorandum est. B. Immo diuinum, humano enim destituti sumus. (13) Idem dicturus sum de VI. capite Sciscitaris, quod ex epistula missa Hunifrido Morinensi Episcopo sumptum dicitur. A. Hæc igitur incerta relinquimus. C. Humifrido pro Hunifrido est apud Democharem, & Contium. A. Cochlæi scriptura magis placet. (14) Cetera in alium diem differamus.

Disti.43.c.vlt.

6.q.3.c.3.denique.

7.q.1.c.47.sciscitaris.

(1) D E *inscriptione capitis extremi 22.q.1. scriptum est lib.1. dial. 13. addit.14.*

(2) *Ante caput octauum Vnusquisq. 22. q. 4. in Romano libro inscriptio est. Item Ambrosius de officiis lib.3. c.12. Et in marg. est. In Tolet.8. c.2. Iuo p.12. c.17. Et vers. Sæpe pleriq. additur. Pann. l.8. c.101. Et ver. Non semper. infra ead. Non semper. In notis est. Euiratus] Emendatum est ex B. Ambrosio, & Iuone. Antea enim legebatur, & iuratus. (Rabanus omissus est.)*

(3) *In eadem quæst. 4. cap. 5. In malis. in eodem libro hac inscriptio est. Item Isidorus in Synonimis libro secundo. In notis additur. Secundo) Etiam B. Braulius in vita Isidori memorat duos synonimorum libros. Et in synonimis, quæ nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet diuisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma viuēdi, qui in eod. Parisino codice habetur. Alter autem libellus de contēptu mundi, qui & ibidem, & antea Antuerpiæ, & olim Venetiis sub hoc titulo, Isidorus de homine, & ratione deflente, & de homine, &*

ratione consolante, impressus est, videtur epitome quædam synonimorum. In marg. hæc sunt. Cap. de mendacio in impresso Parisiis. Iuo p.12.c.12. In Tolet.8.c.2.& in Tribur.c.21.& glossa ordinaria in c.14. Matthæi in ver. iuramentum. Capitis noni e.q. cuius initium, Incommutabilis. hæc inscriptio est. Item ex concilio Toletano 8. c. 2. In notis additur. Initium huius capituli emendatum est ex recentioribus editionibus conciliorum Coloniensibus & codice Lucensi regio In vetustioribus autem editionibus & duob. codicib. Vaticanis, duobusque monastery Dominicani, post vers. innectenda, quod in ipso concilio antecedit huic capitulo, sequitur continenter. Etenim immutabilis deitatis licet dicta sint firmissima, crebro tamen &c. intermediis omissis. (Rabanus omittitur.)

(4) *Caput* 16. *Quæ Lotharius. 2. q.1. in eod. libro ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Ludouico Regi in epistola, quæ incipit (Syllabarum.) In marg. est. Ansl.l.12.c.35. In notis additur. Sumptum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpe memorato monastery Dominicanorum, in qua hæc praecedūt. Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, & opera eius quæ & ipsa eiusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profecto comperimus. Quæ vero Lotharius Rex &c.*

(5) *Gratiani verba sunt ante caput extremum 2. q. 1. in eodem libro. Vnde idem Nicolaus Papa scribit Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis. Scelus quod Lotharius &c. In marg. est. Iuo p.8.c.226. Regino omnia hæc refert lib.2. Chron. nu.875. Capitis 10. Tenguualdum.11.q.3. inscriptio est. Item Nicolaus Papa. In marg. additur. In synodo Romana c.2. Item al. Thietgandum. Iuo p.8.c.226. Et in notis. Caput hoc Iuo citat ex Nicolao Episcopis, & Archiepiscopis per Galliam, Italiam, Germaniam, atque per vniuersas prouincias constitutis. In qua epistola videtur retulisse, quid in concilio a se Romæ habito de Metensi synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Gunthary statutum fuerit. De quo quidem concilio, & horum Episcoporum depositione Regino lib.2. Chronicor. accurate hæc scribit. Interea Thietgandus &c. Consistere] In secundo capite concily locus hic ita habet. consistere: Diffinientes, &c. & sunt verba sumpta ex capite, Si quis Episcopus damnatus, supra ead. ex concilio Antiocheno.*

(6) *Eadem quæst.3.ca.102. Excellentissimus. in eod. libro inscriptio*

hac est. Vnde Nicolaus Papa Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo. Et in marg. est. Iuo p.14. c.46. Pann. l.5. c.106. Et ad verba, nouit aliud esse &c. additur, B. Greg. l.34. mor. c.16.

(7) *Distin.63. ca.13. Episcopos per Aemiliam. inscriptio est in eod. libro. Item Nicolaus Papa Ioanni Rauennati Archiepiscopo. In notis est. In vetusto codice Mutinensi sex concilij Romæ habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc. Et de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto in gestis Nicolai primi.*

(8) *Hæc est in eodem libro inscriptio cap.10. Hac quippe. 3. qu.6. Vnde Ioannes Papa Salomoni tertio, & vltimo Regi Britonum. In marg. est. Regino lib.2. Chron. In notis. Subrogati post sunt] Sic restitutum est ex aliquot vetustis, & valde emendatis codicib. Antea legebatur, subrogari possunt.*

(9) *Ante caput octauum Conquestus est. 9. qu.3. hæc in eodem libro verba sunt. Item Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo. In marg. est. Iuo p.5. c.56. Pann. l.4. c.29. Cap.12. Præterea. dist.23. inscriptio est. De his ita scribit Nicolaus Papa Radulpho Archiepiscopo Bituricensi. In marg. est. Iuo par.6. cap.121. & vers. Ergo. Inno. PP. I. ep.1.*

(10) *Inscriptio cap.107. Statuimus. 1. q.1. in eod. libro hæc est. Hanc distinctionem innuit Nicolaus Papa secundus scribens omnib. Episcopis. In marg. est 4. sent. dist.25. Pann. l.3. c.127.*

(11) *Capitis primi distin.34. in eodem libro inscriptio est. Vnde Nicolaus Papa ad Albinum Archiepiscopum. Quorundam relatione &c. In marg. est. al. Aluinum, Iuo p.5. c.353. Inscriptio cap.4. Pontifices. 7. q.1. hæc est. Item Nicolaus Papa Aluino Ianuensi Archiepiscopo. In marg. est Al. Albino Viennensi. Iuo p.5. c.352.*

(12) *Distin.43. capitis extremi in eodem libro inscriptio est hæc. Item Nicolaus ad Michaelem Imp. in epistola, cuius initium est, (Proposueramus.) Dispensatio est nobis &c. In margin. hæc sunt. Dispensatione nobis, orig.*

(13) *Hæc etiam sunt in eodem libro verba ante cap.3. Denique Suffredus. 6. q.3. Item Nicolaus Papa. Ad illa verba, Quod quia omissum additur in notis. Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis Gratiani codicibus.*

(14) *In eadem editione inscriptio ca.47. Sciscitaris. 7. q.1. hæc est. Item Nicolaus Papa Humifrido Morinensis ecclesiæ Episcopo.*

DE QVIBVSDAM LOCIS GRA-tiani Romanæ editionis, & de aliis Nicolai capitibus.

Dialogus XVI.

A. VESTRVM nunc est de Romanis pagellis dicere. B. Quod ex B. Augustini epistula CLIV. Gratianus refert de iureiurando Laban, mendosum erat, sicut Laban per Deum Sochot; scribi enim debuit, per Deum Nachor, vt in sacris libris est, licet in Augustini editis libris sit Iacob. A. Vidistis quid Iuo, & Anselmus, & liber Cæsaraug. scripserint? B. Iuo *a* in Pannormia habet, Laban per Deos suos Sochot, vel Nachor. Idem in Excerptionib. per Deum Nachor, vt etiam Romani referunt. In Anselmi libro *b* omissa sunt hæc verba. In Cæsaraug. *c* est, per Deum Sabaoth, quod etiam inuenimus in veteri Gratiani libro. in alio tamen non minus veteri est Sochot. C. Romani referunt, in vetusto Gratiani libro inuenisse Nachor. A. id igitur retineamus, quod in sacris libris est. B. In eodem capite verba Gratiani sunt: sicut Ioseph, qui per Pharaonem iurando, hoc in eo veneratus est, quod Dei iudicio positus erat in infimis. In margine est, alias Memphis. & in scholio. In infimis. alias Memphis, quæ erat caput regni Pharaonis. & in alio scholio. Positus erat. scilicet Pharao. In infimis. idest, in mundanis. Vel positus erat, scilicet Princeps in mundanis, vel in Memphis, quæ ciuitas erat, vel caput regni. Hæc in Romano edita sunt, vt iam pridem habebamus. In duob. quoq. veterib. tuis Gratiani libris illa sunt, in infimis. & in altero eorum hoc scholium. id est, in mundanis, vel terrenis, & erat præpositus aliis. & in voce positus additur in margine Pharao. In sacris libris, cum de Pharaone agitur, Memphis nulla mentio est. A. Ego pro in infimis, malo in summis, scribere. in Memphis dicere per Grammaticos non licet.

22.q.1.c.16.mou t. p. alia.

Gen. 21. vel 31.

a Iuo li.8.tit.8. c.28. Panor. & par.12.c 35.dec.

b Ansl.lib.11.c. 69.

c Cæs.lib.6.c. 19.

licet. C. Barbara pyramidum sileat miracula Memphis, ait Valerius Poeta; quibus verbis apparet, Memphin claram fuisse illa pyramidum mole, quas Ægypti Reges fecisse constat ex Herodoto, & Diodoro Siculo. A. Inuenies, vt opinor, apud Eusebium, quis fuerit ille Rex Ægypti, cui Moses seruierit, eumque fuisse ante Memphim conditam, ab Epapho Iouis filio. (1) B. Mendose editum inuenimus capite altero quæstionis quartæ eiusdem caussæ in margine, Matth. 4. pro Matth. 14. & Iuo par. 12. c. 3. pro c. 10. & capite quinto desiderantur hæc. Raban. c. 21. pænit. & Burc. li. 12. c. 29. & Iuo p. 12. c. 12. & 84. C. Ego in scholio capitis noni non recte editum esse credo, Sententiam) id est, communicationem. sed melius alij habēt, comminationem. Quæ vero ex Macrobio afferuntur, tripliciter contingit deos loqui: in somnio Scipionis reperiri aliis verbis existimo. Sed non aduertunt hanc habere legem omnia () vel signa, vel somnia: vt de aduersis oblique aut denuntient, aut minentur, aut moneāt. & quæ sequuntur. (2) A: Imperfectas esse istas pagellas existimo, & mendosas; integras, & sine istis mendis habebimus alias. interea Nicolai capita persequamur. Caput VII. decimi tituli, cuius principium est, Reprehensibile valde, *a* Nicolai ad Carolum Imp. esse ait Gratianus post Iuonem, *b* & librum Cæsaraug. *c* Regem Francorum vocat Cochlæus. Estne in aliquo veteri libro? B. Inuenta est Ludouico, & Carolo Regib. missa epistula, cuius initium, Credimus ex Dei dono. ex ea mutandum est pro cum omnib. aliis, cum aliis, voce omnibus omissa (3) A. Capitis IIX. inscriptionem ad Radulphum, siue Rodulfum Bituricensem Archiepiscopum vidimus, cum de capitularibus tituli octaui ageremus: eadem est apud Iuonem. B. Ita est, vt dicis; sed fontes adhuc quærimus. (4) A. Titulus XI. est de presbyteris, cuius sex capita sunt. Primum caput non recte Nicolao primo omnibus Episcopis adscribitur, cum sit Nicolai minoris in concilio Romano cap. III. Neque male Iuo in Pannormia inscripsit, Decretum Nicolai iunioris, & Alexandri; quod etiam Demochares notat. Alexandri autem minoris verba refert præter Iuonem

22. q. 4. c. 2. est etiam.

e. q. c. 5. in malis.

e. q. c. 9. incommutabilis.

() omina f.

a *23. q. 8. c. 19. reprehensibilis.*

b *Iuo par. 5. c. 334 decret.*

c *Cas. li. 4. c. 84.*

De consec. d. 1. c. 35. porro.

Iuo par. 5. c. 20. decr.

Dist. 32. c. 5. nullus.

Iuo lib 3. tit. 11. c. 3. Pan.

Gratian. *a* & lib. Cæsaraug. *b* (5) Caput alterum, cuius initium Sacerdotes ex epistula missa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis, Iuo, *c* & Gratianus *d* adscribunt; Carolo Archiepiscopo Maguntino Cochlæus. In gestis concilij Vormatiensis, Demochares. Id confirmatur ex libro concilior. cap. XI. & XII. eiusdem concilij. (6) Incertior est inscriptio tertij capitis, cuius initium Si presbyter; est enim apud Iuonem, *e* Nicolaus Hosbaldo Episcopo Quadrantino: coepiscopo, pro Episcopo habet Gratian. *f* chorepiscopo Contius ex veteri libro. Osualdo coepiscopo, Ioan. Cochlæus. Mihi Osualdo Episcopo magis placet, nisi tu certiora adferas. B. Nihil habeo de ea re dicere. Osualdi Episcopi nomine vidi libellũ Martyrologium inscriptum. A. Idem Osuualdus appellatur. Fuitque eius nominis sanctus vir Episcopus Vintonensis, & postea Eboracensis in Britannia. in qua insula ego veterem librũ Osuualdi martyrologij titulo inscriptum inueni. (7) Caput quartum Presbyter iste, ex epistula missa Gerardo, siue Girardo Turonensi Archiepiscopo Gratianus *g* inscripsit, Iuo *h* eum Airardum appellat. Quid tu ais? Fuitne aliquis hoc nomine Archiepiscopus, ad quem Nicolaus scripserit? B. Nihil habeo, quod dicere possim. (8) A. Certior est inscriptio capitis quinti, cuius initium Sciscitantib. *a* Nicolaus ad consulta Bulgarorum, quæ melius est apud Gratianum, & Iuonem *b* in Panormia, quam apud eund. in Excerptionib. Sine inscriptione est in libro Tarraconensi. *c* Est in editis capitib. cap. LXXI. ex quo possunt addi verba a Gratiano prætermissa. Alter Lucius tertius refert huius capitis verba, cum scribit, *d* sacramenta, quæ purgatoria cunctarum cogitationum existũt. contagionum enim habet Nicolaus, non cogitationum, neque pollutionum, vt est in quadam collectione *e* posita post concilium Romanum Alexandri tertij. (9) Sextum caput *f* inscribitur, Nicolaus Thadoni, vel Tadoni Archiepiscopo Mediolanensi, apud Iuonem, *g* & Gratianũ. Quid tu his addis? B. Hoc tãtum, de presbyterorum flagellatoribus agere Nicolaum, non clericorum, vt est in epitome. (10) A. Nunc surgendum censeo.

a *c. 6. prater. dist. ca.*
b *Cæs. lib. 8. c.* 44
c *Iuo li. 3 tit. 11. c. 4. Panor.*
d *Dist. 50. c. 33. sacerdotes.*
e *Iuo par. 10 c. 24. decret.*
f *Dist. 50. c. 39. studeat.*
g *2. q. 1. c. 10. notum.*
h *Iuo par. 6. c. 429. decret.*
a *15. q. 8. c. 5. sciscitantib.*
b *Iuo li. 5. tit. 1. c. 11. Panorm. & par. 2. c 83. decr.*
c *Tarrac. lib. 1. c. 168.*
d *De cohabit. cler. c. 7. vestra. apud Greg IX. c. 1. de vita, & hon. cler. in 2. collect.*
e *Par. 50 c 38.*
f *17. q. 4. c 23. de presbyteror.*
g *Iuo par. 10. c. 20. decret.*

(1) GRATIANVS *ita ſcribit in eodem Romano libro ante c.16. Mouet te.22. q.1. De his ita ſcribit Auguſtinus eadem epiſt.154. ad Publicolam. Et in marg.eſt.Sent.3.diſt.39. Anſ.l.11.c.75. Iuo par.12. c.35. Pann. l.8. c.117. Polyc. l.6. tit.11. In notis hæc ſunt. Quia ille) In epiſtolis B. Auguſtini excuſis legitur, quam ille qui ei iurat falſos deos colit. In codice earundem Vaticano, quando ille qui ei iurat falſos deos colit: in editione Frobeniana, & apud Iuonem, quia ille, qui ei iurat, falſos Deos colit. Nachor) Sic eſt emendatum ex loco ipſo Geneſis, Iuone, & vno vetuſto Gratiani codice, in cuius quidem vulgatis erat, per Deum Sochot, In B. Auguſtini autem, per Deum Iacob. Verba Gratiani, ſicut Ioſeph,&c. & ſcholij, vt in dialogo.*

(2) *Eadem cauſſa quæſt.4. cap.2. Eſt etiam, hæc in eod. libro inſcriptio eſt. Item Ambroſius de officiis lib.1.c.50. In marg.eſt. Ibidem in Tole.8. (adde c.2.) ſent.3.diſt.39. Iuo par.12.c.3. (ſcribe c.10.) Pann. l.8. c. 91. Matth. 4. (ſcribe 14.) In notis eſt. Cuſtodire) Addita eſt vox iſta ex originali, & concilio Toletano, in quo refertur. De inſcriptione cap.5. In malis. e. q. ſcriptum eſt dial.15. addit.3. huius libri. Scholium Sententiam, id eſt, cõmunicationem.c.9. Incommutabilis. e.q. ſic eſt editum, vt in dialogo refertur.*

(3) *Quod attinet ad cap.19. Reprehenſibile.23. q.8. in eod. libro id ita inſcribitur, Sed obiicitur illud Nicolai ad Ludouicum, & Carolum Reges. In marg. eſt. Iuo par. 5. c. 334. Et in notis. Epiſtola, ex qua ſumptum eſt hoc caput, extat Romæ in monaſterio Dominicanorum ſcripta Ludouico, & Carolo Regibus: cuius initium eſt, Credimus ex Dei dono, in qua de Carolo, ſermonem proprie ad ipſum conuertens, queritur Pontifex, ob quaſdam excuſationes, & hanc præcipue, quæ hoc capite continetur, nullos Epiſcopos Romam ad ſynodum, quam ipſe habere volebat, miſſos fuiſſe. Propterea mutatus eſt titulus, qui antea erat, ad Carolum Imperatorem. (In caſu relictum eſt. Carolus Imperator ſcribit &c.*

(4) *De conſecrat. diſtin.1. c.56. Romanis, cuius initium eſt, Porro Gloria. hæc inſcriptio eſt. Item Nicolaus Papa Rodulpho Archiepiſcopo Bituricenſi. In marg.eſt. Iuo par.5.c.20. Et in notis. Apoſtolico] Vox iſta abeſt ab aliquot Vaticanis codicibus: Iuo tamen habet.*

(5) *Ante caput quintum, Nullus miſſam, diſt.32. hæc in eodem libro verba ſunt. Item Nicolaus Papa omnib. Epiſcopis. In marg.eſt. In ſynodo Romana* CXIII. *Epiſcoporum in baſilica Conſtantiniana.*

Et Pann.l.3.c.135. In extremo capite hæc verba sunt. [*Quicumque sacerdotum, & diaconorum &c.*] [*Sicut in subsequenti capitulo Alexandri secundi continetur.*] *Sicut in subsequenti*] *Hæc clausula est Gratiani omittentis referre ex capite Nicolai ea, quæ proxime ex Alexandro relaturus erat. Sunt enim eadem verba. Nam Nicolaus secundus in epistola, quæ extat. omnib. Episcopis catholicis scripsit se in concilio, quod Romæ habuit centum tredecim Episcoporum hunc canonem edidisse, quem postea Alexander secundus* (*vt ipse etiam testatur in epistola manuscripta*) *in concilio à se habito ijsdem verbis repetiuit. Quare in Pannormia appellatur decretum Nicolai iunioris, & Alexandri. Inscriptio ca.6. Præter hoc. e.dist. Item Alexander secundus. Et in marg. est. In epist. proxima notat. indicata. Pann.ibid. & l.8.c.142. Et ad verba, Papæ Leonis, additur. Leo* IX. *in concilio Romano. In notis est. Et rogantes*] *Hac vsq. ad vers. deinde, addita sunt ex epistola manuscripta Alexādri, quorum aliqua etiam sunt in concilio Nicolai, in quo est præterea sequens versiculus, Deinde, qui in epistola Alexandri non est.*

(6) *In eodem libro inscriptio cap.*33. *Sacerdotes. dist.*50. *hæc est. Vnde Nicolaus Papa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. In marg.est. In gestis concilij Vormaciensis c.* 11. *Vide Iuonem par.* 10. *c.*180. *Pann.l.*3.*c.*136.

(7) *Eadem distin. cap.* 39. *Studeat. in eodem libro ita inscribitur. Vnde Nicolaus Papa scribit Hosbaldo Chorepiscopo Quadrantino. In notis additur. Chorepiscopo*] *Antea legebatur coepiscopo: emendatum est ex omnibus, quæ collata sunt, vetustis Gratiani exēplaribus, optimeq. conuenit verbis Nicolai. In marg.est. Iuo p.*10.*c.*24.

(8) *Capitis* 10. *Notum sit.*2.*q.*1. *in eodem libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Girardo Turonensi Archiepiscopo. In marg.est. al. Airardo. Iuo p.*6.*c.*429.

(9) *Gratiani verba sunt ante ca.*5. *Sciscitantib.*15.*q.*8. *in eod. libro Romano. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c.*71. *In marg.est. Extra de cohab.cler.& mul.c.vestra duxit. Iuo par.*2.*c.*83. *Pann.l.*5. *c.*13. *Et in notis. Et cerea*) *Antea legebatur, &c. Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata, & addita. Hieronymo*] *Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quod sequitur, priusquam audias, &c. est ibidem superius. Cap.*7. *Vestra duxit. de cohabit.cleric. & mul. ita inscribitur. Lucius* III. *In marg.est.c.*1.*eo.*

tit. 2. in compil. & post concil. Lateran. sub Alexan. III. *par.* 50. *c.* 18. *Vox contagionum edita est.* (*Retinenda igitur est in ea collectione*) (10) *Quod attinet ad caput* 23. *De presbyterorum.* 17. *q.* 4. *eius inscriptio in editione Romana est. Item Nicolaus Papa Thadoni Archiepiscopo Mediolanensi. In marg. est. In Chronico Mediolan. Iuo p.* 10. *c.* 20.

DE ALIIS NICOLAI PAPÆ capitibus.

Dialogus XVII.

A. TITVLVS XII. de clericis inscribitur, tria tantum habet capita. Primi capitis initium, Clericus, qui: eius inscriptio apud Gratianum, *a* Nicolaus Papa Odoni Viennensi Archiepiscopo: apud Iuonem, *b* Stephanus Adoni Viennensi Archiepiscopo. Est etiam varietas in illis verbis, De illo clerico Aluerico: est enim Aluico pro Aluerico apud Iuonem, Albino apud Contium, qui Othoni Coloniensi, in margine adscripsit, & Adoni Viennensi, ex Ivone. Stephani non habuit rationem. B. In veteri libro extat Nicolai epistula Odoni Archiepiscopo missa, vt in indice scriptũ est, Adoni in verbis plene relatis. in eadem hoc non inueni caput: sed illud, quod alibi posuit Gratianus *c* ita inscriptum, Nicolaus Papa Adoni Viennensi Archiepiscopo. Eadem inscriptione vtitur, Iuo *d* in Excerptionibus, & in epistulis. A. De eo capite postea erit agendum. (1) Caput alterum, cuius initium, Clericum, quod: apud Gratianum *e* solo Nicolai Papæ nomine inscribitur. apud Iuonem, *f* Nicolaus Vuilfredo Morinẽsis ecclesiæ Episcopo, sed & plenius scriptum est. sic etiam in libro Cesaraugustano *g* plenius scribitur, & eodem modo inscriptum legitur vna excepta voce Vuilfredo, pro qua est, Guifredo. Similis est inscriptio cuiusdam capitis, *h* de quo egimus, cum de titulo x. dictum

a *Dist.* 32. *c.* 4. *de illo.*
b *Iuo par.* 6. *c.* 119. *decret.*
c 11. *q.* 2. *de reb.* 22.
d *Iuo par.* 3. *c.* 152. *& in epist.* 71. *vel* 30. *Beluac. decano.*
e *Dist.* 50. *c.* 5. *clericum.*
f *Iuo par.* 6. *c.* 119. *decret.*
g *Cas. lib.* 15 *c.* 35.
h 7. *q.* 1. *c.* 47. *sciscitaris.*

est, licet illic Hunilfredus diceretur. Hoc loco apud Cochlæum est, Osualdo coëpiscopo Quadrantino, vt capite tertio tituli vndecimi. *i* quæ etiam inscriptio est cuiusdam capitis proximi apud Gratianum *a* huic nostro, & in libro Cæsaraugust. *b* in quo tamen est chorepiscopo, pro coëpiscopo: vt apud Contium, & in veteri libro meo est. B. inscriptionem eandem vtrique capiti conuenire putauit. Sed cur non inuenimus alterius capitis verba in his xx. titulis; C. Quid si posterius caput non esse Nicolai credidit, aut vtrumque eiusdem esse sententiæ? A. De tertio capite videamus, cuius initium, Hi qui arborem. *c* Hoc solum Nicolai nomen habet apud Gratianum, & Cochlæũ. De eo quid selectis viris placuit? B Incertum esse, & nusquam repertum. (2) A. Sequitur titulus XIII. de votis monasticis. sub quo sunt capita tria. Primi initium est, Femina quæ post obitum. Eius inscriptio apud Gratianum *d* est, Nicolaus ad Albinum Viennensis ecclesiæ Archiepiscopum. Hic AdalVVinus appellatur a Burchard. *e* & Viuenensis ecclesia. & ab Iuone *f* in Panormia Viuacensis ecclesia, & AdalVVinus Archiepiscopus. Sic etiam in Exceptionibus. AdalVVinus est Archiepiscopus, sed ecclesia Viennensis, vel Vinanensis, aut vt in alio capite est, sic inscribitur, Nicolaus Alumino Iunariensi Episcopo. Ex hac varietate orta mihi hæc opinio est, vt hic idem ille sit Albinus, quem alii Ianuensem Archiepiscopum, alij Iouanensem Episcopum vocabant, vt in capitibus tituli decimi inuenimus. *g* B. Opinioni tuæ facile subscribo, Alumino enim, & Aluuino similes voces sunt, & Ianuensi, siue Iouanẽsi, cum Iunariensi maxime conuenit. Est quoque titulo XIIX. aliud caput, cuius initium, Inter hæc: *h* ita inscriptum apud Gratianum, & Iuonem, *i* Nicolaus Aluino Archiepiscopo, sed idem Iuo alibi *k* ita inscripsit, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. A. Video incerta esse hæc omnia. C. Quid de illis verbis dicturus es, quæ Palea superiori capiti *l* addidit, quæ a Burchardo, & Iuone sumere potuit, si modo aliquid ab eis sumpsit: an ea dicemus ab Ioan. Cochlæo esse omissa, cum tamen Nicolai

i Dist. 50. cap. 39 studeat.
a Dist. 5. c. 6. de his.
b Cæs. lib. 15 c. 54.
c Dist. 50 c. 49. hi, qui arborem.
d Dist. 27. cap. 6 quod interrogasti.
e Burc. li 8 c. 47.
f Iuo li 3. tit. 17. 6. 18. Panor. & par. 7. c. 65. & c. 152 decr.
g Dial. 15. huius libri.
h 33. q. 2. c. 6. inter hæc.
i Iuo lib. 7. tit. 2. c. 1. Panorm. & par. 8 ca 333. decr.
k Idem d. par. 8. cap. 124.
l Dist. 27. c. 7. nam si.

essent; A. Omissa esse constat; cur omiserit, incertum est. (3) Alterius capitis cuius initium, Præsens clericus: inscriptio est apud Gratian. *a* & in libro Cæsaraug. *b* Nicolaus omnibus Episcopis in regno Ludouici. apud Iuonem *c* additur, Nicolaus Papa primus. Quid habes ex Romanis libris, quod addas? B. Nihil omnino. (4) Sed ne de illo quidem capite vidua quidem, *d* cuius inscriptio est apud Iuonem, *e* & Gratianum, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. A Cochlæus addit Carolo Archiepiscopo Maguntino, vt in alio capite tituli vndecimi, quod in Vormaciensi synodo inuentum est. Quærite in eodem cōcilio. C. Caput est xxi. in quo extremo hæc verba sunt a Gratiano, & Iuône omissa. Quod si præsumpserit, a liminibus sanctæ ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat. A Poteris hoc addere Romanæ editioni, si in ea fuerit omissum. (5) Tituli xiv. de laicis duo capita sunt: prioris initium est, De presbyteris: *f* sumptum est ex capite LXX. ad consulta Bulgarorum, vt etiam Iuo *g* notat. In libro Tarraconensi *h* Nicolao tantum Episcopo adscribitur. (6) Posterioris in scripturis, *i* apud Gratianum hæc inscriptio est, Nicolaus Ludouico Imp. addit Cochlæus, Ludouico secundo Imp. Demochares, & Contius, Michaeli Imp. Sed nobis res incerta est, licet de Constantini verbis aliquid in epistula magna ad Michaelem dicatur, & apud Deusdedit capite III. B. Idem selectis viris placet. (7) A. Tituli xv. de ecclesijs capita tria sunt. Primi initium, Nulla ædificia, *k* licet nomen habeat Nicolai Papæ, melius inscriberetur, cōcilij Salegunstadiensis cap. XII. vt est apud Burchard. *l* & Iuonem. *m* & pro clericorum, scribendum est, presbyterorum. (8) Alterius capitis, De rebus quæ semel: inscriptio esse debet, Nicolaus Adoni Archiepiscopo, vt a te dictum est hodie. De varietate nunc dices. B. Dixi exstare Nicolai epistulam, eius initium est, Quia sanctitatis vestræ. In ea pro concessionis Principum, est, successionis, quod non æque placet. & pro consulatis Principem, illic est, consulto Principe. Cetera sunt leuiora. (9) A tertij capitis initium est, Sicut antiquitus: inscriptio. Nicolaus om-

a 20.q.3.c.4. *præsens.*
b *Cæs.li.9.c.* 48.
c *Iuo par. 6.c.* 356. *decret.*
d 27.q.1.c.34. *vidua.*
e *Iuo li.3.tit.* 17.c.12 *par.or.* & *par.7 c.*245. *decr.*
f *Dist.*28.*c. vlt.*
g *Iuo li.* 5. *tit.*1.*c.* 11. *Pan.* & *par.*2.*c.*82. *decr.*
h *Tarrac. lib.* 1.*c.*167.
i *Dist.*96.*c.*8. *in scripturis.*
k 12.*q* 1.*c.* 4. *nulla.*
l *Burch. in fine decretorum.*
m *Iuo par.* 15. *cap.*178. *decr.*
12.*q.*2.*c.*22. *de reb.*

a 17.q.4.c.6. *sicut.* nibus Episcopis, apud Gratian. *a* & Iuonem, *b* & Anselmũ *c* & in libro Tarraconensi. *d* C. Duplex inscriptio est in Panormia, Agathensis concilij cap. XXIIX. & Nicolai. In eo concilio hæc verba non inuenio. A. consule veterem Panormiæ librum. C. Ex concilio Antiocheno cap. V. Nicolaus &c. A Hoc etiam mendosum est. Quid in veteribus tuis est? B. Varietas notata est a selectis viris, lx. passus, pro xl. & confinia earum, pro confinia eorum. (10) A Tituli XVI. de baptismo duo capita sunt: de priori, cuius initium, A quodam Iudæo, *e* dictum a nobis est. *f* Alterius initium, Catechismi baptizandorum: inscriptio apud Gratianum, *g* Nicolaus Papa: apud Iuonem, *h* Nicolaus Papa Ioanni Archiepiscopo Rauennatensi. Quid tu addis? B. Nihil habeo, quod addere possim. (11) A. Sequitur titulus XVII. de pœnitentia, de quo cras agemus.

b *Iuo li.2.tit. 8.c.3. Panorm. & par.3 cap. 104. decr.*
c *Ans. lib.5.c. 74 in addit. & 46. in Rom.*
d *Tarrac. li.6. c.24.*
e *De consec. d. 4 c.24. a quodam.*
f *Dial.18. lib.1.*
g *c 57. catechismi. eiusd. dist.*
h *Iuo li.1. tit. 2. c 33. Panorm. & par.1. c.87. decr.*

(1) ANTE *caput quartum distin. 32. hac in Gregoriano libro verba sunt. Item Nicolaus Papa Odoni Viennensi Archiepiscopo. De illo clerico Aluerico &c. In marg. est. al. Adoni. & al. Aluico & Iuo p.6.c.119. Caput 22. De rebus. 12. q. 2. ita inscribitur. Item Nicolaus papa Adoni Viennensi Archiepiscopo in epistola, cuius initiũ (Quia sanctitatis vestræ) In marg. est. Iuo p.3.c.152. Et in notis. Extat epistola hæc in libro sæpe citato bibliotheca Dominicana, in qua re respondet Nicolaus ad nonnullas quæstiones ab Adone (al, Odone) sibi propositas.*

(2) *Distin. 50. caput 5. Clericum. in eodem libro ita inscriptum est. Item Nicolaus Papa. Et in marg. est. Iuo p. 6. c.120. Capitis sexti De his clericis. hæc inscriptio est. Item* Osbaldo *Chorepiscopo Quadrantino. De cap. 39. Studeat. e dist. Scriptum est dial. 16 addit. 7. & de cap. 47. Sciscitaris. 7. q. 1. dialo. 15. addit. 14. Cap. 49 Hi, qui arbores. (sic enim editum est, non arborem) e dist. 50. inscriptio est. Item Nicolaus Papa.*

(3) *Inscriptio capitis sexti Quod interrogasti. dist. 27. in eodem libro hæc est. Item Nicolaus Papa ad Albinum Viẽnen. ecclesiæ Archiepiscopum. In marg. est. Valde variant hæc nomina in exemplaribus, & Burc. & Iuone. Burc. l. 8. c. 47. Iuo par. 7. c. 65. & 152. Pann. l. 3. c. 205. Capitis 7. Nam si consenserimus. e. dist. inscriptio est.*

est, Palea. In marg. hæc sunt. Burchar. & Iuo ibidem. Pann. l. 3. c. 206. In notis est. Caput hoc in multis Gratiani codicibus (in quibus habetur sine nomine Paleæ,) est coniectū superiori, quemadmodum & apud Burchardum, & Iuonem. In pannormia autem est seiunctum. Inscriptio cap. 6. Inter hæc 33. q. 2. hæc est. Hinc idem Nicolaus scribit Albino Archiepiscopo. In marg. est. Sent. ibidem. (hoc est, Sent. 4. dist. 38.) Polic. l. 6. tit. 10. Iuo p. 8. c. 124. & 333. Pān. l. 7. c. 14.

(4) *Caput quartum, Præsens clericus, 20. q. 3. in eod. libro ita inscribitur. Vnde Nicolaus Papa scribit omnibus Episcopis in regno Ludouici. in marg. est. Iuo. p. 6. c. 356.*

(5) *Hæc est in eod. libro inscriptio cap. 34. Vidua. 27. q. 1. Item Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. In marg. hæc sunt. Habetur in concil. Vormaciensi c. 21. Iuo p. 7. c. 145. Pann l. 3. c. 199. In notis. Oblationes) In concilio Vormaciensi, apud Iuonē, & in Pannormia legitur, oblationem: sed glossa magis fere conuenit voci oblationes.*

(6) *Extremi capitis, distin. 28. inscriptio in eod. libro hæc est. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 70. Consultandum decernitis &c. In marg. est. Iuo p. 2. c. 82. Pann. l. 5. c. 12. Et in notis. Presbyterum) In vltimo capite harum reponsionum referuntur Bulgarorum verba, dicentiū multos apud se esse Græcos, & Armenos, & alios, qui diuersa docerent. Nondum enim a Romana sede episcopum, aut presbyterum acceperant. Quamobrem nihil mirandum, si presbyter, de quo in hoc capite agitur, coniugatus erat.*

(7) *Distin. 96. cap. 8. In scripturis in eodem libro inscriptio est. Idem (Nicolaus) Ludouico Imperatori. In Marg. est. Habentur aliqua in ead. epist. ad Michaelem.*

(8) *Ante caput quartum, Nulla ædificia, 12. q. 1. hæc in eod. libro verba sunt. Vnde Nicolaus Papa. Et in marg. In conci. Salegunst. c. 12. Iuo p. 15. c. 178. Et in notis. Fere eadem leguntur in concilio Salegunstadiensi c. 12. quod habetur in fine Collectionis Burcardi & refertur ab Iuone par. 15. Vox clericorum edita est.*

[9] *De inscriptione cap. 22. De rebus. 12. q. 2. scriptū est addit. 1. huius dialogi.*

[10] *Inscriptio capitis sexti, Sicut antiquitus 17. q. 4. in eodem libro hæc est. Item Nicolaus Papa omnib. Episcopis. In marg. hæc sunt.*

Inter decreta Nic. in codice Ormanetti. Anf. l. 5. c. 74. Iuo p. 3. c. 164. Pan. l. 2. c. 81. Ad voces XL. *passus, additur, al.* LX. *& ad illa, confinia earum, additur, al. eorum.*

(11) *Capitis 24. A quodã. de consecr. dist. 44. inscriptionem vide lib. 1. dialo. 18. addit. 1. Capitis 57. Catechismi. e. dist. inscriptio est. Item Nicolaus Papa. In marg. est. Iuo par. 1. c. 82. Pann. l. 1. c. 40.*

DE EADEM RE.

Dialogus XIIX.

B. NON mihi videtur omnia Nicolai Pontificis capita, quæ a Gratiano relata sunt, Ioan. Cochlæus collegisse. A. Quid ita? Habes ne aliam meliorem collectionem? B. nullam habeo. Sed ex his, quæ a te dicta sunt, elicio aliquot eum capita prætermisisse: vt de illis taceam, quæ falso Nicolao inscribuntur. C. Ex indice incertorum capitum a Petro Ciacone misso poterunt fortasse alia inueniri. A. Recte admones. Id a vobis alio die fieri potest. Sed nos prius quod cœpimus, peragamus. Caput primum tituli de pænitentia apud Gratianum est inscriptum, Nicolaus Frontario Archiepiscopo Burdegalensi: in Pænitentiali Romano nuper edito Nicolai tantum nomen exstat, & plenius quædam scripta sunt. Quid aliud Romæ inuentum est? B. Nihil aliud accepi (1) Est igitur incertum vt quod sequitur, De his vero, qui pro criminibus *a* in quo has varias scripturas notant selecti viri. reuertuntur, pro conuertuntur, & regionis, pro religionis. A. Placent. (2) De tertio capite dicendum est, cuius initium, Interfectores, *b* id sumptum dicitur ex epist. missa Radulpho Bituricensi Archiepiscopo, vt Iuo, *c* & Gratianus referunt: idemque est in libro Cæsaraug. *d* B. Hoc etiam caput incertum est. C. Quid est, quod dicitur in hoc capite, Beati Leonis Papæ XXV. regula decretalium? A. ex Corpore canonum discere id li-

11. q. 2. c. 17. de viro. Pænit. Roman. tit. 8. c. 18.

a 26. q. 7. c. 3. de his.
b 33. q. 2. c. 5. interfectores.
c Iuo li. 7. tit. 2. c. 2. Panorm. & par. 8. c. 125. decret.
d Cæs li. 10. c. 97.

cet. est autem in eo caput xxv. quod in libris concilior. est caput xii. epistulæ x c. ad Rusticum Narbonensem, cuius initium, In adulescētia. *e* Capitis quarti initiū est, Latorem *a* inscriptio apud Burchardum *b* est, Nicolaus Radoldo Episcopo sanctæ Argenteæ Retensis ecclesiæ, quod, licet sit in edito, & in veteri libro, mendosum esse credimus, & scribendum, Argentoratensis ecclesiæ. Apud Iuonem *c* est, ad Radulphum, cetera vt apud Burchardum. Radaldo est apud Anselmum, *d* Rodulpho, in libro Tarraconensi: *e* Ratholdo Episcopo sanctæ ecclesię Argentoratensis, apud Gratianum Radulpho placuit Cochlæo. Nihil mutant Demochares, & Contius: quid habeant selecti viri, a te audire aueo. B. Nihil inueni præter variam scripturam aliquot verborum. Caput quintum Si quis cum duab· *f* coniungitur superiori cum hac inscriptione, IDEM. Apud Iuonē *g* ita inscriptum inuenio, Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. & in margine. Idem habet concilium Vormacien. cap. xxxiii. Id melius est, quam quod Cochlæus inscripsit. Ad consulta Bulgarorum. C. Idem error est qui in aliis deprehensus est, vt quæ concilij Vormaciensis sint, dicantur esse Nicolai ad Carolum. A. De alio capite eiusdem concilij Nicolao adscripto, in tituli xix. censura videbimus. (3) Tituli xiix. de matrimonio capita nouem sunt. Primi initium est, Sufficiat solus. *h* quod sumptum esse scimus ex capite tertio ad consulta Bulgaror. licet apud Iuonem *i* aliam habeat inscriptionem, & in libro Cæsaraug *k* Nicolai tantum nomen habet apud Anselmum, *l* & Gratianum. Verba Nicolai sunt hæc, Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum cōiunctionib. agitur. qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, De aliis verbis Nicolai aliud erit dicendi tempus, (4) Alterius capitis; cuius initium est, Scripsit nobis, *m* inscriptio apud Gratianum, & Anselmum *a* est, Nicolaus Papa: apud Burchardum *b* additur, in epist. ad Carolum Regem: item apud Iuonem, *c* & in libro Cæsaraug. *d* Regem Francor. vocat Cochlæus. Alibi apud eundem Iuonem *e* inueni partem

e c.14. in adulescentia. c. q. 2.
a c.15. c. q. latorem.
b Burc. lib. 6. c. 46.
c Iuo par. 10. cap 173. decret.
d Ans. lib. 11. c. 50.
e Tarrac. lib. 2. c. 254.
f c.16. c. q. si quis.
g Iuo par. 9. c. 31. decr.
h 27. q. 2. c 2. sufficiat.
i Iuo lib. 6. tit. 8. c. 6. Panorm. & par. 8. c. 17. decr. & epistul. 130. & 143. & 241.
k Cæs. lib. 10. c. 27.
l Ansel. lib. 10. c 30. in Rom.
m c. 25. c q. scripsit.
a Ans. lib. 10. c 21.
b Burc. libr 9. c. 49.
c Iuo li. 6. tit. 5. c. 3. Panor. & par. 8. c. 128. decret.
d Cæs. lib. 10. c. 94.

huius capitis, Nam licet sit scriptum &c. habere hanc inscriptionem, Nicolaus ad Lotharium. Apud Burchardum *f* quoq. licet sub eadem inscriptione aliis verbis cõiungũtur hæc, quæ sunt longe a superioribus diuisa B. Ita est, vt dicis. namq. apud Gratianum ex epistula ad Carolum Regem, cuius initium, Num quam, vel Nil æque, sumitur prior pars eius capitis: posterior vero ex epistula ad Lotarium Regem, Audito, quæ in historia Reginonis etiã relata est. Et si quis attente verba consideret, videbit in priori parte Lotarii fieri mentionem? & in posteriori ad eundem verba illa dirigi, mutuam separationem vestram prohibemus. Initio pro Theberga, Theuperga scribendum: & pro illis, se regia dignitate &c. illic est, regia se velle exui dignitate, seu copula: & pro esse contentum, scribendum, fore contentam: & pro elegerit, elegisset. (5) A. Capitis tertij, cuius initium, Vbi non est, inscriptionem non aliam inueni, quam hanc, Nicolaus Papa, apud Iuonem, *g* & Gratianum: *h* & Bernardum Papiensem, *i* & Raimundum. Fontem tu nobis ostendes. B. Nili fontib. obscurior est. (6) A. Sequitur caput quartum Nostrates tam mares, *k* quod est ex capite sumptum tertio ad consulta Bulgaror. quod Iuoni, *l* & Gratiano haud fuit ignotum. Idemq. est in libro Cæsaraug. *m* Plura autem sunt in dicto capite tertio, quam in aliis collectionib. (7) Ex eisdem responsis ad consulta Bulgarorum cap. xcvi. est caput vi. cuius initium, Quidquid mulier, vt etiam Gratianus, *n* & Iuo *o* notant: sed plenius in archetypo scriptum est, sic enim illic est. Quidquid mulier tua contra te cogitauerit, aut fecerit, vel si te accusauerit &c. & in fine desiderantur hæc. Quæ est Apostolo præcipiente, *a* sicut a Christo ecclesia diligenda &c. (8) Caput ix. Nec vxorem ducere, *b* ex eisdẽ respõsis est cap. xlix. sic etiã Iuo, *c* & Gratian. & liber Cæsaraugu. *d* inscripserũt. scriptũ autem illic est, nullatenus arbitramur, pro vllo modo arbitror (9) Redeo nunc ad caput v. cuius initium, Lotarius Rex: id caput hanc inscriptionem habet apud Gratianum: *e* Nicolaus Radualdo Portuensi, & Ioanni Sicoliensi Episcopis. Phicolensi pro Sicoliensi est apud Iuonem: *f* Ficulensi, in veteri Gratiani libro. Quid tu

e Iuo c. 9. e. tit. 5. pan. & c. 188. e. par. 8. d. c.
f Burc. d. lib. 9. c. 51.
g Iuo li. 6. tit. 11. c. 3. Panor.
h 30. q. 2. c. vn.
i c. 4. de despo. impu. in 1. coll. e. 2. e ti. apud Greg. IX.
k 30. q. 5. c. 3. nostrates.
l Iuo li. 6. tit. 1. c. 9. Panor. & par. 8. c. 6. decr.
m Cæs. lib. 10. c. 7.
n 32. q. 5. c. 22. quidquid.
o Iuo par. 8. c. 228. decret.

a Eph. 5.
b 33. q. 4. c. 11. nec vxorem.
c Iuo li. 6. tit. 1. c. 3. Panor. & par. 8. c. 47. decret.
d Cæs. lib. 10. c. 26.
e 31. q. 2. c. vlt.
f Iuo par. 8. c. 334. decret.

auxilij adfers? B. Pro Ioanni scribi posse Haganoni, ex Reginonis Chronicis, Sic enim illic est. Anno Dominicæ Incarn. DCCCLXV. missi sunt Hagano, & Rodoaldus Apostolicæ sedis legati in Galliam &c. Quod vero dicitur, Lotarius Rex in commonitorio profitetur, mendosum esse putatur. namque illud commonitorium non Regis fuit, sed Pontificis ad Regem. Itaque selecti viri putant, ex inscriptione decidisse eam vocem, & post vocem. Episcopis, scribendum, in commonitorio. & mox. Lotarius Rex profitetur. A. Ecclesiæ nomen mendosum videtur, & cetera incerta sunt. (10) Caput VII. cuius initium, Hi, qui matrimonium, *g* ita inscripsit Gratianus, Nicolaus ad Carolum Maguntien. Episcopum. Mogun, pro Maguntien. est apud Burchardum. *h* Magontiensem, apud Iuonem in Panormia: Maguntien. in excerptionibus. *i* Magnonensem est in libro Tarraconensi. *k* At in Cæsaraugustano, *l* & apud Ansel. *m* Nicolai tantum nomen, apud Cochlæum est, Carolo Maguntinensi Archiepiscopo. Fons est, Interpres Iulij Pauli libro secundo sententiarum titulo XIX. Est autem scribendum, Si qui, non Hi qui. (11) Caput VIII. cuius initium, Inter hæc, hanc habet apud Gratian. inscriptionem, Nicolaus Aluino Archiepiscopo. eadem est apud Iuonem in vtraque collectione. sed alia quoque in Excerptionibus *a* est. Nicolaus Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. De his inscriptionibus dictum est: & quædam capita in Vormaciensi concilio inuenta sunt. B. Ita est, vt dicis. Huius tamen capitis sententia illic non est. A. Est igitur in incertis numerandum. B. Ita plane existimo. (12) A. De duobus reliquis titulis alio die agemus.

g 32. q. 7. c. 25. hi, qui.
h Burc. lib. 9. c. 28.
i Iuo lib. 6. tit. 6. c. 8. Panorm. & par. 8. cap. 166. decr.
k Tarr. lib. 1. c. 233.
l Cæs. lib 10. c. 75.
m Ans. lib. 10. c. 25.
33. q. 2. c. 6. inter hæc.
Iuo lib. 7. tit. 2. cap. 1. pan. & par. 8. cap. 333. decr.
a Idem d. par. 8. c. 124.

(1) GRATIANI *verba sunt in Romano libro ante cap.* 17. *De vironefando.* 12. *q.* 2. *Nicolaus Papa definit scribens Frontario Archiepiscopo Burdegalensi. In notis est. Caput hoc alibi non est inuentum, quam in collectione canonum incerti auctoris.*

(2) *Quod attinet ad cap.* 3. *De his vero.* 26. *q.* 7. *eius inscriptio est in eod. libro. Item Nicolaus Papa. In marg. est. ad vocem egerunt, al. gerunt, aliquot manusc. & ad vocem religionis, al. regionis, aliquot manusc.*

(3) *Hæc etiam inscriptio est in eodem libro cap.5. Interfectores.33. q.2. Vnde Nicolaus Papa scribit Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo. In marg.est. Sent.4.dist.38. Iuo p.8.c.125. Pann.l.7.c.15. Ad verba Leonis Papæ* XXV. *regula, additur, infra eadem in adolescentia. Sent.ibid. Et in notis.* XXV.) *Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta, seu regulas Leonis. Capitis 14. In adolescentia.e.q. inscriptio est. Item Leo papa ad Rusticum epistola 90.al.92.c.11. Et capitis 15. Latorem.e.q.hac inscriptio est. Item Nicolaus Papa Rhatoldo Episcopo sanctæ ecclesiæ Argentoratensis. In marg.hæc sunt. al. Rodulpho. Polyc.l.6.tit.10. Anselm.l.11.c.52. Burchard.l.6.c.46. Iuo p.10.c.137. Et vers. Si autem. Vide Rhenatum ad finem Tertulliani operum. Ad vocem conuersionem, additur.al.conuersationem. In notis est. Pænitentia parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in concilio Vuormaciensi c.30. Capitis 16. Si quis cum duab.e.q.pro inscriptione est vox Item. Et in margine.al.Idem. Et, In concilio Vuormaciensi c.33.idem habetur. Et in notis. Iuo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum, & eius suffraganeos. Idem vero habetur in concilio Vuormaciensi c.33. nisi, quod pro illis verbis, lapsa, vt fornicationis non perducatur ad chaos in eo legitur, lapsa fornicationis, liceat.*

(4) *Ante caput secundum, Sufficiat.27.q.2.in eodem libro hæc verba sunt. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c.3. In marg.est. Sent.ibidem.(hoc est, Sent.4.dist.27.) Et in notis. Emendatum est caput hoc ex ipsis Nicolai responsis.*

(5) *Eadem quæstione cap.26. Romanis, Scripsit nobis Thietberga. in eodem libro inscriptio est. Item Nicolaus Papa Carolo Regi. In marg. est. Sent. ibidem. (hoc est, Sent. 4. dist. 27.) Ans.l.10.c.21. Burch.l.9.c.49. Iuo p.8.c.128.& 188. Pann.l.6.c.77. Et in notis. Scripsit] Vsque ad vers. (scribe verb.) elegerit, sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta: cuius initium est, Numquam dolorem. & extat in codice monasterij Dominicanorum. Nam licet) Hæc vsque ad finem sunt ex epistola eiusdem Nicolai scripta Lothario, cuius initium est, Audito reuertente misso nostro, & extat in eodem codice. Ante vers. Nam licet sit, additur. Et in altera epistola ad Lotharium Regem.*

(6) *Gratianus ante verba cap.vn.30.q.2.his verbis vtitur. Testatur*

hoc idem Nicolaus Papa dicens. Vbi non est &c. In notis est. Vtraque) Sic est emendatum ex plerisque vetustis, cum antea legeretur, alterutra. vtriusq. enim cõsensus necessarius est. Et postea. In Decretalibus tit. de desponsatione impub. c. 2. habetur initium huius capitis: & adiiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto. Consentiat] In vulgatis codicibus sequitur, nec est coniugium, nisi sit consensus vtriusque: quæ verba absunt a plerisque manuscriptis. In marg. est. Extra de despon. impub. c. 2. Pann. l. 6. c. 122. Capitis 2. Vbi non est. de despon. impub. inscriptio est. Nicolaus Papa. In marg. est. Cap 4. eo. tit. in 1. compil. Pannormia lib. 6. tit. 11. c. 3. siue c. 122. Gratianus 30. q. 2. c. vbi non est.

(7) *Inscriptio capitis tertij, Nostrates. 30. q. 5. in libro Romano hæc est. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum c. 3. In marg. est. Iuo par. 8. c. 6. Pann. l. 6. c. 9.*

(8) *Capitis 22. Quidquid. 32. q. 5. in eodem libro inscriptio est. Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 96. In marg. est. Iuo par. 8. c. 228. Et in notis. Quæ est] Hæc vsque ad finem addita sunt ex ipsis responsionib. In marg. est. Eph. 5.*

(9) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 11. Nec vxorem. 33. quæst. 4. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c. 48. Et in margin. est. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 32.) Iuo p. 8. cap. 47. Pann. l. 6. c. 3.*

(10) *Extremi capitis 31. q. 2. in eodem libro inscriptio est hæc. Item Nicolaus Radoaldo Portuensi, & Ioanni Ficolensi Episcopis. Lotharius Rex (in commonitorio) profitetur &c. In marg. est. Iuo p. 8. c. 334. Et in notis. In commonitorio] Hæc verba videtur accipienda quasi pro titulo, & seiuncta a ceteris: vt indicetur caput hoc sumptum esse ex commonitorio, quod Nicolaus legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Ioanni Ficolensi Episcopis dederit: Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis legatis Nicolaus in epistola ad episcopos in Conuicinum congregatos in appendice bibliothecæ SS. patrum testatur his verbis. Porro quid de Lotharij &c. Cum nec etiam] Hæc verba non sunt hoc loco apud Iuonem: sed paulò superius post illa verba admisisse se dicit, multa interiiciuntur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ab glossam non est mutatum.*

(11) *Ante cap.25. Hi qui.32.q.7. in eodem libro hæc verba sunt. Item Nicolaus ad Carolum Moguntinensem Episcopum. In marg. est. L.2. sent. Paulli tit.19. in interpretatione legis 4. in Co. Theod. Sent.4. dist.34. An.l.10.c.27. Burc.l.9.c.28. Pol.l.6.tit.4. Iuo par. 8.c.166. Pan.l.6.c.93. Inscriptio cap.26. Neque furiosus. e. q. est. Item Fabianus Papa. In marg. est. Paullus. ibidem. Sent. ibid. Polyc. ibdem (scribe, ibidem) Anselm.l.10.c.28. Burc.l.9.c.30. Iuo par.8. c.168. Pann.l.6.c.92.*

(12) *In eodem libro inscriptio cap.6. Inter hæc.33.q.2. hæc est. Hinc idem Nicolaus scribit Albino Archiepiscopo. In marg. hæc sunt. Sent. ibidem (hoc est, sent.4. dist.38.) Polyc.l.6.tit.10. Iuo p.8.c.124. & 333. Pann.l.7.c.14. (Vid. dial.17. add.3. huius libri.)*

DE EADEM RE.

Dialogus XIX.

. VT suaue est nauigantibus, post varias multorum dierum agitationes, e longinquo portum videre, aut patriæ suæ mœnia, atq. turres adgnoscere: sic mihi videor non iniocunde portum videre post nostræ peregrinationis cursum, atque sermonum, quibus de Nicolai incertis capitibus egimus; cum hodie vndecim capitibus discussis, quæ reliqua sunt, finem facere liceb(i)t. Namque titulus XIX. de impedimentis matrimonij sex habet cap. XX. titulus de bellis quinq. primum igitur caput prioris tituli, cuius principium est, NOSSE desideras, *a* ita inscribitur apud Gratian. Nicolaus Salonitano Episcopo: Salomonitano, apud Iuonem *b* in Panormia edita, Salemonio, in veteri, & in Excerptionib. Saleminio est in libro Cæsaraug. *c* Nicolaus ad Salemoniam, in Tarraconensi. *d* (1) Sed & fortasse verior est inscriptio capitis quarti Sciscitatur, *e* Salomoni Constantiensi Episcopo; quæ tam apud Gratianum, quam apud Iuonem *f* in vtraq. collectione, & in libro Cæsaraug. *g* exstat. quamuis in Tarraconensi *h* vox Constantiensi desideretur,

a 30.q.1.c.3. *nosse.*
b *Iuo li.6.tit.* 11.c.5. *Panor. & par.*1.c.136. *dec.*
c *Cæs. lib.*10.c.71.
d *Tarrac. li.*6. c.132.
e 30.q.4.c.1.
f *Iuo lib.*7. *tit.* 9.c.1. *Panor. & par.*2.c.137. *& par.*9.c.35. *decr.*
g *Cæs. lib.*10. c.131.
h *Tarrac. li.*6. c.168.

desideretur. B. Non displicet coniectura. Sed vtrumque caput incertum est etiam selectis viris. (2) A. Capitis secundi, cuius initium, De his, qui filiastros; *i* inscriptio apud Gratianum est, Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo, & apud Iuonem *k* non dissimilis est. Archiepiscopo, pro Episcopo, est in Cæsaraugust. *l* & apud Cochlæum. B. Hoc etiam caput in incertis numeratur. (3) A. Quod sequitur, Ita diligere debet, *m* exstat in responsis ad consulta Bulgarorum capite secundo; idque etiam adfirmant Iuo, *a* & Anselmus, *b* & Gratianus, & Cæsaraug. liber, *c* licet in numero capitis errent. Sed in verbis referẽdis multum sibi sumunt, cum alia omittunt, alia adscribunt, alia breuius dicunt. Nos id tantum dicamus quod pro illis est: Item. Est inter fratres, & filios spirituales gratuita, & sancta communio &c. Nulla vero inter eos, & filios eorum consanguinitas est. quoniam spiritus ea, quæ sanguinis sunt, nescit. Caro enim, secundum Apostolum, *d* concupiscit aduersus spiritum: hæc enim inuicem aduersantur. Est tamen alia inter eos gratuita, & sancta communio, &c. Ex his verbis apparet, non recte, inter fratres, apud Gratianum scribi; sed, inter patres, esse scribendum; vt etiam Iuo habet, & liber Cæsaraug. (4) Nunc ad quintum caput veniamus, cuius initium est, Si quis cum matre; *e* quod Nicolao adscribitur ab Iuone, *f* & Gratiano. sed Gratianus non adiecit ex qua epistula, Iuo addit ex epistula missa Carolo Archiepiscopo, & eius suffraganeis. Hodie exstat in concilio Vormaciensi cap. XXXIV. quod recte in margine Iuonis est adscriptum. Est autem in eo concilio, & apud Iuonem scriptum: Si quis cum commatre spirituali fuerit fornicatus, vsque ad dignam pænitentiam, anathematis percutiatur ictib. (5) Capitis sexti, cuius initium, De consanguinitate; *g* inscriptio est apud Gratianum hæc: Nicolaus Papa Amalphitanæ ecclesiæ suffraganeis. Sed verius est scribendum esse: Nicolaus secundus in concilio Romano CXIII. Episcoporum. (6) Extremi tituli de bellis caput primum. Monomachiã, *h* Gratianus inscripsit, Ex decretis Nicolai Papæ. Iuo *i* quoque in Excerptionib. & in epistulis solum

i 30. q. 1. c. 6. de his.
k Iuo lib. 6. tit. 11. c. 7. Panorm. & par. 1. c. 304. decr.
l Cæs. lib. 10. c. 135.
m 30. q. 3. c. 1. ita.
a Iuo li. 6. tit. 11. c. 4. Pan. & par. 8. c. 135. & par 9. c 34. decr.
b Ans. lib. 10. c. 72 in addit.
c Cæs. lib. 10. c. 130.
d Gal. 5. 6.
e 33. q. 2. c. 17. si quis.
f Iuo lib. 7. tit. 9. c. 2. Pan. & par. 1. c. 138. & par. 9. c. 36. decr.
g 35. q. 2. & 3. c. 17. de consanguinitate.
h 2. q. 5. c 22. monomachiã.
i Iuo par. 8. c. 187. decret. & epi. 68. vel 91. ad Cenomanen. Episc. & epist. 200. vel 74. ad Gulliel. militem.

k Burch.lib.9. c.51. Nicolai nomen adſcripſit. Burchardus *k* videtur ad epiſtulam ad Carolum Regem referre. Tu nobis certiora oſtendes. B. In epiſtula ad Carolum Regem, cuius initium, Nil æque, ſiue Numquam æque, verba eius capitis ſunt: quæ ita ſcripta leguntur. Monomachiam vero in lege aſſumi, nuſquam præceptum fuiſſe reperimus. quia licet quoſdam iniiſſe legerimus &c. (7) A. Caput ſecundum, cuius initium eſt, Quin etiam præfato, *a* pars eſt capitis

a 15.q.6.c.2. b Dial. 13. c 23.q.5.c.46. omnium. d Iuo par 10.c. 87. decret. e 23.q.8.c.9. omni. f Iuo li.8.tit.4. c.16. Panor.

Auctoritatem, de quo diximus, *b* cum de titulo IV. ageremus. (8) Tertium caput, Omnium veſtrum, *c* hanc habet apud Gratian. inſcriptionem, Nicolaus exercitui Francorum. Apud Iuonem *d* in Excerptionibus Leoni quarto in epiſt. miſſa exercitui Francorum adſcribitur; ex qua aliud caput eſt apud Gratianum. *e* In Panormia Iuonis *f* Alexandro ſecundo videtur adſcriptum. Illud quidem certe conſtat, melius, & plenius apud Iuonem in vtraq. eſſe collectione, quam apud Gratianum; niſi tibi aliud videatur. B. Hoc ipſum probo, nihilque habeo, quod his addam. (9) A. Veniamus igitur ad quartũ caput, Si nulla vrget neceſſitas,

g d.q.8.c.15. ſi nulla. h Iuo li 8 tit. 4.c.23. Panor. & par.10.c.93. decr. i Caſ.lib.7.c. 11. k 24 q.3.c.25. illi, qui. l Iuo li 5 tit 3. c. vlt. Panor.

g quod eſſe ex reſponſis ad conſulta Bulgaror. cap. XLVI. Iuo, *h* & Gratianus ſcribunt. quod mendoſum eſt in libro Cæſaraug. *i* Si quis integrum caput legerit, alia videbit a Nicolao dicta non contemnenda. (10) Extremum caput, cuius initium eſt, Illi, qui pregrinos, *k* ita inſcribunt Iuo, *l* & Gratianus, Nicolaus omnibus Epiſcopis. Tuam de hoc capite ſententiam expecto. B. In incertis collocandum eſſe cenſeo. (11) A. Nos noſtrum penſum abſoluimus. Veſtrum eſt, vt de aliis incertis capitib. Nicolai a Cochlæo prætermiſſis dicatis. B. Non multa ſunt ab eo prætermiſſa.

m Diſt.23.c.1. n Iuo lib.3. tit. 2.c.1. Panor.

Initio quod a Gratiano dicitur diſtin. XXIII. *m* Item ex ſexta ſynodo. Vnde Nicolaus Papa: mendoſum eſt, ac melius Iuo in Pannormia *n* nihil de ſexta ſynodo ſcripſit. Sed vt ex Iuonis, & Gratiani verbis relatis conſtat, a Nicolao minore ſynodus ea habita eſt Romæ anno Chriſti MLIX. in qua fuerunt Epiſcopi LXXXVI. Fit etiam in ea mentio Henrici Imp. & Stephani Pontificis, quæ a primo Nicolao aliena ſunt. Recte igitur Demochares Nicolao minori

adſcripſit id caput, & Cochlæus omiſit id in Nicolai primi capitib. (12) De alio capite omiſſo diſtin. xxvii. *a* a te dictum eſt. *b* Tertium caput eſt diſtinctione xxxiii. cuius initiũ, Clerici qui; *c* id in incertis numerãt ſelecti viri. Quarti capitis mẽtio a te facta eſt *d* cuius initiũ eſt, De his clericis. *e* (13) De quinti capitis inſcriptione hodie actum eſt, licet cum aliqua varietate ſcripta ſit apud Gratian. cauſſa xv. quæſtione quinta extrema, *f* Nicolaus Soloni Conſtantienſi Epiſcopo Apud Iuonem *g* eſt Salomoni, pro Soloni, tam in Excerptionibus quam in epiſtula ad Hildebertum Cenomanen. Epiſcopũ. Sine inſcriptione eſt in libro Cæſarauguſt. *h* (14) Sextum caput *i* falſo Nicolao primo adſcribitur. eſt enim Nicolai ſecundi in concilio Romano, quod exſtat cxiii. Epiſcoporum. Hæc etiam verba Alexandri ſecundi eſſe dicuntur apud Gratianum, *k* & in libro Cæſaraug. *l* (15) Caput vii. nomen Nicolai habet apud eundem Gratianum. *m* Ex concilio Arauſico eſt apud Anſelmũ, *n* quod illic non inueni. Incertum igitur relinquatur. (16) Duo his capita *o* addimus, quæ in magna epiſtula ad Michaelem Imp. de qua ſæpius dictum eſt, inueniũtur. Sed eorum alterum adſcribunt Gratianus, & Iuo *p* Nicolao ad clerum CP. alterũ ſolũ habet Nicolai nomen apud Gratianum; recte Demochares notat in poſterioris margine, vnde id ſumptum ſit. A. Magna pars exſtat in concilio Epheſino. B. Ita eſt, vt dicis. (17) Ad extremum duo etiam capita videntur eſſe omiſſa, quæ Gratianus poſuit cauſſa xxxv. quæſtione ix. *a* quorum alterum incipit, Apoſtolicæ cedis, idque Gregorio inſcriptum eſt: alterius initium eſt, Sententiam Romanæ ſedis; quod recte Demochares ait eſſe ſumptum ex epiſtula ad Michaelem Imp. quod etiam apud Iuonem, *b* & Anſelmum *c* notatur. Illud non Gregorij eſt, ſed Nicolai in epiſtula ad omnes Epiſcopos in Ludouici regno exiſtentes, cuius initium, Gaudemus, & in epiſt. ad Ludouicum Regem, cuius initium eſt, Epiſtulam Serenitatis veſtræ. Ex quibus pro illis verbis, tanta patientia, & maturitate decoquitur, ſcribendum eſt: tanta ſapientiæ maturitate decoquitur. & pro illis, vt nec

a Diſt.17.c.7. nam ſi.
b Dial.17 li.2.
c Diſt 33.c.4. clerici.
d e.dial.17.
e Diſt 50.c.6. de his.
f 15.q 5.c vlt.
g Iuo par.6 c. 121. decr. & in epiſt.201. ſiue 77.
h Caſ lib.15.c. 36.
i 16 q.1.c.5. præcipimus.
k Diſt.32.c.6. præter. in fine.
l Caſ.lib.8.c. 44.
m 16.q.5.c.1.
n Anſ.lib.5.ca. 9.in Rom.
o 24.q.1.c.36. aperte. & c.37. miramur.
p Iuo lib.5.tit. 5 c.12. Panor. & par.14.c.59. decr.
a 35.q.9.c.4. Apoſtolica &c. 6.ſententiam.
b Iuo li.5.c.19. decr.
c Anſ.lib.1.c. 72.

immutari; scribendum: vt retractatione non egeat, nec immutari. (18) Hæc sola sunt a nobis inuenta, quæ dedita fortasse opera, aut vt fit, humana neglegentia prætermissa sunt. A. Gratum mihi fuit, quod dixisti. Alio die de non editis Hispaniæ conciliis agemus.

(1) GRATIANI *verba sunt in editione Gregoriana, ante cap. 3. Nosse desideras. 30. q. 1. E contra vero scribit Nicolaus Salonitano Episcopo dicens. Et in marg. est. al. Salamonio. Sent. 4. distin. 42. Iuo p. 1. c. 136. Pan. lib. 6. c. 124. Dist. 28. Si quis docuerit. & dis. 31. quicumque.*

(2) *Eadem caussa quæst. 4. ante cap. 1. hæc verba sunt in eod. libro. Vnde Nicolaus Papa scribit Constantiensi Episcopo Salomoni. Sciscitatur a nobis. &c. In marg. est. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 42.) Iuo p. 1. c. 137. & p. 9. c. 35. Pann. l. 7. c. 63.*

(3) *Quod attinet ad cap. 6. De his, qui. 30. q. 1. in libro Romano ita inscribitur. Item Nicolaus Papa Rodulpho Bituricensi Episcopo. In marg. est. Iuo p. 1. c. 304. Pann. l6. c. 126.*

(4) *Caput primum 30. q. 3. in eod. lib. ita inscriptum est. Nicolaus Papa respondens ad consulta Bulgarorum c. 2. testatur ita dicens. Ita diligere debet &c. In marg. hæc sunt. Sent. 4. dist. 42. Iuo p. 2. c. 135. & par. 9. c. 34. Pann. l. 6. c. 123. Iuo serm. 1. de rebus ecclesiasticis.*

(5) *Hæc est in eodem libro inscriptio cap. 17. Si quis cum matre. 33. q. 2. ITEM. Et in marg. est. al. Idem. In eodem concilio (Vuormaciensi) c. 34. Iuo par. 1. c. 138. & part. 9. c. 36. Pann. l. 7. c. 64. In notis est. Cum matre] Sic in Pannormia, & apud Iuonem par. 9. c. 36. sed apud eundem par. 1. c. 138. legitur. Si quis cum commatre, sicut etiam in concilio Vuormaciensi. Quos enim] Hæc non sunt in Vuormacien, neque apud Iuonem, sed fere eadem in Pannormia.*

(6) *Ante cap. 17. De consanguinitate. 35. q. 2. & 3. in eodem libro hæc verba sunt. Item Nicolaus Papa II. Amalphitanæ ecclesiæ suffraganeis. In marg. est. Habetur in synodo Episcopor. 113. in basilica Constantiniana c. 11. & 12. Sent. ibidem (hoc est, Sent. 4. dist. 40.)*

(7) *Inscriptio capitis 22. Monomachiam. 2. q. 5. in eodem libro hæc est. Item ex decretis Nicolai Papæ. In marg. hæc sunt. Burc. l. 9. c. 51. Iuo p. 8. c. 187. Ad illa verba in lege non assumimus, additur in legem assumi nusquam preceptum reperimus, orig. In notis est.*

Epistola scripta Carolo Regi patruo Lotharij (ex qua caput hoc est acceptum) extat Romæ in codice sæpe citato monasterij Dominicanorũ In qua inter alia refertur, Lotharium, cum scire vellet an Theuperga, siue Thietberga (vt vocat Rhegino) ipsius vxor adulterium patrasset, voluisse duos homines monomachiam committere: ita vt si ille, qui partes Theupergæ tueretur caderet, ipsa plane adulterij conuicta censeretur. Hocque valde reprehendit Nicolaus, docens hanc non esse legitimam rationem probandi crimina (quamuis in Longobardicis constitutionibus. & in Capitularibus habeatur) sed potius nihil aliud esse, quam Deum tentare. Addit vero de negatam fuisse a Lothario Theupergæ iustam purgationem his verbis, Sed de adulterio illa coram missi nostri præsentia purgare se voluit: sed ipse non annuit. Totam hanc historiam describit Rhegino lib. 2. Chronicor. ex his vero ostenditur rubricam huius capitis apud Gratianum nimis esse generalem: quippe cum Nicolaus hoc tantum velit demonstrare, non esse vtendum monomachia ad purgationem.

(8) *De inscriptione capitis* 2. *Auctoritatẽ.* 15. *q.* 6. *scriptum est dial.* 13. *addit.* 7. *huius libri.*

(9) *Capitis* 46. *Omnium.* 23. *q.* 5. *in eod. libro inscriptio est. Item Nicolaus exercitui Francorum. In notis additur. Iuo parte* 10. *c.* 87. *vers. omnium vestrum. hoc idem citat ex epistola Leonis quarti ad exercitum Francorum, vbi etiam affert id, quod infra ead. q.* 8. *c. omni timore. ex eodem Leone refertur. In marg. est. Iuo par.* 10. *c.* 87. *Pann. l.* 8. *c.* 30. *Capitis* 9. *Omni timore.* 23. *q.* 8 *inscriptio est. Idem (hoc est, Leo quartus) exercitui Francorum. In marg. est. Pann. l.* 8. *c.* 30. *(addi debuit, Iuo p.* 10. *c.* 87.*)*

(10) *Eadem quæst.* 8. *cap.* 15. *Si nulla. in eod. libro inscriptio est hæc. Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum c.* 46.

(11) *Ante caput* 25. *Illi, qui.* 24. *q.* 3. *hæc in eod. libro verba sunt Item Nicolaus Papa omnib. Episcopis. In marg. est. Pann. l.* 5. *c.* 114.

(12) *Gratiani verba sunt ante caput* 1. *dist.* 23. *in eod. libro. Vnde Nicolaus Papa* 11. *in conc. Lateranensi. In marg. est. Pann. l.* 3. *c.* 1. *In notis. Huius decreti integrum exemplũ est in vetustissimo libro Abbatiæ monasterij Farfensis litteris Longobardicis ante annos pæne quingentos scripto, & alibi. (Vid. li.* 1. *dial* 9. *add.* 7.*)*

(13) *De inscriptione capitis.* 7. *Nam si. dist.* 27. *scriptum est dial.* 17. *addit.* 3. *huius libri. Et de inscriptione cap.* 6. *De his. dist.* 50. *in*

eod dialo. 17. addit. 2.

(14) *Posterioris capitis, cuius initium est, Presbyter. 15. q. 5. in eod. libro inscriptio est. Item Nicolaus Salomoni Constantiensi Episcopo. In marg. est. Iuo p. 6. c. 122.*

(15.) *Inscriptio capitis tertij, Præcipimus. 16. q. 2. in eod. libro hæc est Item Nicolaus Papa II: Epist: vnica c. 5. & in marg. est dist. 32. præter hoc. par. deinde.*

(16) *Eiusdem caussæ quæst. 5. caput 1. hanc habet inscriptionem in eodem libro. Vnde Nicolaus Papa ait. Si quis Episcopor. &c. In marg. est. Ans. l. 5. c. 9. Et in notis. Anselmus citat ex Arausico, in cuius 10. capite fere idem legitur.*

(17) *Capitis 36. Aperte. 24. q. 1. in eod. libro hæc inscriptio est. Itē (Nicolaus vel Cælestinus Papa ad clerū Constantinopolitanū. In marg. est. Nicolaus ibidem (est, epist. 7. Michaeli Augusto) ex eod. Cælestino ad Clerum Constantinop. Et Iuo par. 14. c. 59. Pann. l. 5. c. 135. Et in notis. Hic etiam citatur a Nicolao alia epistola eiusdem Cælestini quæ est inter acta ipsius concilij Ephesini, Intellexistis) Hic incipiunt propria Nicolai verba. Capitis 37. Miramur. e. q. inscriptio est. Idem Nicolaus Papa ibidem paulo inferius. In marg. est. in can. Apost. 32. al. 34. & in conc. Antioch. c. 7.*

(18) *Hæc etiam est in eodem libro inscriptio cap. 4. Apostolicæ. 35. q. 9. Itm e Gregorius. In notis est. Apud Anselmum, & Policarpum citatur ex epistola Nicolai Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice sæpe memorato monasterij Dominicanorum in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludouicum Regem, & in altera eiusdem ad Episcopos omnes in regno Ludouici, quæ incipit, Gaudemus. In marg. est. Deus dedit ibidem (hoc est, p. 1.) Polyc. l. 5. tit. 6. Ans. l. 2. c. 69. Inscriptio cap. 6. Sententiam. e. q. est hæc. Itē Nicolaus Papa ad Michaelē Imperatorem in epistola septima. In marg. hæc sunt. Ans. 1. c. 75. Iuo par. 5. c. 19. Et in notis. Voluerit) Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Iuo habent, renuerit. (Vid. dial. 13. add. 10.)*

DE HISPANIÆ CONCILIIS NON editis, & de alijs veteribus libris.

Dialogus XX.

C. QVÆNAM sunt ea, quæ dixisti, nõ edita Hispaniæ concilia A. Septem Toletana concilia, duo Cæsaraugustana, duo Barcinonensia, Emeritense, Oscense, Egarense, & cum his coniungitur ex Gallia, Narbonense. C. Præclara quidem nomina, & nostris æqualibus, ac præceptoribus inaudita: nec sat scio, an Gratianus his vmquam vsus fuerit, vno excepto Emeritense, quo illum mutato nomine inueniri dicebas vsum. Toletana autem, quæ Gratianus sæpe refert, concilia, & ex Cæsaraugustano quædam, omnia fere in editis voluminib. exstant. A. Qua ratione Emeritense vidit, & quædam Toletana non edita: potuit etiam cetera legere. Sed age videamus capita quædam ex his Toletanis accepta. Caussa XXVI. quæstione V. caput illud, cuius initiũ Quicumq. sacerdotum, ex Toletano concilio sumi Gratianus fatetur. In editis conciliis non inuenies: sed in his, quæ dixi non edita, inuentum est ex duob. capitibus duorum conciliorum sumptum. Initium enim eius capitis est ex concilio Toletano XIII. capite VII. Posterior pars, cuius initium, Plerique etiam, est ex Toletano XVII. capite V. Sed multa in vtroque capite relicta sunt studiosis viris legenda. Pro illis, caussa doloris cuiuslibet: illic est, causæ cuiuslibet doloris, vel amaritudinis: pro, altare vestib. sacris: est altare diuinum vestib. sacratis: pro voce accinxerit, est, accingi: aut vt in alio libro est, accingisse: sed scribendum est, accinxisse. Pro illis & extingui præceperit, plura sunt: vel extingui præceperit, aut quodcumque lugubritatis in templo Dei induxerit, atq. quod peius est. occasionem nutrierit, vnde templis domini aut officia consueta desint, aut obla-

Dial. 3. li. 1.

26. q. 5. c. 13. quicumque.

tio singularis sacrificij videatur in aliquo defraudari. Pro illis, loci sui dignitate &c. illic est: ignobilitati perpetuæ mancipatus, iuxta superiorem sententiam domini, & loci sui dignitate &c. Pro illis, Plerique etiam sacerdotum sauciati &c. multa sunt alia prætermissa. Pro illis, ipsum offertur sacrificium, mortis incurrat periculum, illic est idipsum offertur sacrificiũ ipsius sacro sancti libaminis interuentu, mortis, ac perditionis incurrat periculũ. & quod cũctis datum est in salutis remediũ, illi hoc peruerso instinctu, quibusdam esse expetunt in interitum. Pro illis, ergastulo relegentur, plenius illic est, ergastulo religati, excepto supremo vitæ curriculo, cunctis vitæ suæ diebus, sacræ cõmunionis eis denegetur perceptio. quia Domino se crediderunt fraudulento delibasse studio. B. Multo meliora sũt hæc, in quib. & exilij, & excommunicationis pœna est: quã illa, quæ exilium tantum continebant, (1) A. Ex Toletano

10. q. 3. c. 3. venio. XVI. capite v. illa sunt, quæ Gratianus refert post aliud Emeritensis concilij caput. Omittuntur autem multa exordij verba, vt in superiorib. Et in extremo capite post verbũ persoluere, additur: nec populis sacerdotali iure occurrere, sed nec reb. &c. & post verbum, paruipenderit, hæc adduntur: vt quippiam exinde temerandum crediderit: In fine sunt hæc verba non satis integra post verbum, multari: ita nempe. vt postquam ab hoc excommunicationis interdicto, ad ordinis sui sanctiones, modis omnibus studeat adimplere. B. In libro Mich. Tomasij legi cuiusdam docti viri scripturam, post vocem. interdicto, liber fuerit, ad ordinis sui remeauerit locum, cunctas huius canonis sanctiones, modis omnib. &c A. Magna libertate is interpres vtebatur.

Distin. 18. c. vlt. [2] Ex capite septimo eiusdem concilij Gratianus sũpsit extremũ caput distin. XVIII. quod falso Contius refert ex Toletano tertio cap. XIIX. Varietas non magna est his exceptis. Pro illis verbis, plenissime omnia referet &c. illic est publice omnia reserata, de his, quæ eodem anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiãtur. & post alia. Quod si quispiã ea paruipẽdẽda crediderit aut contemnenda delegerit aut contra hæc inobedientia

tumidus,

tumidus, susurratione plenus, inuidia incensus, & laceratione perfunctus nec non potius earundem definitionum exstiterit fautor beneuolus: sententia excommunicationis duorum mēsium curriculo persistet vsquequaque mulctatus. (3) Hæc sunt apud Gratianum aperte ex his conciliis sumpta. Sed quia incidi in verba quædam Augustini apud Gratian. relata, quæ in Toletano concilio XVII. cap. IV. Cypriani esse dicuntur, de his videndum censeo. Augustini verba sunt. Frustra, inquit, quidam, qui ratione conuincūtur, consuetudinem nobis obiciunt &c. In eo concilio est. Itemque præcellentissimus doctor, & inuictissimus martyr Cyprianus prosequens ait. Frustra qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponant &c. Iuo Augustino eadem adscripsit. Vtrumq. existimo eisdem fuisse verbis vsum, & Cyprianum, & Augustinum, atq. in illo verbo, inquit, ad Cyprianum respexisse. Cypriani verba sunt in epistula ad Iubaianum. Proinde frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt &c. Augustini libro quarto de baptismo contra Donatistas cap. V. Proinde, inquit, frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinē nobis obiciunt &c. C. Non igitur scribi debuit, Frustra, inquit quidam: sed, Proinde, inquit, frustra quidam: neq. conuincuntur, sed vincuntur, cur autem obiciunt habet Augustinus, opponunt Cyprianus; A. memoria fortasse lapsus est, & sententiæ eiusdem verbum protulit. Ideo retinendum arbitror. (4) De aliis videamus, quæ ex aliis libris non editis sumpta sunt. Sed quid illud est, quod puer ad vos attulit? B. Nunciat venisse librarium cum iure Pontificio tamdiu desiderato Gregorianæ editionis. A. Manum igitur de tabula, vt aiunt. Velim tamen interea scire, quinā alij libri essent reliqui: de illis loquor, de quibus agebamus nondum in vulgus editis, cum quibus Gratianus conferri potuit. B. Eos nullo ordine referā, sed vt vt venerint in buccam. Initium faciam a septimi Gregorij registro, in quo præter epistularum libros X. multa sunt concilia Romæ ab eodem Pontifice habita. Successit huic victor tertius, & post eum Vrbanus minor: vtriusque synodos habes. Victo-

Dist. 8. c. 7 frustra.

Iuo par. 2. cap. 94. & par. 4. cap. 235. decr.

ris Beneuentanam, Vrbani Claromontensem, Melfiensem Placentinam. Item Paschalis minoris duo Romana concilia. Aliud Innocentij minoris Romanum concilium, & horum trium Pontificum Vrbani, Paschalis, & Innocentij aliquot epistulas. Eugenij tertij Remense concilium, falso Eugenio minori a Coloniensib. inscriptum. His omnibus antiquius est concilium Rauennæ habitum ab Ioanne IX. Pont. Max. Item epistulæ aliquot Leonis minoris, & Leonis quarti. Concilia prouincialia Galliæ addere possumus Andegauense, Trosleianum, Lemouicēse, Bituricense, Tullense, Pictauiense. atque alia huiusmodi. Vitæ quoque addantur Pontificum Romanorum ad Ioannem XXII. Anastasij bibliothecarij historia ex Georgio, & Theophane: & interpretatio concilij Nicæni de imaginib. & octaui CP. contra Photium. Fragmenta Hadriani Pontificis ad Carolum Magnum de imaginib, quæ in Suriana editione desiderātur. Hæc & alia plenius in Romano Gratiani volumine, & in epitome veteris iuris Pontificii tuo cognoscentur. A. Habes igitur C. quod tantopere expetebas, iuris Pontificii emendationem, non ex sordidis riuulis, & lacunis, sed ex ipsis fontibus splendidissimis quasi Venerem quandam è mari exorientem, quæ omnium in se oculos conuertat: & mirificos amores, & cupiditates eliciat.

(1) ANTE *caput* 13. *Quicumq.* 26. *q.* 5. *in editione Gregoriana hæc verba sunt. Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum concilium* 13. *condemnat dicens c.* 7. *Et in notis est. Principium huius capituli vsq. ad vers. Plerisq. est ex* 13. *concilio Toletano. c.* 7. *Reliqua vero sunt ex* 17. *Toletano c.* 5. *quorum conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania: & inde nonnulla hic emendata, & addita.*

(2) *In eodem libro inscriptio cap.* 3. *Vnio.* 10. *q.* 3. *hæc est. Item ex concilio Toletano* 16. *c.* 4. *In notis hæc sunt. Caput hoc est pars quarti canonis concilij* 16. *Toletani, cuius duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quib. nonnulla sunt in hoc capite emendata, & addita. Habitum vero est concilium hoc Aera DCCXXXI. cum illud Emeritense habitum fuerit Aera DCCIIII. Mulctari) In concilio se-*

quitur, ita nempe, vt postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeauerit locum, cunctas huius canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

(3) *Distin.* 18. *cap. extremi inscriptio in eod. libro hæc est. vnde in concilio Toletano* 16. *c.* 6. *Decernimus &c. In notis est. Quatenus*] *In duobus exẽplaribus huius decimi sexti cõcilij Toletani locus hic ita legitur Quatenus corã eis publice omnia reserata de his, quæ eodẽ anno in concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur.*

(4) *Caput septimum distinct.* 8. *in eod. libro ita inscribitur. Idem* (*Augustinus*) *in lib.* 4. *de baptismo contra Donatistas c.* 5. *Frustra, inquit, quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiiciunt &c. In marg. est. Hic refert B. Augustinus verba B. Cypriani in epist. ad Iubaia. Iuo p.* 2. *c.* 94. *& par.* 4. *c.* 235. *Et vers Hoc plane. additur. Hic B. Augustinus respondet.*

INDEX OMNIVM CAPITVM GRAtiani, quæ in his duobus libris continentur.

Index capitum Gregorij noni, & libri sexti, & extrauag.

Index capitum iuris Cæsarei.

309

AND. SCHOTTI

LAVDATIO FVNEBRIS

V. CL.

ANT. AVGVSTINI, ARCHI-episcopi Tarraconensis.

In qua de vita, scriptisque differitur: de perfecto item Iurisconsulto, & Episcopo.

PARISIIS,
Ex Typographia PETRI CHEVALIER, in Monte D. Hilarij.

M. D. C VII.

ILL. REVERENDISSIMOQVE VIRO

LAEVINO TORRENTIO EPISCOPO ANTVVERP.

AND. SCHOTTVS S. P. D.

MAGNO *in dolore, vel mærore potius, versabar adhuc, Præsul optime, quem ex clarissimi viri* ANT. AVGVSTINI *morte accepi, cum mihi tuæ redditæ sunt. Quare vt & memoriã illius sãcte inuiolateque seruasse, & tibi, cui plurimũ debeo, dicto audiẽs fuisse viderer, Laudationẽ funebrẽ huic fasciculo litterarũ inclusi: quod & innocẽtissimo viro, Romæ cũ versareris, vsus sis familiariter, & mortẽ illius, accepto nũcio, tuleris humaniter. Et vero, quis animo tã diro, atq. agresti fuit, qui non tanti viri morte sit commotus? Qui tamen-etsi senex, & affecta ætate, multis editis libris, tamquam ingenij liberis, naturæ concessit, tamen propter excellentem doctrinam, atque virtutem, videbatur omnino mori non debuisse. Equidem luctui meo minuendo, quando tolli omnino non potest, Commentarium de moribus ante actæ innocenter vitæ, scriptisque Antistitis illius adiunxissem: vbi tamquam in amplissimum campum, laxatis habenis, excurrere licuisset, nec tam angustis horæ spaciis, temporisque breuitate mihi ad comparandum dati, circumscriptus fuissem: si tantum abs re mea otij suppeditasset. Hæc tamen pauca, quæ oratione complecti poteram & debebam, alij, quibus maius otium, atque ingenium datum, ampliora facere, & tamquam calamistris inurere poterunt, vt certa. verissimaque: quæ ipse, quasi mortem illius præsagiens, longeque ante præuidens, sciscitando ex ore ipsius hausi: ratus, id quod accidit, fore, vt cum hac ille corporis compage solutus, viuere desiisset vnde vitam certius, ceteraque quæ ad Antiquitatis scientiam pertinent, qua, vt melius nosti, ad miraculum vsque instructus erat, discerem, fore neminem. Nec me fefellit augurium. quincto enim post mense extinctus est. A senis itaque sanctissimi latere, quo ad possem,*

numquam discessi, simul in amicitiã, domesticamque familiaritatẽ adscitus sum: & tanquam cælo delapsum hominem, Catonem alterũ, & parentis loco, ducebam: quo in precio & ab exteris omnibus, cum Iurisconsultis, tum Humanitate præditis, existimari non ignorabam Ab exteris, inquam: vt enim Veritas ipsa in sacris litteris clamat: οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Temporum & ætatis potius in narrando. vt in Attici vita Nepos, quàm virtutũ descriptionem singulatim, vt in Plotini vita Porphirius, & in Procli Diadochi Marinus: secutus sum. Nihil est enim aptius ad delectationem lectorum quam temporum varietate, fortunæque vicissitudine animos in legendo, audiendoque retinere. Sic enim elucet maxime & adolescere ingenia, & ad maturitatem, disciplinarum cultu vt in agris segetes peruenire solere. Stylum vere, vt debui, ita temperaui, vt neque vera laus detracta, quamquam omnia persequi non poteram: nec falsa afficta esse videatur. Verum ipsum semper spectaui nulla animi perturbatione victus. Memineram M. Tullium & Liuium, questos olim, nec-iniuria,* Laudationibus funebribus factam esse historiam mendosiorem: *quod causæ seruiendo Oratores, veritatis vix habita ratione atque delectu, in maius omnia extulerint. nec me fugit, Cyrum Xenophontis philosophi eloquentissimi, quem non sine causa P. Scipio Africanus manibus assidue sinuque gestabat, non ad Historiæ fidem, sed ad effigiem iusti imperij scriptum. Idem tamen philosophus Agesilaum singulari libello ita laudauit, vt præ illo facile imperator, qui nullam imaginem sui exstare passus est, omnes omnium expressas imagines, signa, statuasque contempserit. Statuæ enim è lapide. vel ære ductæ, intereunt tempestate, vi, vel vetustate. Virtus contra clara æternaque habetur. Quæ cum ita sint, quicquid hoc est laboris, industriæque nostræ lib. mer. Amice magne, ad te mitto, nos vt in hac ætate audacter admoneas, doceasque: quem tanti* ANTONIVS *fecit, itaque de Te & sentire & prædicare solebat, vt, quod præfiscine mihi liceat, more maiorum, in Lyricis pangendis, cum ab Horatio discederet. Tibi vni primas daret, præterea nemini. Legerat enim libenter, tua illa,* De partu virginis, *diuina poemata: Tranquillum itẽ probabat, & Horatiũ efflagitabat: & ego, si pateris, illius, omnisque adeo posteritatis voce postulo. Sic Te nobis Deus Opt. Max. diu seruet incolumẽ. Vale: & Io. Liuineio meis verbis sal. felicitateque. Tarracone An.* ∞. I ɔ. LXXXVI.

Cicero in Bruto. Liuius lib. VIII. extremo.

Cic. I. ad Q. fratrem, epist. I. Et lib. V. epist. XII. ad Famil.

AND.

AND. SCHOTTI
ORATIO IN FVNERE ANT. Auguſtini
Archiepiſcopi Tarraconenſis,
ANNO CIↃ. IↃ. LXXXVI.

V M multa diuinitus heroicis illis temporibus, viri ornatiſſimi, à priſcis inuẽta atque inſtituta, & à maioribus noſtris religioſe ad hanc diem ſeruata ſunt, tum nihil vel ad viuorum ſolatium iucundius: vel ad eorum qui vixerunt memoriam honorificentius excogitari potuit, quam bene de Repub. meritos, domi, militiæque illuſtres, cum mortem obiiſſent, pro funere laudari, atque ad poſteritatis memoriam commendari. Græci enim, optimis & diſciplinis exculti, & legibus inſtituti, eum morem Athenis Atticis iam inde a Solone legiſlatore traxiſſe creduntur. Romani vero, qua nulla gens alia, vel moribus legibuſque melius temperata, vel exteris gentibus ad vitam moreſque formandos plura exempla ſuppeditauit, iam inde ab exactis Vrbe Regibus, (laudato fortiſſimo viro L. Bruto, qui pro patriæ libertate occubuerat, a collega Valerio Poplicola) hunc ſitis in funere honorem perpetuo habendum cenſuerunt. Et recte quidem, pieque ſi verum fateri volumus, vtrique iudicarunt: cum, ne, qui mortem obiiſſent, debita virtuti laude fraudarentur: tum vt heredes atque ſuperſtites, ad maiorum imitationem, reſque præclare gerendas, tamquam calcaribus incitarentur ardentius, quam fumoſis familiarũ ex cera imaginibus, quas & in atriis collocare, & geſtare in funere ſolebant. Verum enim vero cum ego ad pium hoc quidem, poſtremũque officium, ſed perdifficile, perſoluendum, non ſatis ido-

Plutarc. in Po-plicola.

neus dilectus sim, dum, vt debeo meo me ipse pede metior, vehementius pertimesco. Quæ enim res, summos etiam Oratores conturbare singulæ solent, locus ad dicendum amplissimus, & rei, qua de verba facienda sunt, grauitas: eæ mihi hodierno die sese offerũt vniuersæ. Si enim in caussis grauioribus, vt accepimus, initio dicendi M. Tullius atq. Demosthenes, summi oratores, commoueri solent vehementius, quam vel ætas illorum, vel vsus exercitatioque postulabat: quid mirum, iuuenem me, qui cum illis non sum comparandus, & frequenti hoc vestro conspectu, & pudore mihi innato perturbari? Verum tot tantaque exstant amplissimi Præsulis Ant. Augustini, quem more institutoque maiorum, laudandum precibus victus suscepi, in me exterum hominem humanitatis ac beneuolentiæ officia, vt officium hodie deseruisse videar, & ingratus iure haberi debeam, nisi diuturni silentij mei finem hic dies tandem aliquando attulisse videatur. Equidem non ignorabam, nihil huc nisi perfectum ingenio, elaboratumque industria adferri oportere: verũ manũ mihi iniiciebat, qui mihi ad hæc studia vrguẽda. & recolẽda auctor & princeps extitisset: in quib. ipsis humanitatis, vt sũt, & appellantur, litteris, si quid possum. quantum id est, quod sentio quam sit exiguum, id omne repetere a me suo iure potest. Iacta itaque esto alea: & quidem nominis mei periculo, dum optime de me meriti Manibus satisfecisse, ac parentis potius quam nominis rationem videar habuisse; in quo illud in primis mihi lætandum esse video, me de eius viri laudibus dicere ingressum, in quo prædicando nemini, ne indiserto quidem, oratio deesse possit: sicque adeo difficilius, exitum, quam principium inuenire. Dicendum est enim breuiter, pace vestra, auditores, cum de Ant. Augustini, Præsulis nostri amplissimi, vita & moribus, hoc est, de singulari eximiaque virtute, tum de doctrina & scriptis ad posteritatis vtilitatem comparatis: denique perfecti vt Iurisconsulti, sic & Episcopi exemplar, tanquam speculum, ante oculos proponam. Quare, vt attente nos, patienterque audiatis eiusque, quem viuum parentis loco duxistis, iam mortui laudes libentibus

auribus animisque accipiatis, vos quæso, obtestorque. Quod si a vobis, vt spero, & opto, impetrauero, futurum est, vt nec me in dicendo laborasse, nec vos tanti viri memoriam grata animi recordatione reuocasse pœniteat. Illud enim Romane, moreque maiorum; id est, ingenue, vereque confirmare audeo, dubitare me vehementer, an parem Augustino, aut multis retro annis maiorum secula tulerint, aut quæ consecutura est posterorum ætas, datura similẽ sit virũ, qui in his ipsis Iuris Antiquitatisque disciplinis, virtutumque ornamentis proinde excellet, ceterosque vt hic noster, æquales longo post se relinquet interuallo. Q. Cæcilium Metellum, cognomento Macedonicum, memoriæ proditum est; cum tristem nuncium accepisset, P. Scipionem Æmilianum, cui etiam virtus victæ euersæque Carthaginis, Africani cognomen addiderat, domi suæ incerto auctore esse interfectum, a quo tamen de Repub. æmulatione, vt fit gloriæ sine acerbitate dissenserat, foras prosiliisse, & in hanc veritatis plenam, vt ab æmulo profectam vocem prorupisse: *Concurrite*, inquit, *concurrite, ciues Romani: vrbis enim nostræ mœnia conciderunt.* eundemque ferunt filiis quattuor Consularibus, a quibus & ipse magno felicitatis humanæ argumento post elatus est, negocium dedisse, vt Scipionis Africani funus, non deducerent solũ, sed etiam efferrent, humerosque pheretro subiicerent, hoc addito eulogio, exsequiis digno: *Non fore vt in posterum postremum id officium excellentiori vlli ciui, ampliusque de omni Repub. merito imperatori præstarent.* Idem mihi hodierno die exclamare ius fasque est: quin potius, cum toga armis præstãtior sit, resque bellicas consilia superent, & animus corpori longe antecellat, eo verius iustiusque pronunciauero. Concurrite Tarraconenses, omnisque adeo Hispania citerior, vlterior: mœnia nostra, exstincto Ant. Augustino, euersa sunt: nec spes est fore, vt alteri præstantiori viro postremum hoc officium, mortuo debitum, persoluamus. Cum illo enim spes omnium nostrum, auditores, resque publica & patria elata esse videntur: inopum subsidia atque fortunas iam video concidisse. O igitur fallaces hominum

Plutarc. in Apopht. Val. Max. lib. iv. cap. i.

Plinius lib. vii. cap. xliv.

spes! O inanes mortalium cogitationes! Sed hoc agamus. atque vt inde oratio mea proficiscatur, vnde ætatum initia ducuntur, à capite arcessam narrationem, si quis forte adsit ideo ignarus temporum, & in familiis illustrium virorũ hospes, vt hæc ignoret. Ætatis itaque memoriam replicās vltimam, inde vsque repetens, comperi natum esse domo nobili AVGVSTINORVM: & excellentibus viris in gerēda Rep. Claris, Cæsaraugustæ, Celtiberorum vrbe celebri, & copiosa: nunc etiam studiis ingeniisque affluente. Patre adhæc Ant. Augustino, Pro-cancellario Aragoniæ finitimorumque regnorum. Quæ dignitas hodie apud Reges secundas tenet: Augustorum quoque Romanorum tēporibus, vt ex Annalium memoria, & Carini Imp. vita obseruare memini, plena in administrandis rebus publicis, & honoris & auctoritatis Cancellarij potestas perpetuo fuit. Vixdum ex ephebis filius excesserat, tinctus iis artibus, quibus prima ætas ad humanitatē informari solet, natu licet minimus, tamen ob singularem indolem, maxima in spe, deliciisque parenti, Complutum, quæ in Carpetanis princeps Academia est, ad vberiorem ingenij cultum missus est vbi celeriter antecellere æqualibus ingenij gloria contigit. Verum assiduis bellorum tempestatibus iacebant adhuc Humanitatis studia; Ciceronis nomen vix in scholis tũ audiebatur, nondum satis culta bene-dicendi facultas: Græcæ litteræ mutę, doctoribus carebant: sine quibus tamen disciplinis in Iure ciuili enucleando excellere nemo potest & reliquæ scientiæ grauiores quasi conticescunt. Sensa enim mentis commode eloqui non posse, nec ad posteros transmittere, nisi rustice & inquinate posse, hominis est, vel M. Tullio iudice, intemperanter abutentis & otio, & litteris. Studia vero hæc in Italia, disciplinarũ parente, iam tum colebantur vehementius, quam in Hispanicis Academiis: siue id soli cæli ve genio, siue hominum indoli & industriæ, siue otio denique & tranquillitati Reip. acceptum est referendum. Salmanticam hinc a parente missus, prima ibi Iurisprudentiæ fundamenta iecit gnauiter. Verum vt exoticę merces & peregrinę, domesticis fere

Anno CHRISTI cl). I). XVII.

Fl. Vopiscus in Carini vita.

Tuscul. ii

gratiores; & plantæ alio cælo cultæ atque inſitæ, ſuauiores ſæpe vberioreſque eſſe ſolent: miles denique is optimus, qui patria procul ſtipendia fecit: idem in præſtantibus ingeniis vſu venire accepimus. Alieno enim cælo ſtudiorum labor, & induſtria fit maior; exacuitur enim, & quaſi vſu exterorum ſplendeſcit ingenium, prudentiaque paratur. Magna itaque Italicorum ingeniorum ſubtilitate, doctrina, & eloquentia, honeſta quadam laudis contentione, quæ ſtimulos optimis ingeniis addere ſolet, excitatus, cum de poſteritate ſerio cogitaret, cui ſe vixiſſe teſtatum aliquando facere vellet, Bononiam, eruditiſſimis hominib., liberaliſſimiſq. ſtudiis, Iuris præſertim Ciuilis affluentem, cogitabat. Quo in opido collegium ingentibus olim ſumtibus, ampliſſ. fortiſſimũq. virum Ægidium Albornotium Cardin. in Hiſpanicæ gentis gratiam, ſua pecunia exædificandum curaſſe inaudierat: quo erudiendi gratia ex omnibus fere Hiſpaniæ vrbibus præſtãtiſſima ingenia quotannis vocarentur, alerenturque liberaliter. Magnam hîc ſtudiorum ſegetem, ex æmulatione, vt fieri amat, ingeniorum mutua colligi; aſſiduas hîc diſſerendi exercitationes ſcholaſque haberi acceperat: ex quo ludo, tamquam ex equo Troiano, meri heroes, qui de iure conſultoribus reſponderent, prodiiſſent: quorum e numero non-nemo Hiſpaniæ clauum noſtra memoria ſummo cum imperio tenuiſſet. Bononiam itaque parentum permiſſu, excelſi animi & laborioſi iuuenis tandem peruenit, anno altero Pauli tertij P Pont. Max. Ea in vrbe, paucis ante annis, Carolus Cæſar Imp. a Clemente VII. P. M. frequenti hominum concurſu, & quaſi orbis-terræ panegyri, diademate coronatus, inunctuſque fuerat, more maiorum, Auguſtus. Quæ res, vrbem cetera claram per ſe, & nobilem, vt Pontificiæ ditionis, reddiderat illuſtriorem. Hic in collegium vltro inuitatus Auguſtinus, licet ſuis ſeſe ſumptibus alere commode poſſet, commigrauit: opibus tamen patriis valere iuſſis, ne his ſiſus negligentius, vt fit, in ſtudiis verſaretur: ſic pontes a tergo militibus abrumpere ſolitos duces, ne qua fugæ ſpes relinquatur timidis, adoleſcens legerat.

Anno cIɔ. ccc. lxv.
Io. Geneſius Sepulueda in hiſt. Bonon. Collegij.

An. cIɔ. Iɔ. xxxv.
An. cIɔ. Iɔ. xxx.

Nactus hic eos est doctores, qui ceteris omnibus ingenij gloria antecellerent. Paulo enim Parisio, Iuris Pontificij celebri interpreti assidue operam dedit: qui ob singularem pietati coniunctam eruditionem, mox in patrum purpuratorum Senatum lectus est: cui And. Alciatus Insuber, vt in bello defessis integri, recentesque submitti ab imperatore solent, suffectus, de superiori loco docendi personam sustinuit, accitus insigni honorario; princeps cum esset eius ætatis antecessorum, propterea quod eloquentiam, Græcarumque litterarum, quæ perpaucorum hominum semper fuerunt, peritiam, ad Ius illustrandum attulisset; ingenioque cum intendisset, & Poetica, vt Iani Parrhasij discipulum possis adgnoscere, plurimum valeret. Biturigas enim (quod hodieque gymnasium Iac. Cuiacio Tolosate, Iurisconsultorum coryphæo floret) Ticinum, item & Bononiam Academias docendo Alciatus mirifice ea tempestate, vt & ius ipsum scriptis editis illustrauit: eductis, vel vt verius dicam, genitis summis aliquot iuris sacerdotibus: in quibus Augustinus noster familiam ducebat: quod in iis ipsis Iuris enucleandi vestigijs pedem ponere cogitaret. Viglius item Zuichemus Frisius, princeps erat: qui Galliæ Belgicæ Præses, negociorum mole à scribendo, vt feliciter cœperat, abreptus est. His igitur auditoribus, vt imperator spolijs opimis, merito gloriabatur Alciatus. Antonius vero ferijs, quibus proferri res solent, cessaturque æstiuis mensibus, ardente Canicula, Patauium, celebritate commotus, discendi gratia, dum se æstus Solis frangeret, secessit, mensesque octo ibi hæsit, cum doctoris auctoritate, tum loci amœnitate captus. Marianum enim Socinum, minorem diligenter audiuit. Quæ quidem Socinorum familia tres continenter insignes Iurisconsultos edidit; Marianum majorem, & Bartolemæum, libris editis claros: quales I. C. vix singulos singulæ ætates ferre solent. Sic olim & Muciorum gens, quæ tot vna Prudentes Iuris emisisset, quot satis multis ciuitatibus esse possent, in cælum laudibus ferri solet. Idem & Augustinorum gentis decus fuisse, vt plures ea Iurisconsultos, patrem, auum, proauũ

dederit, Annalium Celtiberiæ memoriam euoluens, comperi. Hic & subsecivis horis, quas alij tribuunt aleæ, intempestiuis conuiuijs, aut somno, litteras amœniores libenter respexit: & Lazarum Bonamicum, disertum hominem, Græcos etiam doctores, Fazellum, & Rom. Amasæum audiuit. M. enim Porcium Catonem admodum senem, Græce discere non erubuisse acceperat. Et vero sine his artibus, eruditisque linguis, historiarum, Antiquitatisque memoria, perfectum I. C^tum^ euadere posse neminem, & sæpe ipse disseruit, & scripto edito, vt posteritas posset exaudire, testatum reliquit. Decurso iam studiorum curriculo feliciter; Florentiam Etruriæ metropolim, se contulit, cum Io. Metello, Sequano homine erudit. qui cum ex studiorum, vt fit, similitudine, vetus necessitudo intercesserat; & Pandectarum Iuris ciuilis volumen immensum, Iustiniani Imp. iussu a Triboniano collectum: eiusque temporibus, vt creditur, priscis admodum litteris exaratum (qui thesaurus olim Pisis allatus est quantiuis precij, religioseque a ducibus asseruatus, tanquam Apollinis oraculum consulitur) cum Norica & nupera Gregorij Haloandri editione summa fide diligentiaque comparauit. Hic Lælio Taurello, egregio & diserto eius ætatis I. C. Florentiæ vsus est familiarissime; doctissimo item candidissimoque, & de litteris bene merito, Petro Victorio. Hinc doctori sui Alciati vestigiis insistens, quod incredibile & ipse iuuandæ foris, priuatimque Reipublicæ, & Philologiæ cupiditate flagraret, discrepantes lectiones, & emendationes, earumque rationes; illas quidem ex membranis antiquis; has a se excogitatas, in eum libellum coniecit, quem hinc *Emendationum Iuris* titulo inscripsit moxque non tam popularis auræ captandæ, quam bene merendi studio excidere adolescenti sibi, annos vix nato quinque & viginti, passus est. Quo libello, si molem spectes, in speciem exiguo; sin rerum vtilitatem, ponderumque momenta æstimes sinuosis aliorum voluminibus anteponendo (magnum enim librum magnum malum Aristophanes Criticus appellabat: Domitius vero Piso libros thesauros esse debere

Emendat. Iuris li. 1. cap. 1. & 2.

Ann. cIↃ. C. XXXVI. Car. Sigonius li. XI. De regno Italiæ.

Angel Polit. li. 10. epist. 4. & Miscell cap. 41.

Viglius Zuichemus pr f. Theophili & An. Augu t. lib. 1. Emẽdat. Iuris.

An. cIↃ. IↃ. XLIII.

Athenæus.

Plinius praef.

iudicabat) Italiam qua patet, nominis fama conturbauit, nomenque cum omni posteritate adæquauit. Adhæc plurimos exteros homines suo iuuandæ Iurisprudentiæ exemplo incitauit, vt iisdem ingressi vestigiis, Itali, Galli & Belgæ homines doctissimi, politiorem illam (qua hodie seculi aurei felicitate, depulsa omni barbaria, fruimur) Iuris Ciuilis tractationem amplecterentur. Hoc amplius effectum est, vt nostra etiam memoria Galli & Belgæ, Iuris antiqui studiosissimi, quos honoris caussa libenter nomino, Balduini, Ræuardi, Curtij, Duareni, Contij, Connani, Goueani, Hotomanni, Russardi, Cuiacij, ceteri scriptis ad immortalitatem comparatis, Ius vetus, adhibita Philologia, mirifice illustrarint. Hac tanta celebritate famæ absentibus etiam, qui aliquid de ingeniis studiisque iudicare aut possent, aut vellent, notus Augustinus, Romam venit. Quam vrbium dominam, terrarumque

Martial. & Frontinus 1. De aqua ductibus vrbis Rom. deam esse, Vrbem etiam æternam indigitari didicerat, Paulo tertio decimum iam annum Ecclesiæ Christianæ

Ann. cIↃ.IↃ.XLIV. clauum tenente: moxque singulari hominis doctrina explorata, duodecim-Viris Stlitium iudicandarum, hoc est, Sacri Palatij iudicibus adscriptus, omniumque suffragiis dilectus, Lud. Gometio I. C. Hispano & Episcopo successit: Pontifici & Ecclesiæ fidelem operam nauauit, ea integritate atque innocentia, vt difficile sit dictu, abstinentiane maiore vixerit, an in iure dicundo seueri-

cIↃ.IↃ.L. tate grauiore sit vsus. Iulius tertius P. M. sextum post annum suffectus, adeo Antonium dilexit, vt & intimis consiliis adhibuerit, Legatumque summa cum auctoritate in Britaniam insulam opibus florentissimam miserit, cum

cIↃ.IↃ.LIV. Rex vere Catholicus Philippus secundus Mariam reginam, Catholicorum regum Ferdinandi & Isabellæ neptem, duxit vxorem: Reginaldi Poli Cardin. præstantissimi auspiciis: & Insulanis pacem Ecclesiæ tranquillitatemque, exoriens veluti Sol, attulit. Sed ô rerum inconstantiam miramque vicissitudinem! vt nihil est in rebus humanis proprium, nihil perpetuo bonum: nec enim diu gaudere, paceque frui datum. Immatura enim Re-

ginæ,

ginæ, feminæ lectissimæ, mors, ætatis octauo & tricesimo (nata enim vno ante Augustinum anno) Ecclesiæ Dei *cIↄ. Iↄ. xvi.* Reique publicæ ex insperata lætitia summum attulit mœrorem. Sed & alterum tristitiæ argumentum oblatum. Hac enim tempestate flagrante bello Gallia, Carolus mundi vanitatem pertæsus, & regnorum mole fessus, tot victoriis de Gallo & Turca, rebusque gestis, omnibus qui ante illum fuerunt, Augustis comparandus, imperio sua sponte abdicauit, fasces deposuit, filioque tradidit, & apud Carpetanos in solitudinem, vt quod reliquum esset *cIↄ. Iↄ. LV.* vitæ curriculum, totum rerum diuinarum contemplationi precibusque ad Deum Opt. M. fusis impenderet, sese abdidit; raro, ac pæne inaudito ætatum omnium exemplo, post Lotharium Imp. Caroli Magni nepotem: qui tamen, vt creditur, tœdio rerum aduersarum victus, cum *Circa Annum Christi Iↄ. CCCL.* Lucouico, a Carolo fratre altero, post quintum decimum imperij annum monasticam vitam amplexus est. Diocletianus vero cum collega Maximiano, immanes tyranni & feræ crudelissimæ, imperij quidem insignia & ipsi posuerunt; hic Nicomediæ, alter Mediolani. sed si veram cau- *An. Christi CCCIIII.* sam quærimus, desperatione quadam adducti opprimendi, in quos impotenter sæuiebant, Christianos. Amurathes item Turcarum Rex, maiorum nostrorum memoria *Anno cIↄ. CCCCL.* Mahumeti Othomano filio, paulo ante captam Constantinopolim, Orientis imperium concessit. Verum neque metu, neque animi perturbatione, aut quod laborem periculaque defugeret, Carolus secessit, sed solum pietatis innatæ studium, vt rationem gesti imperij Deo iudici reddendam longe ante subduceret, in eam mentem impulisse videtur. At vnde digressa est, reuocetur oratio. Reuertit *An. cIↄ.Iↄ.LV.* ex Anglia Romam Augustinus; Paulumque eius nominis quartum Apostolicæ nauis gubernaculo admotum comperit, Vrbemque armis militaribus Hispanorum cinctam, metuque nuperæ direptionis consternatam. Tandem ar- *An. cIↄ.Iↄ. xxvii. ad vii. Id. Mai.* mis positis redditur Ecclesiæ otium, atque tranquillitas. Post ab ipso, Allifanus Episcopus creatus, missusque Pontificia auctoritate ad Ferdinandum Cæsarem in Germa-

niam: qua honorifice obita legatione, gregem sibi creditum adiit, eumque omni humanitatis genere & liberalitatis est prosecutus. Hinc non diu, vt motoriam egisse fabulam suis ingratiis videatur, Siciliam insulam, opibus florentem, & frugibus, vt horreum Italiæ atque Hispaniæ appellãdum videatur, Philippi Regis Catholici auctoritate atque auspiciis lustrare iussus, integre id munus obiuit, vt & Regi gratum officium præstiterit, & insulanis ius sancte administrarit. Reuersus iterum in Hispaniam est, vt optimo Regi, cui debebatur, rei gestæ ratio redderetur. *Ea est enim imperandi optima conditio*, inquit Tacitus, *vt non aliter ratio constet, quam si vni reddatur.* Mox Ilerdensium Episcopatus a Pio quarto nec opinanti traditur, & repugnanti: sed victus precibus cessit: nam & Petrus Augustinus, natu maior frater, eo ipso tempore Oscam (non procul inde sitam antiquissimam Hispaniæ Academiam, quo iam inde a Q. Sertorij temporibus, Hispanica iuuentus erudiendi gratia mitti solet) Episcopus tenebat. Inde Tridentum vterque profectus est: quo, indicta Synodo Oecumenica, tanquam ad panegyrim, ex omnibus orbis partibus doctissimorum simul ac pientissimorum hominum, sarciendæ Ecclesiæ Catholicæ concordiæ, conuentus fiebant. Augustinus itaque, vt erat Ecclesiasticarum rerum vsu peritissimus, sacerdotum illis temporibus mores paululum a maiorum grauitate degenerantes, solutamque disciplinam ad pristinum decus continentiamque reuocanda censuit: ratus, quod res est, hinc tamquam a capite, corporis medicinam, vt membra conualescant, inchoandam. *Propter nos*, inquit, cum Iona propheta, *hæc tempestas in Gallia Germaniaque exorta est. A domo itaq. Dei auspicandum. Occurrite, Patres, labenti Reip.* Præclare Augustinus: & perhonesta oratio. Meminerat enim Numantiam, Carthaginemque superari, euertique a Scipione Africano minore non ante potuisse, quam correcta militum, qui iam luxu, otio, deliciisque pridem eneruati languebant, disciplina. Legibus itaque de Ordinum disciplina sanciendis adfuit iuuitque in partem. Anno post tertio rursum in Hispaniam naui-

Tacit. lib. 1. Annal.

Plut. in Sertorio.

Iona 1. d.

Liuius lib. 11. & LVII.

gauit, & Ilerdæ Ecclesiam rexit optimis & legibus & institutis: Ecclesiasticos ritus precesque, quibus sacerdotes assuefierent, composuit: & *Collectionem Canonum antiquam Anselmi Lucensis*, quarti Iuris Pontificij compilatoris, edidit. Annos ipsos sedecim ei sacerdotio summa pietate ac religione præfuit. Post, longo satis interuallo, a Gregorio tertio-decimo, Pontifice vere maximo, & bonorum omnium parente optimo, Tarraconensis Archiepiscopus renunciatus, hanc Ecclesiam ad extremum vsque spiritum Præsul quartus & tricesimus, sancte innocenterque, vt scitis, administrauit: vixitque iucunde in hac vrbe, propter Antiquitatis R. impressa vestigia, Theatrum, Circum, titulos, nummos, & inscriptiones; quibus referta vrbs est, vt & mœnia omnia Romane loqui videantur. Romanorum enim hic portus nobilis, hæc statio, huc cursus fuit, eratque vt vos non fugit, citerioris olim Hispaniæ caput Tarraco: quæ pars vlteriorem, Bæticam nimirum & Lusitaniam, magnitudine longe superabat. Hæc illa illa est Tarraco (patiamini me, quæso, auditores, animo meo morem gerere, & hæc breuiter perstringere, quando me in hoc dicendi genere tam diligenter attenditis) hæc inquam Tarraco est, iam inde a veterum Scipionum temporibus clara vrbs, cum populus Romanus cum Carthaginiensibus de imperio totius Hispaniæ, vtaque contenderet: vt de Græcis Polybius, prudentissimus reuera scriptor; de Latinis Liuius, memoriæ prodiderunt. C. item Plinius maior, Scipionum opus appellare non dubitat. Sed institutum vrgueamus, quando ad extremum vsque vitæ actum, fabulæque catastrophen, tristem illam quidem, sed in qua sunt omnia, peruenimus. Obiit enim Augustinus, naturæque concessit sibi quidem suo tempore (dici enim non potest, quam corporis his compagibus cum Paulo solui optaret) Reipub. vero, Ecclesiæque Dei laboranti, nobisque nimis præpropere. Ætatis quidem septuagesimo abiit e vita: qui fere humanæ vitæ terminus ab antiquis philosophis, doctissimis hominibus, angustus sane

Ann. cIↃ. IↃ. LXXVI.

Polyb. lib. 1.

Liuius lib. 28.

Plinius li. 3. c. 3.

An. cIↃ. IↃ. LXXXVI.

Philipp. 1. c.

Macrob. lib. 1. Somnij Scipionis cap. 6.

nimisque breuis, circumscribitur. Exstat & diuinum Regij vatis oraculum: *Dies*, inquit, *annorum eius septuaginta anni: si autem in potentatibus* (hoc est, vt Hebræi legunt, si admodum robustus fuerit) *octoginta anni: Amplius eorum labor, & dolor.* id est (vt iidem interpretantur) pars ætatis princeps, iuuenta, dolorum plena est & molestiarum. O breuem igitur hominis vitam! ô exiguum nimis curriculum! ô miseram hominum conditionem! Quamobrem præstans ille philosophus Theophrastus moriens cum Natura expostulauit, brutis animantibus, quorum nihil intererat, longamætatem concedi, vt ceruo, vt cornicibus, vt phœnici, teste Hesiodo: homini vero qui rationis sit & orationis particeps, nimis angustis temporum spaciis vitam concludi. Verum est in promptu quid respondeam, & ad consolationem facit plurimum, sic placitum Deo, imperatori, qui nos in hac vitæ statione collocauit, ea conditione, vt cum vellet hinc euocaret, & quasi rude donatos, ad feliciorem vitam transferret, æternam, finisque expertem. Sed & Sallustius philosopho illi pro me respondeat. *Dux*, inquit, *atque imperator vitæ mortalium animus est, qui ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens, potensque & clarus est.* Ratio igitur, & animi morte carentis industria & vires corporis, & longæuæ ætatis durationem, quibus a brutis animantibus superamur, facile pensant, longeque vincunt. Quæ cum ita sint, Antonio gratulandum potius, quam lacrymis indulgendum esse censeo. Ille enim iam tum cum erat inclusus in corpore, cælestia assidue animo præcepit, & ea quæ supra erant contemplans, quam maxime se a corpore abduxit: nunc vero voti sui compos ex corporum vinculis tamquam ex carcere euolauit. Nostra vero hæc, quæ dicitur vita, mors est appellanda. O te felicem igitur Antoni, ô terque quaterque beatum! qui his vitæ laboribus in tam laboriosa ac diuturna peregrinatione a cælesti patria, defunctus, requietem capies sempiternam! nos contra miseri, qui superstites sumus, tot malis, quibus hæc mortalium vita referta est, morborum, ægritudinum,

Psal. 89.

Cic. Tuscul. 3.

Hesiod. apud Plut. De oracul. defectu.

Sallust. initio Iugurt.

bellorum, pestis, famis, dolorum denique omnium obnoxij. Recte itaque Thraces, cetera barbari, pueros recens natos lachrymis excipiebant, humoque lacrymantes tollebant: vita vero functos gaudio efferebant, omnique lætitiæ genere deducebant, quod malis omnibus defuncti morte esse viderentur: quid nos humanitate excultos facere par est, auditores? Quanto rectius poeta Ennius, Rudinus homo, qui mortem suam lugeri, lacrymisque decorari vetat quod eam immortalitas consequatur. *Cur?* inquit *Volito docta per ora virum*. Sic Antonij nomen excipiet omnis quæ consecutura est ætas posterorum. Sed efferor studio, longiusque opinione prouectus sum. Ad me redeo: verum quando satis multa, in his temporum angustiis, dixisse videor de vita Præsulis amplissimi, reliquum est vt de perfecti Iurisconsulti, & Episcopi munere breuiter dicendum esse videatur. Cum enim domicilium Romæ Antonius haberet, Pontificiarum caussarum iudex æquissimus, & quasi rerum ac fortunarum suarum sedem ibi, si arbitratu suo perpetuo viuere licuisset, collocasset: horis subseciuis, quibus a negociis publicis laxamenti aliquid dabatur ad corporis animique relaxationem, cum eruditissimis hominibus, qui domum eius assidue discendi gratia frequentabant Octauio Pantagatho, Gabriele Faerno, Basilio Zancho, Onuphrio Panuinio, Pyrrho Ligorio, Paulo Manutio, Aldi F., Carolo Sigonio, & qui hodie viuunt, Latino Latinio, & Fuluio Vrsino, Metello item Sequano, qui xj. ipsos annos in illius contubernio iucundissime vixit: ceterisque domi suæ, quæ illis oraculum, verius Delphico, esse videbatur de vrbis Romæ antiquitatibus, inscriptionibus, numismatis rerum gestarum memoria, & Scriptoribus antiquis Græcis atque Latinis, omnique adeo Philologia & interioribus litteris libenter disserebat, & instar apis vndique decerpebat, quibus Spartam, quod aiunt illustraret suam. Hoc otium M. Varronem, & Festum Pompeium illustrauit, aliisque vt legi & intelligi possint, & calamistris inurerent ij, qui maiori & otio abundabant & subsidio, in manus tradidit. nullum denique acroama iucundius,

Cicero Catone.

De perfecto Iurisconsulto.

quam huiusmodi litteratissimorum virorum in hexedra cō- sessum, atque coronam: nullum Senatum præstantiorem sibi videri dicebat. Memoria teneo cum diceret (sæpe enim de perfecti I. C^ti officio, qualem Oratorem M. Tullius, & qualem Reip. ideam Plato ille diuinus quæsiuit, grauiter ac diserte differere solebat) eas quæ vere, vt sunt, ita appellātur, Humanitatis disciplinas suppeditare prudentibus, vbi animus ex forensi strepitu reficiatur: hominesque paulo politiores Iuris interpretum quorundam rustico & incondito sermone defessos, hic conquiescere & debere & solere: nec ferre animos posse tantam contentionem, nisi amœniori Oratorum, Poetarum, & Historicorum lectione relaxentur: atque adeo ex his, & philosophorum spaciis incredibile dictu esse quantum crescat hæc ars, iudicandique facultas. Poeticam iccirco adolescens attigit, pangebatque interdum carmen, alternis versibus longiusculis, nō inuito Apolline. *Equidem de me*, inquit, *confitebor ingenue, nūquam me ab his studiis abhorruisse, sed ad illa respectum habere: sine quibus litteris, nihil præclarum, nihil diu victurum posterorum memoriæ prodi potest: Nec me pudet, nec cur pudere debeat video. Cæteros pudeat, qui ea fere, quæ ingenij tarditate, vel ignauia, consequi non potuerunt, in aliis dānare solent, & vitio vertere: ne se ipsi ignauiæ, vel inscientiæ condemnare tacito quodam præiudicio cogantur. O tempora! O mores! O insipiens hoc sæculum, & inficetum! Iaceret profecto Iurisprudentia: reliquæque disciplinæ pessum irent, densa tenebrarum caligine inuoluta, nisi litterarum lumen accederet.* Sic ille. Quamobrem nulla Antonij ingenium, doctrinamque posteritatis obliuio obscurabit, editis tot ingenij monumētis ad Ius antiquum Rom. recte enucleandum. Nec enim silebitur admirabilis quædam, ac pæne diuina ipsius in Legibus interpretandis, qualis ne in Seruio quidem Sulpicio maior exstitit, scientia: in odorando vnde partes à Triboniano misere diuulsæ essent, sagacitas: in deprauatis locis ad sanitatem reuocandis felicitas: in falsis sententiis refellendis modestia: in omnibus, qui quidem aliquid vel mediocre, in commune contulissent, laudandis singularis, ac pæne propria illi humanitas: denique de illius ad verum

Cic. Philipp. ix.

euadendi incredibili prudentia nulla vnquam ætas conticescet. Veritas enim, & ratio ipsa quæ Legum esse anima perhibetur, in Democriti puteo demersa, non a quibusuis erui potest, sed summa opus industria, maximumque studiũ est adhibendum. Omnes certe ex omni ætate (liceat enim mihi apud vos præfiscine, quod sentio dicere) qui intelligentiam Iuris habuerunt, vix sunt ad An. Augustinum comparandi: aut si quem æquare studeas, præferas certe neminem: quod felici hoc & aureo litterarum sæculo, bella modo ciuilia conquiescerent, & eruditissimis hominibus affluente, nemo fortasse ad Ius sacrum, profanumque illustrandum, ad artemque redigendum, & dispersa melius colligenda, aut maiores animos, aut plura litterarum subsidia, cum ab ANTONIO discessero (Cuiacium semper excipio) attulisse videatur. Neque magis Iuris quam Iustitiæ consultus fuit: in æquitate explicanda summa animi constantia, vt pro libidine Leges figere ac refigere minime sibi licere existimarit: non actiones ampliandas, non lites ex litibus serendas, more huius ætatis, iudicabat: quod hominum genus olim leguleios, rabulas forenseis, vulturesque togatos, appellabant. Merito itaque a nostri seculi prudentibus Augustinus, vt apud M. Tullium Q. Mucius Scæuula, Iurisperitorum eloquentissimus, & eloquentium iuris peritissimus, publicis in scholis (fremant licet omnes æmuli, & indocti homines) honoris gratia nominatur. Magna vero & pæne incredibilis in eo ad extremũ vsque spiritum memoria, quæ est Iurisconsultorum propria semper viguit, aucta assiduis lucubrationibus, discendique cupiditate: qua vna re veterum videatur concessisse nemini: vt quantum ætate mala vires magis minuebantur, eo animus indies magis magisq. crescebat doctrina: & hebetata oculorũ acie, animus verum cernebat acutius, Vt enim homini propria est veri inquisitio atque inuestigatio: trahimurque omnes & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, sic maior in iis existere ea solet & debet, qui onera Reipub. sustinent grauiora, quique vastum illud Iuris pelagus conscendere parant. Solon Atheniensium legislator, & vnus in

Ab Amm. Marcell. Apuleio, & Petronio.

In Bruto.

septem Græciæ sapientibus, senescere se multa indies addiscentem gloriabatur. Idem etiam animam agens, audire & discere exoptabat. Sed quid externa Græcorum cum suppeditent domestica Rom. Iurisconsultorum exempla, commemoro? Pōponius enim I. C. *Ego discendi*, inquit, *cupiditate, quam solam viuendi rationem optimam in octauum & septuagesimum ætatis annum duxi, memor sum huius sententiæ, quam dixisse fertur Iulianus. Etsi, inquit, alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere quædam vellem.* Hæc ille. Vt autem adolescens Ius ciuile egregie & illustrauit Augustinus, & aliis viam quam insisterent, monstrauit, muniuitque, sic matura iam ætate atque iudicio, Ius quoque Pontificium, eadē animi alacritate, vt sacerdotem, Episcopum, atque adeo Christianum Iurisconsultum decebat, accurate sibi recensendum, emendandumque putauit Ad hæc ex quo Tridentino Concilio domū reuertit, Concilia Oecumenica quattuor, quæ B. Gregorius P. M. quattuor Euangeliis subiūgere & æquare non dubitauit, collectis in Italia ex omnibus bibliothecis exemplaribus Græcis, Græce edere cogitabat: Quod ea Canonum collectio eo magis indigere hac lucubratione videretur, quo infeliciori nata erat seculo, ex compilationibus Burchardi VVormaciensis, Iuonis Carnotensis, Deus-dedit Cardin. Anselmi Lucensis, & Gratiani monachi: qui & ipsi ex sanctorum Patrum Ecclesiæ Catholicæ scriptis, hinc inde sententias in classes redigere, & ad capita reuocare conati sunt: quemadmodum antea ex infinitis prope veterum Prudentum responsis, Tribonianus I. C. Iustiniani Imp. iussu, Pandectarum volumen collegerat, exstinctis veterum, vnde tabulas illas naufragij desumpserat, libris. Sed cum vtrique a librariis, temporumque iniuria male accepti sint, melior tamen Gratiani conditio fuit, quod eius fontes integri exstent, Pandectarum vero maximā partem perierint, exceptis nuper in Gallia repertis, Caij, & Vlpiani Institutionibus, fragmentisque legum. Iuliani itē Antecessoris Constitutiones, & Theodosianus codex in partem iuuant: iuuant & Græci, qui Romanorum leges Gręce exscripserunt, Theophilus Harmenopulus,

Valer. Max. lib. 8. cap. 7.

Lib. xl. Pandect. Tit. De fideicom. libert. cap. apud Iulianum.

Ius Canonicū.

pulus, & βασιλικὰ quæ vocantur. Sacro vero Iuri illuſtrãdo, poſt duos Antonios Gallos, Democharem, & Contium qui in Gratiani collectaneis elaborarunt, Ilerdæ *Collectiones antiquas* integras Anſelmi Lucenſis, vt dixi, foras dedit, opus rarum & vtile. Quadraginta adhæc dialogis *de Gratiani emendatione* diſſeruit. Ea vero tempeſtate commodum, optimus Pontifex Gregorius tertius-decimus, qui & ipſe iuuenis Bononiæ, ſuæ, Iuris Anteceſſor fuerat: ſupplicibus præterea libellis rogatus Michaelis Thomaſij (qui nuper, vt ſcitis, Ilerdenſis Epiſcopus, magno ſui relicto deſiderio, vita deceſſit) de ſacrorum Canonum Gratiani collectione ad fontes exigenda reſtituendaque negocium, & doctis hominibus Romæ, in his Petro Ciacconio, homini vt doctiſſ. ſic ad antiquos ſcriptores inſtaurandos, bono publico tamquam de cælo delapſo: & Academiis omnibus dederat: perfectumque eſt tandem aliquando, vt nunc minus turbide riuuli illi decurrant, multas tamen vt Antonio ſpicas legendas, his ipſis duobus libris, reliquiſſe videantur. Nec his contentus ad artem redigere, quod in Iure Ciuili M. Tullius aliquando cogitarat, cœpit Antonius Ius Sacrum, nimis diffuſe, nec ſatis via & ordine traditum: edita nunc *Epitome Iuris Canonici* ad artem Methodumque reuocatæ ea parte, quæ *de Perſonis* eſt: altera enim *de Rebus ipſis*, & tertia de *Actionibus atq. iudicijs*, quo ordine Iuſtinianus Imp. Inſtitutiones edendas curauit, in aduerſariis adhuc latent, lituris plenæ. Verendum itaque, quod inuitus refero atque vtinam falſus augur aliquando deprehendar, ne parentis immaturo interitu partus ille, aut poſtumus ſit, nec ſatis politus exeat: aut, quod Deus ne ſiuerit, perpetuo deliteſcat. Quam enim partem Veneris Apelles inchoatam reliquit, nemo pictor eſt inuentus, qui abſoluere auderet. *Cic. III. Off.* Habetis, auditores humaniſſimi, quæ de perfecto Iuriſcõſulto, pro renata breuiter mihi leuiter his tinctoin mentem venire potuerunt: accipite nunc Epiſcopi, optimique paſtoris perſonam, quam ad imitandum, tamquam expreſſam imaginem, liceat intueri. *Epiſcopi munus.* Non enim eorum ſolum hominum, qui nunc ſunt, quique aliis erunt in annis, gloriam

Augustinus superauit, sed & veteres aliquot virtute doctrinaque adæquauit. Diuus enim Paulus, vas illud electionis, Tito Cretæ, atque Timotheo Ephesi Episcopis, exemplar optimi Ecclesiæ præsulis adumbrabit: quem omni reprehensione, notisque ignominiæ carere oporteret. Ei potissimũ tres has res inesse oportere tradit, *Doctrinam, virtutẽ, & auctoritatem:* de quibus cum breuiter disseruero, finem dicendi faciam. Quis igitur hoc homine nostra parentumque memoria doctior? quis omnis antiquitatis, etiam Ecclesiasticæ, peritior: quis in docendo, scribendoque disertior? Quod scriptorum genus sacerdoti necessarium, non attigit: non ad vnguem tenuit, non litteris exornauit? Clamant, & pro me testimonium dicunt tot scripta ab illo prudenter, accurate cogitateq. meditata, & ad veterum normam reuocata. Quæ idcirco consulto prætereo, quod ea vos colligere, animoque repetere, sunt enim in promptu, manibusque gestantur, possitis. Taraconensium enim Episcoporum Decreta illustrauit, Pœnitentiæque Canones edidit. Synodum adhæc Episcoporum nuper in hac ipsa æde sacra cogit, vtiliterque multa sanciuit. Iustitiæ vero eius publica hæc documenta habeo, cum in ciuili Repub. tum Ecclesia administranda. Raros enim & nisi natu iam grandiores, vitaque caste & innocenter acta probatos, altaribus admouebat. Quod tantum abest vt vitio verti, vt sũmæ etiam laudi atque constantiæ tribuendum censeam: censẽtque omnes, qui Ordinis sacri, mysteriorumque Ecclesiæ dignitatem, maiestatemque animo perspectam habuerint, meminerintque auitis illis & incorruptis nascentis Ecclesiæ temporibus, vt a sordibus cum auaritiæ tum libidinum alieni ad altare, remque diuinam accedebant: sic plerumque munus hoc arduum per se ac difficile Sacerdotij & Episcopi, fuga in loca sola vitabant, primi illi heroes, homines diuini, *a* Gregorius, *b* Chrysostomus, *c* Martinus, *d* Ambrosius, *e* Augustinus, ceteri. Nonnemo etiam, vt accepimus, ne sacris, quibus se indignum esse iudicabat, initiari cogeretur, abscisso pollice dextero, officium declinauit. *f* Paulus etiam Timotheum, collegam pæne suum, itinerum

Ad Titum 1.

1. Ad Tim. 3.

a *Paulus Diaconus in eius vita*

b *Metaphrastes.*

c *Seuerus Sulpicius.*

d *Paulinus in eius vita.*

e *Augustin. epist. 148. ad Valerium, & Posidius in eius vita.*

f *1. Timo. 5. d.*

que comitem, hortatur: *Manus citò*, inquit, *nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi.* Significans fore, vt si temere quosuis ad sacra, illotis, quod aiunt, manibus pedibusque irrumpentes, consecraret, vt eiusdem criminis reus sit, scelerique participet. Integrum itaque & incorruptum à muneribus se seruet, hortatur. Quin & Ethnicos maiore religione in suis detestandis idolorum sacris vsos deprehendi: Aristoteles enim in eo quem conformabat optimo Reipub. statu non adolescentibus rerum imperitis & solutis, sed senibus cultum rerum sacrarum demandandum, qui sacris operentur, suadet. Quid non, corrupto hoc seculo, facere par est? Doctos itaque, qui rari admodum in his oris, & natu grandiores, castos denique sacris admouebat, quibus opus esse maxime videretur, ne inutiles ventres alerent bona pauperum: vt hi in lege Domini meditarentur die ac nocte, litteris imbuti: hoc agerent, Deoque toti vacarent, precibus, ieiuniis, seque a vulgo, vitiisque abducerent. Profanos itaque iure arcebat a sacris, proculque abesse iubebat, *Odi*, inquit, *profanum vulgus, & arceo: Fauete linguis*. Nimirum nascentis Ecclesiæ, quæ, quo propius aberat ab origine, eo verum acutius cernebat, seueritatem, continentiamque reuocare studebat. Valeant igitur, valeant, qui ea calumniantur, quæ summæ sint laudi tribuenda. Nunc reliquas virtutes perstringamus. Quanta in eo Præsule integritas: nihil vt gratiæ, ne in proximis quidem agnatis, vmquam tribuerit. Tros, Tyriusque illi nullo discrimine habitus. Quanta tēperantia in victu, cultuque corporis! quanta comitas & morum facilitas! quanta grauitati coniuncta humanitas! quanta in rebus maximis ac difficillimis aggrediendis, gerendisque animi excellentia, ad exitumque perducēdis cōstantia. quanta in iuredicundo æquitas. in prouidēdo acumen in omnibus deniq. rebus æquabilitas Idem semper vultus, siue aduersa, siue secunda inciderent: eadem frons, eademque mens. Nemo domesticorum viginti retro annis iratū vidit, adeo domitas animi perturbationes habebat. Castitas vero tanta, vt feminam numquam credatur atti-

Aristot. lib. vii. Politic.

Horatius lib 3. Oda 1.

gisse: cum libris enim fidis sodalibus, assidue colloquens, otium, commerciumque matronarum deuitabat. Singularis vero illius, & prædicatione digna maxime, semper exstitit in pauperes beneficentia ac liberalitas: quos & audiebat ipse libentissime, stipem postulantes & quæritantes de iniuria potentiorum: quare a congressu suo arceri prohibebat quod CHRISTI membra esse prædicaret, eiusque personam hic sustinere: se bonorum Ecclesiæ dispensatorem esse dũtaxat: *Vtinã*, inquit, *satis idoneus reperiar. Res hæc, vt & vita hæc vitalis, non mancupio, sed vsui tantum datur a principe illo Deo in quo viuimus, mouemur, & sumus. Ei subducenda æra ad assem esse, extremo iudicij die, quo omnes nos manifestari ante tribunal illius oportet.* Hi sermones illius quotidiani, hæ cogitationes, hic mens defixa, humana omnia, principumque amicitias, quæ donis alitur augeturque facile contemnebat. Calices itaque & vasa argentea pignori opponi: libros etiam quos & optimos, & innumeros pecunia sua vndique collegerat, & tamquam mutos magistros, auro cariores habebat, alienari iubebat, si in annonæ caritate pecunia deesset alendis pauperibus, quibus hic ager, vt sitis, abũdat. Hac vero, quę vera est, liberalitate ne singula, quæ sunt innumera, consectari videar, effectum est, vt tam inops a pecunia decesserit Augustinus, vt ei, Diuo Augustino, quem sedulo, vt nomine, sic & re ipsa vitaque exprimebat, vix suppetat sumptus quo efferri honeste queat. *Thesaurisabat nimirum in cœlo, vbi nec fur, nec tinea, damnum opibus adferri possunt.* Auctoritate denique, quod tertium caput propositum erat, tanta valuit, Iustitiæque fama, de qua & alterũ me ciuilis Reipub. exemplum allaturum promiseram: vt etiam aduentus sui nuncio expectationeq. prædones agri Taracõẽsis omnes terruerit, fugaritque. Quis enim antea vicus satis tutus ab illorum iniuria videbatur; quis non ager grassantium sicariorum insolentiam formidauit; quis, quæso, iter faciebat, qui non se in latronum fore potestatem timeret? Hic Antonius, vt alter Hercules, monstrorum domitor, Augiæ stabulum perpurgauit: agrũ lolio & zizaniis, orã omnẽ monstris liberauit. Vt enim Sol tenebras radiis suis discutit, sic ad

Actor. 17. f.
Roman. 14. b.
2. Corin. 5. b.
Ado Treuerẽs. in Martyrol. 28 Augusti.
Matth. 6. c.

uētu suo agrū latrociniis infamē pacauit. Alij captiui latrones adducti vinctis post terga manib. alij vltro eius sese potestati dediderunt: pœnas plerique more maiorum dederunt. Pro Deum immortalem! tantane vnius hominis, & quidem togati, in studiisque educati incredibilis virtus, famaque Iustitiæ, & seueritatis, tantam tam breui tempore lucem, tranquillitatemque Reipub. adferre potuit? Eat nunc Pompeius: qui suam in bellis cōficiendis celeritatem summam iactabat; quod intra quinquagesimum diem bellum piraticum, cum Cilicibus prædonibus, & graue, & periculosum cōfecerit. Cedat huic Antonio, quantum arma togæ, & laurea laudi Ciceronis cōcessit: noster enim citius agrū hunc latrociniis, furtis, rapinis, stuprisque infectum purgauit, ignominiæque nota exemit. Ignoscebat, qui deliquisset prudēs, nemini, ne quidem si nobilis, si proximus cognatus is esset: ne & quid ipse tale posthac committeret & ceteri essent ad iniuriam tardiores, a flagitiisque exēplo deterriti, abstinerent: Ratus, quod res est, non posse alios in officio cōtinere eum, qui se ipse non cōtinet ab auaritiæ sordib. & cupiditate: neque seuerum esse iudicem in alios posse, qui sibi ipse non imperet, nec animi perturbationes domitas habeat, neque alios in se seueros esse iudices velit. Erat adhæc, quando & id ad auctoritatem conciliandam pertinet, summa in eo corporis dignitas, statura procera, egregia corporis membrorumque habitudo: robusta ad extremam ætatem valetudo ac firmitas. incessus grauis in aspectu grauitas comitati coniuncta, in sermone lepor concinnaque breuitas. Iocis etiam vrbanis interdum & salibus vtebatur, sed cum litteratis hominibus. Ocelli perexigui, & flaua coma: hebetata, vt fit, assiduis lucubrationib., oculorum acies: vitreis itaque perpetuo vsus est. Denique in toto corpore ea dignitas eluxit, quam imperio dignam Euripides iudicauit. Te, te igitur appello, Antoni: est enim, vt credimus, in morte sensus: quando est hoc in more positum, institutoq. maiorum, vt qui bene de Repub. meriti, vita functi essent, pro funere laudarētur; si cuiquam iustus honos Episcopo in morte habitus est, si quæ iusta cum la-

Apud Porphyrii & Stobæi. Πρῶτον μὲν ἄξιον τυραννίδος.

crymis persoluta sunt; nulli iustius, quam tibi, mea quidem sententia postremum hoc officium deberi videatur. Salue igitur & vale. Difficillimis Reip. temporibus extinctus es, rebusque ereptus humanis, ne ad interitum festinantis patriæ Cæsaraugustæ, intestinis bellis adolescentulorum opera labefactatæ, ruinam videre, & grauissimum acerbissimumque casum lugere cogereris. Ad cælestem nimirum patriam festinabas: quam multis ante annis animo præceperas: æternam illam beatitudinem, qua beati æuo sempiterno fruuntur, assiduis votis exoptâs; *quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis venire potuit.* Te, te igitur postremum appellabo, Antistes optime, iis verbis, quibus M. Varronem tuum, togatorum doctissimum M. Tullius olim affatus est: & Diuum Isidorum Braulius patriæ tuæ Episcopus: quos tu singulares viros vnus hac ætate repræsentabas. *Tui nos libri in orbe & vrbe peregrinantes, errantesque tamquam hospites, quasi domum deduxerunt; vt possimus aliquādo qui, & vbi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum; tu sacrorum iura, tu sacerdotum munera, tu domesticam publicamque disciplinam, tu sedem regionum, & locorum; tu omnium diuinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti: plurimumq. doctis hominibus, omninoque Latinis litteris luminis attulisti, & Iuri cum Diuino, tum Ciuili facem prætulisti.* Et quoniam nemini vestrum, auditores, meus dolor concedit, nunc de me confitebor ingenue: equidem ita huius viri morte sum affectus, vt nemo vnquam vnici filij mortem magis doluerit, quam ego huius viri; ita de me, bonisq. omnibus merito, vt parentis loco, dum vixero, sim habiturus, Deumque venerans assidue, bene precaturus Manibus tanti viri: cuius ego sermone bienniumtotum ita cupide fruebar, quasi iam diuinarem, id quod euenit, illo extincto, vnde tāta discerem fore neminem. Maxima enim in illo, vt dixi, cognitio antiquitatis, summa scientia Iuris antiqui, Legumque Romanarum & familiarum: multæ in eo, vt Romæ natus videretur, litteræ, & elegantia sermonis Latini. Ciceronem etiam senex legebat assidue, vt eloquentiæ principem. Iuris vero tanta in eo accuratio, vt ve-

Isaia 64. b. 1. Corinth. 2 b.

Cic. in Academ. quæst. Braulius præfat. Etymol. Isidori.

terum aliquis præstantissimorumque prudentum, Paulus, Vlpianus, aut Papinianus ab inferis exstitisse, ac reuixisse, vel animam, ex Pythagoræ sententia, recepisse illorum videretur. Quanto porro historiarũ, antiquarumque rerum Græciæ & Italiæ explicata cognitio! Ius Pontificium & Ciuile ita illustrauit, hoc adolescens, senex illud, vt principem illum Iurisconsultorum, nostrique æui florem delibatum vno ore gentes omnes prædicent. Memoriæ proditum Q. Catulum, clarum Romæ oratorem, cum de belli Mithridatici (quod & genere necessarium, & magnitudine periculosum, magna varietate terra, marique gestum est) imperatore deligendo ageretur, quęsisse ex populo Rom. *Si in vno Cn. Pompeio omnia ponerent, si quid illi, vt sæpe fit militiæ, humanitus accideret, in quo spem essent habituri?* eo ipso die sui de Magno iudicij ac pietatis hunc fructum retulisse, vt vno omnes ore ciues, *In ipso vno spem habituros*, responderint. Sed nos tanti viri iactura, hoc amisso patrono, hoc parente optimo sublato, quem respiciemus? quem appellabimus? Te, te inquam, Ioannes Teresi: qui iam Dertusanus Episcopus designatus cum esses, hacque commodum iter haberes, peropportune accidit, vt Antonio in morte postrema illa officia exhiberes, Ecclesiæque Catholicæ matris nostræ Sacramenta illi conferres omnia, quibus iuuari morituri, more maiorum, solent. Ille vero, vt spero & opto, in beatorum sedibus vbi summa felicitas est, Dei Opt. Max. aspectu assidue perfruetur: quem quidem nunc tantum videmus in speculo & ænigmate, illic autem facie ad faciem, sicuti est, videbimus. Equidem, ad me quod attinet, si pro immortalibus eius in me officiis parum cumulate satisfecisse cito videar, quis enim præstare hoc possit? quæso a vobis, auditores, obtestorque, vt & ingenij mei tenuitati, & breuitati temporis, mihi ad me comparandum dati, dãdam esse veniam putetis, dum & ætatis incremento, & vberiori anni prouentu, studiorumque progressu maiora a me pietatis officia, mortuo debita, de vita illius sanctе innocẽterq. acta, scriptisque ad immortalitatem comparatis, longe his copiosiora exspectare possitis. DIXI.

Cic. in Manil- liana.

1. Corinth. 13. d.

D. O. M. S.

ANT. AVGVSTINO DOMO CÆSARAVG.
ROMÆ OLIM IN VRBIS ET ORBIS LVCE
XII. VIRO STLITIVM IVDICAND.
EX ALLIFANO ET ILERDENS. EPISC.
TARRACON. ARCHIEP. IN PAVPERES MVNIFIC.
O. B. DE ANTIQVIT. ET LITTERIS MER.
IVRIS CIVIL. ET PONTIFICI INSTAVRAT.
IN HOC ÆDIS SACRÆ D. THECLÆ VIRG. ET MART.
A SE AMPLIATÆ MEMBRO ET AD ARAM
CORPORI CHRISTI CONSECRAT.
IN SPEM RESVRRECT. QVIESCENTI
S. P. Q. TARRAC. P. H. C. ET COLLEG. CANONIC.
PARENTI OPT. LIB. MER.
PON. CVR.

VIXIT ANN. LXX. M. III. D. III. OBIT DAMNO PVBLIC.
PRID. KAL. IVNIAS ∞. IↃ. LXXXVI.

Mortalis cum sis, mortuo bene precare.

NAENIA

NAENIA

in obitum

ANT. AVGVSTINI V.C.

SICCINE *me linquis, superum iam sede receptus*
ANTONI? *o nimis hoc flebile discidium;*
Vt colui vsque senem sincero pectore, campos
Sic vtinam accedam fidus ad Elysios.
Aeternæ ergo mihi lacrymæ, si vita manebit,
Dum veniente die, teque abeunte voco.
Namque iaces flos, ac decus æui, vtriusque & ocelle
Hesperiæ, qua Sol occidit atque oritur.
Vixisti, antiqui o Iuris, Legumque sacerdos.
Iustum, & cana Fides deseruere solum.
Lugete o Celtis miscentes nomen Iberis:
Namque ferent, vereor, sæcula nulla parem.
Sitque super tumulo, Pario de marmore, carmen;
A sera dignum posteritate legi:
HIC SITVS EST ANTONIVS: *heic, augusta pererrans*
Templa Dei, & volitans docta per ora, iacet.
Carpe, viator, iter: Cineres. dic, omine fausto.
Dum lux illa venit Iudicij, vrna tenet.
Annua dum facies, persoluens iusta, parenta:
Manibus hasce pij mittimus inferias.

AND. SCHOTTVS
ἐκ τοῦ παραχρῆμα.

Ηελίῳ, σοφίας τε δεδηκότι ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΩι
Σῆμα κενὸν Σχόττος τεῦξε χαριζόμενος.

LIBRI AB ANT. AVGVSTINO Archiep. Tarraconensi partim conscripti, partim illustrati.

I. Quibus humanitatis studia illustrauit.

IN M.Terentium Varronem De lingua Latina Emendationum Notæ. Romæ 1557.

In Sex.Pompeium Festum Notæ. Venetiis & Parisiis.

Familiæ Romanorum XXX. cum Fuluij Vrsini Familiis. Romæ 1577. fol.

Dialogi vndecim, Numismatum Græcor. Roman. & Hispan. Antiquitatum item, & Inscriptionum veterum, Hispan. sermone scripti. Tarracone Philipp. Meij 1575. in 4° cum figuris æneis Romæ incisis.

Bibliothecæ Ant. Augustini librorum manuscript. Græce & Latine Index. Tarracone, Philipp. Meij. 1586. in 4°.

II. Quibus IVS CIVILE *illustrauit.*

EMENDATIONVM & Opinionum Iuris Ciuilis libri IIII. & Ad Modestinum, siue de Excusationibus liber singularis: & Ad Lælium Taurellum I. C. de Militiis epistola. Venetiis, Lug. & Basileæ, fol.

De LEGIBVS & Senatusconsultis Rom. in 4° Romæ 1584. & Parisiis fol. 1585.

De PROPRIIS nominib. Pandectarum. Tarrac. Philipp. Meij 1579.

NOVELLARVM Iuliani Antecessoris Epitome, cum Notis, & Constitutiones Græcæ, eodem Augustino interprete. Ilerdæ in 8° 1567. & Basil. fol.

III. Quibus IVS *Canonicum, resque sacras exornauit.*

Antiquæ Collectiones DECRETALIVM, cum eruditis Notis. Ilerdæ, fol.

Canones Pœnitentiales, cum Notis eiusdem, Tarrac. 1582. & Venetiis in 4°.

Dialogorum XL. De emendatione GRATIANI, libri duo. Tarrac. 1586. 4°.

Constitutiones Prouinciales, item & Synodales Tarraconensium. Tarrac. in 4°.

Breuiarium, Horæ, item & Ordinarium Ecclesiæ Ilerdensis. Ilerdæ.

EPITOME IVRIS PONTIFICI VETERIS, in tres partes, De personis, De rebus, & De Iudiciis. quarum prima pars edita. Tarrac. 1586. fol.

IIII. LIBRI *nondum editi.*

Secunda & Tertia pars EPITOMÆ IVRIS PONTIFICI VETERIS. Et Notæ in aliquot Titulos partis iam editæ.

IVRIS PONTIFICII INSTITVTIONES.

CONCILIA Græca & Latina, cum HISTORIA, Scholiis, variisque Lectionibus.

In PANDECTAS Florentinas INDEX verborum omnium, & variæ lectiones.

Ad HADRIANVM liber singularis. Item ad EDICTVM.

FRAGMENTA veterum Scriptorum, Historicorum, Poetarum & Oratorum Latinorum, ab eo olim collecta.

Epistolarum liber ad eruditos: & CARMINA eiusdem.

IVDICIVM ANT. AVGVSTINI de Eloquentia cum Iurisprudentia coniungenda.

Præfat. in Iuliani Antecessoris NOVELLAS.

CVM duo lectorum genera sint; quorum alteri discēdi causa legunt, alteri solum vt reprehendendi captent occasionem, illorum mihi habēdam esse rationem, horum contemnendam esse calumniandi cupiditatem semper existimaui. Siue enim scribas, siue nihil scribas; siue hoc aut illo modo scribas, semper hi habent quod reprehendant. At studioso viro nullus liber est inutilis. Ab aliis enim dicēdi, ab aliis viuendi rationem; ab aliis artes ac disciplinas, ab aliis historiam temporum, ab aliis alia, atque alia discit. Illi se omnia scire iactant; habereque se in quo Platones, Aristoteles, Demosthenes, Cicerones, Papinianos, Iulianos, Vlpianos, & ceteros quoscumque magnos viros sæpius errasse facile ostendant. His igitur qui nihil ignorant, nihil scribendum esse censemus: quando ad eos qui vitam Epicureorum deorum in terris degūt, nulla beatitatis accessio fieri; medicis hos tantum committendos esse putamus. Studiosorum vero, hoc est, eorum, qui discendi cupiditate tenentur, duplex etiam genus est, Iuris præsertim Ciuilis, qua de re nunc agitur. Alteri enim nocere existimant, linguarum peritiam, Antiquitatis cognitionem, differendi, aut dicendi artem, & ceteras disciplinas: quibus tamen veteres Iurisconsultos exornatos fuisse negare non possunt. Alteri his omnibus libenter operam dant, & ceterorum ignauiam, quam etiam stupiditatem appellant, vehemēter irrident. vtrosque admonendos esse potius quam irritādos, semper censui. Peccare enim quosdam ex vtroque genere hominum video, dum præter modum, aut hi suauitate dictionis atque ornamentorum capti, minus in hanc ipsam disciplinam incumbunt; aut illi nec verbis, nec sententiis sibi ipsis constant, in vtrisque hærent; artis docendi rudes atque imperiti. Vtrisque IVLIANI Antecessoris Nouellarum librum proferimus, vt imitentur, &c.

HIERONIMVS OSORIVS EPISCOPVS Syluensis ad Antonium Augustinum V. C.

TRIPTOLEMVS *quondam seuit sacra munera frugum,*
Legibus & gentem Cecropiam excoluit.
Tu leges ipsas atra rubigine tristes
Ingenio purgas, & fata læta facis.
Ille angui inuectus volucri tenet æthera curru,
Te volucri fama ducet in astra decus.
Ille colit Cererem: peragis tu sacra sacerdos
Matris Eleusinæ: sacraque Pieridum:
Euellis lolium, atque inimicas frugibus herbas,
Inducisque satis Castalios latices
Ergo Triptolemus tibi iam concedat habenas,
Et victus, currus deserat ille suos.

ANTONIVS AVGVSTINVS AD LAtinum Latinium, Romam.

LVCEBANT *Soles olim mihi candidiores,*
Docte LATINE, *tuis*
Octauique Patris dictis cum pectus onestum
Sæpe foret variis.
Vltima nunc fessum vastis Hispania terris
Sole cadente tenet.
O mihi felices, frustra suspiria duco,
Præteritosque dies,
Viximus, antiquæ cum Vrbis lustrare ruinas
Romuleæ licuit:
Et Capitolinas pacatis prendere turres,
Aurea templa Iouis.
Innumeros illic varia de gente triumphos
Legimus in Tabulis,
Censores, cum Consulibus, populique Magistris,
Ordine quenque suo.
Inde forum, sacramque viam, mysteria Pyrrhi,
Discere dulce fuit.

Quid memorem vêteres Ianos, atque Amphitheatrum,
Balnea, templa, domos?
Dulce fuit doctus cum conuiua abdita quaque
Protulit in medium.
Laudamus multi: sed Fuluius atque Faernus
Omnia ferre negant.
Sed quid ago? verbosos ætas reddit amicos,
Care LATINE, *tuos.*
Viue memor nostri. mihi Flaccus stillat in aurem,
PVLVIS ET VMBRA SVMVS.

DE ANT. AVGVSTINO ANT. AVGVSTINI PATRE.

Ex libro V. *Historiarum de rebus gestis Franc. Ximenij Cardin. auctore Aluaro Gometio Toletano, qui libri sũt penes me auctiores.*

ANT. AVGVSTINVS regnorum Aragoniæ Pro-Cancellarius, Reip. male gestæ insimulatus, in Septimancam arcem graui custodia seruandus missus est.

Quibus hæc addenda sunt, vt auctor adiicienda curauit.

Sed hic anno insequenti, regni summam Franc. Ximenio Card. moderante, vadibus datis, custodia abiit: Antonius tamen honori suo cõsulens, de Ximenij voluntate, qui primo quoq. tempore, postquam Rempub. gerendam suscepit, Antonij causã terminandam curauerat, ad Belgas concessit, Caroli quinti cognitionem imploraturus. Totius litis bene instructus index, & anteactæ vitæ testimonium sigillo regio obsignatum a Ximenio, & supremi ordinis Iudicibus, ad Carolum mittitur: causa I. Saluagio, Cancellariæ præfecto, Garsię Padillæ, viro optimo & integerrimo, Cõmendatorio Calatrauensi Maximo Montelto regenti, & Lodoico fisci aduocato, viris prudentibus, & Iuris vtriusq. apprime cõsultis, iterũ inspicienda traditur. Qui accurate litẽ retractantes, rursusq. ANTONIO facultatem concedẽtes alia in sui patrocinium allegandi, cum nihil ille amplius adiiceret, prima scilicet, quæ apud Hispaniam facta fuit, defensione contentus: viri optimi innocẽtia perspecta, omnium Iudicum calculis absolutus, Bruxellis in totius aulæ Palatinæ conspectu, sentẽtia dignitatis & honorificentiæ plena secundum ipsum pronunciatur, anno Dom. CIↃ. IↃ. XVI. A. D. IX. KAL. Octob. Quod pergratum Ximenio accidit, & ceteris supremi Ordinis iudicibus, qui Ant. Augustini integritatem & præstantiam multis iam olim experimentis nouerant.

ELEGIA IN LAVDEM V. C. *ANT. AVGVSTINI ARCHIEPIScopi Tarraconensis,*

IO. GRVTERI ANTVVERP.

ÆSTVO, *confiteor versoque stylum usque legendo,*
AVGVSTINE tibi dum bona verba fero.
Quotquot enim tecum componere de grege certo
Cui sua cuncta Dei rara dedere bona,
Nil nisi cum melico Philomelæ gutture coruum,
Nil nisi cum cygno comparo Noctis auem.
O pater, ô sidus Romani nominis aureum!
O immortalis gentis Achaiæ honos!
Quis monumenta suas posset tua mittere in aureis,
Quæ veterum purgant oblita sensa Patrum?
Ascia & in decus antiquum ignicolore refingunt
Iustinianes fasque piumque chori:
Quin quoque Te humani credat sub corporis umbra
Magnum aliquem Indigetem dissimulare poli?
Nobilis, aut potius regali ex stirpe Deorum,
Restituis mundo qui bene rursus opes.
Fallor? an hoc quoque lanificæ sensere sorores,
Fata recens genito cum cecinere Tibi.
Et fore dixerunt, in quo fas cernere priscos,
Semi-virosque Deos, semi-Deosque viros,
Quique ita doctrinarum exacta cognitione,
Quique ita virtutum diuitiore penu.
Venturi premeres, premeresque superstitis aui,
Et premeres aui præteriti omne decus.
Qualiter igniculos astrorum Cynthius, haud cum
Frigore contractus Ægoceronta colit,
Sed per odorata Erigones cum exultat aristas
Flammeus, atque citos æthere ducit equos.
Plaudite io Parcæ: iam nunc in vestra sorores
Verba diem capiunt, inueniuntque fidem.
Quique habitant nostris aduersum gressibus orbem
Haud minus, atque quibus terra superna patet,
Nil AVGVSTINO melius, mainsue dedisse
Aut dare cælestes posse aliquando ferunt.
AVGVSTINE *pater, pater* AVGVSTINE, *modesta*
Lumina demissam quid iacis usque in humum?

Sicne animos potius meritis poscentibus addes,
Verticeque elato tecta tuere Iouis?
Nil ex parte tuis minima datur auribus: ipsa.
Fama est magna tibi, sed minor ingenio.
Templum si tibi non centum sublime columnis
Auxisset variis mundus vterque plagis,
Diuinosque palam viuo largitus honores
Aras sacrasset supplice vbique metu.
Certe ego, si quando tua fas euoluere scripta,
Scripta, quibus Genij splendet imago tui,
Algida sic quatior feruenti pectora thyrso,
Sicque coruscanti numine totus agor:
Ilicet vt superos sublatus ad aerii orbes:
Iam videar Themidis cernere pectus heræ.
Eque alto Astrææ solio auscultare docentem,
Pascere & ambrosia pro libitu ora dape.
Ipse Corinthiaco, ipse tibi AVGVSTINE, *metallo*
Struxero delubrum ad Scaldis euntis aquas.
Magnum opus, irritent cuius fastigia cælos,
Vis hominum quod non diruere vlla queat.
Illic, exemplis Lysippi diuite ab auro,
Magnorum spiret gens animosa Deum.
Quemque sua exornet specioso emblemate vestis,
Cuique sua obnubent florea serta caput.
In medio tu stes, ANTONI, *adamantinus, omni*
Difundens passim corpore tale iubar.
Quale vomat Phœbi iuuenilis imago, rubenti
Si Nabathæorum ex æquore saltet eques.
Nunc ego quid possum, cui gaza nulla superstes
Copia cui genij flamma pusilla micat.
Heu mihi, ceu violas non est comprendere Aprileis,
Quantaue in Hybleo monte vagetur apis:
Sic neque gratanti tua facta æquare tenore,
Concipere aut liquido mens animi vlla queat.
Mussem igitur merito, vimque almi nominis almam,
Rite sacro sancta religione colam.

FINIS.

1971
ROMA